

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი**

ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ირინა ჯავახაძე

**ქართული აბიოგრაფიული ნაწარმოებების სიუჟეტურ-კომპოზიციური
მიმართება ნათარგმნ აბიოგრაფიასთან**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ფილოლოგიის დოქტორის (Ph.D.) აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი ელგუჯა ხინთიბიძე

**თბილისის
უნივერსიტეტის
გამომცემლობა**

2009

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი	-----	2
თავი I	სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „ცხოვრებათა“ ჟანრის ქართულ ორიგინალურ აგიოგრაფიაში -----	7
თავი II	სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიაში -----	47
თავი III	სიუჟეტურ-კომპოზიციური შაბლონები „იოვანე დამასკელის და კობან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებებში“---92	
თავი IV	სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „წამებათა“ ჟანრის ქართულ ორიგინალურ აგიოგრაფიაში -----	110
თავი V	სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიაში -----	128
დასკვნა	-----	145
ბამოყენებული ლიტერატურა	-----	162

შესავალი

საქართველოში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებამ ხელი შეუწყო მის კულტურულ კავშირებს როგორც აღმოსავლეთის, ასევე დასავლეთის ქრისტიან ხალხთან, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ოდითგანვე თავისი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო მტკიცე კავშირები ჰქონდა ამ ქვეყნებთან. საქართველოს პირველ ნახევარში კულტურულ-ლიტერატურული ორიენტაცია მიმართული ჰქონდა აღმოსავლეთისაკენ, VII საუკუნიდან კი ქართლის კათალიკოსის, კირიონის ხელმძღვანელობით საქართველომ გეზი აიღო მონოფიზიტობიდან დიოფიზიტობაზე გადმოსვლით ქრისტიანული დასავლეთისაკენ, კერძოდ - ბიზანტიისაკენ (60, გვ. 13-14). ეს კავშირები, ცხადია, ლიტერატურის სფეროზეც ვრცელდებოდა. მიუხედავად ამ შემოქმედებითი ურთიერთობისა, ქართულ მწერლობას არ დაუკარგავს თავისი თვითმყოფადობა და არ „ათქვეფილა“ ბერძნულ კულტურაში. მან არამცთუ შეინარჩუნა თავისი დამოუკიდებლობა, ორიგინალურობა, უფრო მეტიც მეტოქეობაც კი გაუწია ბიზანტიურ მწერლობას (60, გვ. 15).

V საუკუნიდან საქართველოში, ისევე, როგორც დასავლეთსა და აღმოსავლეთში უფრო ადრე, ფეხი მოიკიდა აგიოგრაფიული ჟანრის ლიტერატურამ, რომელმაც ჩვენი მწერლობის ვრცელი პერიოდი მოიცვა.

რამდენადაც ისტორიულად საქართველოში რელიგიური სფერო მტერთა შემოსევების გამო გარკვეული საფრთხის წინაშე დგებოდა, ამდენად, კ. კეკელიძის აზრით, პირველ პერიოდში ქართული მწერლობის განსაკუთრებულ ინტერესს აგიოგრაფიული ჟანრის თხზულებების თარგმნისადმი განაპირობებდა ქრისტიანული სარწმუნოების განმტკიცების აუცილებლობა (24, გვ. 500). ამ პერიოდში შეიქმნა ქართველ წმინდანთა „ცხოვრებები“. სწორედ ქართული აგიოგრაფია არის ორიგინალური სასულიერო მწერლობის სულისკვეთების მკვეთრი გამომხატველი. „ეესტათი მცხეთელის მარტვილობა,“ „აბო თბილელის წამება,“ „წმინდა ნინოს ცხოვრება,“ „ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრებანი,“ „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“ და „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“ ქართული ლიტერატურის პირველ პერიოდში თანდათან ჩამოაყალიბებენ ქართულ ეროვნულ აგიოგრაფიულ სტილს, რომელიც დატვირთულია ეროვნული შემართებით („აბო თბილელის წამება“), მოწოდებულია ნაციონალური

საეკლესიო ტრადიციის შექმნისაკენ („წმინდა ნინოს ცხოვრება“) და ამავე დროს მხატვრული სიტყვის სრულყოფით თვალს უსწორებს საეკლესიო ლიტერატურის მსოფლიო სტანდარტებს („გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“)“ (60, გვ. 15).

ივ. ჯავახიშვილი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს „ცხოვრებათა“ და „წამებათა“ შესწავლას. იგი ქართული საისტორიო მწერლობის წარმოშობაზე მსჯელობის დროს აღნიშნავს, რომ „ქართული სამოქალაქო საისტორიო დარგი ქართული საეკლესიო მწერლობისაგან განვითარდა და წარმოიშვა. ამას სხვათა შორის ის გარემოებაც ხმამაღლა ჰდაღადებს, რომ ძველ ქართულ მწერლობაში სამოქალაქო საისტორიო დარგის თხზულებების აღმნიშვნელ სახელად და ტერმინად საეკლესიო საისტორიო დარგსავით იგივე „ცხოვრება“ იხმარებოდა“ (61, გვ. 26-27). მეცნიერის აზრით, ქართული საისტორიო მწერლობის შესწავლისათვის უპირველეს ყოვლისა საჭიროა შესწავლილი იქნას ქართველ მარტვილთა და წმინდანთა „ცხოვრებები“.

დღეისათვის თანამედროვე ფილოლოგია და ლიტერატურათმცოდნეობა არსებით მნიშვნელობას ანიჭებს სხვადასხვა ქვეყნის ლიტერატურათა შესწავლასა და კვლევას ისტორიულ-შედარებითი მეთოდით (65, გვ. 61). კვლევის ეს მეთოდი ხელს უწყობს ლიტერატურათა შორის სტრუქტურულ, სიუჟეტურ, კომპოზიციურ პარალელთა ძიებას და მათ შორის მსგავსება-განსხვავებების დადგენას.

რამდენადაც ჩვენი სადისერტაციო თემის ინტერესის საგანს წარმოადგენს აგიოგრაფიულ თხზულებათა სიუჟეტურ-კომპოზიციური თავისებურებები, სასურველი იქნება ორიოდე სიტყვით შევეხოთ ტერმინ „კომპოზიციის“ წარმოშობას და მის დანიშნულებას.

საზოგადოდ, უნდა ითქვას, თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობაში ამ ტერმინის შესახებ ჯერ კიდევ არ არსებობს ერთიანი, მკვეთრად ჩამოყალიბებული აზრი. კომპოზიციის თეორიის შემუშავების იდეა ეკუთვნით ანტიკურ ავტორებს, მის შესახებ საუბარია ჯერ კიდევ არისტოტელეს „პოეტიკაში“ ტრაგედიათა განხილვის დროს. არისტოტელე ტრაგედიის ექვს შემადგენელ ნაწილთა შორის უპირატესობას ანიჭებს „ფაბულას“ ანუ „ამბავს“ და მასთან ერთად „მოქმედებათა საერთო ქარგას“ ანუ „მოქმედებათა შედგენილობას“, რომელთა ერთობლიობით იწერება ტრაგედია. ავტორი მსჯელობს ფაბულის „მარტივ“ და „დახლართულ“ სახეებზე და ბოლოს იგი მოქმედებათა განლაგებისათვის ეძებს მოხდენილ ფორმებს (3, გვ. 83-88; 4, გვ. 13-

25; 27, გვ. 56-57). კომპოზიციის შესახებ მოგვიანებით მრავალი მოსაზრება გამოითქვა. მათ შორის საინტერესოა ი. მუკაროვსკის, ი. ტინიანოვის, მ. ბახტინისა და სხვათა მოსაზრებები. ამ განსაზღვრებათა სიმრავლეში ალბათ ყველაზე უფრო მისაღებია მითითება კომპოზიციის როლზე, როგორც თხზულების მორგანიზებელ კომპონენტზე, ფორმისა და შინაარსის ერთიანობის თვალსაზრისით მხატვრული ნაწარმოების სისტემაში (63, გვ. 6-18).¹

ჩვენი ინტერესის საგანს ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებათა კომპოზიციის პრობლემა და მასთან დაკავშირებით წამოჭრილი საკითხები წარმოადგენს.

რ. ბარამიძე ერთ-ერთი პირველთაგანი შეეხო ქართული აგიოგრაფიული თხზულებების კომპოზიციის საკითხს. მის არაერთ ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია ლიტერატურულ-თეორიულ პრობლემებზე და, კერძოდ, კომპოზიციაზე, როგორც თხზულების მორგანიზებელ კომპონენტზე. მაგალითად, იაკობ ცურტაველის მწერლური ოსტატობის, ნაწარმოების დეტალების დამუშავების პროცესზე საუბრისას მკვლევარი აღნიშნავს: „ის, უპირველესად, ბელეტრისტია და ქმნის სრულფასოვან კომპოზიციურად შეკრულ მხატვრულ ნაწარმოებს, რომელშიაც პერსონაჟის ყოველი მოქმედება, მდგომარეობა დამარწმუნებლადაა მოტივირებული, თხრობა ვითარდება თავისი შინაგანი კანონებით“ (6, გვ. 141).

საყურადღებო მოსაზრებას გამოთქვამს ე. ხინთიბიძე თავის ნაშრომში: „VIII საუკუნის ქართველმა მწერალმა იოანე საბანისძემ ქართულ ლიტერატურაში ახალი, მანამდე უცნობი მოტივი შემოიტანა. მწერალმა მთელი თავისი თხზულება „აბო თბილელის წამება“ ერთ იდეაზე, ერთ დედააზრზე ააგო. იგი გასცდა აგიოგრაფიული მწერლობის ჩარჩოს და აგიოგრაფიული მასალა ერთი ღერძის გარშემო დააღაგა. ეს ერთი ღერძი“ (59, გვ. 92) კი, მეცნიერის აზრით, წარმოადგენდა იოანე საბანისძის მიერ ქართულ ლიტერატურაში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის მოტივის შემოღებას და ქართული ნაციონალური კულტურის პრესტიჟის ფართო მასშტაბით დაყენებას (59, გვ. 92).

ძველი ქართული მხატვრული პროზის ლიტერატურულ-ესთეტიკურ პრობლემებზე საუბრისას კომპოზიციის საკითხს ეხება აგრეთვე რ. სირაძე.

¹ ზემორე საკითხზე მსჯელობისას ვყვრდნობით: Л. Г. Кайда, Стилистика текста: от теории композиции – к декодированию, Москва, Издательство „Флинта“, Издательство „Наука“, 2004.

სანიმუშოდ მოგვეყავს ერთი საგულისხმო ეპიზოდი „აბოს წამების“ არქიტექტონიკის შესახებ საუბრისას: „აბოს წამების“ კომპოზიცია აგებულია „ღერძული სიმეტრიის“ მიხედვით ... კომპოზიციური წყობის ამგვარი მოდელი ი. საბანისძეს საშუალებას აძლევს საყურადღებო პოეტიკური ამოცანები განახორციელოს“ (35, გვ. 78).

მსგავს საკითხებს მიაქცევს ყურადღებას თავის ნაშრომში გრ. ფარულავა. იგი ნაწარმოებთა ორგანიზაციისა და მხატვრული სისტემის შესახებ მსჯელობისას აღნიშნავს, რომ „ჰაგიოგრაფიული სისტემა პერსონაჟთა კომპოზიციისა სახესხვაობს თანამედროვე ლიტერატურულ სტრუქტურასთან. მთავარი გმირისა და მისი გარემოს იერარქიულ განლაგებაში ადამიანის შინაგან სამყაროსა და გარე-სინამდვილის ურთიერთმიმართების გარკვეული გაგებაა გამოხატული“ (40, გვ. 229).

თემის აქტუალობიდან გამომდინარე, ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომი ამოცანად ისახავს სწორედ ქართული ორიგინალური და ნათარგმნი აგიოგრაფიული თხზულებების სიუჟეტურ-კომპოზიციურ ჭრილში განხილვას, მათ შედარებას, მსგავსი თუ განმასხვავებელი ნიშნების გამოვლენას.

ნაშრომის პირველ თავში, დასაწყისში მიმოხილვითი საუბარია აგიოგრაფიისათვის დამახასიათებელ სიუჟეტურ-კომპოზიციურ შტამებზე. შემდეგ განვიხილავთ „ცხოვრებათა“ ჟანრის ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებს: „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, „იოვანე ზედაზნელის ცხოვრება“, „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“, „იოვანე და ეფთვიმე ათონელების ცხოვრება“, „ილარიონ ქართველის ცხოვრება“, „შიოსა და ევაგრეს ცხოვრება“ და „დავით გარეჯელის ცხოვრება“. ამ თხზულებათა განხილვის და სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალსაზრისით ურთიერთშედარების საფუძველზე გამოვლინდა ძალიან ბევრი საერთო დამახასიათებელი ელემენტი, რომლებიც ნაშრომში დავაჯგუფეთ სათანადო სქემების მიხედვით. დიდი ადგილი დაეთმეთ სასწაულთმოქმედებათა აღწერას, მათში ორიგინალური თუ ტიპური სასწაულების გამოვლენას და აგრეთვე მათ დალაგებას გარკვეული სქემების მიხედვით.

მეორე თავში ვსაუბრობთ „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიულ თხზულებებზე, განვიხილეთ „ანტონი დიდის ცხოვრება“, „თევდოსი დიდის ცხოვრება“, „ეფრემ ასურის ცხოვრება“, „საბა განწმენდილის ცხოვრება“ და „იოვანე ოქროპირის ცხოვრება“. თხზულებებს შორის არსებული სიუჟეტურ-

კომპოზიციური პარალელების დადგენის შედეგად დაგაღაგეთ ისინი გარკვეული სქემების მიხედვით, აგრეთვე მოვახდინეთ სასწაულთმოქმედებათა კლასიფიცირება.

მესამე თავში ერთმანეთს შევადარეთ ბიზანტიური მწერლობიდან თანამედროვე ქართულ ენაზე გადმოთარგმნილი „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრება“ „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებასთან“. მათში გამოვყავით აგიოგრაფიული თხზულებებისათვის დამახასიათებელი სტილი, კომპოზიციური ხერხები და ისინიც შეძლებისდაგვარად დავაჯგუფეთ სქემების მიხედვით, აგრეთვე მოვახდინეთ სასწაულთმოქმედებათა განზოგადება.

ჩვენი განხილვის საგანი მეოთხე თავში არის „წამებათა“ ჟანრის ქართული აგიოგრაფიული თხზულებები: „შუშანიკის წამება“, „აბო თბილელის წამება“, „ევსტათი მცხეთელის მარტვილობა“, „გობრონის წამება“, „კოსტანტიკახის მარტვილობა“, „აბიბოს ნეკრესელის წამება“, „არჩილ მეფის წამება“ და „კოლაელ ყრმათა წამებანი“. შევისწავლეთ ისინი სიუჟეტურ-კომპოზიციური ხერხების გადმოცემის ასპექტით და დავინახეთ, რომ აგიოგრაფიული შაბლონის თვალსაზრისით ისინი ერთმანეთთან მკვეთრ მსგავსებას ავლენენ. ყურადღება გავამახვილეთ სასწაულთმოქმედებათა ტიპების წარმოჩენაზე და ბოლოს შევეცადეთ ეს ყველაფერი დაგველაგებინა სათანადო სქემების მიხედვით.

ნაშრომის მეხუთე თავში შესწავლილი და გაანალიზებულია „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნი კიმენური აგიოგრაფიული თხზულებები კ. კეკელიძის კიმენის I და II ტომიდან. ყურადღება შევაჩერეთ და განვიხილეთ „ლუკიანოზის მარტვილობა“, „მიქაელის წამება“, „პანსოფი ალექსანდრიელის წამება“, „ბოას მარტვილობა“, „ელიანოსის მარტვილობა“ და „ევეგენიას წამება“. სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალთახედვით წარმოვაჩინეთ ბევრი საერთო თუ განმასხვავებელი აგიოგრაფიული ელემენტი, მოვახდინეთ მათი კლასიფიცირება და შემდეგ დაწყოთა სქემების მიხედვით. შინაარსობრივი ასპექტით დავაჯგუფეთ ამ თხზულებებში აღწერილი სასწაულებიც.

თავი I

სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „ცხოვრებათა“ ჟანრის ქართულ ორიგინალურ აგიოგრაფიაში

კ. კეკელიძე სათანადოდ აფასებდა ლიტერატურათა ისტორიულ-შედარებითი მეთოდით კვლევას და აღნიშნავდა, რომ აგიოგრაფიული ჟანრის ბიზანტიურმა მწერლობამ ჯერ კიდევ წინამეტაფრასულ ხანაში შეიმუშავა გარკვეული სქემები, რომელთაც მკვეთრად ჩამოყალიბებული შაბლონის, ტრაფარეტის სახე მიიღეს და რომლებიც შემდგომ სავალდებულო გახდა ბიზანტიურ კულტურულ სამყაროსთან დაკავშირებული ყველა ხალხის მწერლობაში, მათ შორის – ქართულშიც, სადაც „სქემებმა გამოვლინება პოვეს არა მარტო ლიტერატურულ ფორმაში, არამედ იმ სიუჟეტურ მოტივებშიც, რომელთაც ამ ჟანრის ლიტერატურაში ვხედავთ. ქართულ-ბიზანტიურ ლიტერატურულ ურთიერთობათა პრობლემის მორიგი ამოცანაა გათვალისწინება პარალელური მოტივებისა“ (21, გვ. 99).

კ. კეკელიძეს, ქართული საერო მწერლობის წარმოშობაზე მსჯელობისას, გამოყოფილი აქვს ოთხი ელემენტისაგან შემდგარი აგიოგრაფიული თხრობის კომპოზიციური შაბლონები, რომლებიც აგიოგრაფიის სულიერებით აღსავსე პერსონაჟთაგან შემდგომ იქცნენ საერო მწერლობის გმირთა სახეებად (25, გვ. 6-7). ეს ელემენტებია:

1. „წმინდანი“ ბავშვობაშივე იჩენს სულიერ სიმშვენიერეს და ავლენს იმ თვისებებს, რომელნიც მას ყველასგან გამორჩეულს ხდის.
2. „ზრდასრული წმინდანი“ ნამდვილი „სულიერი გმირია“. ის ებრძვის და სძლევს ყოველგვარ ამქვეყნიურ ცდუნებებს, ამარცხებს ადამიანისა თუ ცხოველის სახით მოვლენილ „ემშაკს“ და ფლობს სასწაულთქმედების უნარს, რომელიც მას ბუნების კანონებზე მაღლა აყენებს.
3. „წმინდანის“ ამქვეყნიური ცხოვრება წარმოადგენს განუწყვეტელ მსახურებასა და ერთგულებას ღვთისადმი. უფლის სიყვარულისათვის იგი ითმენს და იტანს ყოველგვარ ასკეტურ ღვაწლსა და შრომას. „წმინდანი“ ნამდვილი „მიჯნურია“ ღვთისა.

4. „სულიერი გმირი“, ანუ „წმინდანი“, ზოგჯერ მოწამებრივად აღესრულება და ეწირება თავის მიზანს, ზოგჯერაც ხანგრძლივი ასკეტური ცხოვრების შემდეგ ბუნებრივი სიკვდილით კვდება.

შემდგომმა მეცნიერულმა გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ მხოლოდ ამ ოთხი კომპოზიციური შაბლონით ვერ ამოიწურება ქართულ აგიოგრაფიულ მწერლობაში მოტივთა და შაბლონთა რაოდენობა. ამიტომ საესეებით მისაღებია რ. სირაძის თვალსაზრისი, რომ ქართულ აგიოგრაფიულ მწერლობაში მოტივთა და შაბლონთა რაოდენობა გაცილებით მეტი უნდა ყოფილიყო. მისი აზრით, ეს კომპოზიციური შაბლონები „ადრევე არსებობდა ხალხურ შემოქმედებაში, მაგალითად, მითოლოგიურ ეპოსში, საიდანაც ისინი აგიოგრაფიულ მწერლობასაც შეეძლო აეღო; ეს ელემენტები აგიოგრაფიული მწერლობის წარმოშობის შემდეგაც განაგრძობდა არსებობას ხალხურ შემოქმედებაში“ (36, გვ. 157).

აგიოგრაფიული ჟანრის სხვა ტიპის კომპოზიციურ მოდელებზე მიუთითებს ე. ხინთიბიძე სტატიაში „შუშანიკის წამება“ და ბიზანტიური აგიოგრაფიის სათავეები“. მისი დაკვირვებით, ერთმანეთისგან განსხვავდება აგიოგრაფიულ თხზულებათა კომპოზიციური მოდელები ბიზანტიური მწერლობის ადრინდელ ეტაპზე (IV-VI ს.) და შემდგომ ეტაპზე. ადრინდელ ეტაპზე აგიოგრაფიულ ჟანრს უფრო მეტი მსგავსება აქვს ანტიკურ-ბერძნულ ლიტერატურასთან. ამ პერიოდის აგიოგრაფიულ თხზულებებში უფრო მეტად არის წარმონიშნული ცხოვრებისეული ფაქტები და დეტალები: წმინდანთა ბავშვობა, მისი ეროვნული და სოციალური წარმომავლობა, მშობელთა რელიგიური მრწამსი, გარემოცვა და სხვა ცხოვრებისეული ფაქტები და დეტალები. შემდგომ ეტაპზე აგიოგრაფიული თხზულების მოდელი ერთგვარად იცვლება, მწერლის ყურადღება უპირატესად გადადის წმინდანის სულიერ ამადლებაზე, მის ასკეტურ სრულყოფასა და სრულქმნილებაზე და ამის კვალდაკვალ ხდება ცხოვრებისეული ფაქტებისა და დეტალების მაქსიმალურად შემცირება (60, გვ. 160-162).

საყურადღებო მოსაზრებას გამოთქვამს რ. ბარამიძე აგიოგრაფიული ჟანრის შაბლონურობასთან დაკავშირებით. კერძოდ, იგი აღნიშნავს, რომ „აგიოგრაფიული ჟანრისათვის დამახასიათებელი შაბლონურობა განპირობებული იყო ავტორთა მსოფლმხედველობით, კერძოდ, ავტორები ხელმძღვანელობდნენ თეოლოგიური პრინციპებით. თუ გავითვალისწინებთ ადრეული საუკუნის მოქალაქის გემოვნებასა და აზროვნების სტილს, ნათელი იქნება, რომ

აგიოგრაფიის შაბლონურობა არ გაიაზრებოდა როგორც ნაკლი, ხარვეზი“ (8, გვ. 11).

ამ და სხვა დამატებით კომპოზიციურ შაბლონებზე ამახვილებს ყურადღებას ნ. სოხაძე ნაშრომში „გრიგოლ დიდის „დილოლონის“ მიმართება „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებასთან. იგი კ. კეკელიძის მიერ გამოყოფილ ოთხ კომპოზიციურ შაბლონთა რიცხვს ოცამდე ზრდის და მიიჩნევს, რომ „ეს რიცხვი მყარი არ არის“ (38, გვ. 169).

ლიტერატურათა ისტორიულ-შედარებითი მეთოდით კვლევის ერთ-ერთ საინტერესო ნიმუშს წარმოადგენს აგრეთვე ნანა ინგოროყვას ნაშრომი „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ მიმართებისათვის „წმინდა ანტონის ცხოვრებასთან“. ნაშრომში სისავსითაა შესწავლილი ამ ორ თხზულებათა შორის არსებული სიუჟეტურ-კომპოზიციური მსგავსება-განსხვავებანი (15, გვ. 43-71).

ჩვენი ნაშრომის მიზანია ორიგინალურ და ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებათა ისტორიულ-შედარებითი მეთოდით კვლევა, კერძოდ, მათ სიუჟეტურ-კომპოზიციურ თავისებურებათა, მსგავსება-განსხვავებათა წარმოჩენა. შევეცდებით ეს მიმართებანი განვიხილოთ უანრობრივად „წამებათა“ და „ცხოვრებათა“ მიხედვით, რადგან „ჰაგიოგრაფიულ თხზულებათა სიმრავლე სხვადასხვა ქრისტიანული ერების საეკლესიო მწერლობაში, მათი ურთიერთმიმართება, თარგმანთა თავისებურებანი, უანრობრივი სპეციფიკა და რედაქციული ნაირსახეობები ამ დარგს ურთულეს საკვლევ ობიექტად წარმოაჩენს და განსაკუთრებულ ინტერესს აღძრავს“ (10, გვ. 13-14).

წინამდებარე თავში განვიხილავთ ორიგინალურ აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებს, შეძლებისდაგვარად იქნება ცდა იმ მსგავსი თუ განმასხვავებელი ნიშნების გამოყოფისა, რომლითაც ერთმანეთს უახლოვდება ესა თუ ის ქართული აგიოგრაფიული თხზულება.

თავდაპირველად განვიხილავთ „ცხოვრებათა“ უანრობრივი აგიოგრაფიულ ძეგლებს გარკვეული სქემების დაჯგუფების თვალთახედვით.

1. თითქმის ყოველი აგიოგრაფიული ნაწარმოების დასაწყისში ან ბოლოში ავტორის მიერ ხდება თხზულების შექმნის დროის აღნიშვნა ან კიდევ დათარიღება წმინდანის გარდაცვალების პერიოდის. ზოგიერთ შემთხვევაში ავტორი ასახელებს თავის ვინაობასაც. მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ მოცემულია როგორც გრიგოლის გარდაცვალების, ასევე თხზულების დაწერის დროც. დასახელებულია აგრეთვე ავტორის ვინაობა:

„ხოლო იყო გარდაცვალებად ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი რიცხუსა წელიწადთა მისთასა ას და მეორესა წელსა, ქრონიკონსა ოთხმეოც და ერთსა. არამედ გარდაცვალებითგან მისით დაიწერა ცხორებად ესე მისი შემდგომად ოთხმეოც და ათისა წლისა, დასაბამითგან გარდასრულთა წელთა ექუს ათას ხუთას ორმეოც და მეთოთხმეტსა წელსა ... ხოლო ხანცთისა წინამძღურისა და იოვანე ძმისა მისისა და წიგნისა ამის აღმწერელისა გიორგი მერჩულისა, სამთავე ამათ ერთად გუელს-მოდგინებითა დაიწერა ხანცთას შინა ნეტარისა გრიგოლის ცხორებად ესე“ (11, გვ. 316-317).¹

იგივე სურათს ვაწყდებით „ილარიონ ქართველის ცხოვრებაში“. მასში მოცემულია წმინდანის აღსასრულის დათარიღება და ავტორის ვინაობა: „ხოლო აღესრულა მამად ჩუენი წმიდად ილარიონ თუესა ნოემბერსა ი-თ-სა, დღესა შაბათსა, უამსა მეხუთესა დღისასა, მეფობასა ბასილი მაკედონელისასა...“ (43, გვ. 29)²

„ხოლო ბასილი პროტოასიკრიტმან და ფილოსოფოსმან და ღირსმან მონაზონმან აღწერა ცხორებად წმიდისად ამის“ (43, გვ. 37).

მსგავსი ვითარებაა „იოვანე და ეფთვიმე ათონელების ცხოვრებაში“. მაგალითისათვის მოგვყავს ერთი მცირე ნაწყვეტი: „აღესრულა სამგზის სანატრელი მამად ჩუენი ეფთვიმე თუესა მაისსა ათცამეტსა, დღესა ორშაბათსა, ინდიკტიონსა ათერთმეტსა, წელთა დასაბამითგან სოფლისადთ ექუს ათას ხუთას ოცდამეთექუსმეტესა წელსა“ (12, გვ. 92).³

2. თხზულების დასაწყისში ავტორი აგიოგრაფისთვის ნიშანდობლივი თავმდაბლობით ცდილობს, განგვიმარტოს წმინდანის ცხოვრების აღწერის სურვილი. იგი ხაზს უსვამს თავის უღირსობას ამ საპასუხისმგებლო საქმის წარმართვაში და მკითხველისგან ითხოვს შენდობას. „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“ აგიოგრაფი ავტორი აღნიშნავს: „და შრომის-მოყუარებით ვისმინოთ მცირე ესე სიტყვსამიერი გამოხატვად ვრცელისა მის ფრიად საწადელისა ცხორებისა მისისა და აწინდელისა აქა შემოკრებისად. ხოლო ცრემლით ვევედრები სიყუარულსა თქუენსა ყოლად უღირსი ესე, რადთა თანა-ღმობილ

¹ ვიმოწმებთ: გიორგი მერჩულე, „შრომად და მოღუაწებად გრიგოლისი არქიმანდრიტისად ხანცთისა და შატბერდისა აღმაშენებელისად“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

² ვიმოწმებთ: „ცხორებად და მოქალაქობად ილარიონ ქართველისად“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II, (XI-XVსს.), თბ., 1967.

³ ვიმოწმებთ: გიორგი მთაწმიდელი, „ცხორებად იოვანესი და ეფთვიმესი“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II, (XI-XVსს.), თბ., 1967.

იქმნეთ უძღურებისა ჩემისა მოცემად სიტყუად ღირსი აღებასა პირისა ჩემისასა სიტყვსა მიერ უსიტყუთა სიტყვერ-მყოფელისა და უძღურთა განმაძლიერებელისა, რამეთუ იწყებს სიტყუად დასაბამსა ცხორებისა მისისასა“ (45, გვ. 321).¹

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ კი გიორგი მერჩულე ამბობს: „არამედ აწ მე, ვინაძთგან ვერ ძალ-მიც მოუკლებელად ღოცვად და სულელთა ყოველთა უდარეს ვარ, ნაკლულევანებად ჩემი არა მიფლობს დუმილად და ზოგს-რადმე უმჯობესად შემირაცხიეს, რაფთა ვიტყოდი ღირსად ცხორებასა ღმერთ-შემოსილთა კაცთასა, ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისა და მოყუასთა და მოწაფეთა მისთასა მადლითა და შეწევნითა ღმრთისაფთა ... და ნეტართა მათ ოხითა ვპოვო ორკერძოვე ღხინებად უძღურებათა ჩემთად ესრეთ სიტყუათა ამათ წესითა“ (11, გვ. 248-249).

იგივე გრძნობით არის გამსჭვალული გიორგი მთაწმინდელი „იოვანე და ეფთვიმე ათონელების ცხოვრების“ აღწერის დროს.

3. აგიოგრაფი ცდილობს, დაარწმუნოს მკითხველი თავისი ნაამბობის ჭეშმარიტებაში. და იგი ასახელებს იმ პირებს, ძირითადად წმინდა მამათა სულიერ შვილებს, რომელთაგანაც სმენია ეს ყოველივე. მაგალითად, გიორგი მერჩულემ აღწერა ამბავი „ჭეშმარიტად თხრობილი მოწაფეთაგან და მოწაფის მოწაფეთაგან მის წმიდისათა“ (11, გვ. 248-249).

„ილარიონ ქართველის ცხოვრებაც“ აღწერა ბასილი პროტოასიკრიტმან „ვითარცა ისწავა მოწაფეთაგან წმიდისათა კაცთა უტყუველთა და ჭეშმარიტთა“ (43, გვ. 37).

გიორგი მთაწმინდელი კი აღნიშნავს, რომ „დაღაცათუ ჩუენ შემდგომად მრავლისა უამისა ღმრთისა მიმართ მისღვისა მათისა კველ-ყუავთ მცირედთა ამათ სიტყუათა აღწერად, გარნა ურწმუნომცა ნუვინ არს, რამეთუ ჩუენ თავით თუსით არარად აღგუწერია, არამედ რაფ-იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხილენეს და ემსახურა მათდა, რომელნი-იგი უცხო იყვნეს ყოვლითურთ ტყუვილისაგან და სავსე მადლითა ზეგარდამოდთა. და თვთ მებრ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი დუმილით წამებენ და კმამაღლად ქადაგებენ ღუაწლთა და შრომათა მათთა“ (12, გვ. 40).

¹ ვიმოწმებთ: „ცხორებად და მოქალაქობად სერაპიონისი“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-X სს.), თბ., 1963.

ზოგჯერ ავტორის მიერ ხდება დასახელება იმ მიზეზისა, თუ რატომ წერს თხზულებას. მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ გიორგი მერჩულე აღნიშნავს, რომ „ყოველი ვერ შეუძლევ აღწერად უმეცრებისა გზითა, რამეთუ ვპგონებდ ცხოვრებისა ამის დაწერად ბრძენთაგან და სრულთა მამათა, რომელნიცა იყვნეს ჟამთა ჩუენთა ... და ვითარცა მათ ნეტართა დაიძინეს, მაშინდა რეცა განმედგმა უცებსა ამას და ფრიად ცოდვილსა ჳელყოფად და აღწერად ცხოვრებად და სასწაულნი ესე“ (11, გვ. 294).

4. წმინდანის გამორჩეულობა ბავშვობაში, როგორც აღინიშნა, ფრიად გავრცელებული მოტივია ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში ისევე, როგორც ზოგადად ქრისტიანულ ლიტერატურაში. წმინდანი ბავშვობაშივე გამოირჩევა თანატოლებისაგან, რაც მას განსაკუთრებულობის იერს სძენს. ეს გამორჩეულობა და განსაკუთრებულობა კი მუდავნდება შემდეგ ასპექტებში:

ა) თხზულებებში ნაჩვენებია წმინდანის ეროვნული და სოციალური წარმოშობა. ზოგიერთი მათგანი დიდგვაროვანი ოჯახის წარმომადგენელია, და ზოგიც – დაბალ სოციალურ ფენას მიეკუთვნება.

მაგალითად, იოვანე ათონელი „იყო ნათესავით ქართველი, მშობელთა და პაპთაფთგან დიდებული და წარჩინებული და საჩინოდ მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა“ (12, გვ. 42). ასევე არისტოკრატიული წრიდან არიან გრიგოლ ხანძთელი და ილარიონ ქართველი, ხოლო სერაპიონ ზარზმელი „აღმოსცენდა ქუეყანასა კლარჯეთისასა მშობელთაგან ღირსთა და პატიოსნებით და ლიტონად ცხოვრებულთა, რომელნი შრომით და ქუეყანის-მოქმედებით იზარდებოდეს“ (45, გვ. 321).

ბ) წმინდანები გამოირჩევიან აგრეთვე გარეგნობითაც. გრიგოლ ხანძთელი იყო „ხილვითა დიდ, კორციითა თხელ, ჰასაკითა სრულ, ყოლად კეთილ სრულიად, გუამითა მრთელ და სულითა უბიწო“ (11, გვ. 250).

გ) წმინდანებს ახასიათებთ სწავლის მიმართ განსაკუთრებული მიდრეკილება. გრიგოლ ხანძთელის „გულისჳმიერობად სწავლისად განსაკურვებელი იყო ფრიად, რამეთუ მსწრაფლ ხოლო დაისწავლა „დავითი“ და ჳკმითა სასწავლელი სწავლად საეკლესიოდ, სამოძღუროდ. ქართულსა ენასა შინა ყოველი დაისწავლა და მწიგნობრობადცა ისწავა მრავალთა ენათად და საღმრთონი წიგნნი ზეპირით მოიწუართნა. ხოლო სიბრძნეცა იგი ამის სოფლისა ფილოსოფოსთად ისწავა კეთილად და, რომელი პოვის სიტყუად კეთილი, შეიწყნარის, ხოლო ჯერკუალი განაგდის“ (11, გვ. 249-250).

იოვანემ ეფთვიმე ათონელს „პირველად ქართული სწავლა დასწავა და მერმე ბერძულად გაასწავლა ყოვლითავე სწავლულებითა სრულებით. და სიყრმიტგანვე მადლი ღმრთისაჲ იყო მის ზედა და ღმრთისაგან მიეცა გულისხმის-ყოფაჲ წერილთაჲ და სულისა წმიდისა მადლითა აღივსო“ (12, გვ. 60).

ილარიონ ქართველიც „ირწყვებოდა“ ცოდნით „ვითარცა ხმ დანერგული ღმრთისამიერ თანა-წარსადინელსა წყალთა მათ სულისა წმიდისათა, რომელ არიან წიგნნი ღმრთივ-სულიერნი“ (43, გვ. 10).

დ) წმინდანის თანმხლები მომენტია ღრმა რელიგიურობა, უფლის რწმენა, სიყრმიდანვე ღვთის ჭეშმარიტი მსახურება: გრიგოლ ხანძთელი „მარხვასა შინა იზარდებოდა მსგავსად წინამორბედისა, რამეთუ სიჩხოთგანვე ღვწოჲ და კორცი არა შეკდა პირსა მისსა, ვინაჲთგან ქრისტჳსა განეკუთნა სული თჳსი სამკუდრებელად. და ხატიცა მონაზონებისაჲ ემოსა, რამეთუ თავისუფალ იყო იგი სიმღერისაგან ყრმათაჲსა და ყოვლისაგან აღრევისა კაცთაჲსა და მარტოდ იყოფნის თჳსსა მას სადგურსა ... რამეთუ ძირი სიწმიდისაჲ მარადის გულსა მისსა დანერგულ იყო, აღმომცენარეჳ ჯეჯლსა ღმრთის-მსახურებისასა. და ნერგი ჭეშმარიტისა სარწმუნოებისაჲ აღორძინდა სულსა მისსა, და ნაყოფი ღმრთისა სიყუარულისაჲ გარდაემატა მის შორის“ (11, გვ. 249-250).

ილარიონ ქართველიც „იყო ჰასაკითა, ვითარ ათხუთმეტისა წლისაჲ. და მიერთგან იწყო შესლვად სარბიელსა მოღუაწებისასა. მარხვითა და მღუძარებითა ჰასაკსა მას სიჭაბუკისასა დააჭნობდა, ღოცვითა და მარადის ღმრთისა ხედვითა უწორცოთა მიემსგავსებოდა, ვიდრეღა წარემატებოდა და მოღუაწებითა ყოველთავე მყოფთა მის ადგილისათა“ (43, გვ. 11).

ე) წმინდანი უფლისაგან გამორჩეული და ხელდასმულია სიყრმეშივე. ამ პერიოდიდანვე ხდება მისი შემზადება სულიერი ცხოვრებისათვის. „იოვანე და ეფთვიმე ათონელების ცხოვრებაში“ „სიყრმიტგანვე მადლი ღმრთისაჲ იყო მის ზედა და ღმრთისაგან მიეცა გულისხმის-ყოფაჲ წერილთაჲ და სულისა წმიდისა მადლითა აღივსო“ (12, გვ. 60). გრიგოლ ხანძთელს შემდეგი სიტყვებით მიმართავენ ბრძენნი: „შვილო, გამორჩეულო ქრისტჳსო“ (11, გვ. 251), უფრო მეტიც, ახლობლები ეუბნებიან კიდევ მას, რომ იგი ჰპოვა „ქრისტემან უბრალოდ კელითა და წმიდაჲ გულითა. და რაჲთა შენ აღხვდე მთასა უფლისასა და დადგე ადგილსა წმიდასა მისსა“ (11, გვ. 250). „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ უფლისაგან გამორჩეული და კურთხეულია აგრეთვე ყრმა ზაქარია, რომელზეც

„ზეცით მოწვევულ იყო სუეტი ფრიად ბრწყინვალე ნათლისაჲ“ (11, გვ. 304). ამ სურათის მოწმე გახდა ანჩელი ეპისკოპოსი, რომელმაც ნანახით განცვიფრებულმა, მაშინათვე მოინდომა ზაქარიას ხელით ზიარება.

ხოლო რაც შეეხება „იოანე ზედაზნელის“, „დავით გარეჯელის“ და „შიოსა და ევაგრეს“ „ცხოვრებებს“ და ნაწილობრივ „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებას“, მათში არ შეიმჩნევა ზემოთხამოთვლილი სიუჟეტურ-კომპოზიციური მოდელები, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ჩვენამდე ვერ მოაღწია დასახელებულ თხზულებათა სრულმა ვარიანტმა და, ამდენად, ამგვარად შემოგვრჩა ხელნაწერული „ხარვეზი“.

5. წმინდანებს აქვთ განმარტოების სურვილი. ხშირად ისინი უარყოფენ ხორციელ დიდებას, პატივს და ესწრაფვიან სრულ სიმარტოვეს.

გრიგოლ ხანძთელს „სწადოდა მარტოდ დაყუდებაჲ, რამეთუ ესმოდა ანგელოზებრივი ცხორებაჲ მარტოდ მყოფთაჲ მათ სივრცესა მას შინა უდაბნოდსასა, რომელნი-იგი იზარდებოდეს მძოვართა სახედ მწუანვილითა და ხილითა“ (11, გვ. 253). და როგორც კი იხილა საკუთარი თავი ხორციელ პატივში, „განიზრახა ფარულად სივლტოლად თვისით ქუეყანით საღმრთოთა წოდებითა“ (11, გვ. 252).

იოანე ზედაზნელმაც „ადილო უღელი მძიმე სიჭაბუკითგან თვისით და დაჯდა თვისაგან და დაყუდნა, რამეთუ არს სასოებაჲ თმენისაჲ. პირველად თვისსავე ქუეყანასა ასურეთს იწყო მონაზონებაჲ. და იქცეოდა ყოვლითა სიმდაბლითა...“ (44, გვ. 196-197).¹ ხოლო შემდეგ გადაწყვიტა, რომ წასულიყო შორს, „სადაცა არა იყო ყოლადვე კმაჲ სმენისაჲ სათნოებათა მისთაჲ“ (44, გვ. 198).

შიო მღვიმელიც კი ევედრება თავის სულიერ მოძღვარს, იოანეს, რომ მისცეს მას მარტოდ დაყუდების უფლება. და ბოლოს შიომ „პოვა მუნ მცირე ქუაბი და დაჯდა მას შინა დაყუდებით სასოებითა ღმრთისა მინდობისაჲთა, კელ-ყო საქმესა ამას და სიკუდილად მისცა თავი თვისი მისთვის, რომელმან არაოდეს უგულებელს ყვნის მოსაენი მისნი“ (46, გვ. 218).²

ხოლო ილარიონ ქართველმა „ვითარცა იხილა განმრავლებაჲ მომავალთაჲ და რამეთუ აწყინებდესაცა ფრიად და ამით მიზეზითა ვერ ჰპოებდა საწადელსა

¹ ვიმოწმებთ: „ცხორებაჲ და მოქალაქობაჲ იოვანე ზედაზნელისაჲ“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.
² ვიმოწმებთ: „ცხორებაჲ და მოქალაქობაჲ შიოსი და ევაგრესი“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

მას თვისა დაყუდებით ცხორებასა და ენებაცა სივლტოლად ცუდად-
დიდებისაგან“ (43, გვ. 22).

6. მიუხედავად იმისა, რომ წმინდანები ესწარაფვიან უდაბნოში განმარტოებას, თავდაპირველად მათ ახლავთ ერთი ან რამდენიმე თანმხლები პირი, ძირითადად – სულიერი ძმები. სანიმუშოდ გავიხსენებთ ერთ საგულისხმო ეპიზოდს: მამა გრიგოლმა გადაწყვიტა ხორციელი პატივისაგან თავის დაღწევა და ფარულად გაპარვა, მან „კეთილსა განზრახვასა და გზავნასა მისსა პოვნა მოყუასნი კეთილნი შეწევნითა ქრისტეს მადლისაითა: საბა...; და თევდორე...; და ქრისტეფორე...“ (11, გვ. 252).

იოანე ზედაზნელმაც „დაუტევა ადგილი იგი, სადა იქცევინ და წარვიდა განშორებულსა უდაბნოსა. და პოვა ქუაბი და დაჯდა მას შინა მოწაფეთა თვისთა თანა“ (44, გვ. 197).

ასეთი სულიერი ძმა ახლდა ილარიონ ქართველსაც იერუსალიმში მოგზაურობისას. ხოლო სერაპიონ ზარზმელი მამა მიქაელის თხოვნით მიემართება საკუთარ ძმა იოვანესა და რამდენიმე სულიერ ძმასთან ერთად.

7. წმინდა მამებს თავიანთი ნება-სურვილით უფლის სიყვარულის გამო უხდებთ ყოველგვარი ასკეტური ყოფის ატანა და სულიერი ღწვა. მათი ამქვეყნიური მოღვაწეობა წარმოადგენს განუწყვეტელ მსახურებასა და ერთგულებას ღვთისადმი. ისინი არიან გამუდმებულ ლოცვასა და მარხვაში. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ აღწერილია კიდევ ზოგადად დაყუდებული ბერის ცხოვრების წესი, რომლის თანახმად ბერ-მონაზვნები „იზარდებოდეს მმოვართა სახედ მწუანვილითა და ხილითა, ხოლო რომელნიმე მცირედითა პურითა“ (11, გვ. 253). თავად გრიგოლ ხანძთელმა „დაიმარხა ჭკემმარტი ქალწულებად არა ხოლო კორცითა ოდენ, არამედ სულითა და სიტყვთა, სასმენელითა და თუალითა... ხოლო გარდარეულისა შრომისაგან მოუძღურდა, რამეთუ მოუკლებელი ლოცვაჲ, წყურილი და შიმშილი მარადის, და უძილობაჲ, ზედგომაჲ და მუკლთა მოდრეკაჲ ფრიადი აქუნდა ნეტარსა მას. დასცემდა ენებასა კორცთასა და სულისა მტერნი მოაუძღურნა. ხოლო ჟამის-წირვაჲ არაოდეს დააცადის თვნიერ მიზეზისა და უძღურებისა, და სამოსელი მისი ყოლადვე შეურაცხი იყო და საზრდელი ეგრეთვე“ (11, გვ. 284).

თითქმის ანალოგიური სიტყვებითვე აქვს გადმოცემული გიორგი მთაწმიდელს ეფთვიმე ათონელის ამქვეყნიური მოღვაწეობა: „რამეთუ ყოველნივე ფარულად აღესრულებოდეს მის მიერ. ხოლო არნ სამოსლად მისა ძაძაჲ და

დაძისა მის ზედა ჟაჭუ მძიმე. და რომელიცა ვინ სათნოებად გამოიძიოს, მის თანა პოოს მის მიერ აღსრულებულად კეთილად და შეუნიერად. ხოლო სიწმიდე და ქალწულებად შეუხებელი და უბიწოდ დაემარხა, ვითარცა ანგელოზსა ღმრთისასა და ცათა შინა მყოფსა“ (12, გვ. 88).

ილარიონ ქართველმაც „რავდენნი ღუაწლნი და შრომანი თავს-ისხნა, რამეთუ უცხოებითა და უპოვარებითა და სიგლახაკისა შეყუარებითა სრულთა მათ და მოღუაწებასა შინა განთქმულთა შეესწორა, ხოლო სიმკნითა და სიბრძნით-მოღუაწებითა და მტერთა მათ უხილავთა ახოვნად წყობითა და კორცთა თვსთა უწყალოდ განკაფითა ყოველთავე ღმრთისათვის დამდაბლებულთა და უცხო-ქმნულთა მიემსგავსა“ (43, გვ. 14).

ასეთივე სულიერ ღწვაში იყვნენ დავით გარეჯელი და შიო მღვიმელი.

8. წმინდანები, დაყუდებული ბერის ცხოვრების წესიდან გამომდინარე, წინააღმდეგნი არიან შედარებით მაღალ იერარქიულ დონეზე ასვლის. ისინი გაურბიან ხორციელ დიდებას. ზოგიერთ შემთხვევაში ისინი ამ დაწინაურებას დიდი თხოვნის შედეგად მაინც თანხმდებიან, მაგრამ ძირითადად წმინდა მამები ურყევად დგანან თავის პოზიციაზე.

ვიქრობთ, საჭიროა ყურადღების აქცენტირება ასეთ მომენტზეც: საერო საზოგადოება და გრიგოლ ხანძთელის ახლობლები მოინდომებენ მის ხუცად კურთხევას, ისინი თხოვენ გრიგოლს, რომ „უნღარა ურჩ იქმნები, არამედ მორჩილ იქმენ ბრძანებასა ქრისტესსა და ჰმონე მას მღვდლობითა, ... ხოლო ნეტარი გრიგოლ დაემორჩილა მათ და ნებითა ღმრთისადათა იკურთხა ხუცად“ (11, გვ. 251). მაგრამ როცა ხელისუფალნი გადაწყვეტენ მის ეპისკოპოსობას, გრიგოლი წინააღმდეგობას გაუწევთ და უპასუხებთ: „მსოფლიოთა მათ წმიდათა საყდართა არა უმრწემეს არიან წმიდანი უდაბნოთა ეკლესიანი“ (11, გვ. 282).

ილარიონ ქართველს რუისთველმა ეპისკოპოსმა სთხოვა მღვდლად კურთხევა, რადგანაც „იყო ყოვლითურთ მდაბალი და უცხოე კაცობრივისა დიდებისაგან, არა ენება პატივსა მას მღვდლობისასა აღსლვად და წინააღმდეგობდა ღირსსა მას ეპისკოპოსსა“ (43, გვ. 12), მაგრამ ეპისკოპოსი ევედრებოდა მას, რამაც ბოლოს შედეგი გამოიღო და ილარიონი დათანხმდა მღვდლად კურთხევას: „პატიოსანო მამაო, კვლთა შენთა შინა ვარ მე გლახაკი ესე, რადცა ჰნებავს ღირსებასა შენსა ყავნ ჩემ ზედა“ (43, გვ. 12). ხოლო მეორე ეპიზოდში საერო პირებმა მოინდომეს გრიგოლ ხანძთელის მსგავსად ილარიონის ეპისკოპოსად კურთხევა, რაზეც წმინდანმა დიდი წინააღმდეგობა

გასწია და „დაამტკიცა გონებასა შინა თვისსა სივლტოლად ცუდად-დიდებისაგან და წარსლვად უშორესსა ქუეყანასა“ (43, გვ. 17).

„შიოსა და ევაგრეს ცხოვრებაში“, როდესაც შიო მღვიმელმა არჩია ყველასაგან განმარტოება, სულიერ ძმათა არჩევანით და შიოს თანხმობით, მის ნაცვლად სულიერ წინამძღოლად აირჩიეს ევაგრე. ევაგრე კი თავმდაბლობის გამო თავდაპირველად „არა თავს-იდებდა მთავრობასა ძმათასა და გონებისა უძღურებასა წინა დაუდებდა“ (46, გვ. 226), რაზეც შიო მღვიმელმა მიუგო: „უკუეთუ მე დამემორჩილო, მრავალი სასყიდელი მიიღო ღმრთისაგან და დიდებად საუკუნოდ დაიმკუდრო, და უკუეთუ ურჩ მექმნე, ურჩთა თანა დაისაჯო“ (46, გვ. 226). ევაგრეც იძულებული გახდა, ძმათათვის გაეწია სულიერი წინამძღოლობა.

9. აგიოგრაფიულ თხზულებებში ნათლად ჩანს, რომ წმინდანს უფლისაგან დაკისრებული აქვს სულიერი მისია, რომელიც მან უსათუოდ უნდა შეასრულოს. ამ დავალების შესასრულებლად წმინდანი უფლისაგან გამორჩეულია, როგორც შენიშნულია, ჯერ კიდევ ბავშვობაში. მისიის თანახმად, წმინდა მამებს, რამდენადაც თავიანთი მოღვაწეობით ერთგვარ მისაბამ ეტალონად იქცეოდნენ საზოგადოებისათვის, მოეთხოვებოდათ ქრისტიანობის გავრცელება და სულიერების განმტკიცება საზოგადოებაში.

გრიგოლ ხანძთელი „ქუეყანისაგან გამოიყვანა ამის მიზეზისათვის, რადთა უქმთა მათ უდაბნოთა შინა გამობრწყინდეს სანთელი ესე დაუვსებელი, ბრწყინვალე ზედა სასანთლესა მას მაღალსა ზეთითა მით განუპარველითა, რადთა კმასა მას და ოხრასა საყვრისასა აღეტყინოს და განბრწყინდეს სულითა ძლიერითა, და მიუძღუეს საქორწინესა მას კრებულსა თანა მოწაფეთა მისთა წმიდათასა“ (11, გვ. 252).

ხოლო რაც შეეხება იოანე ზედაზნელს, „უფალმან ყო დამკუდრებამ იგი მისი აქა ორისა საქმისათვის: პირველად, რადთა სამკაულ იქმნას და გვრგუნ ჩუენისა ამის ქალაქისა იგი და მოწაფენი მისნი, ათორმეტნი იგი თუალნი პატივ-ცემულნი მიხედვითა, განდგმულ კუართსა მას არონისსა, სარგებელ და მკურნალ ყოველთათვის მყოფთა ქალაქისა ამის ჩუენისა... და მეორედ, რამეთუ ადგილი იგი, რომელსა მიივლინა, გოდოლი იყო პირველთა მათ წარჩინებულთად, სადა-იგი კერპომსახურებამ აღმალლებულ იყო. და ეშმაკნი მათ მიერ იმსახურებოდეს ნაზორევთა მათ კუამლითა, რადთამცა მათვე ადგილთა ამალდა ღმრთის-მსახურებამ“ (44, გვ. 201-202). წმინდანი არა მხოლოდ თვითონ

ასრულებს დავალებას, არამედ სულიერ მოწაფეებსაც აგზავნის სხვადასხვა მიმართულებით ხალხში ქრისტიანობის განსამტკიცებლად.

„სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“ კი მამა მიქაელს, სერაპიონის აღმზრდელს, ღვთაებრივი გამოცხადების დროს უფლისაგან ეუწყა სერაპიონის შესასრულებელი დავალება, რომლის მიხედვითაც წმინდა მამას ძმასთან ერთად ევალებოდა სამცხეში წასვლა, უფლისაგან მინიშნებულ ადგილას მონასტრის აშენება და იქ უფლის სადიდებლად მორწმუნეთა შეკრება.

10. აგიოგრაფიულ თხზულებებში გავრცელებულია აგრეთვე წმინდანის სულიწმინდის, უფლის წინამძღოლობით მგზავრობა. გრიგოლ ხანძთელი და მისი მხლებლები „წარემართნეს გზასა მას, რომელი არა უწყოდეს, არამედ არა უმეცარ იყვნეს, რამეთუ უფალი მხოლოდ უძლოდა მათ, ხედვიდა რად გულსა მათსა წმიდასა... და მოიყვანა იგინი ქართლით ოპიზას“ (11, გვ. 252).

იოანე ზედაზნელი კი თავისი ქვეყნიდან, შუამდინარეთიდან გამოემართა „ქუეყანად ქართლისა წინამძღურობითა ძალისა მის უხილავისადათა, რომელი-იგი ოდესმე სახითა ვარსკულავისადათა მოგუთა უძლოდა“ (44, გვ. 199).

ხოლო რაც შეეხება შიო მღვიმელსა და ილარიონ ქართველს, პირველი „მოვიდა წინამძღურობითა სულისა წმიდისადათა და დაემკვიდრა დასავალით კერძო დედა-ქალაქსა მცხეთას“ (46, გვ. 217), ხოლო მეორე – აგრეთვე სულიწმინდის წინამძღოლობით დაემკვიდრა ულუმბოს მთაზე.

11. წმინდანები თავიანთი მოღვაწეობის დროს დაიმოწაფებენ ხოლმე მცირეწლოვან ყრმებს. დიდებულებიც სიხარულით ხვდებიან ამ ფაქტს და შვილებს აღსაზრდელად აძლევენ მათ. გრიგოლ ხანძთელის სულიერი ძმები, ქრისტეფორე და თევდორე, სამცხეში დაიმოწაფებენ დიდი აზნაურის, მირეანის შვილს, არსენს. „ყრმაჲ იგი მცირეჲ იყო ჟამითა, ვითარ ექუსისა წლისაჲ, და სახლსა შინა მამისა თვისისასა იზარდებოდა. არამედ კაცთა მათ ღმრთისათა განზრახვითა მირეანისითა მოწესეთა სამოსლითა შემოსეს ყრმაჲ იგი“ (11, გვ. 267). ქრისტეფორე და თევდორე თანაც შეჰფიცავენ მირეანს: „მოძღუარი ჩუენი გრიგოლ არს მამაჲ ხანძთელი, და უფალსა თუ უნდეს, ესეცა მოწაფე იყოს მისი ჩუენ თანა“ (11, გვ. 267). გრიგოლ ხანძთელიც დაიმოწაფებს მცირეწლოვან ევრემს.

დიდ წმინდა მამას, მიქაელ პარეხელს დაემოწაფა აგრეთვე დაობლებული სერაპიონ ზარზმელი და მისი მცირეწლოვანი ძმა იოვანე. „ხოლო ნეტარსა მას სხუანიცა მრავალნი აქუნდეს მოწაფენი, სრულნი და ბრწყინვალენი

სათნოებითა, ვითარცა დიდსა ანტონის ილარიონ და მაკარი, ეგრეთვე მიქაელს ბასილი და მარკელაოზ. და მათ თანა შეივედრა ნეტარი სერაპიონ თანა-ძმითურთ და თანაადრაცხილ ყენა დასსა მოწაფეთასა“ (45, გვ. 322).

12. „ცხოვრებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიულ ძეგლებში წმინდანები შემოიკრებენ სულიერ საძმოს, რომელთა შემადგენლობაც თანდათან იზრდება და ფართოვდება. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ მიხედვით, „დღითი-დღე აღორძინდებოდეს ძმანი, რამეთუ შეეძინებოდეს უფალსა მუშაკნი მეთერთმეტისა ჟამისანი მოქმედად ჭეშმარიტსა მას ვენაჴსა და თანაზიარ იქმნებოდეს პირველთა მათ მართალთა და მონაწილე წმიდათა მოწამეთა, მკნდებოდეს რად ღუაწლსა მას მონაზონებისასა მსგავსად წმიდათა მოწამეთა და უფროდს მათსა, რამეთუ მარტუკლნი ერთსა ხოლო შინა ჟამსა იწამნეს, ხოლო ესე ყოველსა ჟამსა იწამებოდეს სახელისათჴს ქრისტჴსისა“ (11, გვ. 257).

„სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“ კი „შეემატებოდა რიცხუსა ძმათასა, რამეთუ მოიზიდვიდა სახელგანთქმულებაჲ კაცისა მის ღმრთისაჲ, და სახედ მდინარისა ირწყევბოდეს ტკბილთა მათ სიტყუათა მისთაგან“ (45, გვ. 334).

ილარიონ ქართველმაც შემოიკრიბა სულიერი სამწყსო „აღეშენებოდეს ყოველნი იგი ძმანი სწავლითა მისითა და შეუვრდებოდეს მას, რათა იყოფოდინ მის თანა. და შეიწყნარნა მან მის თანა ვითარ ათერთმეტნი ძმანი, მოღუაწენი მშუდნი და მდაბალნი“ (43, გვ. 11).

წმინდა მამები თავიანთი მოღვაწეობის მანძილზე ამავდროულად სათანადოდ ამახვილებენ ყურადღებას ეკლესიათა მშენებლობაზე. ისინი როგორც აშენებენ ახალ ეკლესია-მონასტრებს, ისე აღადგენენ ძველებს. ამ სამუშაოს კი ანხორციელებენ თავის მოწაფეებთან ერთად. გრიგოლ ხანძთელმა „ძიება ყო გუღს-მოდგინედ და პოვა ადგილი კეთილი გუნათლეს მახლობელად. ჯუარი დასწერა და მუნ აღაშენეს მონასტერი დედათაჲ, რომელსა აწ ჰრქჴან გუნათლის ვანი“ (11, გვ. 260). და კიდევ გრიგოლ ხანძთელი და საბა, როდესაც მიუახლოვდნენ იშხანს, „გამოეცხადა ღმრთისა მიერ ნეტარსა გრიგოლს და ღირსსა საბას იშხნისა პირველი დიდებულეებაჲ, დაბასა მისსა წმიდანი ეკლესიანი, და ეუწყა, ვითარმედ კუალად განახლებად არს პირველებრ ჴელითა საბანისითა. და ეცნობა გზადცა მისავალად...“ (11, გვ. 265).

იოანე ზედაზნელის მოწაფემ, თათამ, „ქუეშე ძირსა მის მთისასა აღაშენა მონასტერი, რომელსა შინა განმრავლდეს მონაზონნი“ (44, გვ. 217).

ხოლო შიო მღვიმელმა სულიერ შვილ, ევაგრესთან ერთად უდაბნოში გამრავლებულ ბერ-მონაზონთა გამო გადაწყვიტა ეკლესიის აგება უფლისაგან მინიშნებულ ადგილას. და მართლაც „ადგილსა მას, სადა უჩუენა უფალმან, დასცა სათხარი მამამან ჩუენმან წმიდამან შიო და აღაშენეს ეკლესიაჲ სადიდებელად ღმრთისა“ (46, გვ. 220).

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მონასტრის წესდებას, რომელიც საკმაოდ მკაცრია და ძნელად აღსასრულებელი, ადგენენ თავად წმინდანები. მაგალითად, მამა გრიგოლმა, როდესაც თავად კონსტანტინოპოლს გაემგზავრა, ხოლო იერუსალიმში, საბაწმინდას ლავრაში გაგზავნა თავისი სულიერი მეგობარი წესდების გადმოსაწერად, ამ წესდებათა საფუძველზე საკუთარი ტაძრისთვის შეიმუშავა ახალი წესდება, რომელზეც გიორგი მერჩულე გვითვალისწინებს, რომ ნაწარმოებში აისახება მხოლოდ მცირეოდენი იმ ცხოვრების წესისა, რაც სუფევდა მონასტერში: „ნეტარმან გრიგოლ მას ჟამსა განაწესა წესი თვისა ეკლესიისაჲ და მონასტრისაჲ, სიბრძნით განსაზღვრებული და მეცნიერებით განბრწყინებული და ყოველთგან წმიდათა ადგილთა გამორჩევით შეკრებული“ (11, გვ. 265). აგრეთვე „ფიცხელ იყო ფრიად კანონი მოწაფეთა მისთაჲ, რამეთუ სენაკთა მათთა შინა იყო მცირე სარეცელი და შეურაცხი საგებელი და თითოდ სარწყული წყლისათჳს. ხოლო სხუად ნუგეშინის-საცემელი ჳორცთაჲ არაჲ აქუნდა საჭამადისაჲ და სასუამადისაჲ ყოლადვე, არამედ რომელი ტრაპეზსა ზედა ერთბამად ჳამიან, მით იყო ცხორებაჲ მათი. და მრავალნი მათგანნი არა სუმიდეს ღვნოსა ყოლადვე. და რომელნიცა მიიღებდეს, მცირედ იჭუმევდეს. და სენაკებსა მათსა საკუამი არა აქუნდა, რამეთუ ცეცხლი არა აღეგზებოდა, და არცა ღამეჳ სანთელი აღანთიან, არამედ ღამე იყო ფსალმუნებაჲ და დღისი წიგნის კითხვაჲ და ლოცვაჲ მარადის“ (11, გვ. 266-267).

სერაპიონ ზარზმელმა და მისმა სულიერმა ძმებმა კი ეკლესიის აშენების შემდეგ „წესი დაუდგეს თავთა თჳსთა ნეტართა მათ, რამეთუ ლოცვასა ღამისასა ჳელ-განპყრობით დგიან დასსა თანა მგალობელთასა. ხოლო მოეახლის რაჲ ცისკარი, განეშორნიან ვითარ ჳვის-სატყორცელ ოდენ, და მყუდროებით და ცრემლით შესწირვიდიან ვედრებათა, რაჲთა ამითცა ემსგავსნენ თჳსსა მეუფესა“ (45, გვ. 340).

ილარიონ ქართველმაც აგრეთვე „განუწესა წესი და კანონი, ვითარცა ჯერ-არს მონასტერსა შინა ყოფისაჲ ლოცვისა და მარხვისა და ყოვლისავე წესიერად ჳცევისაჲ“ (43, გვ. 16).

ხოლო იოვანე ათონელმა უფლება მისცა მამა ეფთვიმეს „რომელიცა განგება და წესი ენებოს, იგიცა დაუდვას მონასტერსა და მას ზედაცა განკანონოს და შინა და გარე, ვითარცა ენებოს, ეგრეთ განაგოს“ (12, გვ. 57).

13. როგორც ცნობილია, მორჩილება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი თვისებაა ქრისტიანულ სათნოებათაგან. მორჩილება მოიაზრება, როგორც ადამიანის პიროვნული ნება-სურვილის დათრგუნვად, საკუთარი არსების სრულ უარყოფად. როგორც იოანე სინელი აღნიშნავს: „მორჩილება არის უარის-ყოფა სულისა თვისისა, სრულიად ხორცთა მიერ გამოჩინებული განცხადებულად, მორჩილება არის მოკვდინება ასოთა გონებითა ცხოველითა, მორჩილება არის გამოუწვლილველი აღძრვა და ნებით სიკუდილი ...

მორჩილება საფლავი არს ნებისა და აღდგომა სიმდაბლისა“ (17, გვ. 57). მორჩილების გამოვლინების სანიმუშო მაგალითია ქრისტეს ამქვეყნიური ცხოვრება, მისი მორჩილება მამა-ღმერთისადმი.

სულიერი ძმები და მოწაფეებიც გამოირჩევიან მორჩილებით, რომელსაც ისინი იხეენ წმინდანის ანუ თავიანთი სულიერი მოძღვრის მიმართ. რამდენადაც მოძღვარი მოიაზრება ქრისტეს სიმბოლოდ ამქვეყნიურ ცხოვრებაში, სულიერი ძმები და შვილები ენდობიან, სწამთ და მიჰყვებიან მას. მოწაფეები, მიუხედავად მათი ნება-სურვილისა, მაინც უსიტყვოდ ასრულებენ სულიერი მამის ბრძანებას. მაგალითად, როდესაც გრიგოლ ხანძთელი სტუმრად ეწვეოდა ხოლმე საბას, იშხნის ეპისკოპოსს, „ეპისკოპოსმან საყდარსა იგი დასჯს, და თუთ თანა დაჯდის, რამეთუ არა თავს-იდვის ურჩება ნეტარისა გრიგოლისი, ვინაფთგან მოძღუარ და უზეშთაეს იგი იყო“ (11, გვ. 274). მოწაფეთა მორჩილების ნათელ მაგალითს წარმოადგენს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ჯავახეთის საეკლესიო კრების ეპიზოდი, სადაც არსენის კათალიკოსობის წინააღმდეგ გალაშქრებული ეფრემი ბოლოს ემორჩილება მამა გრიგოლის ბრძანებას და არსენს ირჩევენ კათალიკოსად. სულიერ შვილთა მორჩილებაზე მეტყველებს აგრეთვე ეტვიფანეს საქციელი „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“. როდესაც მამა გრიგოლმა ეტვიფანეს, ხანძთის მამასახლისს დაავალა ჟამისწირვის ჩატარება, „და ვითარცა აღვიდეს საკურთხეველად და ეტვფანე „წმიდაო ღმერთოჲსა“ წინა ასამაღლებელსა იწყო თქუმად, აღვიდა ხოლო საკურთხეველად მამად გრიგოლ და კურთხითა სცა თავსა და ჰრქუა: „დადუმენ“. ხოლო იგი შეუშფოთებულად დადუმნა. და უბრძანა სადიაკონედ წარსლვად და განძარცუვად.

. . . ხოლო იგი წარვიდა და განიძარცუა და მივიდა და დადგა წინაშე მოძღურისა თვისისა მყოვარ ჟამ. და კუალად უბრძანა შემოსა და ჟამის-წირვად. და იგი სიხარულით შეიმოსა და შეუვრდა ნეტარსა გრიგოლს“ (11, გვ. 293).

„სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“ კი დიდი წმინდა მამა მიქაელ პარეხელი სიკედილის წინ დაიბარებს სერაპიონსა და მის ძმებს. სერაპიონიც, „ვითარცა იყო ბრძანებასა მოძღურისასა მორჩილ, მსწრაფლ მოვიდა თვისით ძმითურთ“ (45, გვ. 336).

ხოლო „იოვანე და ეფთვიმე ათონელთა ცხოვრებაში“, როდესაც იოვანემ დაავალა ეფთვიმეს მონასტრის წინამძღვრობა, მან „ვინაფთვან შეუძლებელ იყო მამისა მოხუცებულისა და სენთაგან განკაფულისა ურჩებად, უნდა თუ არა მორჩილ ექმნა მას, და ვიდრე ხორცთადა შინა იყო, მორჩილებითა და ბრძანებითა მისითა განაგებდა საქმეთა მონასტრისათა“ (12, გვ. 56).

14. წმინდა მამები საზრდოს მიღების დროს ხშირად მსჯელობენ საღვთისმეტყველო საკითხებზე, ერთად ადავლენენ ხოლმე ლოცვას და ღამეებსაც კი ათენებენ ამ სულიერ საუბრებში. გრიგოლ ხანძთელმა და ბერმა ხუედიოსმა „ვითარცა მიიღეს საზრდელი, კუალად იწყეს სულისა ცხორებისა ზრახვასა. და იყო განგრძობილად სიტყუად მათ შორის, რამეთუ დღე იგი დამწუხრდა და ღამე განთენა უძილობით ლოცვასა შინა მათსა და გალობასა ღმრთისასა“ (11, გვ. 255).

მიქაელ პარეხელიც „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“ მოწაფეებთან ერთად სერობამდე ადავლენს ლოცვას.

„იოვანე და ეფთვიმე ათონელების ცხოვრებაში“ კი რომაელი წმინდა მამა ლეონი, როდესაც ესტუმრებოდა ხოლმე იოვანე ათონელსა და მის სულიერ ძმებს ლავრაში, იგი დაჰყოფდა ხოლმე მამა გაბრიელის მეზობელ სენაკში. და ისინი „ვითარცა შებნედიდის, გამოვიდიან თვისთა სენაკთაგან, და ლოცვა-ყვიან, და დასხდიან და ვიდრე ცისკრისა რეკადმდე უბნობდიან სიტყუათა საღრმთოთა. და ვიდრე წარსლვადმდე ამას ესრეთ ჰყოფდიან ყოველთა მწუხრთა“ (12, გვ. 66).

15. საერთოდ აგიოგრაფიული თხზულებებისათვის დამახასიათებელია აგიოგრაფთაგან წმინდანის თავმდაბლობის წარმოჩენა. წმინდა მამები განსაკუთრებით წარმოაჩენენ უფლის წინაშე თავიანთი პიროვნების არარაობას, უძლურებას, ისინი მუდამ განიკითხავენ და განაჩიქებენ საკუთარ თავს.

იერუსალიმში წმინდა ადგილთა მოსანახულებლად ჩასული დავით გარეჯელი აღნიშნავს, რომ „მეცა უღირსი მონაჲ შენი ღირს მყავ ხილვად

ადგილთა ამათ წმიდათა; ხოლო მე არღარა ვიკადრო წადმართ სლვად და დატკებნად ფერკითა ჩემითა ადგილთა ამათ, სადა დადგეს ფერკნი შენნი წმიდანი, რამეთუ კმა არს ჩემდა ხილვად ოდენ თუალითა...“ (42, გვ. 237).¹

შიო მღვიმელი კი უფალს მიმართავს, რომ „დიდ არს წყალობად შენი კაცთა ზედა და ვინაჲ ვარ მე უღირსი ესე წყალობისად, გარნა ყოველსავე ზედა ვჰმადლობ სახიერებასა შენსა“ (46, გვ. 218). რაც შეეხება ეფთვიმე ათონელს, მისთვისაც ბუნებრივი იყო საკუთარი თავის განკითხვა და ამას ამართლებდა იმით, რომ „მინდობად თავისა თვისისად და თვისსა განზრახვასა შედგომად წარმწყმედელი არს სულისად, ხოლო განკითხვად წინამძღუარი არს ცხორებისად“ (12, გვ. 88).

16. წმინდანებს არ სურთ თავიანთი სამყოფელისა და საქმიანობის გახშიანება, მაგრამ მათი ღვაწლი მაინც არ იმალება საზოგადოებაში, ეს მაინც გაცხადდება უფლის მიერ.

„იოანე ზედაზნელის ცხოვრებაში“, იოანეს საქმიანობას ავტორი ადარებს ნელსაცხებელს, რომელიც მენელსაცხებლემ ფარულად მოათავსა სხვა ჭურჭელში, მაგრამ გამვლელს რა „ეცის სულნელება ნელსაცხებლისად“, მაშინათვე თავს იჩენს ფაქტი ესე. და „ღმერთმან მერმეცა გამოაცხადა თვისი იგი მონად, რამეთუ ჩუეულებად ესე არს ღმრთისად ... იწყეს კუალად მოსლვად მუნცა მისა, რომელ დამალულ იყო ქუაბსა შინა“ (44, გვ. 197).

შიო მღვიმელმა, რომელმაც მარტობაში და სულიერ ღწვაში გაატარა დიდი დრო, ბოლოს „ინება ზეგარდამომან განგებამან, რათა არა იყოს დაფარულ ბრწყინვალე იგი ვარსკულავი. ამისთვის გამოაცხადა იგი კაცთა შორის“ (46, გვ. 219).

ილარიონ ქართველი კი თავისი ცხოვრების მანძილზე სასწაულებს იქმნოდა ფარულად. ერთ ეპიზოდში, სასწაულის მოხდენის შემდეგ, როდესაც მისგან განკურნებული ბავშვი დაუბრუნდება დედას, ილარიონი იხელთებს დროს და მალულად გაეცლება იქაურობას, რათა არ გაცხადებულიყო მისი ნამოქმედარი. მაგრამ „რაოდენ წმიდასა მას ენება დაფარვად საქმეთა თვისთად, ეგეოდენ ღმერთი განაცხადებდა მსახურსა თვისსა“ (43, გვ. 25).

17. წმინდა მამათა მოღვაწეობა ცნობლი ხდება არა მარტო მათი მოღვაწეობის არეალში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც. წმინდანთა სახელის

¹ ვიძოვებთ: „ცხოვრება და მოქალაქობა დავით გარეჯელისად“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

განდიდების შემდეგ მათ სანახავად მიემართება მრავალი ადამიანი – სასულიერო და საერო პირები, დიდი თუ პატარა და ითხოვენ კურთხევას.

შატბერდიდან ხანძთაში გრიგოლ ხანძთელის ჩასვლით „განიხარეს ხანცთასა თანა მახლობელთა მათ უდაბნოთა და მოვიდოდეს ძმანი ყოვლით კერძო ხილვად წმიდისა მის, და მიაქუნდა კურთხევა და ღოცვა მისგან და სიხარულითა სავსენი წარვიდიან“ (11, გვ. 311).

„ილარიონ ქართველის ცხოვრებაში“, როგორც კი „ეუწყავა ეპისკოპოსსა რუისთველსა სიმრავლეს იგი სათნოებათა მისთაჲ, აღივსო იგი სულიერითა სურვილითა, აღდგა და წარვიდა მოკითხვად მისდა“ (43, გვ. 11). და აგრეთვე „მოვიდოდეს გარემოდასათა მონასტერთაგან ხილვად მისა და მოღებად წმიდისა ღოცვისა მისისა. და განითქუა ჰამბავი მისი ყოველსა მას მთასა უღონბოდასა და მოვიდოდეს და აღივსებოდეს სწავლითა მისითა და აღიდებდეს ღმერთსა, რომელმან მოსცა ესევეთარი მნათობი“ (43, გვ. 21).

ხოლო იოვანე ათონელისა და თორნიკე ერისთავის მოღვაწეობის შესახებ „განითქუა ჰამბავი მათი იცნობა, ვითარმედ მთაწმიდას არიან. და იწყეს მიერთგან ქართველთა მოსლვად და განმრავლებად“ (12, გვ. 45).

ზოგჯერ წმინდანები თავად მოინახულებენ ხოლმე სხვა ადგილას მყოფ მოწაფეებს. ასე, მაგალითად, „შიოსა და ევაგრეს ცხოვრებაში“ იოანე ზედაზნელი გადაწყვეტს სულიერ შვილთა მოინახულებას და გარკვევას „თუ რომელსა საზომსა მიწევნულ არიან, და რაფთა გამოაცხადნეს საქმენი მათნი კეთილნი კაცთა შორის, რამეთუ ახალ ნერგ იყუნეს კაცნი და უკმდა განმტკიცებაჲ“ (46, გვ. 222).

დავით გარეჯელიც ხშირად დადიოდა მარტოდ დაყუდებულ მოწაფეთა მოსაკითხად. იგი მათ ნუგეშს სცემდა ხოლმე და განამტკიცებდათ.

18. „იოვანე და ეფთვიმესა“ და „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებებში“ ვხვდებით ორ არატიპურ შემთხვევას, რომელშიც წმინდა მამათა სულიერი მეგობრობაა მინიშნებული; სულიერების პრიორიტეტულობა თითქოს არ უნდა იყოს აღსანიშნავი წმინდანთა ურთიერთობის დროს, მაგარმ ამ ორ ეპიზოდში ნაჩვენებია: წმინდა მოღვაწეები იმდენად არიან სულიერებით მოცულნი, რომ ეს ყოველივე სცილდება ჩარჩოებს, რაც გამოიხატება იმაში, რომ სხვადასხვა ეროვნების წმინდა მამები უსიტყვოდაც კი უგებენ ერთმანეთს. „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ გაბრიელ ქართველსა და რომაელ წმინდა მამას ლეონს „სიყუარული აქუნდა სულიერი, და ოდესცა მოვიდის ხილვად მამათა,

მახლობელად სენაკსა გაბრიელისსა აქუნდა სენაკი, და მუნ დაყენის დღენი იგი. და თვისსა ენისაგან კიდე არცა მან იცოდა, არცა მან. და ვითარცა შებნელების, გამოვიდიან თუსთა სენაკთაგან, და ლოცვა-ყვიან, და დასხდიან და ვიდრე ცისკრისა რეკადმდე უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა...“ (12, გვ. 66). ყველას განაცვიფრებდა ეს მოვლენა, მაგრამ „მათისა სიწმიდისაგან ყოველივე შესაძლებელ იყო და სარწმუნო, რამეთუ დიდ იყვნეს იგინი წინაშე ღმრთისა“ (12, გვ. 66).

წმინდა მოღვაწეთა სულიერ სიმაღლეზე მეტყველებს აგრეთვე ეპიზოდი „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ მამა გრიგოლსა და დედა ფებრონიას შორის წარმართულ საუბრის დროს, როცა გრიგოლი ეკითხება „ნეტარსა მას“, „ვითარმედ: „რად გრქუა შენ ანგელოზმან?“ რამეთუ ღმერთი იყო ყოლადგე მათ შორის“ (11, გვ. 297).

ამ ორი შემთხვევის მსგავს ეპიზოდს ვხვდებით აგრეთვე „აბიბოს ნეკრესელის წამებაში“. მასში, წმინდა მამათა, აბიბოსა და სვიმეონ მესვეტეს შორის არის არა ხილვითი, ხორციელი მეგობრობა, არამედ სულიერი. მათ „არა თუ ხილვითა ეხილვა სადმე ერთმანერთი, არამედ სულიერთა მით სიყუარულითა, რომლითა იხილვების შორეული, ვითარცა მახლობელი...“ (31, გვ. 242-243).¹

19. ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში არცთუ მცირე მომენტი ეთმობა სასულიერო და საერო პირებს შორის ურთიერთობის წარმოჩენას. სასულიერო პირები დიდი პატივით მიიღებიან ხელისუფალთა კარზე. მთავართან მიმავალ ილარიონ ქართველს თავად მთავარი შეეგება წინ „შემთხუევად მისდა და ამბორს-უყოფდა წმიდათა ფერკთა მისთა“ (43, გვ. 26).

„იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ რა „აღვიდა ღმერთშემოსილი მამად ჩუენი ეფთვიმე სამეუფოდ, და ვითარცა ცნა მეფემან მისლვად მისი, დიდითა პატივითა მოიკითხა იგი“ (12, გვ. 90). აგრეთვე ეკლესიების მშენებლობის დროს წმინდანებს მატერიალურ და ფიზიკურ დახმარებას უწევენ საერო პირები. სანაცვლოდ კი წმინდა მამებისაგან ითხოვენ კურთხევას, ლოცვის დროს მათ მოხსენიებას. მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ გაბრიელ დაფანჩულმა „ფრიადითა კეთილითა წარმოგზავნა მამად გრიგოლ და მოსცნა კირით-ხურონი და ნივთი ყოველი ქვითკირისა ეკლესიისა საშენებელად“ (11, გვ.

¹ ვიძოწმებთ: „მოქალაქობად და წამებად აბიბოს ნეკრესელი ეპისკოპოსისადა“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

260). აგრეთვე მან ითხოვა შეილთა კურთხევა: „წმიდაო ღმრთისაო, აკურთხენ ესენი წმიდითა ჳელთა შენთა დასხმითა; ვითარცა ისრაჲლ იოსების ძენი აკურთხნა, ეგრეთვე შენ ყოველნი შეილნი ჩუენნი აკურთხენ ჩუენ მშობელთა მათთა თანა“ (11, გვ. 259).

სერაპიონ ზარზმელმა კი „მოიღო ანდერძი დიდისა მის მთავრისა გიორგისი... და აკურთხა კურთხეული იგი კაცი, რამეთუ მდიდრად მიეცა ყოველივე უხუებით: აგარაკნი თავისუფლებით და საქონელი მრავალფერი და სიმრავლე საჳედართა და მროწუელთა“ (45, გვ. 339).

20. აგიოგრაფიულ თხზულებებში ერთგვარ რიტუალად ითვლება სულიერი მოწაფეებისა და წმინდანის ტირილით ურთიერთგამომშვიდობება იმ დროს, როცა წმინდანი იცვლის ადგილსამყოფელს ან როცა იგი მიახლოებულია სიკვდილს.

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ „ვითარცა წარმოვიდოდა ნეტარი გრიგოლ, მაშინ ძმათა მათ ყოველთა ტირილით ჰრქუეს: „ჴ წმიდაო ღმრთისაო, სიტყუად იგი უფლისად აწვე აღესრულების ჩუენ ზედა, ვითარმედ „ინატრიდეთ ხილვასა მოძღურისასა თქუენისასა და ვერ იხილოთ ... და აკურთხნა ყოველნი იგი ნეტარმან მან ცრემლით და ნუგეშინის-სცა გუელთა მათთა და შეჴვედრნა ქრისტესა და სანატრელთა მათ მამათა“ (11, გვ. 280). ასეთივე სიტუაცია იხილვება, როდესაც ილარიონ ქართველი გამოემართა სულიერ ძმათაგან: „ხოლო ვინმე მიუთხრნეს ტირილნი იგი და გოდებანი და ჳმანი იგი საწყალობელნი, რომელნი ქვათაცა ღმობიერ ყოფად შემძლებელ იყვნეს, რომელსა ჰყოფდეს ძმანი იგი, რამეთუ რომელნიმე უკუანა შეუდგეს და რომელნიმე წინა-წარსწრობად მოსწრაფე იყვნეს“ (43, გვ. 18-19).

სერაპიონ ზარზმელი კი სიკვდილის წინ ასე ემშვიდობება მოწაფეებს: „მე ძმანო, აჴა ესერა წარვალ შემდგომად მცირედთა დღეთა... ხოლო ყოველნი იგი აღვსებულნი ცრემლითა ტიროდეს ფრიად და არავინ მიუგო ტირილისა მისგან ფრიადისა“ (45, გვ. 341).

21. წმინდა მამათა სიკვდილის წინ მათთან მოსანახულებლად მიდიან სასულიერო და საერო პირები და სთხოვენ დალოცვას და კურთხევას. ისინიც ითვალისწინებენ ამ თხოვნას და აკურთხებენ.

გრიგლ ხანძთელის გარდაცვალების წინ მოწაფეებმა „გულისჳმა-ყვეს ჟამი იგი მიცვალებისა მისისად ამიერ სოფლით, რამეთუ ვითარცა მიცვალებასა წმიდისა ღმრთის-მშობელისასა მოიწია გუნდი წმიდათა მოციქულთა კიდეთაგან

ქუეყანისათა, ეგრეთვე წმიდანი მამანი შემოკრბეს ჟამსა მას დროდსა დღისა მისისასა პატივად ნეტარისა მის მოხუცებულისა და რადთა იკურთხნენ მის მიერ. ხოლო იგი სიხარულითა აღივსო ხილვითა მათითა, და ქრისტესმიერთა კურთხევითა აკურთხნა ყოველნი“ (11, გვ. 313-314). „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ბერ ხუედლოსის გარდაცვალების წინ მის მოსანახულებლად მიდიან აგრეთვე გრიგოლი და ძმანი მისნი და თხოვენ: „გუაკურთხენ, წმიდაო მამაო, რამეთუ აწ მიხუალ უფლისა“ (11, გვ. 257).

ილარიონ ქართველმა კი სიკვდილის წინ მოწაფეებს დაუბარა: „შვილნო ჩემნო, უწყოდეთ, რამეთუ მოიწია ჟამი ჩემი და აჰა ესერა დატევებად მიც საყოფელი... მშჯღობამან ღმრთისამან, რომელი ჰმატს ყოველთა გონებათა, დაგიცვენინ საფარველსა ქუეშე დიდებისა თვისისასა, და მადლი და წყალობად მისი იყავნ სულისა თქუენისა თანა, ამენ.“ და ულოცა“ (43, გვ. 28).

22. „ცხოვრებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიულ თხზულებებში თითქმის ერთნაირად იხატება წმინდანთა გარდაცვალების, დაკრძალვისა და გლოვის სურათი. მათში აღწერილია, თუ როგორ აკითხავს ანგელოზთა დასი წმინდანს სასუფეველში წასაბრძანებლად, აგრეთვე ნაჩვენებია საზოგადოების მწუხარება წმინდანის გარდაცვალების გამო და მისი დატირება. ამ ეპიზოდის თანმხვედრია პასაჟი „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებიდან“: „ამათ რად სიტყუათა იტყოდა ნეტარი გრიგოლ, მაშინ ნათლითა მიუწოდმელითა შეიმკო შუენიერად ხილვად მისი ბრწყინვალედ ქრისტეს მიერ. რამეთუ ბანაკი ანგელოზთა უფლისათად გარე მოადგა მას და პატიოსანთა საკუმეველთა სულნელებამან აღავსო ყოველი იგი ერი კრებული მამათად. და რამეთუ აქუნდა ჩუეულებად ზეცისა წმიდათა მთავრობათა ხილვისად სულსა მას მართალსა და აწ მათგანვე სიხარულისა კმად ესმა ესე: „ნუ გეშინინ მოსლვად ჩუენ თანა, მსახურო ქრისტესო, სანატრელო, რამეთუ ქუეყანისა ანგელოზსა და ზეცისა კაცსა გიწესს მეუფც ცათად ქრისტე. აწ მოვედ სიხარულით და უფლისა შენისა თანა იხარებდ დაუსრულებლად. რამეთუ ნეტარ ხარ შენ შორის კაცთა ნეტარისა მას დიდებასა დამკვდრებად განმზადებული და მხიარული საუკუნოდ. ხოლო ესე სიტყუანი ესმოდეს რომელთამე მოწაფეთა მისთა... ესრეთ შეჰვედრა სული უფალსა და შეერთო ანგელოზთა კრებულსა“ (11, გვ. 315).

სერაპიონ ზარზმელი კი „არა მცირედ იგლოვეს მამათა ლავრისათა ჯერისაებრ და ცრემლით... და შემოკრბა სიმრავლე გარემოთა მონასტერთა და სოფელთად. ხოლო მოვიდა ღმერთ-შემოსილი გიორგი მაწყუერელიცა ჯუართა ყოველთა თანა მწყობრთა ეკლესიისათა. და ესეცა ვთქუათ, რამეთუ მწყობრნი

ანგელოზთანი კრებულსა თანა ყოველთა წმიდათასა შეერთებულნი მოიწინეს, ვითარცა თანა-მოკარვისა ... მათისა. და ყოველთა აღიტყუელნეს ჳელნი სიხარულითა და ზეცას აღიყვანეს ყოლად სანატრელი იგი სული მისი“ (45, გვ. 342).

თხზულებებში გაგრცელებულია შემთხვევები, როდესაც რწმენაში მყოფი ესა თუ ის პიროვნება ცდილობს მოიპოვოს გარდაცვლილი წმინდა მამის სამოსლის ნაფლეთი, როგორც წმინდა ნივთი. მაგალითად, ილარიონ ქართველის დაკრძალვაზეც მის პატივის მისაგებად „მოვიდეს მესეულად ყოველივე ჰასაკი ჭაბუკთა და მოხუცებულთაჲ ყრმათა თანა და დედებისა სიმრავლითა სანთელთა და საკუმეველთაჲთა და ფსალმუნითა და გალობითა. მოსწრაფე იყენეს ყოველნი თითოეულად, რადთამცა შევინმე-ახლა წმიდასა მას გუამსა მისსა, ანუმცა მი-რადმე-იპოვინ ნაწილი ველოგიად სამოსლისაგან მისისა“ (43, გვ. 28).

23. წმინდა მამები იკრძალებიან მათ მიერ აშენებულ ეკლესიებში ან განმარტოების ადგილას გამოქვაბულში.

იოანე ზედაზნელი, „შიოსა და ევაგრეს ცხოვრებაში“, თხოვს მოწაფეებს, „რადთა ჳორცნი მისნი დასხნენ მასვე ადგილსა მწირობისა მისისასა“ (46, გვ. 227).

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ერთ-ერთი წმინდა მამა, ნეტარი მიქაელი, რომელიც იყო შავშეთიდან, „მიძნადოროს მონაზონ იქმნა, ხოლო პარესთა შინა მრავალთა წელიწადთა ცხოვნდა და აღ-რად-ესრულა, მუნვე დაემარხა“ (11, გვ. 281).

ხოლო ეფთვიმე ათონელის „პატიოსანნი იგი ნაწილნი მისნი აღმოიყვანნეს თვისსავე მონასტერსა და დაისხნეს სამარხოსა ღუსკუმასა, ტაძარსა შინა წმიდისა იოვანე ნათლის მცემლისასა“ (12, გვ. 91-92).

24. აგიოგრაფიული თხზულებებისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე წმინდანზე ხოტბის შესხმა, ზოგჯერ მრავალფეროვანი ეპითეტების მოხმობითაც კი. ავტორი განადიდებს წმინდანის საქმეს, მის ღვაწლს და რომ წმინდა მამათა ცხოვრება მისაბაძია ყველასათვის.

„ილარიონ ქართველის ცხოვრების“ ავტორი აღნიშნავს: „ესე არს სიტყუად ჩუენი და წინამდებარე არს აღწერად და მითხრობად შემდგომთა ნათესავთა ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ მისი, ვითარცა ძეგლი ოქროსაჲ, შემკობილი თუალითა პატიოსნითა და მარგალიტითა მრავალსასყიდლისაჲთა, აღმართებული და მდგომარჳ შორის ეკლესიისა, რადთა შემავალნი მოღუაწებისა სტადიონსა

ხედვიდენ და ბაძვად და მსგავსებად ბრწყინვალებისა მისისა უმჭურვალესად აღიდრვოდინ, რომელი-იგი დადაცათუ ახალი იყო უამითა, არამედ ძუელთა მათ და უპირატეს გამოჩინებულთა მოღუაწეთა, რომელთამე შეესწორა სათნოებითა და სასწაულთა მოქმედებითა და რომელთამე აღემატა და ზოგს-რე თანა-ცა-წარჰკდა სიკუდილადმდე უცხოებისა შეეუარებითა და თავისა თვისისა სრულიად უჩინოქმნითა“ (43, გვ. 9-10).

ხოლო „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ნათქვამია: „ესე ბრძანებად უტყუველი აღუსრულა ქრისტემან ნეტარსა გრიგოლს. წარუვალისა დიდებისა პატივად მოჰმადლა შენებად დიდებულთა უდაბნოთად და კორცთა შინა ყოფასა მისსა შიში და ზარი სიწმიდეთა მისთად მიჰფინა მეფეთა და ყოვლისა ერსა ზედა ... ხოლო შემდგომად სოფლით ჯმნისა უმეტეს ცნობათა ჩუენთა აღიდა ცათა შინა ანგელოზთა თანა, და აწ ქუეყანასა ზედა პირითა მოწაფეთა და მაქებელთა მისთადთა იდიდების მარადის“ (11, გვ. 283).

25. აგიოგრაფიული ჟანრის ნაწარმოებებში ძალზე გავრცელებულია პირველწმინდანებთან შედარების, მიმსგავსების მოტივი. აგიოგრაფი ავტორისთვის სავალდებულო იყო ადამიანის ზოგადი იდეალი, რაც „ფიგურირდებოდა“, მოიაზრებოდა პირველწმინდანთა სახეში. (36, გვ. 168). აგიოგრაფთა მიერ ხდება წმინდანის შედარება-მიმსგავსება ბიბლიურ პერსონაჟებთან და აგრეთვე სხვა წმინდა მამებთან, უფრო კონკრეტულად კი – ქრისტესთან, მოციქულებთან, ბიბლიურ წინაპრებთან და ცნობილ წმინდა მამებთან, არა მხოლოდ გარეგნული და თვისებრივი ნიშნების მიხედვით, არამედ მათ ქმედებათა შორის აღმოჩენილი ნათესაური კავშირებითაც კი.

ამგვარ სიტუაციებში აგიოგრაფები, როგორც ჩანს, ახდენდნენ წინარე მემკვიდრეობიდან თავიანთ თხზულებაში იმის გადატანას, რასაც საერთო ჰქონდა შუასაუკუნეობრივ ქრისტიანულ პრინციპებთან. დ. ლისაჩოვის თქმით, გადაჰქონდათ ბევრი რამ, მაგალითად, «речи, которые должны были бы быть произнесены в данной ситуации, поступки, которые должны были бы совершены действующими лицами в данных обстоятельствах» (64, გვ. 106).

რ. ბარამიძე მიუთითებდა, რომ აგიოგრაფთა მესხიერებაში მყარად იყო დაუნჯებული გმირის ხატვის გარკვეული სქემები და მანერები, რომელთა მეშვეობით ისინი ქმნიდნენ შემდგომ გმირის სახეს. უფრო მეტიც, მათი ლიტერატურული პრინციპების მიხედვით „ცოდვადაც“ კი იყო მიჩნეული ამ

გაბატონებული შაბლონის დარღვევა, რადგან მორწმუნეთა აზრით, ეს გამოიწვევდა „წმინდანის“ სახის დამახინჯებულად გამოხატვას (7, გვ. 12).

მაგალითად, „იოვანე და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ ავტორი შენიშნავს, რომ „ესე ნეტარნი მამანი ჩუენნი არარაჲთ უნაკლულო იყვნეს პირველ გამოჩინებულთა წმიდათასა, არამედ ყოვლითავე სათნოებითა შემკული ...“ (12, გვ. 40). აგრეთვე „ჭემმარიტად ღირსი იყო და საყუარელი ღმრთისაჲ ნეტარი მამაჲ ჩუენი იოვანე, რომელმან-იგი, მსგავსად აბრაჰამისა, უცხოებაჲ აღირჩია ...“ (12, გვ. 41).

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ მამა გრიგოლს სთხოვს გაბრიელ დაფანხული შვილების კურთხევას: „ვითარცა ისრაჲლ იოსების ძენი აკურთხნა, ეგრეთვე შენ ყოველნი შვილნი ჩუენნი აკურთხენ ჩუენ, მშობელთა მათთა თანა“ (11, გვ. 259). სულიერი ძმები დაყუდებულ ბერს, ხუედიოსს მიმართავენ, როგორც „წმიდისა ანტონის მიმსგავსებულ მამას“. აგრეთვე, ავტორი როდესაც საუბრობს გრიგოლის მოწაფეებზე, მიუთითებს, რომ ისინი „ემსგავსებოდეს მოძღუარსა კეთილსა, ვითარცა მოძღუარი მათი ემსგავსებოდა ქრისტესა“ (11, გვ. 258).

სერაპიონ ზარზმელზე კი აგიოგრაფი შემდეგ სიტყვებს ამბობს: „რამეთუ აჰა ესერა ჯერ-ჩინებითა ღმრთისაჲთა უამთაცა ჩუენთა იხილვნეს ახალნი მნათობნი და მოძღუარნი და მასწავლელნი, ვითარცა ძუელსა შინა ელია და იოვანე, და შემდგომად პავლე თებელი და დიდი ანტონი, მაკარი, ეფთვიმი, საბა და გერასიმე. და რად გუკვმს თუთოეულად წარმოთქუმაჲ, ყოველნი მსგავსნი და მობაძავნი მათნი, რომელთა ვლეს მოსწრაფებით იწროჲ და საჭირველი გზაჲ, მიმყვანებელი ზეცისა ქალაქად, რომლისა ხუროთ-მოძღუარ და შემოქმედ ღმერთი არს.

ხოლო იტყვან ვიეთნიმე, ვითარმედ: „უამთა ამათ ჩუენთა არღარავის კვლ-ეწიფების მსგავსებაჲ პირველთა მამათაჲ, რამეთუ განგებითა რაჲთმე საღმრთოთა მიფარულ არს“. არამედ შენ ისმინე გულს-მოდგინედ, საყუარელო, რომლისათვის აწ სიტყუაჲ წარმართებულ არს. რამეთუ ყოვლითურთ მსგავს იქმნა ამათ წმიდათა მამათა ყოლად ბრწყინვალე და ზეცისა ჩინებისა ღირსი ყოლად წმიდაჲ მამაჲ და მოძღუარი ნეტარი სერაპიონ“ (45, გვ. 320).

სასწაულთა ჩადენითაც წმინდა მამები შედარებულნი არიან პირველწმინდანებს. „იოანე ზედაზნელის ცხოვრებაში“ აგიოგრაფი აღფრთოვანებით ავლებს პარალელს იოანე ზედაზნელსა და დანიელს შორის, რომელმაც „დაამდოვრნა მხეცნი მღვიმესა“.

ილარიონ ქართველს კი ავტორი შემდეგი სიტყვებით ახასიათებს: „იხილეთ-
და, მ, საყუარელნო, თუ ვითარსა მადლსა ღირს იქმნა წმიდაჲ ესე მამაჲ ჩუენი!
რამეთუ მიემსგავსა დიდთა მათ მოციქულთა პეტრეს და იოანეს, რომელთა
განჰკურნეს მკელობელი ...

ხოლო ესე არა უმცირეს არს სასწაულთა მათ მათთა, რომელნი ნეტარმან
ამან აღასრულნა“ (43, გვ. 25).

უნდა აღინიშნოს, რომ რამდენადაც აგიოგრაფია სასულიერო მწერლობის
დარგი იყო, მასში ავტორთა მიერ ხდებოდა ბიბლიური წიგნებიდან ციტატების
ხშირი მოხმობა. რ. ბარამიძის აზრით, ბიბლიური ციტატების, ბიბლიური სახე-
სიმბოლოების და პატრისტიკული ნააზრევის გამოყენება აგიოგრაფიულ
თხზულებებში საყოველთაო და აუცილებელ მოვლენას წარმოადგენდა, მაგრამ
„მწერლის აზროვნების სტილის თავისებურება და ორიგინალურობა
ვლინდებოდა არა ბიბლიური სახის აღქმაში, არამედ ამ სახის მომარჯვებაში,
შესაბამისი კონტექსტით მის გამოყენებაში“ (8, გვ. 20).

აშკარაა, რომ „ქართველი აგიოგრაფები შესანიშნავად ერკვევიან ძველი და
ახალი აღთქმისეული სიმბოლოების ნიუანსებში; მათ ნაწერებში სიმბოლოები
გვხვდება ისეთივე მნიშვნელობით, როგორც ბიბლიაში, ოღონდ, როგორც
მოსალოდნელი იყო, აქ იკვეთება ამ სიმბოლოთა რომელიმე კონკრეტული
სემანტიკური ფუნქცია“ (13, გვ. 45).

26. გეოგრაფიულ აღწერილობასაც მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს
აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ქართულ
აგიოგრაფიულ თხზულებებში ბუნების აღწერილობას არ აქვს ესთეტიკური
დატვირთვა, ანუ რამდენადაც აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში იხრდილება
ყოველგვარი ხორციელი, მიწიერი სილამაზე და უპირატესობა ენიჭება სულიერს,
ბუნების აღწერილობაც განპირობებულია მხოლოდ და მხოლოდ ერთი მიზეზით,
რომ დადგინდეს მდებარეობა იმ ადგილისა, სადაც უნდა განმარტოვდეს
წმინდანი ან აშენდეს ეკლესია. გრიგოლ ხანძთელზე მსჯელობის დროს რ.
სირაძე აღნიშნავს, რომ „ნაწარმოებში გრიგოლ ხანძთელის თვალთ დახასული
ბუნების სურათებია მოცემული. ასეთ მიმართებას – ბუნება და ადამიანი,
სჭარბობს სხვაგვარი წარმოდგენა: ბუნება და ხანძთის ტაძარი, ანდა ბუნება და
შატბერდი. ესენი (ხანძთა, შატბერდი და ამგვარი ტაძრები) ანიჭებენ გარემო
ბუნებას საზრისს და ესაა ბუნების „ქალაქ-ყოფა“ (37, გვ. 103). და მკვლევარი

ბუნების ამგვარ აღწერილობას მიიჩნევს იმდროინდელი ბუნების ესთეტიზაციის გამოვლინებად.

გრიგოლ ხანძთელმა და მისმა სულიერმა ძმებმა „იწყეს საქმედ სენაკებისათვის ქუეყანისა დავაკებად რამეთუ კლდჳ იგი ხანცთისაჲ უფიცხლეს არს უფროდს ყოველთა მათ კლარჯეთისა უდაბნოთა“ (11, გვ. 257). მამა გრიგოლი მეფე დიმიტრისაც აღუწერს კლარჯეთის ბუნებას, რომელიც ეკლესიათა ასაგებად ფრიად სასურველი აღვილია: „ბუნებით ერთგუამ არს ქუეყანაჲ უდაბნოთაჲ მათ და კეთილად შეხავებულ მზისაგან და ჰაერისა, რამეთუ არცა ფრიადი სიცხჳ შესწუავს მათ და არცა გარდარეული სიცვიე შეაურევებს მყოფთა მისთა. არამედ განწესებით დგას თვისსა საზღვარსა უნოტიოდ, უხორშაკოდ, უმიწოდ, მზუარჳ, რამეთუ კაცთა ნახჳნი ფერკთანნი არა ოდეს თიჯიან ექმნებიან სღვასა მათსა. ხოლო წყალი კეთილი და შეშად ნებისაებრ უნაკლულოდ აქუს აღმოცენებული ქვშათა მათ შინა, ურიცხჳ მალნარი და სიმრავლე წყალთა ჰამოთაჲ, ბუნებით მხიარულებაჲ მიცემულ არს ღმრთისაგან...“ (11, გვ. 269).

„შიო და ევაგრეს ცხოვრებაში“ შიო მღვიმელმა „პოვა ჰევი ღრმაჲ ფრიად ფიცხელი, უდაბნოდ და ურწყული და ნაკლულეგანი ყოველთა საჰმართაგან, და ჰაერი ზაფხულისაჲ ფიცხელ და ეგრეთეე ზამთრისაჲ უფიცხლეს. და პოვა მუნ მცირე ქუაბი და დაჯდა მას შინა“ (47, გვ. 217-218).

„სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაშიც“ უხვადაა წარმოდგენილი ბუნების სურათები, მაგრამ მხოლოდ ეკლესიათა აგების მიზანშეწონილობის თვალთახედვით.

* * *

სასწაულთქმედებათა დახასიათება, ვითარცა ერთ-ერთი ფართოდ გავრცელებული მოტივი აგიოგრაფიული ჟანრის ლიტერატურაში, მნიშვნელოვანი მომენტიან ძველი ქართული სასულიერო მწერლობისა. რ.

სირაძის მართებული მიგნებით „ეს იყო ზებუნებრივ ძალთა ფლობა. მითოსურ გმირთა ზებუნებრიობა მათსავე ფიზიკურ ძლევამოსილებაში ჩანდა. აგიოგრაფიამ ფიზიკური ძლიერების კულტი მთლიანად უარყო და ის შეცვალა ახალი გმირის სულიერი ძლიერებით. თანაც მას სულიერი სასწაულთმოქმედების უნარიც მიანიჭა. ასეთია შუშანიკი, დავით გარეჯელი, გრიგოლ ხანძთელი და მრავალი სხვა აგიოგრაფიული გმირი“ (35, გვ. 12).

რამდენადაც აგიოგრაფიულ ლიტერატურას მოეთხოვებოდა სრული ჭეშმარიტების გადმოცემა, სასწაულებიც რელიგიური თვალსაზრისით, ისეთივე რეალობას წარმოადგენდა, როგორსაც კონკრეტულ-ისტორიული ფაქტები. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სასწაულთმოქმედებათა „ჭეშმარიტებად“ მიჩნევა ხელს უწყობდა მომავალში „მხატვრული ჰიპერბოლის“, „გამონაგონის“ ფართოდ შემოტანას მწერლობაში (36, გვ. 169-170). აგიოგრაფი ავტორები დაბეჯითებით აცხადებდნენ, რომ სასწაულთმოქმედებები სრულ ჭეშმარიტებაზე დაყრდნობით აღიწერებოდა, რომ მათ მონათხრობში არ იყო მარცვალნი გამონაგონისა, ფანტაზიისა. და თუ არსებობდა ნაწარმოებები, როგორც „კოსტანტი-კახაძის მარტვილობის“ ავტორი მიიჩნევდა, რომლებშიც აღწერილი ისტორიები ავტორს „არასადა ეხილვა, არამედ უწყებთა სულისათა წმიდისაჲთა აღწერა იგი, ვითარცა თუაღით ხილული“, რ. სირაძის თვალთახედვით გამონაგონი ამბავი (“სული წმიდის შთაგონებული“) შეიძლება ყოფილიყო „თუაღითა ხილულის მსგავსი“ (36, გვ. 99), ანუ გამოგონილი ამბავი, სული წმინდისგან შთაგონებული შეიძლება ყოფილიყო თვალთ ხანახის ტოლფასი. სასწაულს ვერ მოახდენს უბრალო ადამიანი, მათი ჩადენა მხოლოდ წმინდანთა ხვედრია, რადგანაც სულიერი მოღვაწეები „წმინდანად“ გახდომამდე გადიან დიდ მოწამებრივ გზას: შემდგომში „შემდგარი წმინდანები“, როგორც აღვნიშნეთ, ბავშვობაშივე გამოირჩევიან სხვათაგან თავისი განსაკუთრებულობით, შემდეგ ადგანან სულიერების გზას, და ბოლოს თავისი ღვაწლით, მათ შორის სასწაულთა ქმნადობითაც, აღწევენ უმაღლეს მწვერვალამდე „წმინდანობამდე“.

იმთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ სასწაული ხდება უფლის ძალით და ნებით და შესაბამისად, სასწაულის ჩადენის შემდეგ საზოგადოება აღიღებს უფალს. და რამდენადაც უფლის ნების ხორცშესხმა მიწიერ სამყაროში ხდება მხოლოდ და მხოლოდ წმინდანის საშუალებით, რაც ამტკიცებს მის ზებუნებრიობას, აქედან გამომდინარე წმინდანი მოიაზრება ქრისტეს სიმბოლოდ დედამიწაზე. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ წმინდანს მიმართავენ კიდევ მოწაფეები, „რომ იყავნ

ქრისტე ღმერთი ჩვენ შორის სულიერად ძმობასა და გზავნასა ჩვენსა“ (11, გვ. 252).

ჩვენი მიზანია „ცხოვრებათა“ ჟანრის ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში სასწაულთა აღწერა-დახასიათება. ამ სასწაულთაგან ზოგი შემთხვევა ტიპურია ანუ სახარებისეული – მაცხოვრის, მოციქულებისა და პირველწმინდანების მიერ განხორციელებული (32, გვ. 121), ხოლო ზოგიც, ჩვენი აზრით – ორიგინალური. შეგვეცდებით, სასწაულები დავაჯგუფოთ სათანადო ტიპის მიხედვით. ესენია:

I. სასწაულები, რომლებშიც მოცემულია ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებანი.

1. ხილვები ცხადში:

ა) წმინდა მამებს ხშირად აქვთ ხოლმე ხილვა, ჩვენება იმ ადგილისა, სადაც უნდა აიგოს ან განახლდეს ეკლესია-მონასტერი. მაგალითად, ბერმა ხუედიოსმა „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ „ჩვენება იხილა არა თუ ძილსა შინა, არამედ ცხადად. რამეთუ ხედვიდა ადგილსა მას წმიდასა, სადა აწ ხანცთას წმიდა ეკლესიად შენ არს, ვითარმცა სახედ ეკლესიისა ნათლისა ღრუბელი გამოხატული დგა მყოვარ ჟამ და სულნელებად დიდძალი გამოვიდოდა მიერ ღრუბლით. და ესმა კმად ნეტარსა მას ბერსა, ვითარმედ აღეშენოს წმიდა ეკლესიად ადგილსა ამას კელითა გრიგოლ მღვდელისა, კაცისა ღმრთისაითა“ (11, გვ. 253).

„სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“: „იყო რად დიდი იგი მამად და მოძღუარი მიქაელ მდგომარე ლოცვასა ღამისასა, განკურნება რადმე დაეცა და აღიტაცა ზეცად და იხილა ვინმე, ვითარცა მღვდელ-შუენიერად შემოსილი, და ეტყოდა მას, რადთა მის მიერ განსწავლულნი იგი მოწაფენი მყის წარავლინნეს ქუეყანად სამცხისა, რომელ არიან სერაპიონ და იოვანე. და უჩვენებდა ნიშთა რათმე და სახეთა, თუ რომელსა მივიდენ ადგილსა; პონ, მივიდენ რად, სასწაული იგი და მუნ კელ-ყონ აღშენებად მონასტრისად“ (45, გვ. 322).

ბ) ხილვათა ჯგუფში შეიძლება გავაერთიანონთ წმინდანთა სასწაულებრივი გამოჩენა საზოგადოებაში. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“: მამა გრიგოლი იხილეს „მომავალი კარაულითა შორის კრებულსა მას მამათასა საკურველად ხილვითა. რამეთუ სამოსელი იგი შეურაცხი, რომელ ემოსა მოხუცებულსა მას,

ესრეთ ჩნდა, ვითარცა სამოსელი ნათლისა ბრწყინვალისა განუცდელისაჲ. ხოლო თავსა მისსა კუკული იხილვებოდა, ვითარცა გვრგვნი სამეუფომ პატოსანთა თუალთა და მარგალიტთაგან ფასდაუდებელთა აღმკული. და ვითარცა იხილეს ღმრთისამიერი დიდებულებაჲ მისი, ყოველნი სიხარულით მიეგებნეს“ (11, გვ. 287).

„იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაშიც“ არის მსგავსი სასწაული. ეფთვიმე ათონელი, როდესაც ემზადებოდა ფერისცვალების დღესასწაულისათვის და მრევლიც თავშეყრილი იყო ათონის მთაზე, „ვითარცა სიწმიდე შეიყვანეს და „წმიდა არსი“ აღიღეს, იხილეს მამაჲ ჩუენი ეფთვიმე ვითარცა ცეცხლი მგზებარს. და ზარმან შეიპყრნა ყოველნი. და მასვე ჟამსა ისმა კმაჲ ვითარცა ყივილი ერისა მრავლისაჲ, და შეიძრა მთაჲ იგი ძრვითა დიდითა, და ყოველნივე პირსა ზედა დაეცნეს. და ვითარცა აღადგინნა იგინი მამამან ეფთვიმე... ჰრქუა მათ: „ნუ გეშინინ, ძმანო, რამეთუ მოხედვად საღრმთოდ იქმნა, და ქრისტემან თვისი დღესასწაული აღიდა“ (12, გვ. 69).

წმინდანი ხშირად ეცხადება სასულიერო და საერო პირებს ნათლით მოსილი. სანიმუშოდ გავიხსენოთ ეპიზოდი, რომელშიც წმინდა გრიგოლის მოსაკლავად გამზადებულმა კაცმა „იხილა სასწაული დიდი წმიდასა მას ზედა ზეგარდამო, რამეთუ სუეტი ნათლისაჲ ფრიად ბრწყინვალე ცად აღწევნული ჰფარავიდა მას. და იყო თავსა მისსა ჯუარი თუალთ-შეუდგამი გარემო მისსა ცის-სარტყელის სახედ, შეენიერად რაჲ გამოჩნდის ჟამსა წუმისასა“ (11, გვ. 305). ნათლის სვეტით არიან აგრეთვე მოფენილები მამა გრიგოლის სულიერი მოწაფეები დიმიტრიოსი და ზაქარია.

2. ხილვები ძილის დროს.

ძილში ხილვის დროს წმინდა მამებს აქვთ ღვთაებრივი გამოცხადებანი. მათ უმეტესად ეცხადებათ უფალი, ღვთისმშობელი, ანგელოზი ან კიდევ რომელიმე წმინდა მამა. და ამ გამოცხადების დროს წმინდანებს ავალბენ გარკვეულ საქმეთა აღსრულებას. მაგალითად, სერაპიონ ზარზმელმა „ხილვად ანგელოზისაჲ იხილა ღამესა ამას, რომელი განაძლიერებდა მას და გულს-მოდგინებით შრომად უბრძანებდა“ (45, გვ. 328).

„დავით გარეჯელის ცხოვრებაში“ კი აღწერილია სასწაული, თუ როგორ მოუვლინა „ღამესა მას ანგელოზი ღმერთმან ელია პატრიარქსა“ და აუწყა, რომ მისმა სულიერმა შვილმა დავითმა შემთხვევით თან გაიყოლა მახალაკში

ჩადებული სამი ქვა, რომელიც იყო მადლი იერუსალიმისა. და ანგელოზი სთხოვდა პატრიარქს, რომ მალემსობოლთა მეშვეობით დაწეოდნენ დავითს და გამოერთმიათ ორი ქვა, დარჩენილი ერთი კი – გაეტანებინათ თავის ქვეყანაში. „და ვითარცა წარმოუთხრა ესე ყოველი პატრიარქსა ანგელოზმან უფლისამან, მიეფარა იგი თუაღთაგან მისთა“ (42, გვ. 238).

ერთხელ ილარიონ ქართველს „მცირედ მიერულა, და იხილა ჩუენებაჲ ესევეითარი, რეცა მიიტაცა იგი მთასა მას წმიდასა ზეთის-ხილთასა, ვინაჲთ-იგი უფალი ჩუენი იესუ ქრისტეს ამაღლდა დიდებით ზეცად მამისა, ვინაჲცა გარდმოვდა. და იხილა წმიდაჲ დედოფალი ღმრთის-მშობელი და მარადის ქალწული მარიამ და ათორმეტნი კაცნი, ბრწყინვალენი მდგომარენი მის წინაშე. და ვითარ განიცდიდა საკურველსა ამას ჩუენებასა, მაშინ ჰრქუა მას წმინდამან დედოფალმან: „ჰ, ილარიონ, წარვედ და მიისწრაფე სახედ შენდა, დაუმზადე სერი უფალსა და ძესა ჩემსა“ (43, გვ. 14-15).

ხილვა აქეთ არა მარტო სასულიერო პირებს, არამედ ჩვეულებრივ ადამიანებსაც. მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ აღწერილი ერთი სასწაულით, მდიდარ კაცს ჰყავდა ავადმყოფი შვილი, ერთ დღეს „დედასა მისსა ჩუენებით ძილსა შინა გამოეცხადა ღირსი ეტკვანე“ (11, გვ. 318), რომელმაც აღუთქვა შვილის განკურნება.

ა) იშვიათად მოიძებნება სასწაულთა სახე, როდესაც რამდენიმე სასულიერო პირს ერთდროულად აქვს ერთი და იგივე ჩვენება ერთსა და იმავე საკითხზე. მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ანატოლე დაყუდებული და თემესტია დეკანოზი ერთდროულად ნახავენ ხილვას, რომელშიც ეუწყებათ მატოს გარდაცვალების ამბავი.

3. ხილვები გარდაცვალებისას:

ა) წმინდანებს მიცვალების უამს აქვთ ხოლმე ხილვები. მამა გრიგოლი სიკვდილის წინ „ნათლითა მიუწდომელითა შეიმკო შუენიერად ხილვაჲ მისი ბრწყინვალედ ქრისტეს მიერ. რამეთუ ბანაკი ანგელოზთა უფლისათაჲ გარე მოადგა მას და პატიოსანთა საკუმეველთა სულნელებამან აღავსო ყოველი იგი ერი კრებული მამათაჲ... ხილვაჲ იგი დიდებული ყოველთა იხილეს“ (11, გვ. 315).

სერაპიონ ზარზმელის გარდაცვალებისას კი „მწყობრნი ანგელოზთანი კრებულსა თანა ყოველთა წმიდათასა შეერთებულნი მოიწინეს, ვითარცა-თანა-მოკარვისა და თანა-მოსაგრისა მათისა. და ყოველთა აღიტყუელნეს ჳელნი

სიხარულითა და ზეცას აღიყვანეს ყოლად სანატრელი იგი სული მისი“ (45, გვ. 342).

ბ) სხვა სასულიერო პირებსაც აქვთ ხოლმე ხილვები, რომელიმე წმინდა მამის გარდაცვალებისას. ასეთ შემთხვევებს უფრო იშვიათად ვხვდებით. მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ მერეს მონასტერში სულიერ დებს, ანატოლე დაყუდებულსა და თემესტია დეკანოზს, ავქთ ერთი და იგივე ხილვა მატოს გარდაცვალების შესახებ.

II. სასწაულები, რომლებშიც აისახება ზემოქმედება ადამიანზე.

1. ურწმუნოთა და უკეთურთა სასწაულებრივი დასჯის ეპიზოდები მრავლად მოიპოვება როგორც ზოგადად აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში, ასევე ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში. ამის ერთ-ერთი ნათელი ნიმუშია გრიგოლ ხანძთელისა და ცქირის ეპიზოდი, რომელშიც აღწერილია, თუ როგორ მოინდომა ცქირმა უცხო კაცის ხელით მამა გრიგოლის მოკვლა, მაგრამ, როგორც კი „კაცმან საწყალობელმან“ იხილა, რომ გზად მომავალ მამა გრიგოლს „სუეტი ნათლისაჲ ფრიად ბრწყინვალე ცად აღწევნული ჰფარვიდა“ (11, გვ. 305), ხელი გაუშეშდა და ვეღარ შეძლო მიზნის განხორციელება. ამ ამბით განრისხებულმა ცქირმა შემდეგ განიზრახა ხანძთის დანგრევა, მაგრამ წმინდა გრიგოლს ანგელოზისგან ეუწყა ცქირის მოულოდნელი სიკვდილის შესახებ.

აგრეთვე, როდესაც ბარბაროსმა ხმალი აღმართა და მოინდომა დავით გარეჯელის მოკვლა, „ვითარცა აღიღო კელი, მეყსეულად შეცმა იგი და იქმნა ვითარცა შეშაჲ. მაშინ გულისკმა-ყო ბარბაროზმან მან უკეთურებაჲ თვისი და გარდაჰკდა ჰუნესა და დაგარდა ფერცთა თანა ბერისათა და ცრემლით ევედრებოდა, რადთა მიუტეოს ცთომილებაჲ იგი მისი“ (42, გვ. 235).

და კიდევ: „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“, როცა ეშმაკისგან შეგულიანებულმა მებოსტნემ განიზრახა წმინდა მამის მოკვლა, „მეყსეულად უქმ იქმნა კელი მისი“ (12, გვ. 88).

2. წმინდანის მიერ სნეულთა განკურნების ეპიზოდები ფართოდაა გავრცელებული აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში. სანიმუშოდ შეგვხვებით რამდენიმე მაგალითს: „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“: „იყო დედაკაცი

სისხლის დინებითა გუემული მრავალთა ჟამთა. მას ესმა სასწაული ესე და მივიდა გულს-მოდგინედ წმიდისა მის და ვერ შეძლებელ იყო თვისსა მას სენსა საანჯმნო ყოფად, არამედ მდუმრად სულთქუმით დააღტობდა ფერკთა მისთა ცრემლითა და ითხოვდა კურნებასა. ხოლო ძმანი იგი მცირედ განემორნეს წამის ყოფითა ამის წმიდისაჲთა, რამეთუ ცნა სულითა ვნებაჲ იგი დაფარული და მისცა მარჯუენე თვისი, რაჲთა შეიმთხვოს. და მან ყო ეგრეთ. და მასვე ჟამსა განიკურნა“ (11, გვ. 295).

იოანე ზედაზნელს კი მიჰგვარეს ადამიანი, რომელიც იყო „ღრეკილი და განრღუეული და დაკსნილ იყუნეს ყოველნი ასონი მისნი“. იოანემ წარმოთქვა: „განგკურნებს შენ უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე“, და მასვე ჟამსა აღემართა იგი ფერკითა ზედა თვისთა და ასონი იგი დაკსნილნი მსწრაფლ განიკურნნეს“ (44, გვ. 216-217).

„ილარიონ ქართველის ცხოვრებაში“ კი ბავშვობიდან ფეხმტკივან სულიერ ძმას ეშმაკმა, რომელიც შურით იყო შეპყრობილი მისი რელიგიური გულმოდგინების გამო, „უბრკუმა ფერკი იგი მისი ვნებული და ატკივნა ფიცხლად. ხოლო ძმაჲ იგი ტკივილისა მისგან ცრემლოდა მწარედ. იხილა რაჲ წმიდამან ილარიონ მისი იგი ტირილი... მოილო წმიდაჲ ზეთი კანდლისაგან საუფლოდსა და სცხო ტკივნეულსა მას ფერკსა მისსა და განკურნა“ (43, გვ. 21).

3. არის სასწაულები, რომლებშიც წმინდანები ადამიანთაგან აძევებენ ეშმაკს. ერთხელ მამა გრიგოლთან მივიდა ქალი, რომლის შვილის „კელნი და ფერკნი მტერისაგან მიხუმულ იყვნეს და პირი გარე-მიქცეულ“ (11, გვ. 294). მაშინ მამა გრიგოლმა ასე მიმართა ბავშვის სხეულში მყოფ ეშმაკს: „ეშმაკო, განემორე უკუნისამდე ჩხვლისა ამისგან უმანკოდსა“. და ჯუარი დასწერა. და მუნთქუესვე ივლტოდა სული იგი ბოროტი და განიკურნა ყრმაჲ იგი სრულიად“ (11, გვ. 295).

იოანე ზედაზნელთან მიიყვანეს ეშმაკეული, რომელიც ვერ ახერხებდა ლაპარაკს, იოანემ უთხრა მას: „სულო უკეთურო, რაჲსა სტანჯავ მაგას, რამეთუ მიცემულ არს შენდა ადგილი უდაბნოდ და ურწყული. გეტყჳ შენ სახელითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა, განვედ კაცისა მაგისგან!“ ხოლო იგი ბრძანებასავე თანა მისსა განვიდა. და განიკურნა კაცი იგი“ (44, გვ. 217).

4. წმინდა მამები დაჯილდოებულნი არიან წინასწარმეტყველებისა და დაფარულთა ცნობის უნარით. მათ უფლისაგან ეუწყებათ რაიმე ამა თუ იმ პიროვნებაზე. მაგალითად, მამა გრიგოლი, არსენისა და ეფრემის შესახებ

განუმარტავს თავის მოწაფეებს, რომ „ესრეთ არს ყრმათა ამათ მოწევნად აქა, რამეთუ ქრისტემან ღმერთმან წმიდისა ანგელოზისა პირითა მაუწყა ამათი საქმე ყოველი“ (11, გვ. 271). ამდენად, ისინი არიან დაფარულთა ცნობის ნიჭით დაჯილდოებულნი. და კიდევ სერაპიონ ზარზმელს, რომელიც მიუახლოვდა ბოროტთა თავშეყრის ადგილს, ამ ბოროტმა ადამიანებმა არ მისცეს გავლის უფლება. რის შემდგომაც სერაპიონმა უწინასწარმეტყველა იქაურობის წაღეკვა.

ხოლო „იოვანესა და ევთვიმეს ცხოვრებაში“ დიდი გვაღვიანობის უამს იოვანე უწინასწარმეტყველებს ძმებს წვიმის წამოსვლას და ურჩევს საწვიმრების თან წადებას.

წმინდა მამები წინასწარმეტყველებენ აგრეთვე თავიანთი აღსასრულის მოახლოებას და, ამდენად, წინასწარ იჭერენ თადარიგს ამ დღისათვის. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“: „ნეტარსა მამასა ჩუენსა გრიგოლს გულმან უთქუა განსლვად ჳორცთაგან და ღმრთისა მისლვად... მაშინ უბრძანა ძმათა თვსთა შესაქმე კერეონთა სანთელთად შესაწირავად გარემო ყოველთა მათ მახლობელთა უდაბნოთა... მათ ყოველთა უდაბნოთა თანასწარსცა კერეონები და შეუთუალა დღე იგი, რომელსა ადანთენ და ლოცვაყონ მისთვის“ (11, გვ. 313).

ხოლო „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრებაში“ დიდმა წმინდა მამამ მიქაელმა მოიხმო თავისთან სერაპიონი და სხვა მოწაფეები, რდაგან „იცოდა უამი განსლვისად თვისსად“ (45, გვ. 336).

ილარიონ ქართველი კი „ვითარცა მოიწია უამი აღსრულებისა მისისად, ამიერ წარსლვისა და ღმრთისა მხოლოდსა მისლვისად, რომლისაცა სურვიელ იყო და სახელისა მისისათვს იღუაწა სიყრმითგან ჰასაკისა მისისადთ, უწყებულ იქმნა უკუე ღმრთისა მიერ“ (43, გვ. 27).

5. აგიოგრაფიულ თხზულებებში აღინიშნება სასწაულთა შემთხვევები, როდესაც წმინდანი თავის დაუსწრებლად, ფიზიკური არყოფნით სასწაულის შემთხვევის ადგილზე, ახდენს სასწაულს. ასე მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ არის შემთხვევა, როდესაც ნეტარი ეტვიფანე გამოეცხადება ყრუმუნჯი ასულის დედას და დაავალებს მისი ხელის ნაბანი წყლის წადებას და ასულის თავზე ცხებას. მართლაც დედამ „წარავლინა კაცი. ხოლო ნეტარმან ეპიფანე უფლისა მიერ იცოდა, რად-იგი ყოფად იყო, და მისცა კაცსა მას ჳელთა თვსთა ნაბანი. და მი-რად იწია დედაკაცმან მან სარწმუნოებითა მტკიცითა, სცხო ევლოგია იგი უსისხლოდსა მსხუერპლისად ღირსად შემწირველისა მდდელისა[დ] ასულსა თვსსა. ხოლო მას დაეძინა სამ დღე და სამ ღამე და რაჟამს განეღვძა,

თქუა: „დიდებად ღმერთსა, დიდებად წმიდასა სამებასა, რომელმან ლოცვითა ნეტარისა მამისა ეტკუფანესითა განმკურნა და მიკვნა მე ეშმაკისაგან“ (11, გვ. 318).

III. სასწაულები, რომლებშიც ჩანს ზეგავლენა მიცვალებულთა სამყაროზე.

1. საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულები:

ა) ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში ფართოდ გავრცელებულია სასწაულთა ის შემთხვევები, როდესაც წმინდანი გარდაცვალების შემდეგაც ახდენს სასწაულს. მიცვალებული წმინდანის საფლავზე ან წმინდა ნაწილზე ხელის შესებით იკურნებიან სნეულები, ადამიანთაგან განიდევნება ეშმაკეული...

„დავით გარეჯელის ცხოვრებიდან“ მოგვყავს ერთი მაგალითი, როდესაც ერთ ძმათაგანს „თუალი არა ედგა, და შე-რად-ეხო გუამსა მას წმიდასა, მეყსეულად განიკურნა... ესევეითართა სასწაულთა იქმოდა წმიდად მამად დავით შემდგომად სიკუდილისადა“ (42, გვ. 240).

ილარიონ ქართველის გარდაცვალების შემდეგ კი ერთ ქვრივს მისცეს წმინდანის მოწაფეებმა „ფლასი ერთი წმიდისადა“. „ხოლო მან უმეტეს ყოველთა საფასეთა და თუალთა პატიოსანთადასა მიიღო იგი მათგან სასოებითა და სარწმუნოებით დიდითა და ვისცა სნეულსა დაჰბურის, პოვის მან ღხინებად“ (43, გვ. 29-30).

როგორც აღვნიშნეთ, მიცვალებული წმინდანები განასხამენ კიდევ ადამიანთაგან ეშმაკებს. მაგალითად, ილარიონ ქართველის საფლავზე მისული ორი ეშმაკეული სჩიოდნენ: „ილარიონ ქართველო, რადსთვს განგუასხამ ჩუენ საყოფელთაგან ჩუენტა?“ და ვითარცა მიეახლნეს წმიდასა მას გუამსა მისსა, მუნთქუასვე განიკურნნეს იგინი“ (43, გვ. 28). და კიდევ ერთი ეშმაკეული მივიდა იოვანე ათონელის საფლავთან „და სუა კანდლისა მისგან, რომელი ეკიდა საფლავსა ზედა მისსა, და მეყსეულად განიკურნა“ (12, გვ. 60).

ბ) არცთუ იშვიათია ეპიზოდები, როდესაც მიცვალებული წმინდანი ირგვლივ სასიამოვნო სურნელოვან გარემოს ქმნის. „ილარიონ ქართველის ცხოვრებაში“ არის შემთხვევა, როცა მეფის სასახლეში დასვენებული ილარიონის ცხედარი სურნელოვნებას მოჰფენს იქაურობას, რაც ყველას

განცვიფრებაში მოიყვანს. აგრეთვე სურნელოვნებას ჰყენს ირგვლივ სერაპიონ ზარზმელის საფლავი და ამ სურნელებით ივსება ყველა მადლით.

2. ცოცხალი წმინდანების ზემოქმედება მიცვალებულებზე საინტერესო შემთხვევას წარმოადგენს. აქ შეიძლება მოვიხმოთ პასაჟი „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებიდან“, როცა ცოცხალი წმინდანის მიტევების და ღოცვის შემდეგ მიწა მიიბარებს ცოდვილის გვამს. ადარნერსე ხელმწიფის სატრფოს, რომელმაც „სარწმუნოდ ცოლი მისი განაშორა“ (11, გვ. 299), გრიგოლი არ მიუტევებს ცოდვებს. ქალს, რომელსაც გარდაცვალების შემდეგ, დედა ფებრონიას გადაწყვეტილებით, დაკრძალავენ „მახლობელად დათა მათ ქრისტეს ნების-მყოფელთა“ (11, გვ. 299), მაგრამ ცხედარს სამგზის აღმოაჩენენ „შინაგან კარსა აკლდამისასა მდებარეს“. ამის შემდეგ მამა გრიგოლი სწერს წერილს გარდაცვლილ დებს, რათა მათ ქალი მიიბარონ მიწაში. მონაზონნი წერილის წაკითხვის შემდეგ შეცთომილ ქალს სათანადოდ განუწესებენ იმქვეყნიურ სამკვიდრებელს.

3. არატიპურ შემთხვევად გვესახება „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ორი სასწაული. შევეცდებით, წარმოვაჩინოთ მათი არატიპურობა: პირველ შემთხვევაში აღწერილია, თუ როგორ გაეყარა ადარნერსე ხელმწიფე თავის კანონიერ მეუღლეს და სასახლეში მოიყვანა სიძვის დიაცი. ამ საქციელზე აღშფოთებული გრიგოლი ეუბნება მეფეს: „არა სმენისათვის სიტყუათა ჩემ გლახაკისათა მიეცე ბოროტთა სენტა, და რომელ აწ ძენი გესხნენ, იგუემნენ ეშმაკთაგან, და ვერ განიკურნო შენ და ვერცა შვილნი იგი შენნი, ვიდრე არა შეინდოთ დედუფლისა მისგან, უსამართლოდ გაპატიუებულისა მკველისა მის ღმრთისა; დადაცათუ კორცთაგან განვიდეს იგი, არამედ საფლავთაგან მისთა შე-ვეინდონ შვილთა შენთა“ (11, გვ. 298). მართლაც, რამდენიმე ხნის შემდეგ ადარნერსე დაავადდება და განიკურნება მხოლოდ და მხოლოდ დედოფლის შენდობის შედეგად. როგორც აგიოგრაფიული ჟანრის ლიტერატურაშია მიღებული, წმინდანი სასწაულს ახდენს თვითონ უშუალოდ, გარეშე პირების ჩაურევლად. მაგრამ ამ ეპიზოდში გრიგოლთან ერთად მოქმედებს სხვა სასულიერო პირიც. მართალია, წმინდანი თვითონ უწინასწარმეტყველებს ადარნერსეს ცოდვების გამო დასჯას და ისჯება კიდევ, მაგრამ ეპიზოდში უკვე ჩნდება ადარნერსეს ყოფილი მეუღლე, დედოფალი, რომლის შენდობითაც ხელმწიფეს, გრიგოლის თქმით, უნდა მიეტევოს ცოდვები და გამოჯანმრთელდეს.

ანუ ეპიზოდში მამა გრიგოლი და სხვა სასულიერო პირი ერთდროულად ახდენს სასწაულს.

მსგავს შემთხვევასთან გვაქვს საქმე მეორე მაგალითშიც. ეს ეპიზოდი ეხება შემცოდე ქალის მიბარებას ცოდვების მიტევების შემდეგ. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამ ეპიზოდში ქალს სიკვდილის შემდეგ არ იღებენ დები, რის შემდეგაც მამა გრიგოლს მოუხდება წერილის მიწერა მონაზონი დებისათვის. წერილში მათ სთხოვს მამა გრიგოლი, რომ უფლისაგან გამოითხოვონ ცოდვათა შენდობა და შემდეგ მისი მიწაში შეფარება: „და აწ გევედრებით საწყალობელისა მაგისტოვს დედაკაცისა, ითხოეთ ქრისტესგან ბრალთა მისთა შენდობაჲ და ღირს ყვენიტ ძუალნი მისნი ძუალთა თანა თქუენთა და სული მისი სულისა თქუენისა თანა“ (11, გვ. 301); ამ შემთხვევაში სასწაულს ახდენს თავად მამა გრიგოლი და ამავე დროს სასწაულში ჩნდება სხვა პირები ანუ გარდაცვლილი დები, როგორც დამხმარეები. ორივე მაგალითზე დაკვირვება ცხადყოფს, რომ თითოეულ სასწაულში არის ერთი ობიექტი და ორი სუბიექტი. პირველ შემთხვევაში ობიექტი არის ადარნერსეს სატრფო, ხოლო სუბიექტები არიან გრიგოლი და ადარნერსეს მეუღლე, ხოლო მეორე შემთხვევაში ობიექტი არის იგივე დიაცი, ხოლო სუბიექტები არიან კვლავ მამა გრიგოლი და გარდაცვლილი დები.

4. არის სასწაულები, რომელშიც წმინდანის ლოცვის შედეგად აღესრულება ადამიანი ან ცხოველი. ასეთ შემთხვევას ვაწყდებით „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“: „კუალად ორნი საშინელნი ვეშაპნი გამოჩნდეს ანჩისა ვენაჴსა და მევენაჴენი ივლტოდეს. ხოლო ზაქარია ლოცვითა მოაკვდინნა იგინი“ (11, გვ. 304). და კიდევ ცქირის ეპიზოდში, მამა გრიგოლი სთხოვს ხანძთის დასანგრევად მისულ საზოგადოებას სალოცავად დროის მიცემას და ლოცვად დამდგარ გრიგოლს ანგელოზისაგან ეუწყება ცქირის სიკვდილი.

5. ტრადიციულ, გავრცელებულ სასწაულთა სახეს მიეკუთვნება სასულიერო მოღვაწისაგან ადამიანის ან ცხოველის მკვდრეთით აღდგენა. მაგალითად, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ზაქარია „სთულსა ჟამთა ჯდა ოდესმე ტბას თვსთა ბაბილოთა მწიფეთა ქუეშე, რომელთა მრავალგზის შაშვ ჭამდა. ხოლო ჯუარი დასწერა და მსწრაფლ მოკუდა და კუალად ჯუარი დასწერა და განცოცხლებული ფრინვიდა მოყუასთა თანავე თვსთა“ (11, გვ. 304).

IV. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ზემოქმედება მატერიალურ სამყაროზე.

1. ხშირად სასწაულებში წმინდანთა ძალა არის ჰიპერბოლიზირებული. ადამიანის ძალის ჰიპერბოლიზირება კი დამახასიათებელი იყო, როგორც ცნობილია მითოსური სამყაროსათვის. აქედან გამომდინარე, საფიქრებელია, რომ ეს ელემენტი მითოსიდან უნდა გადმოსულიყო აგიოგრაფიაში. მაგალითად, „ილარიონ ქართველის ცხოვრებაში“ როდესაც ერთი თესალონიკელი დიაკონი შეიპყრეს წარმართებმა და ბორკილი დაადეს, იგი გზაში ღოცულობდა და დახმარებას შესთხოვდა ილარიონს. წმინდა მამამაც შეიწყნარა მისი თხოვნა, ღამე გამოეცხადა მას და დილას რა გაიღვიძა დიაკონმა, „იპოვა რამეთუ გაკსნილ იყო საკრველთაგან... და მოვიდა წმიდისა მის და ამბორს-უყოფდა წმიდათა ჴელთა მისთა, რომელთა მიერ განიკსნა საკრველთაგან“ (43, გვ. 26).

აგრეთვე გრიგოლ ხანძთელმა ქრისტეს სახელით შეაჩერა გადმოვარდნილი ღოღი და იხსნა ერთ-ერთი ძმა სიკვდილისაგან.

2. არის სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია თუ როგორ იმორჩილებენ წმინდა მამები ბუნებრივ მოვლენებს და მბრძანებლობენ მათზე. ამის ნათელი ნიმუშია ისე წილკნელის მიერ ჩადენილი სასწაული „შიოსა და ევაგრეს ცხოვრებაში“. მას უნდა დაემტკიცებინა იოანე ზედაზნელისთვის ზებუნებრივ ძალთა ფლობა. სასწაული კი ასეთი იყო: როდესაც წმ. მამები მიუახლოვდნენ მდინარეს, ისემ დაიწყო ღოცვა „და იტყოდა ცრემლით: „მოვედინ ჩემ ზედა, წმიდაო დედოფალო, შეწევნაჲ შენგან შობილისაჲ, რაჲთა წყალი ესე დაგუემორჩილოს, და ვითარ მყოვარ ჟამ ილოცა და მერმე განყო კუერთხი, რომელი აქუნდა ჴელთა, და თქუა: ... წყალო, შემოუდევ კუერთხსა ამას ჩემსა“. და მადლითა სულისა წმიდისაჲთა მყის შეუდგა ღმერთშემოსილთა მათ მამათა. ხოლო ჴუეყანაჲ იგი უქმი იყო, დაღმრდებოდა, ვითარცა კუერთხი იგი მიეთრია და წყალი უკუანა მივიდოდა. და ესრეთ მიიყვანა საყდარსა წმიდისა დედოფლისასა წილკანს სადიდებელად მამისა... ესე დიდებული საკურველი, რამეთუ კაცთა მიწისაგანთა წყალნიცა დაემორჩილებიან!“ (46, გვ. 224).

კიდევ შეიძლება მოვიყვანოთ სერაპიონ ზარზმელის მაგალითი, როდესაც იგი უწინასწარმეტყველებს ბოროტ პირებს, რომლებიც წინ აღუდგებიან სერაპიონს გზის გაგრძელებაში, იქაური მიდამოების წალეკვას. და, მართლაც,

ღვთის რისხვითა და სერაპიონის ზებუნებრივ ძალთა ფლობით აღიგავა იქაურობა მიწისაგან პირისა და ბუნებამ იცვალა სახე.

3. ქართულ აგიოგრაფიაში არის შემთხვევები, როდესაც წმინდანთა ლოცვის შედეგად თვისებებს იცვლიან ბუნებრივი და ფიზიკური მოვლენები, სტიქიონები. „შიო და ევაგრეს ცხოვრებაში“ მრავლად მოიპოვება ასეთი სასწაულები. მაგალითად, შიოს ხელზე დადებული ნაკვერჩხლით არ ეწვება ხელი. იოანე ზედაზნელმა ცაში „ზე აღიპყრა ჭიქად ... და დადგა ვითარცა მყარსა ქუეყანასა ზედა“ (46, გვ. 223). და თავად ავტორი ამ სასწაულის პარალელად ასახელებს პეტრე მოციქულის ბიბლიურ სასწაულს, როდესაც უფალმა პეტრე გაატარა ზღვაზე ფეხით, ვითარცა ხმელეთზე.

4. ხშირია სასწაულთა შემთხვევები, როდესაც წმინდა მამათა ზეგავლენით ნივთიერებები და საგნები იცვლიან ბუნებას. „დავით გარეჯელის ცხოვრებაში“ ვაწყდებით რამდენიმე ასეთ მაგალითს. ერთ-ერთ მაგალითში დავითმა დაწერა ჯვარი რძეს და რძე გადაიქცა ხაჭოდ (42, გვ. 231). ხოლო მეორე მაგალითში მან მწარე წყაროს წყალს „დასწერა ჯუარი და მისცა ბერსა. და ვითარცა იხილა გემოდ წყლისაჲ მის, უტკბილეს იყო იგი ყოველთა წყალთა, და ვიდრე აქამომდეცა ტკბილ არს წყალი იგი“ (42, გვ. 239).

5. აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში ზოგადად ძალიან გავრცელებულია საკვების გამრავლებისა და წყაროს აღმოცენების მოტივი. უდაბურ ადგილას უფალი აჯილდოებს თავის ჭეშმარიტ მსახურებს საკვებისა და წყაროს აღმოცენებით.

„შიოსა და ევაგრეს ცხოვრებაში“ უფალი აფასებს წმინდანის გულმოდგინებას და „დღითი-დღე უბოძებდა საზრდელსა. ხოლო მარჯუენით კერძო ქუაბისა მას უბოძა წყალი მცირე კლდისაგან კმელისა, რომელი კმა-საყოველ მისდა იყო“ (46, გვ. 218).

იოანე ზედაზნელიც შეიწყალეს თავის მოწაფეს ელიას უწყლობის გამო, შესთხოვს უფალს და ჯვრის შესებით აღმოაცენებს უწყლო ადგილას ტკბილ, გრილ და ყოვლად სარგებელ წყალს.

6. ფართოდ გავრცელებულია ქართულ აგიოგრაფიაში წმინდანისა და ცხოველთა ურთიერთობის მოტივი. კ. კეკელიძეს სპეციალური ნაშრომიც აქვს მიძღვნილი ამ საკითხისადმი. იგი აღნიშნავს, რომ ცოდვის ჩადენამდე არსებობდა „პირველყოფილი ჰარმონია“, როდესაც ყველა, ადამიანი თუ ცხოველი, ერთმანეთთან შესმატკბილებული იყო. ცოდვის ჩადენის შემდეგ კი ეს

„ჰარმონია“ დაირღვა და, მეცნიერის აზრით, მხოლოდ „წმინდანები“ ზრუნავდნენ ამ „ჰარმონიის“ აღდგენისათვის (21, გვ. 103-104). ისინი იმორჩილებდნენ და იშინაურებდნენ ცხოველებს და შემდეგ ადამიანთა სამსახურში აყენებდნენ მათ (26, გვ. 166).

ცხოველთა სამყაროსთან წმინდანის ჰარმონიულ დამოკიდებულებაზე მეტყველებს ერთი ეპიზოდი „დავით გარეჯელის ცხოვრებაში“, ნადირობისას ბარბაროზმა „მიუტევა ქორი კაკაბსა მახლობელად ადგილსა მას, სადა ილოცვიდა წმიდაჲ დავით. და კაკაბიცა იგი მიივლტოდა ბერისა და დაჯდა იგი ფერკთა თანა მისთა, ხოლო ქორი მახლობელად მისა. და ესე იქმნა განგებითა ღმრთისაჲთა“ (42, გვ. 234).

ცხოველთა მოშინაურებისა და დამორჩილების მაგალითებს ვხვდებით „იოანე ზედაზნელის ცხოვრებაში“. წყაროსთან მდგარ საშინელ დათვს, რომელიც აშინებდა ხალხს და მათ შორის ელია დიაკონს, იოანე ზედაზნელი უბრძანებს: „ნუღარამცა გაქუს ფლობაჲ ბოროტებად და ვნებად მათა, რომელთა შეემთხუეოდე კაცთა მთასა მას ზედა“. და ვითარ მოიღო ბრძანებაჲ მკვეცმან მან ბერისაგან, განსწავლა არა ვისა ვნებად, წარემართა და ვითარცა მეგობარსა ტკბილად მეტყუელსა უკუმოხედვიდა, თავი მოედრიკა და მყუდროებით მორჩილებისა სახესა აჩუენებდა. და ყოლადვე მკვეცებრივი ბუნებაჲ, არცა სივლტოლაჲ ეჩინა, რამეთუ ცვალა თუსი იგი სიბოროტე და გარდაიქცა კეთილად“ (44, გვ. 214).

ცხოველთა მოშინაურებასა და მორჩილებაზე მეტყველებს აგრეთვე „შიოსა და ევაგრეს ცხოვრებაში“ აღწერილი სასწაული მგელზე (46, გვ. 221).

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაშიც“ გვხვდება რამდენიმე სასწაული, რომელშიც ჩანს წმინდანის დამოკიდებულება ცხოველებთან მიმართებაში და, პირიქით, ცხოველთა კეთილი განწყობა წმინდანისადმი. ერთხელ მონადირეთაგან შეშინებულმა ირემმა „მიჰმართა მონოზონთა მათ, და შორის განვლნა ყოველნი, და მივიდა ვითარცა გონიერი ნეტარისა გრიგოლისსა და თუსი თავი ზედა კვლთა მის წმიდისათა დადვა და რეცა ტიროდა მოწვეწუნლისა მისთუს ბოროტისა. ხოლო მან ნუგეშინის-სცა და ჰრქუა: „სახელთა ქრისტესითა ვერ გაგნონ მტერთა ამათ შენთა, ნუ გეშინინ“ (11, გვ. 301).

ჩვენ ვაწყდებით აგრეთვე ცხოველთა მიერ წმინდა მამათა გამოკვების ეპიზოდებს, რაც თავის მხრივ ეფუძნება ამავე ხასიათის ბიბლიურ სასწაულებს.

მაგალითად, „შიოსა და ევაგრეს ცხოვრებაში“ „არარად იპოვებოდა უდაბნოსა მას ნუგეშინის-საცემელი ჳორცთად, მანვე სახიერმან და დაფარულთა მხედველმან ღმერთმან, რომელმან გამოზარდა ელია და უდაბნოსა შინა ყორნისა მიერ, ეგრეთვე წმიდაჲ ესე მამაჲ ჩუენი გამოზარდა, რამეთუ ტრედისა მიერ დღითი-დღე უბოძებდა საზრდელსა“ (46, გვ. 218).

მოშინაურებული ირმების მოწველით ირჩენს თავს აგრეთვე დავით გარეჯელი.

ამრიგად, წინამდებარე თავში შეძლებისდაგვარად განვიხილეთ „ცხოვრებათა“ ჟანრის ქართული, ორიგინალური აგიოგრაფიული ნაწარმოებები, გაავალეთ მათ შორის პარალელები, შევეცადეთ, დაგვეჯგუფებინა ისინი სათანადო სქემების მიხედვით და მივედით იმ დასკვნამდე, რომ კ. კეკელიძის მიერ მიკვლეული კომპოზიციური შაბლონები უნდა ჩაითვალოს ძირითად ელემენტებად, და რადგანაც აგიოგრაფი ავტორი ამ ოთხ ელემენტზე ვერ შეჩერდებოდა, გვერდით უნდა დაეუყენოთ სხვა შტამპები, რომლესაც ვხვდებით თხზულებებში. წინამდებარე თავიც, ვფიქრობთ, ნათლად ისახავდა ამ მხრივ საკითხის უფრო ფართოდ გარკვევას და დამატებითი მინიშნებების წარმოჩენას.

თავი II

სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიაში

ნაშრომის ამოცანა, რამდენადაც ცნობილია, არის ორიგინალურ და ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებათა ისტორიულ-შედარებითი მეთოდით კვლევა, კერძოდ, მათ სიუჟეტურ-კომპოზიციურ თავისებურებათა, მსგავსება-განსხვავებათა წარმოჩენა. ამდენად, წინამდებარე თავში, უცხოენოვან ლიტერატურათა შესწავლის და ისტორიულ-შედარებითი მეთოდით კვლევის უკეთესად წარმოჩენის მიზნით, საუბარი გვექნება ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებზე, რომლებიც უხვად მოიპოვება ქართულ საეკლესიო მწერლობაში. მასალის ასეთი სიუხვე კი განპირობებული იყო ქართველთა აქტიური მონაწილეობით მსოფლიო საქრისტიანო მწერლობის პროცესებში. საქართველოში თუ მის ფარგლებს გარეთ გახსნილი იყო კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრები, რომლებშიც აქტიურად მიმდინარეობდა მთარგმნელობითი საქმიანობა. გავიხსენოთ თუნდაც ტაო-კლარჯეთის ლიტერატურული სკოლა. იგი იყო ქართული კულტურის, მწერლობის ეროვნულ-ნაციონალური გზით წარმმართველი, რომლის ტრადიციის გამგრძელებელი იყო ექვთიმე ათონელი. იგი ბერძნულიდან თარგმნიდა არა ზედმიწევნით, არამედ შემატება-გამოკლების პრინციპით, რომლის საფუძველზე მიიღებოდა თხზულების სრულიად ახალი ქართული რედაქცია. ექვთიმე ათონელისათვის დამახასიათებელ თავისუფალი სტილით თარგმნას გაემიჯნა ათონის ლიტერატურული სკოლა და დღის წესრიგში დადგა გიორგი ათონელის ხელმძღვანელობით ბიზანტიური მწერლობის ბოლომდე ათვისება და ქართულ ენაზე ამომწურავად გადმოტანა. იგივე მთარგმნელობითი სტილი გააგრძელა და ზუსტი თარგმანი კიდევ უფრო მაღალ საფეხურზე აიყვანა შავ მთაზე XI საუკუნის მოღვაწე ეფრემ მცირემ. ამ უკანასკნელის საქმიანობა საქართველოში XII საუკუნეში განაგრძეს არსენ იყალთოელმა და იოანე პეტრიწმა (59, გვ. 103-107). ქართულ ენაზე ითარგმნებოდა „ცხოვრებათა“ და „წამებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიული ნაწარმოებები, როგორც აღმოსავლეთის, ასევე დასავლეთის

საქრისტიანო მწერლობიდან. თხზულებათა გადმოთარგმნას ენიჭებოდა დიდი მნიშვნელობა, რადგან ამით დგინდებოდა ადგილობრივი აზროვნების სოციალურ-კულტურული მოთხოვნილებები, აგრეთვე ირკვეოდა კონკრეტულ დროში ამა თუ იმ ხალხის ინტელექტუალურ-მორალური, ესთეტიკურ-მხატვრული დონე. ნათარგმნი ლიტერატურული ძეგლებით წარმოჩინდებოდა ამა თუ იმ ხალხის კულტურული სამყარო (20, გვ. 5). საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ ქართულ საეკლესიო მწერლობას, საქრისტიანო ქვეყნებში თავსდამტყდარი პოლიტიკური და რელიგიური ქარტესილების გამო, შემოუნახავს ის აგიოგრაფიული თხზულებები, რომელთა დედნები დაკარგულად ითვლებოდა (23, გვ. 7-8).

დასახელებულ თავში იქნება ცდა „ცხოვრებათა“ უანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებათა განხილვისა. როგორც ცნობილია, ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებამ, ქრისტიანთა დევნის შესუსტებამ, რასაც ახლდა „მარტვილთა“ რაოდენობის შემცირება, გამოიწვია „წმინდანთა რიგების შევსება იმ სასულიერო პირებით, რომელთა ქრისტიანული ცხოვრების წესი, სარწმუნოებრივი ეთიკა და ქრისტიანული ეკლესიის საფუძვლების განმტკიცება და დაცვა მაგალითი იყო მორწმუნეთათვის. ასეთები კი იყვნენ ახლადწარმოშობილი მონაზვნური ცხოვრების პიონერები, ე. წ. მეუდაბნოე-განდეგილები“ (10, გვ. 14-15). ბერ-მონაზვნობის საწყის ადგილად სახელდება ეგვიპტის უდაბნო, ხოლო მის დამაარსებლად მიჩნეულია ანტონი დიდი. საერთოდ ბერ-მონაზვნობის ინსტიტუტის წარმოშობა სათავეს იღებს II-III საუკუნეებიდან, ხოლო მისი საბოლოო ფორმირება, ჩამოყალიბება ერთიან სამონასტრო ორგანიზმად თარიღდება V საუკუნით. მსოფლიო სამონასტრო ცხოვრების ისტორიიდან ცნობილია, რომ არსებობდა წმინდანთა მოღვაწეობის ანახორეტული და კინოვიალური ფორმები (66, გვ. 714). ანახორეტული მოღვაწეობის ფორმა ითვალისწინებდა ქრისტიან მოღვაწეთა საზოგადოებისაგან საკუთარი ნება-სურვილით განმარტობას. ხოლო კინოვიალური მოღვაწეობის ფორმა მოიცავდა საერთო სამონასტრო გაერთიანებას, ძმობის პრინციპზე დამყარებულ ბერ-მონაზვნობას. გარკვეული პერიოდის შემდეგ ანახორეტული სტილი შეცვალა კინოვიალურმა სტილმა, ისე რომ არც კი მომხდარა ბერ-მონაზვნობის დაპირისპირება. როგორც ვრ. ფარულავა აღნიშნავს, ამ პროცესს „ბერმონაზვნური კულტურის განვითარებას ანახორეტული ასპექტის გაუქმება კი არ უცდია საერთოდ (მან თავისებური

ხიბლიც კი ამადლებულობისა ჩვენს დრომდე შეინარჩუნა), არამედ მოღვაწეობის კინოვიალური ფორმის დამკვიდრებით, ასკეზის, ვითარცა საშუალების, შინაარსი და ფორმები გაამდიდრა, გაამრავალფეროვნა. ძმობის პრინციპზე დამყარებული (კინოვიალური) და ანახორექტულ-მჭვრეტელობითი ბერმონაზვნობა მკვეთრად არ უპირისპირდებოდა ერთმანეთს ... ერთად ცხოვრებასა და მარტოდმყოფობაში დაინახებოდა ბერის სულიერი წარჩინებისა თუ ხასიათის შესატყვისი საფეხურები ... “ (39, გვ. 135). სწორედ ამ მეუდაბნოე-განდევილთა მოღვაწეობასთან არის დაკავშირებული „ცხოვრება-მოქალაქობათა“ ჟანრის ნაწარმოებთა შექმნა.

„ცხოვრებათა“ ჟანრის ქართულ აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებთან შესადარებლად შეგნებულად შევარჩიეთ ის „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიული თხზულებები, რომლებიც სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალსაზრისით შედარებით ახლოს იდგნენ ჩვენს ორიგინალურ ნაწარმოებებთან, რამდენადაც ქართულ ორიგინალურ აგიოგრაფიაში არ მოგვეპოვება „ცხოვრება-მოქალაქობის“ ძეგლები განდევილობის იმ უჩვეულო ფორმაზე, როგორცაა, მაგალითად, „მესვეტეობა“ და „სალოსობა“, რომლებიც ჩამოყალიბდა სირიასა და პალესტინაში. „მესვეტეები“, როგორც ცნობილია, ქრისტეს სიყვარულისთვის, მოღვაწეობის მრავალ წელს ატარებდნენ სვეტზე აღმართულნი. უნდა ითქვას, რომ საქართველოში, კერძოდ, ჭყონდიდში XI ს-ში დაფიქსირებულია იოანე მესვეტის სახელი, გვიანდელი სვეტების არსებობა დაფიქსირებულია აგრეთვე უბისაში და მარტყოფში, მაგრამ როგორც ე. გაბიძაშვილი აღნიშნავს, „ასეთი მოღვაწის შესახებ „ცხოვრება“ არ დაწერილა“ (10, გვ. 57).

რაც შეეხება განდევილობის ერთ-ერთ სახეობას – „სალოსობას“, რომლის მიმდევრებიც ქედმაღლობის დათრგუნვის მიზნით საზოგადოებას თავს აჩვენებდნენ სულელებად და რის გამოც ისინი „ქრისტესთვის სულელების“ სახელით ინათლებოდნენ, „ქართლის ცხოვრების“ გადმოცემით საქართველოშიც უპოვნია გამოძახილი, მაგრამ არა იმ დონის ინტერესით, რომ მათზე „ცხოვრება“ დაწერილიყო.

აქედან გამომდინარე, შესადარებელ მასალად გამოვიყენეთ ისეთ დიდ წმინდა მამათა „ცხოვრებანი“, როგორებიც არიან ანტონი დიდი, იოვანე ოქროპირი, საბა განწმენდილი, ეფრემ ასური და თევდოსი დიდი.

1. სიუჟეტური თვალსაზრისით აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში თითქმის დაკანონებულია ნაწარმოების შექმნისა და წმინდანის გარდაცვალების დათარიღების, ასევე ეპოქის დახასიათებისა და ავტორის ვინაობის აღნიშვნა. „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ მოცემულია წმინდანის მოღვაწეობის და აღსასრულის დრო: „აღესრულა ნეტარი ესე დეკემბერისა თუესა ხუთსა, ინდიკტიონსა ათსა დასაბამსა, ვინაფთჳან იწყო სოფლისა შესაქმედ მზისა სღვაჲ, არიან წელნი ექუს ათას ოცდაოთხ ... ხოლო უამნი კორციელად ცხოვრებისა მისისანი ესრჳთ არიან: ოდეს მოვიდა პალესტინედ, იყო იგი ათრვამეტის წლის. დაყო მონასტერსა შინა ათშუდმეტი წელი, ხოლო უდაბნოთა და დიდსა ლავრასა ერგასის და ცხრად წელი. დაასრულა ოთხმოცდაათოთხმეტი წელი ჰასაკისა მისისა უამნი შემდგომად მეფობისა ლამპადისა და ორესტის მეორისა“ (48, გვ. 115).¹

ასევე დათარიღებულია ეფრემ ასურის გარდაცვალებაც. ეფრემმა „შეჰვედრა სული თვისი პატიოსანი კელთა შინა ანგელოზთასა თუესა ფებერვალსა და დღესა დადგესა პირველსა თვისასა“ (41, გვ. 232).²

რაც შეეხება ავტორის ვინაობის გარკვევას, „ანტონი დიდის ცხოვრებაში“ გამჟღავნებულია, რომ თხზულება „აღწერა ათანასისგან ეპისკოპოსისა აღექსანდრელისა სადიდებელად სამებისა წმიდისა“ (2, გვ. 53).³

2. ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებშიც ავტორი, აგიოგრაფისთვის დამახასიათებელი მორიდებითა და ღრმა განცდით განუმარტავს მკითხველს მის სურვილს წმინდანის ცხოვრების აღწერის წამოწყებაზე და ითხოვს მიტევებას და უფლის შეწვენას ამ ფრიად სასარგებლო საქმის წარმართვაში. „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ აგიოგრაფი ასეთი სიტყვებით მიმართავს მკითხველს: „კურთხეულ არს ღმერთი და მამად უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი, რომელმან თქუენი გულსმოდგინებაჲ აღადგინა სრულიად და მე ღირს მეო, არადირსი, აღწერად ღმრთისმოყუარეთა წმიდათა მათ მამათა წინა-აღსრულებულთა, ევთუმიანთს და საბაღსთს, ზოგად ყოფისა. რამეთუ მე

¹ ვიმოწმებთ: „ცხოვრებაჲ ნეტარისა მამისა ჩუენისა საბაღსი“. - „მამათა ცხოვრებანი“ (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა, თბ., 1975.

² ვიმოწმებთ: „ცხოვრებაჲ და განგებაჲ წმიდისა მამისა ჩუენისა უდაბნოესა მთიებისა და მონაზონთა მოძღურისა ეფრემისი“. - „მამათა ცხოვრებანი“ (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა, თბ., 1975.

³ ვიმოწმებთ: „ცხოვრებაჲ წმიდისა მამისა ჩუენისა ანტონისი“. - „მამათა ცხოვრებანი“ (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა, თბ., 1975.

საწყალობელსა სიმრავლითა მოწყალებისა მისისადათა ნაწუეთი სიტყუათა მათთაჲ დამწუთა აღებითა პირისა ჩემისადათა, რაჲთა ვიდუწიდე ბრძანებისაებრ“ (48, გვ. 56).

ხოლო „ეგრემ ასურის ცხოვრებაში“ ავტორი განაცხადებს: „ვიწყო შეწევნითა ღმრთისადათა და ძალითა უფლისა და მაცხოვრისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა და მეოხებითა წმიდისა ღმრთისმშობლისადათა და შოვამდგომელობითა სულისა წმიდისადათა, რამეთუ იგი არს დასაბამ და სრულება სიტყუსა ამის ჩუენისა უძღურისა“ (41, გვ. 211).

„ანტონი დიდის ცხოვრების“ აგიოგრაფი კი კრძალვით შენიშნავს: „ითხოვეთ ჩემგანცა ცხორებისათვის ნეტარისა ანტონისა და სწავლის გინებს, ვითარ-იგი იწყო მონაზონებად და რაჲ-იგი იყო უწინარეს მისა და რაბამი აქუნდა აღსასრული ცხორებისაჲ...“

რაჲთა თქუენცა მისა მობაძავად თავნი თვისნი მოიყვანნეთ, მრავალთა უკუე გულსმოდგინებითა შევიწყნარე თქუენმიერი ესე ბრძანებაჲ, რამეთუ ჩემდაცა დიდ შესაძინელ სარგებლის არს ანტონისი ესე მოკსენებაჲ... შემდგომად დაკვრეებისა მის კაცისა ინებოთ ბაძვაჲ მისსა მას გულსმოდგინებასა, რამეთუ არს მონაზონთა დიდ ხატ მონაზონებისა ანტონისი იგი ცხორებაჲ“ (2, გვ. 9).

3. აგიოგრაფს, რამდენადაც ის ჭეშმარიტების მქადაგებელია, აქვს სურვილი, მიუთითოს იმ სარწმუნო წყაროზე, რომელზე დაყრდნობითაც ის აღწერს ამა თუ იმ წმინდანის „ცხოვრებას“. ხოლო ამ წყაროს წარმოადგენენ ის სულიერი შვილები, რომლებიც ახლო ურთიერთობაში იყვნენ წმინდა მამებთან.

„საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ აგიოგრაფი აღნიშნავს, რომ „ესეცა, რაოდენი აღვწერე მცირედ და შრომით, ვითარცა უფსკრულისაგან სიმრავლითა უამთადათა, ეგრე შევკრიბენ საქმენი და სიტყუანი მისნი, რაჲთა შემდგომად უამთა ამათ მისნი იგი სწავლანი სარგებელ ეყვნენ სულთა ჩუენთა. ან ესერა სრულიად მოვიწიე უამსა ამას ამისთვის, და რაჲთა მცირედ ნურაჲ ვთქუათ, ნეტარისა მამისა ჩუენისა საბაჲსი აღვწერე, ვიზრუნე, დავშუერ გულსმოდგინედ ჭეშმარიტთაგან და ღირსთა მამათა თანა-მყოფთა და თანა-მოდუაწეთა მისთა“ (48, გვ. 56).

ხოლო „იოვანე ოქროპირის ცხოვრების“ ავტორი შენიშნავს, რომ „მე არარაჲ ვიხილე ამათგანი, არამედ შევკრიბე და შევაერთე მათ მიერ, რომელთა აღეწერა. და უმრავლესი ამათ თქუმულთაგანი პალადიოს ებისკოპოსისაგან ვისწავე წიგნისა მისგან, რომელი მიეწერა მას თეოდორე დიაკონისადა, რომელი

იყო ჰრომისა ეკლესიისაჲ... ზოგი ვისწავე სოკრატოს მიერ და სხუათა მრავალთაგან. ხოლო მე, რაჟამს წარვიკითხე ესე ყოველი, ჯერ-მინდა, რადთამცა შევეკრიბენ ესევეთარნი სათნოებანი და შევაერთენ ურთიერთას, ვითარცა ჯაჭუნი ოქროდსანი. და არა ვინებე დატევებაჲ მათი განბნეულად და განყოფილად, არამედ გაუწყე თქვენ ესე ყოველი ერთსა წიგნსა შინა და არა თუ მე შე-რადმე-ურთე თავით ჩემით წიგნსა ამას“ (19, გვ. 2).¹

„ანტონი დიდის ცხოვრების“ აგიოგრაფი კი მკითხველს ამცნობს, რომ „იგი მე უწყი, რამეთუ მრავალგზის მეხილვა და სწავლაჲ შეუძლე მათგან, რომელნი-იგი შეუდგეს მცირედ ჟამ და წყალსა კვლთა სცემდეს, ესე მიწურად ღმრთისმოშიშებისა თქუენისა, ვისწრაფე ყოველით კერძოვე ჭეშმარიტებისათვის, ვიზრუნე, რადთა არა უმეტესი ვისმე ესმეს და ურწმუნო იქმნეს, ანუ თუ უნაკლულს ჯეროვნისა მის ისწაოს და შეურაცხ-ყოს კაცი იგი“ (2, გვ. 9-10).

4. „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებშიც ფრიად გავრცელებული მოტივია თანატოლთაგან წმინდანის გამორჩეულობა ამა თუ იმ ნიშნით სიყრმეში, რაც მათ ქარიზმატულობაზე მეტყველებს. ხოლო ეს გამორჩეული, დამახასიათებელი ნიშან-თვისებები კი შემდეგნაირად აისახება თხზულებებში:

ა) წმინდანთა ეროვნული და სოციალური წარმომავლობის აღწერა აუცილებელი კომპონენტია აგიოგრაფიული ნაწარმოებისა. ზოგიერთი მათგანი არისტოკრატიულ წრეს მიეკუთვნება, ხოლო ზოგიც – შედარებით დაბალ ფენას.

მაგალითად, იოვანე ოქროპირი „იყო ანტიოქიადთ ქალაქით, რომელ არს ასურეთისაჲ, ძმ ერთისა წარჩინებულთაგანისაჲ მის ქალაქისაჲ, სახელით საკუნდოს, ბრწყინვალეს სიმდიდრითა ფრიადითა. და იყო იგი რიცხუსაგან სპასალართაჲსა. და სახელი დედისა მისისაჲ ანთოსის, და იყო იგი ასული ერთისა მთავართაგანისაჲ მის ქალაქისაჲ“ (19, გვ. 3). ანტონი დიდი კი იყო „ნათესავით მეგუბტელი, აზნაურთაგან მამა-დედათაისა და მონაგები დიდი აქუნდა, და რამეთუ ქრისტიანე იყვნეს იგინი და ქრისტეანებრ აღზრდილ იყო ესეცა“ (2, გვ. 10).

დიდგვაროვანი ოჯახის წარმომადგენლები არიან აგრეთვე საბა განწმენდილი და ეფრემ ასური, ხოლო თევდოსი „კაბადუკიადთ კერძო დაბად არს, რომელსა ჰრქვან მოღარიასოს. ამას დაბასა შინა იშვა წმიდაჲ ესე

¹ ვიძოვებთ: „იოვანე ოქროპირის ცხოვრების“ ძველი ქართული თარგმანი და მისი თავისებურებანი 968 ხელნაწერის მიხედვით, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო რ. გვარამიამ, თბ., 1986.

თვედლოსი ძირისაგან პატიოსანი, ნაყოფი ტკბილი. ხოლო მამასა მისსა ერქუა ბარურიასიოს და დედასა ევლოგია. და იყვნეს იგინი კეთილად მორწმუნე და შუენიერ საქმითა“ (49, გვ. 184).¹

ბ) მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა თხზულებებში წმინდანის გარეგნულ მონაცემებსაც. შემდეგი სიტყვებით აღწერს ავტორი იოვანე ოქროპირს: „და იყო იოვანე სიყრმითგანვე სახითა მყუდრო და გონიერ“ (19, გვ. 3).

გ) წმინდანები გამოირჩევიან სწავლისადმი განსაკუთრებული მიდგომით. იოვანე ოქროპირი, როდესაც მოიზარდა და „მოიწია სწავლისა ჟამთა წმიდათა წიგნთაგან, მისცეს იგი ერთსა მოძღუარსა, რადთა ისწავოს სწავლად. და იყო ყრმაჲ ესე ფრიად შემწყნარებელ, და დაისწავლნა მცირედთა ჟამთა სწავლის მოყუარებითა მით მისითა საღმრთონი წიგნნი ... და აიძულებდა თავსა თვსსა დღე და ღამე სწავლად, ვიდრემდის დაასრულა ყოველი სწავლად“ (19, გვ. 3).

ეფრემ ასური კი „დღითი-დღედ ჰმატებდა წადიერებითა და მოსწრაფებით სწავლასა სარგებელისათუს სულისა თვისისა“ (41, გვ. 212).

ხოლო საბა განწმენდილი „წიგნის მკითხველ იყო დაწესებით სიყრმითგან სიმდაბლესა შინა. და ყოველთა შოგრის გამობრწყინდა ღმრთისმსახურად ჭაბუკი ესე“ (48, გვ. 57).

დ) ბავშვობაში ღრმა რელიგიურობა, ღვთის მოშიშობა და ცთუნებათა დაძლევა დამახასიათებელი ელემენტია წმინდანისათვის: საბა განწმენდილმა „განიშოვრნა მისგან გულისთქუმანი ბოროტნი და ძილისა სიმძიმჲ და მარხვასა თანა ჳორცითაცა ფრიად შურებოდა...“

ყოველითა წრაფითა და გულსმოდგინებითა სული თვისი დაიმდაბლა მარხვითა, ხოლო ჳორცნი შრომითა დააჭვნა... და ამათ ყოველთა უმჯობესად გამოჩნდა ესე სიმდაბლითა, მორჩილებითა და ღმრთისმსახურებითა“ (48, გვ. 58).

ეფრემ ასური კი „მოსწრაფე იყო მარხვასა და ლოცვასა; და წადიერად და გულსმოდგინედ მიისწრაფინ ეკლესიად, რადთამცა ისმინა წიგნთაგან წმიდათა. და შევიდა წმიდისა ამის ამა იაკობ ეპისკოპოსისა თანა საეპისკოპოსოს და ისწრაფდა მუნამდის, ვიდრემდის იქმნა ამაძველ წმიდისა მის“ (41, გვ. 212).

ე) დაბადებამდე ან დაბადების შემდეგ უფლისაგან წმინდანთა გამორჩეულობა და ხელდასმა კიდევ ერთხელ მიანიშნებს მათ განსაკუთრებულობაზე. ეფრემ ასური „გამოირჩია იგი ღმერთმან დედის მუცლით

¹ ვიძოვებთ: „ცხოვრებაჲ წმიდისა მამისა ჩუენისა თვედლოსისი“. - „მამათა ცხოვრებანი“ (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და კომენტარები დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა, თბ., 1975.

თუსითგან, ვითარცა იერემია წინაწარმეტყუელი, რადთა ამხილოს ყოველსა საცთურსა მწვალებელთასა... რამეთუ ვერ შემძლებელ იყვნეს მიდრეკად ნებისა მათისაებრ მაღლისა მისგან, რომელი წინაღსწარ ვაჭსენეთ მისთვის, რომელიცა-იგი ჰფარვიდა მას“ (41, გვ. 211).

ხოლო საბა განწმენდილი „გამორჩეულ იყო ღმრთისა მიერ ვიდრე შესაქმემდე მისად და შობად, ვითარცა დიდი წინაწარმეტყუელი იერემია“ (48, გვ. 57).

იოვანე ოქროპირი კი როდესაც მონათლა ანტიოქიის პატრიარქმა მელეტიმ, „შემდგომად მისა ნათელ-სცა მშობელთა მისთა, რამეთუ ღმერთმან არა ინება, ვითარცა მშობელნი ესევითარისა ამის ვარსკულავისა და მოძღურისა ეკლესიისანი დააკლდეს ნათლის-ღებასა და სარწმუნოებასა მისა მიმართ“ (19, გვ. 3).

5. წმინდა მამებს უჩნდებათ განმარტოების სურვილი. ისინი ხშირად უარს ამბობენ ხორციელ პატივზე, დიდებაზე, გლახაკებს ურიგებენ თავიანთ ქონებას და ელტვიან მარტოდმყოფობას. მშობლების გარდაცვალების შემდეგ ანტონი დიდმა, მსგავსად მოციქულებისა, რომლებმაც „ყოველივე დაუტევეს და შეუდგეს მაცხოვარსა“, „რავდენი აქუნდა მას მამა-დედათა მისთა მოგებული ყანები სამასი ნაყოფიერი და ფრიად კეთილნი, ესე ყოველი მიჰმადლა მდაბურთა... ხოლო სხუად იგი, რად იყო მათი ჭურჭელი, ყოველი განყიდა და შეკრიბა საფასწ დიდძალი და განუყო გლახაკთა“ (2, გვ. 10). შემდეგ ანტონი დიდმა იხილა მონაზონი ბერი „და ჰბაძვიდა სლვასა და პირველად იწყო მანცა დადგრომად გარეშე დაბისა ადღგილთა და მიერ თუ ვისიმე მონაზონისად ესმის, გამოვიდის და ეძიებნ მას, ვითარცა ბრძენი ფუტკარი, და არა მიიქცის თუსსა ადგილსა, ვიდრემდის-იგი არა იხილის და რეცათუ საგზლად სათნოებისა გზისა მისგან მოიღოს.

და მიერთგან მას ადგილსა იქცეოდა და თუსსა გონებასა ასწონდა, რადთამცა მამულსა თუსსა არა მიაქცია, არცაღა ნათესავთა მოივსენებდა ყოვლადვე, სურვილი და სწრაფად აქუნდა მას მონაზონებისა სიმტკიცისათუს“ (2, გვ. 11).

ხოლო „თევდოსი დიდის ცხოვრებაში“ წმინდანმა „ინება განშორებად საქმეთაგან ამის სოფლისათა, რადთა განიწმიდოს გონებად თუსი და ყოს იგი სამკუდრებელ ღმრთისა...

და მერმე ინება, რადთა განვიდეს მარტოდ ბრძოლად პირსა მტერისასა. და გამოვიდა მონასტრისა მისგან ... სიყუარულითა დაყუდებისადთა და მარტოებისადთა და ძიებითა თავსა მონაზონებისასა“ (49, გვ. 184-185).

საბა განწმენდილმაც „შეურაცხ-ყო და განიშოვრა ცხორებაჲ ამის სოფლისად და შევიდა იგი მონასტერსა ...

ხოლო იგი რამეთუ დაცვულ იყო ღმრთისა მიერ, გამოდრჩია მივრდომაჲ სახლსა ღმრთისასა, ვიდრელა ერისკაცობით ცხორებასა, და იწურთიდა, რადთა არა განეშოვროს შეენიერებით ცხორებასა მას მონაზონთსა და ზეცისა მოქალაქეობასა“ (48, გვ. 57), რის შემდგომაც „ღმრთით სურვილი მოიწია მის ზედა, რადთა მივიდეს იგი ქალაქად წმიდად და დაეყუდოს უდაბნოსა ადგილსა“ (48, გვ. 59).

6. წმინდანებს, მიუხედავად განმარტოების სურვილისა, მეგზურობას უწევენ სულიერი ძმები, ზოგიერთ შემთხვევაში კი ისინი წმინდანის სამყოფელშიც იდებენ ბინას. ასე, მაგალითად, საბა განწმენდილი, როდესაც იმყოფებოდა „უდაბნოთა რუბას, მოვიდა ვინმე მისა მონაზონი ღირსად მოკსენებული, რომელსა ერქუა ანთოს, და მის თანა იყოფოდა“ (48, გვ. 63).

ხოლო, როდესაც ეფრემ ასური წავიდა „უდაბნოდ ძიებად მამათა წმიდათა განშორებულთა, რომელნი იყვნეს მუნ, და პოვა მუნ სენაკი და ქუაბი ერთი უკაცრიელი. შევიდეს მას შინა იგი და თარგმანი მისი და დაადგრეს მას შინა მრავალ დღე“ (41, გვ. 221).

7. წმინდა მამათა ცხორება წარმოადგენს მუდმივ სულიერ ღწვას, რაც გამოიხატება მიწიერ ცთუნებათა დათრგუნვაში, გამუდმებულ ლოცვასა და მარხულებაში. მთელი მათი მოღვაწეობა არის დასტური უფლისადმი სიყვარულისა.

საბა განწმენდილმა „მისცა თავი თვისი ყოვლადვე ღმერთსა... და განმზადა იგი ღუაწლსა, შრომასა კორციითა დღითი-დღე, უძილობით დიდებასა ღმრთისასა ღამე ყოველ სიმდაბლითა და მორჩილებითა. ესე იყო ძირი და საფუძველი მისისა მონაზონებისად და იყო იგი საკმარ კანონსა ზედა და ღმრთისმსახურებასა და გულსმოდგინე იყო უფროდს ყოველთასა წინა შესლვად ეკლესიად და ყოველთა უკუანა ეკლესიით გამოვიდის“ (48, გვ. 60).

ეფრემ ასური კი მონაზვნად გახდომის შემდეგ „აღსასრულადმდე დღეთა ცხორებისა მისისათა არას ჭამდა თუნერ პურსა ქრთილისასა და ცერცუსა და მხალსა მცირედსა და სუმიდა წყალსა. ხოლო ტყავი მისი შემკმარ იყო ძუაღთა

მისთა ძლიერისა მარხვისაგან და დიდისა შრომისა. და სამოსელი მისი იყო ძუელი, დაბებკული და შეურაცხი“ (41, გვ. 221-222).

თითქმის ამგვარადვე არის აღწერილი იოვანე ოქროპირის სულიერი მოღვაწეობაც. რამდენადაც იოვანე იყო თავისი ქმედებით მისაბაძი სხვათათვის, იგი, როგორც პავლე მოციქული ქადაგებდა უსასყიდლოდ, „არას მიიღებდა ეკლესიისაგან, გარნა დღითი დღედ პურსა... და არა უყუარდა მას პურის ჭამად ვისთანამე და თუ ვინმე ხადის, არა მივიდის ამის ესევეთარისა მიზეზისათვის ყოვლისა პირველად, რამეთუ არა სუმიდა ღვინოსა ყოლადვე, ხოლო ზაფხულის მიიღის მცირედ სასუმელი ვარდისად სიცხისათვის... და მეორედ, ვნებისა მისთვის, რომელი იყო სტომაქსა მისსა, რომელი შეემთხვა სნებასა მისგან... და მესამედ, რამეთუ უმრავლესნი დღენი მისნი მარხვით გარდავლნის ვიდრე მწუხრამდე და ოდესმე ყოლადვე დაავიწყდის ჭამადცა ურვისა მისგან, რომელი აქუნდა ეკლესიისათვის, და მეოთხედ, მარადის კითხვითა წიგნთა საღმრთოთათა და გულისკმის-ყოფად ძალი მათი“ (19, გვ. 48-49).

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ წმინდანთა „ცხოვრებებში“ სულიერი მამები მსგავსად მოწამეებისა, აცხადებენ მზადყოფნას მოწამებრივ ცხოვრებაზე. ამის ნათელი დასტურია ანტონი დიდის განაცხადი მაქსიმიანეს მეფობის პერიოდში ქრისტიანთა დევნის დროს: „წარვიდეთ, რაფთა ვიღუაწოთ ჩუენცა, ვიწოდნეთ თუ, ანუ ვიხილნეთ მოღუაწენი, რამეთუ სურვილი აქუნდა მარტჯრობად და თავით თვისით მიცემად“ (2, გვ. 32).

8. წმინდა მამები, რამდენადაც უარყოფენ ხორციელ პატივს და დიდებას, უარს ამბობენ ყოველგვარ დაწინაურებაზე და ამჯობინებენ განრიდებას. მაგალითად, თევდოსიმ მონასტერი დატოვა მას შემდეგ, რაც გაიგო, რომ „მონასტრისა მეოფთა უნდა, რაფთამცა უხუცესად გაიჩინეს იგი რამეთუ უწყოდეს ... სათნოებად მისი“ (49, გვ. 185).

ხოლო „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ ეპისკოპოსს სურდა იოვანეს მღვდლად კურთხევა, „რაფთა შემდგომად მისა მან დაიპყრას საყდარი მისი ათენას შინა... და ვითარცა გულისკმა-ყო ესე იოვანე, ივლტოდა იდუმალ და მოვიდა თვისა ქალაქად ანტიოქიად“ (19, გვ. 14).

საბა განწმენდილმაც „ღმრთით-ქმნულსა მას ეკლესიასა“ საკურთხეველი არ დადგა, რადგანაც „არა უნდა მას, რაფთამცა იქმნა იგი ხუცეს, და არცადა ინება“ (48, გვ. 66), თანაც განაცხადა: „დასაბამი და ძირი არს ბოროტთა გულისთქუმათად, რომელსა უნდეს მთავრობის“ (48, გვ. 66).

იშვიათად, მაგრამ ზოგჯერ წმინდა მამები დიდი თხოვნის შედეგად ბოლოს თანხმდებიან შედარებით მაღალ იერარქიულ საფეხურზე ასვლას. ასეთ მაგალითს ვაწყდებით „ეფრემ ასურის ცხოვრებაში“: წმ. ბასილიმ, როდესაც ჰკითხა ეფრემს, თუ რატომ არ იკურთხა იგი ხუცად, ეფრემმა მიუგო: „რამეთუ ცოდვილ ვარ, მამაო. ჰრქუა მას წმიდამან ბასილი: ნეტარ, თუმცა მე მაქუნდეს ცოდვანი ეგე შენნი, არამედ მოვედ და ერთბამად თაყუანის-ვსცეთ. და დასდვა წმიდამან ბასილი ჰელი თუსი თავსა ეფრემისსა და მისცა მას კურთხევა დიაკონობისაჲ ... და უნდა წმიდასა ბასილის, რადთამცა აკურთხა იგი ხუცად, და არა ინება წმიდამან ეფრემ, რამეთუ თქუა, ვითარმედ: არა ღირს ვარ, რომელი-იგი არს ჭეშმარიტად ღირსი ღმრთისა თანა“ (41, გვ. 224).

9. სულიერ მამებს, რამდენადაც რჩეულნი არიან ღვთისაგან ჯერ კიდევ ადრეულ სიყრმეში, უფლისაგან ეკისრებათ გარკვეული სულიერი მისია. მისიის თანახმად კი წმინდანებს, რამდენადაც თავიანთი სულიერი ცხოვრებით მაგალითის მიმცემნი არიან საზოგადოებისთვის, ევალებათ ღწვა ქრისტიანობის გავრცელებისა და განმტკიცებისათვის.

ანტონი დიდი „უფალმან დაჰმარხა იგი ჩუენთუს და სხუათათუს სარგებელად, რადთა მონაზონებითა მით, რომ ისწავა მან წიგნთაგან, იყოს იგი მრავალთა მოძღუარ, რამეთუ რომელნი ხედვიდეს მისსა მას ცხორებასა, მრავალნი მიჰბაძვიდეს“ (2, გვ. 32). ამის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს ანტონის ხილვის შემდეგ თუ როგორ „დაადგრეს ქრისტესთუს ქალწულებასა“ დანიშნული ქალწულები.

ეფრემ ასურიც „გამოირჩია იგი ღმერთმან დედის მუცლით თუსითგან ... რადთა ამხილის ყოველსა საცთურსა მწვალებელთასა და უნათობდეს ყოველთა მკვდრთა ქუეყანისათა ბრწყინვალებითა მოძღურებისა მისისაჲთა“ (41, გვ. 211).

ნიმუშად გავიხსენებთ კიდევ ერთ საგულისხმო ეპიზოდს „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებიდან“. წმინდანს ეცხადებიან მოციქულები პეტრე და იოვანე, რომლებიც შემდეგი სიტყვებით მიმართავენ წმინდა მამას: „ნუ დაჰფარავ მადლსა მას ღმრთისასა, მოცემულსა შენდა, რადთა თქუმულითა შენითა განაბრწყინვნე და განამტკიცნე დაბადებულნი მისნი ... შენ ნუ გეშინიან, რამეთუ სათნო-იყო ქრისტემან ღმერთმან შენ მიერ განათლებად მრავალთა სულთაჲ და მოყვანებად იგინი მეცნიერებასა მას ჭეშმარიტებისასა. და მრავალნი განსაცდელნი და ჭირნი მოწევნად არიან შენ ზედა უმანკოებისათუს სულისა შენისა, არამედ შეიწყნარენ იგინი ვითარცა მოღუაწემან ჭეშმარიტმან“ (19, გვ.

18-19). და მართლაც წმინდანის სიყვარულით „მრავალნი ანტიოქელნი მიემსგავსებოდეს ნეტარსა მას და დაუტეობდეს მონაგებთა მათთა და მონაზონ იქმნებოდეს“ (19, გვ. 23).

10. „ცხოვრებათა“ ჟანრის თხზულებებისათვის დამახასიათებელია, როგორც ზემოთ აღინიშნა, წმინდანთა უფლის, სულიწმინდის წინამძღოლობით სვლა. საბა განწმენდილი „გარდამოვიდა იგი ბორცვსა მისგან წინამძღურებითა ღმრთისაჲთა და პოვა ქუაბი იგი“ (48, გვ. 64).

თევდოსისაც, მონასტრიდან წამოსვლის შემდეგ „მოუძღუა მას ღმერთი თავსა ამის მთისასა“ (49, გვ. 185).

ხოლო ეფრემ ასურმა, როდესაც ქრისტიანობის მიმდევრებში იქნა შენიშნული და ამის გამო მამამ გააძევა სახლიდან, „არა უწყოდა, თუ ვინაჲ წარვიდეს იგი ანუ ვისა მივიდეს. არამედ მადლი იგი ღმრთისაჲ, რომელი დამკვდრებულ იყო მის თანა, სცვიდა მას და წარუძღუა მას ეკლესიად“ (41, გვ. 212).

11. აგიოგრაფიულ თხზულებებში გავრცელებული მოტივია წმინდანთაგან მცირეწლოვან ყრმათა დამოწაფება, აღსაზრდელად აყვანა. მაგალითად, თევდოსიმ, რომელიც დაეხმარა ქალს შვილის შექენაში, ითხოვა ყრმისთვის სახელად თევდოსი ეწოდებინათ, რის შემდეგაც ქალმა აღასრულა მისი თხოვნა და ყრმა „შეწირა იგი ღმრთისა და მონაზონ ქმნა და არს იგი დღესამომდე ჩუენ თანა მონასტერსა ამას შინა შემკული სახელითა მამისა ჩუენისა წმიდისა თევდოსისითა“ (49, გვ. 193).

აგრეთვე ყრმა ეფრემ ასური სახლიდან გამოძევების შემდეგ „მივიდა წმიდისა აბბა იაკობის ეპისკოპოსისა ნასიბინ ქალაქისა... განიხარა მისთვის ფრიად და შეიწყნარა იგი ყოვლითა სიყვარულითა და დაადგინა იგი სადგურსა მას წიგნის მსმენელთა თანა“ (41, გვ. 212). ასევე დაეწაფნენ საბა განწმენდილის „საკურველ“ მოძღვრებას „ივლიანა პატრიკიად, ვალენტიანწს მეფისა ძისწული, და ანასტასია, პატრიკიოსის ასული“ (48, გვ. 92).

12. წმინდა მამები, მიუხედავად უდაბნოსა და გამოქვაბულებში მარტოდ დაყუდებისა, მაინც იკრებენ ირგვლივ სულიერ თანამოაზრეებს, საძმოს, რომელთა რიგები დროთა განმავლობაში იზრდება. „თევდოსის ცხოვრებაში“, „მრავალნი მოვიდოდეს მისა, რაჲთა მის თანა იყოფოდინ და იწუართებოდინ მისგან. და დიდითა იძულებითა ნება სცა მათ ამას ზედა. და შეკრბეს მის თანა ექუსნი განა შუდნი ძმანი“ (49, გვ. 186).

„საბა განწმენდილის ცხოვრების“ მიხედვით კი საბამ „იწყო შეწყენარებად, რომელნი მოვიდოდეს მისა, მრავალნი განთესულნი მეუდაბნოენი და მძუვარნი მოვიდეს მისა და იყოფოდეს მის თანა... და თითუეულსა მომავალსა მისა მისცის მას მსგავსად თითუეულისა მცირე სენაკი და ქუაბი. და მადლითა ქრისტესითა შეკრიბნა ძმანი ვითარ სამეოცდაათ ოდენ, ყოველნივე ქრისტესმოყუარენი და ღმერთშემოსილნი“ (48, გვ. 64-65).

ეფრემ ასურმაც შემოიკრიბა სულიერი სამწყსო, რომელთაც „მოეცა მადლი მოძღურებისაგან წმიდისა ეფრემისა... და სხუანიცა მოწაფენი მრავალნი ესხნეს მას“ (41, გვ. 220).

ხოლო ანტონი დიდი „არწმუნებდა მრავალთა გამორჩევად და ყოფად უდაბნოსა.

და ესრეთ მიერთგან იყო მთასა ზედა მონასტრები, და უდაბნოდ იქმნა ქალაქ მონაზონთაგან“ (2, გვ. 18).

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ წმინდა მამები ყურადღებას ამახვილებენ ეკლესიათა მშენებლობაზე, მაგრამ ეკლესიებს აგებენ არა იმ რაოდენობით, როგორსაც ვაწყდებით ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში. ისინი უფრო სენაკთა აშენებით არიან დაკავებულნი. ეს ალბათ გამოწვეული იყო ეპოქის მოთხოვნილებების გამო, რადგან იმ პერიოდში გავრცელებული იყო ე. წ. მეუდაბნოე-განდევითა მოღვაწეობა. საბა განწმენდილმა წაიყვანა „მამანი ვინმე და აღვიდა კასტელდ და იწყო განწმედად ადგილისა მის და შენებად სენაკებისა, რომელი იპოვებოდა მუნ ქვად. და ვითარცა თხრიდეს ადგილსა მას, პოვეს ქუეშე სახლი დიდი კამარედად დრეკილი ... და უბრძანა დარღუევაჲ მისი და მათ ქვათაგან აღაშენა ეკლესიად. და განიზრახა, რადთამცა მონასტერ ყო ადგილი იგი, რომელცა იქმნა“ (48, გვ. 71-72).

თევდოსიმაც აგრეთვე „აღაშენა მონასტერსა შინა ოთხი ეკლესიად, და აღეგებოდა მათ შინა უამი მრავლითა ენითა“ (49, გვ. 189).

წმინდა მამები თავიანთი ეკლესია-მონასტრებისთვის შეიმუშავებენ გარკვეულ წესდებას. მაგალითად, საბა განწმენდილმა მონასტრის აშენების შემდეგ „დაუდვა მათ კანონი ნეტარმან მან, ვითარცა სხუათა მონასტერთა, რომელნი მას ეშენნეს“ (48, გვ. 85).

13. სულიერ ძმებს ახასიათებთ მორჩილება წმინდანისადმი, თავიანთი სულიერი წინამძღოლისადმი. ისინი უდრტვინველად ასრულებენ მოძღვრის ბრძანებას. მაგალითისათვის მოგვყავს „საბა განწმენდილის ცხოვრებიდან“ ერთი

ეპიზოდი: მისგან განდგომილ, მწვალებელ სულიერ ძმებზე განაწყენებული საბა, როდესაც ეახლა იერუსალიმის მთავარეპისკოპოს ელიას, „იხილა რა იგი მთავარეპისკოპოსმან, ფრიად განეხარა და განიყვანა იგი თუსისაგან და ევედრებოდა მას, რადთამცა უკუნიქცა იგი თუსსა ლავრასა. ხოლო იგი არა-თავს იღებდა, არცა ისმენდა. ამისთვის განრისხნა მთავარეპისკოპოსი და ჰრქუა მას: გრწმენინ, უკუეთუ არა ისმინო ზრახვისა და ვედრებისა ჩემისაჲ, არღარა იხილო პირი ჩემი, და ვერცა დავითმინო ჟამ ერთ, რადთა ნაშრომსა შენსა ზედა სხუანი განისუენებდენ. ესე რაჲ ჰრქუა მას მთავარეპისკოპოსმან, მამამან ჩუენმან საბა ნებაჲ მისცა და აღასრულა ბრძანებაჲ მისი“ (48, გვ. 78).

იოვანე ოქროპირიც, თავის ექსორიობამდე, მოუწოდებს სულიერ შვილებს ახალი ეპისკოპოსის მორჩილებისაკენ: „ამას ვითხოვ თქუენგან, რადთა არა დააკლოთ მოსწრაფებაჲ თქუენი ეკლესიისაგან მსგავსად წესისა თქუენისა და რომელი მოიყვანონ ჳელთა დასხმად შეერთებითა ყოველთაჲთა, დაუძღაბლენით ქედნი თქუენნი მას ვითარცა იოვანეს, რამეთუ ვერ ეგების ქურივად დგომად ეკლესიისაჲ ეპისკოპოსისაგან“ (19, გვ. 115).

14. წმინდა მამები ერთმანეთის ხილვისას, საზრდოს მიღებამდე, ხშირად საუბრობენ სულის მარგებელ თემებზე, კითხულობენ საღვთო წიგნებს, ლოცულობენ და შემდეგ შეექცევიან საზრდოს. მაგალითად, თევდოსი დიდი „წარვიდა მონაზონისა ვისამე, რომელსა ზედა იყო მადლი ღმრთისაჲ ... და შეიწყნარა იგი ბერმან მან სიხარულით. და დასხდეს და იტყოდეს სიტყუათა სულიერებისათა და იკითხვიდეს წიგნთა საღმრთოთა.

და ვითარ მოიწია ჟამი პირის ჳსნისაჲ, უბრძანა ამაჲ მაკარი მოწაფესა თუსსა, რადთა შეუგბოს მათ ოსპნი“ (49, გვ. 191).

15. წმინდანთა ერთ-ერთი გამორჩეული თვისება არის თავმდაბლობა. ისინი მუდმივად ამტკიცებენ თავიანთ უსუსურობას, უძლურებას და არარაობას უფლის წინაშე. წმინდა მამები არასდროს არ სარგებლობენ ღვთის რჩეულობით, პირიქით, ნიადაგ ეწევიან თვითგანკითხვასა და თვითგანქიქებას.

იოვანე ოქროპირს „ფრიად უყუარდა მას სიმდაბლჳ და რადთა ცხონდებოდის მყუდროდ და ლიტონად. და იყო იგიცა საყუარელ ყოველთა მოქალაქეთა და მეცნიერთა მისთაგან სიმდაბლისა მისისათვის, რომელი მოეგო“ (19, გვ. 7). ხოლო როდესაც მოციქულები ხილვის დროს იოვანეს ამცნობენ უფლის ნებას წმინდანისაგან საღვთო დავალების შესრულების შესახებ, წმინდანი შემდეგი სიტყვებით მიმართავთ მათ: „ვინ ვარ მე, უფალნო ჩემნო,

ცოდვილი ესე და უმცირესი ყოველთა კაცთაჲ, რაჲთა შემძლებელ ვიქმნე მიმთხუევად სიტყუსა თქუენისაებრ? და არცა ღირს ვარ მე ესევეითარსა მსახურებასა მოღებად“ (19, გვ. 18).

ასეთივე თავმდაბლობის გრძნობით ჰყავს აგიოგრაფს წარმოჩენილი ანტონი დიდი, რომელიც „გონებითაცა უწყინო იყო და სულითა მდაბალ. ესევეითარი იყო და კანონსა ეკლესიისასა უფროდსად პატივის-სცემდა, და ყოველთა მღვდელთაჲ უნდა უწინარწს თავისა პატივის-პყრობად. ხოლო ეპისკოპოსთა და ხუცესთათჳს არა ეკდიმებოდა თავისა თჳსისა მოდრეკაჲ ... და თუ ვინმე დიაკონი მისა მოვიდის სარგებელისათჳს სულიერისა, სიტყუასა აღსაშწნებელსა იგი უთხრობნ მას, ხოლო ლოცვაჲ მას ყოფად სცის. და არავე ეკდიმებინ სწავლად მისგან, და რამეთუ მრავალგზის ჰკითხავნ და ევედრებინ სმენად მისგან, რომელნი-იგი მისრულ არიედ, და აღიარის, ვითარმედ სარგებელ მეყვის, თუ ვინმე საკმარი სიტყუად თქვს“ (2, გვ. 41).

თავმდაბლობით გამოირჩევიან აგრეთვე საბა განწმენდილი, ეფრემ ასური და თევდოსი დიდი.

16. აგიოგრაფიულ თხზულებებში ძალიან გავრცელებულია წმინდანთა მიერ თავიანთი ადგილ-სამყოფელისა და საქმიანობის დამაღვა. მაგრამ მიუხედავად მათგან არ გახშიანებისა, უფალს უყვარს თავისი სულიერი შვილები და სურს ნათელი მოჰფინოს მათ ღვაწლს.

„ანტონი დიდის ცხოვრებაში“ „მაცხუვარმან ჩუენმან იესუ ქრისტემან მადიდებელნი თჳსნი ადიდნის. და რომელნი ჰმონებედ მას ვიდრე აღსასრულადმდე, არა ხოლო თუ სასუფეველსა ცათასა შეიყვანნის, არამედ აქაცა დაფარულნი და რომელნი ისწრაფიედ განშორებად სოფლისაგან, განცხადებულ და განთქუმულ ყენის მათითა სათნოებითა და სხუათა სარგებელისათჳს ყოველსა ადგილსა ადიდნის“ (2, გვ. 53).

„ეფრემ ასურის ცხოვრებაში“ კი მას შემდეგ, რაც ურჰაელი ხალხი კეთილად და სიყვარულით განეწყო ეფრემის მიმართ, მან „ვითარ აგრძნა მოსლვაჲ მათი, წარივლტოდა ადგილისაგან თჳსისა“. და ამ დროს ხევში ჩამავალს გამოეცხადა ანგელოზი და ჰკითხა, თუ სად მიილტვოდა, რაზეც ეფრემისგან მიიღო შემდეგი პასუხი: „ვივლტი სოფლისა შფოთისაგან. ჰრქუა მას ანგელოზმან მან: ეკრძაღე, რაჲთა არა აღესრულოს შენ ზედა სიტყუად იგი წერილისაჲ, რომელი თქუმულ არს, ვითარმედ: ეფრემ ივლტოდა ჩემგან, ვითარცა ვბოჲ ... მან მიუგო ტირილით და ჰრქუა: უფალო, რამეთუ მე უძღური ვარი და

არა ღირს ვარი ამას. მაშინ მიუგო ანგელოზმან და ჰრქუა: ჰ, კაცო, არა ჯერ-
არს კაცისა აღნთებად სანთელი და დაფარვად ჳკმირსა ქუეშე, არამედ დადებად
იგი სასანთლესა ზედა, რადთა ხედვიდეს ყოველი კაცი ნათელსა მისსა“ (41, გვ.
219).

რაც შეეხება თევდოსის მოღვაწეობას, „განითქუა საქმჳ მისი, და
განცხადნეს სათნოებანი მისნი, ვითარცა წერილი იტყვს, ვითარმედ: ჳერ
შესაძლებელ არს დაფარვად ქალაქი, რომელი მთასა ზედა დაშწნებულ იყოს“
(49, გვ. 186).

ანალოგიური ბიბლიური სიტყვებით, თითქმის პერიფრაზით არის
გადმოცემული „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ უფლისაგან წმინდანის
ღვაწლის გაცხადების შესახებ. მოგვყავს ციტატი: იოვანე „განბრწყინდა
სათნოებითა, რამეთუ ჳერ შესაძლებელ არს დაფარვად ქალაქი, რომელი მთასა
ზედა დაშწნებულ არს, და არცა სანთელი ბრწყინვალჳ დაფარის ჳკმირმან“ (19,
გვ. 128).

17. აგიოგრაფიულ თხზულებებში აღწერილია თავიანთი მოღვაწეობის
ფარგლებს გარეთაც თუ როგორ განითქვამენ სახელს წმინდა მამები, რომლის
შემდეგაც მათკენ მიისწრაფიან საერო, მათ შორის მეფე, და მაღალჩინოსანი
ადამიანები, და სასულიერო პირები და ითხოვენ ლოცვა-კურთხევას.

იოვანე ოქროპირთან მოდიოდნენ, „რადთამცა იხილეს ცხორებაჲ მისი,
რამეთუ არა დაკლებულ იყო წმიდათაგან არცა სარწმუნოებითა და არცა
მოღუაწებითა და არცა კადნიერებითა წინაშე ღმრთისა, ხოლო საკითხავთა
გამოთქუმითა უზეშთაეს იყო ყოველთასა. და განითქუა ჰამბავი მისი ყოველსა
მას ქუეყანასა, და ყოველთა შორიელთა ეუწყა მისთჳს და მოვიდოდეს სმენად
სიტყუათა მისთა“ (19, გვ. 20). აგრეთვე „მოვიდა მეფჳ და მის თანა მთვარნი და
მეინაჳენი და სპასალარნი ეკლესიად, რადთა იკურთხნენ ნეტარისა იოვანჳსგან“
(19, გვ. 42).

თევდოსი დიდი კი „იქმნა მას შინა მონაზონთა ნუგეშინის-საცემელი და
უცხოთა და გლახაკთა. და იქმნა შესავედრებელ ყოველთა, რომელნი მისა
მიივლტებან. და წმიდაჲ იგი შეიწყნარებდა სიხარულით ყოველნი რომელნი
მოვიდოდეს მისა, და გაუსუენებდა“ (49, გვ. 188).

ასევე გავრცელდა საბა განწმენდილის „სიდიდჳ მისი და მოვიდოდეს მისა
მრავალნი სკუთოპოლელნი და გადარელნი“ (48, გვ. 76).

ხოლო ანტონი დიდის სანახავად მოდიოდნენ არა მხოლოდ ქრისტიანები, არამედ წარმართებიც: „მოქალაქენი ყოველნი მოვიდოდეს ხილვად ანტონისა და წარმართნიცა იგი, რომელთა ჰრქვან მათ მიერ მღვდელნი მათნი, ეკლესიად მოკრებოდეს და ეტყოდეს: ვევედრებით ხილვად კაცსა მას ღმრთისასა, რამეთუ ყოველნი ესრჳთ ხედვიდეს მას“ (2, გვ. 42).

არის შემთხვევები, როდესაც წმინდა მამები თვითონვე მიდიან სულიერი შვილების და ძმების სანახავად. ასე, მაგალითად, ანტონი დიდს „ვევედრებოდეს ოდესმე მონაზონნი, რადთამცა მივიდა მათთა და იხილნა. იგინი მრავლით ჟამით არა ეხილვნეს და ადგილი მათი და წარმოემართა მათ თანა, რომელნი-იგი მისრულ იყვნეს მისა ... ვითარ მოვიდა გარე მონასტრებსა, ყოველნივე ვითარცა მამასა თვისსა მიეგებოდეს, ამბორს-უყოფდეს. და მას ვითარცა საგზალი დიდი რადმე მოაქუნდა მით და ისტუმრებდა მათ ყოველთა სიტყუთა და მისცემდა სარგებელსა“ (2, გვ. 35).

საბა განწმენდილიც „ბრძანებითა ღმრთისადათა წარვიდა იგი ხილვად მთავარეპისკოპოსისა ელიადსა“ (48, გვ. 102), რომელიც იმყოფებოდა ექსორიობაში.

18. ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში, ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიული თხზულებების მსგავსად სათანადო ყურადღება მახვილდება სასულიერო და საერო პირთა ურთიერთდამოკიდებულების ასახვაზე. თხზულებებში აღწერილ ეპიზოდებში ჩანს, რომ სასულიერო პირებს მოწიწებითა და დიდი პატივით ეგებებიან ხელისუფალნი. მეფემ, როდესაც გაიგო საბა განწმენდილის მისვლა, „განიხარა ფრიად და ბრძანა სამეფოთა ნავთა მიგებებად მისა ... და მირბოდა მეფჳ და თავყანის-სცა და სიხარულითა ცრემლით ამბორს-უყო თავსა მისსა“ (48, გვ. 109).

„ანტონი დიდის ცხოვრებაში“ კი საერო და სასულიერო პირებს შორის ურთიერთობის წარმოჩენისას ვხვდებით შემთხვევას, რომელიც მოგვაგონებს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ აღწერილ ერთ ეპიზოდს. კერძოდ, ბაგრატ მეფისა და საბა იშხნელის შეხვედრის ეპიზოდს. მოგვყავს მაგალითი „ანტონი დიდის ცხოვრებიდან“: ანტონის ღვაწლის შესახებ როდესაც გაიგეს მეფემ და მისმა ძეებმა, ანტონს „მოსწერდეს მისა, ვითარცა მამისა. და ილოცვედ მიღებად წიგნისა მისგან. არამედ არცაღა წიგნი იგი დიდ რადმე შეერაცხა და არცაღა ებისტოლისა მისთვის თავი სთნდა, არამედ იგივე იყო, ვითარცა-იგი ვიდრე მოწერადმდე მისა მეფეთა. ოდეს მუართუეს მას წიგნი, მოუწოდა მონაზონთა და

ეტყოდა: რაღასა გიკურს, უკუეთუ მოსწერს მეფე ჩუენდა? რამეთუ კაცივე არს, არამედ უფროდსდა გიკურდინ, რამეთუ ღმერთმან შჯული კაცთა მოუწერა და ძისაგან თვისისა გუეტყოდა ჩუენ; უნდა, რადთამცა არცა მოილო წიგნი“ (2, გვ. 47), მაგრამ მას შემდეგ, რაც ანტონმა შეიტყო მეფის ქრისტიანობა, საპასუხო წერილი მისწერათ, რომელშიც შეიწყნარებდათ და თან აფრთხილებდათ, რომ „ნუ დიდად მოგიტუალავს წარმავალი ესე, არამედ უფროდსდა მოიკსენებდით მერმესა მას საშჯელსა და უწყოდეთ, რამეთუ ქრისტე მხოლოდ ჭეშმარიტი, საუკუნე მუფე არს“ (2, გვ. 47).

საერო ხელისუფალნი უზრუნველყოფენ სასულიერო პირებს მატერიალურად და ნივთიერად ეკლესიების, საავადმყოფოების და გლახაკთა თავშესაფარი ადგილების მშენებლობის დროს, სანაცვლოდ კი ითხოვენ წმინდა მამებისგან კურთხევას.

სანიმუშოდ „საბა განწმენდილის ცხოვრებიდან“ მოგვყავს ერთი ეპიზოდი, რომელშიც წარიმართება დიალოგი საბასა და მეფეს შორის: „მოუწოდა მეფემან ნეტარსა საბას და ჰრქუა მას: მასმიეს მე, მამაო, ვითარმედ მრავალნი მონასტერნი აღვიშენებთან უდაბნოს. უკუეთუ ჯერ-იჩინო, ითხოვე სოფლები სამსახურებელად მონასტერთათვის და, სადაცა ინებო, მიგცეთ ჩუენ, რადთა გვლოცვიდენ ჩუენ იგინი...

და რაოდენი რად ითხოვა მამამან ჩუენმან საბა, ღმრთისმსახურმან მეფემან ჩუენმან გარდაუქცეველად ყოველივე ყო“ (48, გვ. 110-111).

„ეფრემ ასურის ცხოვრებაში“ კი აღწერილია შუამდინარეთში, შიმშილობის უამს, თუ როგორ მოუწოდა ეფრემმა მდიდრებს ქონების გაცემისკენ. მათ კი საპასუხოდ მიუგეს ეფრემს შემდეგი: „ვერ ვჰპოვებთ კაცსა მართალსა რწმუნებად ხუასტაგისა ჩუენისა და ღუწად გლახაკთა, რომელნი-იგი კუდებიან შიმშილითა, რამეთუ ყოველივე მზაკუავს ჩუენ და ყოველსავე, რომელსაცა ზედა ვარწმუნებთ, ზაკუვენ იგინი... ჩუენ გურწამ, ვითარმედ კაცი ღმრთისად ხარი შენ ჭეშმარიტად, ნების-მყოფელი მისი... ხოლო მან ჰრქუა მათ: უკუეთუ ესრტო მხედავთ, საყუარელნო, სარწმუნო მყავთ ამას საკმარსა ზედა, და მე აჰა ესერა სარგებლისათვის სულთა თქუენთაღსა ვიქმენი ქსენადოქარად, რომელ არს უცხოთა მსახურებად...

და იწყო აგებად სარეცელებისა ქალაქსა შინა და შემზადნა ადგილნი და სიმარჯუენი სამსახურებელად სნეულთა და უძლურთა და გლახაკთა, და შექმნა

სამასი სარეცელები რომელნიმე სნეულთათჳს და რომელნიმე სამკუდროდ“ (41, გვ. 231-232).

წმინდა მამებს ეკლესიათა მშენებლობის დროს მატერიალურად ეხმარებიან აგრეთვე სხვა სულიერი მამები. მაგალითად, ეკლესიის მშენებლობის დროს, როდესაც საკმარისი საზრდელი არ ჰქონდათ საბას და მის სულიერ ძმებს, მამასახლის მარკიანეს გამოეცხადა ანგელოზი და სთხოვა ცოტაოდენი დახმარება და შეწევნა საბასთვის და სულიერი ძმებისთვის. ამის შემდეგ „დიდი მარკიანე მეყსეულად აღდგა და უბრძანა დასხმად კაჰრაულთა მონასტრისათად და აღჰკიდა მათ საზრდელი პირად-პირადი და წარჰმართნა ძმანი, რათა მიართუან იგი ... და უგულსმოდგინე იქმნა შწნებასა მონასტრისასა ნეტარი საბა“ (48, გვ. 72).

19. წმინდანები ხშირად იცვლიან ადგილმდებარეობას, რის გამოც მათ უწევთ ტირილით გამომშვიდობება თავის სულიერ მოწაფეებსა და ძმებთან. ტირილით ურთიერთგამომშვიდობება ასევე დამახასიათებელია წმინდანის სიკვდილის მოახლოების წინ.

უფლის ნებით, როდესაც იოვანე ოქროპირი ეპისკოპოს ფლაბიანეს მიერ ხუცად უნდა კურთხეულიყო და გადასულიყო ანტიოქიას, გულდაწყვეტილი სულიერი სამწყსო „ტიროდეს და დაალტობდეს ქუეყანასა ცრემლითა და იტყოდეს: „ვაჲ ჩუენდა, რომელსა-ესე დღეს დავაკლდებით. ვინ განკურნოს წყლულებად სულთა ჩუენთად და ვინ გუასწაოს ჳსნად ჩუენი და ვინ მიუძღუეს სულთა ჩუენთა ცხორებად ჭეშმარიტად, რამეთუ დავაკლდით დიდსა კეთილსა, ვინადოგან ობოლ ვიქმნენით მამისა ჩუენისაგან“ (19, გვ. 30). წმინდა მამას ასეთივე გულისტკივილით ემშვიდობებიან სულიერი ძმები და მოწაფეები მისი ანტიოქიიდან განდევნის წინ, გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე. წმინდანი შემდეგი სიტყვებით მიმართავს ძმებს: „მოვედით, ასულნო ჩემო და ისმინეთ ჩემი, რამეთუ ვითარ ვხედავ, დასრულებულ არს საქმჳ ჩემი და „აღმისრულებიეს სრბად ჩემი და დამიმარხავს სარწმუნოებაჲ“. ამიერთგან არღარა იხილოთ პირი ჩემი კორციელად, და ამას ვითხოვ თქუენგან, რათა არა დააკლოთ მოსწრაფებაჲ თქუენი ეკლესიისაგან მსგავსად წესისა თქუენისა... და ესრეთ გეყავნ თქუენ წყალობად, ოდეს მომიჯსენოთ მე თქუენ ლოცათა შინა“ (19, გვ. 115).

ანტონი დიდმაც, როდესაც სულიერ შვილებს ამცნო თავისი აღსასრულის მოახლოება, „მათ ვითარცა ესმა, ტიროდეს და გარე-მოეხუეოდეს და ამბორს-უყოფდეს ბერსა მას“ (2, გვ. 50).

20. წმინდა მამათა გარდაცვალების წინ მათთან თავს იყრიან სულიერი ძმები, შვილები, რომელთაც წმინდანი ღოცავთ, აკურთხებთ და მოუწოდებთ უფლის რწმენისაკენ.

თველოსი დიდის გარდაცვალების წინ „შეკრბეს მისა ყოველნი მამანი მწუხარენი განშორებისა მისისათვის მათგან. და მან ჰრქუა მათ: მოთმინე იქმნენით, ძმანო და მამანო ჩემნო, ადგილსა ამას და შეიწყნარეთ, რომელი მოვიდეს მას შინა თქუენ ზედა განსაცდელი, მადლობით მიაღსასრულამდე ცხორებისა თქუენისა და ერხდით მსგავსად ძალისა თქუენისა, რომელნი წინა-გიძლოდიან შემდგომად ჩემსა, და მე მივსცე ღმერთსა სიტყუაჲ თქუენტვის დღესა მას სარჩელისასა...“ (49, გვ. 196).

ხოლო ანტონი დიდმა დასწავლების შემდეგ, სიკვდილამდე „მოუწოდა, რომელნი-იგი იყვნეს მის თანა, რამეთუ ორნი იყვნეს... და ჰრქუა მათ: აჰა ესერა, ვითარცა წერილ არს, გზასა მამათასა წარვალ, რამეთუ ვხედავ მე თავსა ჩემსა წოდებულსა უფლისა მიერ, ხოლო თქუენ ფრთხილ იყვენით და მრავალთა უამთა შრომასა თქუენსა ნუ წარსწყმედთ... უფროდსა მარადის ქრისტესა გსუროდენ და მისი გრწმენინ“ (2, გვ. 51-52).

21. თითქმის იგივე სურათს ვაწყდებით ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში წმინდა მამათა გარდაცვალების, დაკრძალვის და გლოვის რიტუალის აღწერის დროს. რიტუალს, რომელშიც აღწერილია ანგელოზთა დასის მოსვლა წმინდა მამათა სასუფეველში წასაყვანად, თან ერთვის წმინდანთა ზიარება, რის გამოც ისინი სულიერად დამშვიდებულები, სრულიად განწმენდილები ავედრებენ უფალს თავს. აგრეთვე წმინდანთა დიდი პატივით დაკრძალვის შემდეგ მორწმუნე საზოგადოებას მიაქვს მათი სამოსლის ნაფლეთები, როგორც ევლოგია, წმინდა ნივთი.

ეფრემ ასურს ვითარცა „ეუწყა მას დღწ განსღვისა მისისაჲ, და ბრძანა და ეზიარა წმიდასა საიდუმლოსა ქრისტესსა. ხოლო ოდეს ეზიარა, განიპყრნა კელნი თვისნი ზეცად მიმართ და თქუა: უფალო ღმერთო ჩემი იესუ ქრისტე, კელთა შინა შენთა შევჰვედრებ სულსა ჩემსა. და ამას სიტყუასა თანა შეჰვედრა სული თვისი პატიოსანი კელთა შინა ანგელოზთასა...“

მაშინ შემოკრბეს ყოველნი მოქალაქენი და მდაბიონი და დაჰმარხეს იგი დიდითა დიდებითა და პატივითა, და მწუხარე იქმნეს ყოველნივე სიკუდილისა მისისათვის. ყოველსა, რომელსა მოემარჯვს, მიიტაცებდიან სამოსლისა მისისაგან, ვითარცა ევლოგიასა“ (41, გვ. 232).

ეგრემ ასურის მსგავსად მიიცვალა თევდოსი დიდიც. ლოცვის შემდეგ მან შეავედრა უფალს სული და დიდი პატივით დაიკრძალა. ამავდროულად პატივის მისაგებად მისული ხალხი „მოხევედეს სამოსელსა მისსა და ევლოგიად განიყოფდეს“ (49, გვ. 197).

საბა განწმენდილი კი „თვსსა სენაკსა შევიდა და დაწვა გოდოლსა მას თვსსა... და დაყო ნეტარმან მან ოთხი დღე და არარადსად გემოდ იხილა, არცა ვის თანა ზრახვიდა. მწუხრი შაბათსა... მოითხოვა სიწმიდე და ეზიარა და თქუა დასასრულსა: უფალო, კვლთა შენთა შევჰვედრებ სულსა ჩემსა. და შევჰვედრა სული თვისი...“

და განითქუა ყოველსა ქუეყანასა გარემოდს სიკუდილი ამისი, და შეკრბა სიმრავლეს მონაზონთად და ერისკაცთად, და მოვიდა მთავარეპისკოპოსი პეტრე და სხუანიცა ეპისკოპოსნი მის თანა და წმიდისა ქალაქისა წარჩინებულნი კაცნი, და ესრეთ პატიოსანნი ნაწილნი მისნი ლავრასა დიდსა დაჰკრძალნეს“ (48, გვ. 115).

ანტონი დიდმა სიკვდილის წინ, მას შემდეგ, რაც დაიბარა მისი სამოსელის გაყოფა და მიცემა ეპისკოპოსებზე, როგორც ევლოგიად, მოწაფეებს „ამბორს-უყო მათ და განირთხნა ფერკნი თვისნი და, ვითარცა მეგობართა თვისთა, ხედვიდა მომავალთა ანგელოზთა და მათთვის მხიარულითა პირითა მოაკლდა და შეეძინა იგი წმიდათა მამათა. ხოლო მათ, ვითარცა მოსცა მცნებად, წარგრაგნეს გუამი იგი მისი სამოსელსა და ქუეყანასა დაჰფლეს“ (2, გვ. 52).

ხოლო რაც შეეხება იოვანე ოქროპირს, იგი აღესრულა ექსორიობაში. სიკვდილის მოახლოების წინ იოვანე შევიდა ეკლესიაში, „მოითხოა სამოსელი თვისი სპეტაკი, რომელი შეიმოსის საკურთხეველსა ზედა. და განიძუარცა ყოველი, რადცა ემოსა და შეიმოსა სპეტაკი იგი სამოსელი მრთელმან და მღვდარემან, და შეიცვალა საჯამრობელი, ხოლო ნეშტი იგი განუყო ყოველნი, რომელნი იყვნეს მის თანა და ეზიარა საიდუმლოთა ღმრთისათა და ყო ლოცვად იგი უკანადსკნელი მუნ მყოფთა ზედა და თქუა სიტყუად იგი, რომელსა ჩუეულ იყო თქუამად: „დიდებად შენდა, უფალო ყოველსა ზედა, ყოველისათვის!“ და დაჰბეჭდა სიტყუასა მისსა „ამენითა“ და განჰმარტნა ფერკნი თვისნი...

შეჰვედრა სული თუხი და თქუა: „კელთა შენთა, უფალო, შეჰვედრებ სულსა ჩემსა“. და ესრეთ მიიცვალა იგი ცხორებასა მას საუკუნესა“ (19, გვ. 130-131). მიუხედავად იოვანეს ექსორიობაში აღსრულებისა, მის დაკრძალვაზე შეიკრიბა ღვთისმსახურთა სიმრავლე და აგრეთვე მოდიოდნენ „შამით და კილიკიადთ, და პონტოდთ და სომხითით“ (19, გვ. 131).

22. ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში წმინდა მამათაგან ზოგიერთი მათგანი იკრძალება თავიანთი მოღვაწეობის ადგილზე, ზოგი – ექსორიობაში აღსრულების გამო სრულიად უცხო ეკლესიაში და ზოგიც საკუთარი ანდერძის თანახმად სრულიად უცნობ ადგილას.

საბა განწმენდილის „პატიოსანნი ნაწილნი მისნი ლავრასა დიდსა დაჰკრძალნეს შოვა სამთა ეკლესიათა, სადა-იგი წინაით სუეტი ცეცხლისად იხილა“ (48, გვ. 115).

„იოვანე ოქროპირის ცხოვრების“ მიხედვით ექსორიობაში გარდაცვლილი წმინდანის ცხედარი დაფლეს და „დადვეს შეწებვით საფლავსა მის მოწამისასა, რომელი ზემო ვაჰსენეთ ბასილისკოს, ეკლესიასა შინა მისსა“ (19, გვ. 131).

ეფრემ ასური კი თავისი სურვილისამებრ „დაჰმარხეს იგი უცხოთა სამარხოსა, რამეთუ ესრჳთ დაემცნო მას“ (41, გვ. 232). მაგრამ გარკვეული ხნის შემდეგ იგი გადაასვენეს ეპისკოპოსთა განსასვენებელ ადგილას.

რაც შეეხება ანტონი დიდს, მან ორ მოწაფეს „ვითარცა მოსცა მცნებად, წარგრაგნეს გუამი იგი მისი სამოსელსა და ქუეყანასა დაჰფლეს და დაფარეს. და არავინ იცის, სადა დამალულ არს, თუნიერ ორთა მათ ხოლო“ (2, გვ. 52).

23. აგიოგრაფიული თხზულებებისათვის დამახასიათებელია წმინდა მამათა ღვაწლის განდიდება და ხოტბის შესხმა.

„საბა განწმენდილის ცხოვრების“ ავტორი აღნიშნავს: „და გითხრა ბრწყინვალისა მამისა ჩუენისა საბადსი ღმრთისამიერი იგი მისა ნიჭი. რამეთუ მოქალაქეობად იგი მისი იყო დიდებულ და ცხოვრებად მისი სანატრელ და სარწმუნოებად მისი მართალ ღმრთისა მიმართ. ესე ყოველი მცირედ-მცირედ გამოცხადნების წარმართებითა ღმრთისა სიტყუთა. წმიდად ესე საბა, ახალი ნერგი, კასტელისა მონასტერსა გამოჩნდა მძლედ სულთა ზედა მედგართა, ღმრთისმსახურებითა და შეწვევითა სულისა წმიდისადათა უდაბნონი ქალაქ ყვნა“ (48, გვ. 80-81).

„იოვანე ოქროპირის ცხოვრების“ აგიოგრაფი კი შემდეგნაირად განადიდებს წმინდანის ღვაწლს: „სხუად არავინ იყო მსგავს მისსა და სრულ ყოვლითა და

არავის დაუდებდა ადგილსა, ვითარცა განგემს სწავლად მისი და წიგნნი მისნი, გინა სიტყვს-გებანი მისნი. და ამას თანა იყო ძლიერ სულითა და ჰყოფდა მათ, რომელნი იყვნეს მცირედ გულისკმეიერ და უცნობელ და მოძილ და უდებ, მოსწრაფე და გულისკმისყოფელ და მოღუაწე სიბრძნითა მისითა და კეთილად ცხორებითა“ (19, გვ. 51).

ხოლო „თევდოსის ცხოვრების“ მიხედვით, წმინდა მამა „იქმოდა ნაყოფსა და გამოიდებდა. და განამრავლა მადლი, რომელი მიეცა ღმრთისაგან“ (49, გვ. 184).

24. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ზოგადად აგიოგრაფიული თხზულებებისათვის, მათ შორის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ ძეგლებში, ფართოდ გავრცელებული მოტივია აგიოგრაფთა მიერ წმინდა მამათა შედარება ბიბლიურ წინაპრებთან: ქრისტესთან, მოციქულებთან, სხვა ბიბლიურ პერსონაჟებთან და ცნობილ წმინდა მამებთან. ავტორები წმინდანთა გარეგნულ მონაცემებს, თვისებებს და ქმედებებს უძებნიან ბიბლიურ პარალელებს.

აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში შეიმჩნევა აგრეთვე აგიოგრაფთაგან ბიბლიური ციტატების ხშირი გამოყენება, ეს კი ცხადია განპირობებული იყო იმით, რომ აგიოგრაფიული ლიტერატურა ფრიად იყო ნასაზრდოები ბიბლიური სამყაროთი.

„იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ წერია: „იგი ზრუნვიდა ცხორებისათვის კაცთადასა მსგავსად წმიდისა პავლე მოციქულისა ყოველსა შინა, რამეთუ თარგმნიდა წიგნთა და განჰმარტებდა“ (19, გვ. 2). და კიდევ აგიოგრაფისგან შენიშნულია, რომ „იყო იგი მქადაგებელი სინანულისად, ვითარცა იოვანე ნათლისმცემელი, და აქუნდა მას მოწყალებად და სიმშუღს, ვითარცა დავითს წინაწარმეტყუელსა. ხოლო შური საღმრთოდ მოეპოა მას, ვითარცა ელიას, რომლისათვისცა ღირს იქმნა ამათ ყოველთა თანა სიხარულსა მას წარუგაღსა მიმთხუევად“ (19, გვ. 2).

მსგავსი სიტყვებით ხასიათდება თევდოსი დიდიც. სანიმუშოდ მოგვყავს ერთი ციტატი: „იყო იგი, ვითარცა იაკობ, მშუღ და წრფელ, ხოლო იოვანეს ემსგავსა მარხვითა და უდაბნოს ყოფითა და, ვითარცა პეტრე, მკურვალე იყო სარწმუნოებითა და მოწყალე, ვითარცა პავლე, და ჳორცთა თვისთა მომაკუდინებელ“ (49, გვ. 195).

ანტონი დიდის შესახებ კი შემდეგს განაცხადებს ავტორი: „ესრწოთ სამოელმან იცნა დავითი, რამეთუ მხიარულ იყვნეს თუალნი მისნი, და კბილნი მისნი, ვითარცა სძს, სპეტაკ. ესრწოცა ანტონი იცნობებოდა. არცაღა შე-სადა-

ძრწუნდის, დაწყნარებულ იყო სული მისი, არცაღა მწუხარე საღა იყო, რამეთუ მხიარულ იყო გული მისი“ (2, გვ. 41-42). და კიდევ: „მან გზად იგი დაყო და პური ექუსისა თუსად შინაგან დაიდვა, რამეთუ ესრე ყვიან თეზაიდელთა და მრავალგზის დაადგრიან წელიწად ერთ უვნებელად“ (2, გვ. 16).

ხოლო რაც შეეხება საბა განწმენდილსა და ეგრემ ასურს, საბას, აგიოგრაფი ავტორი თავისი სიმდაბლით ადარებს თვით იესო ქრისტეს: საბამ როდესაც ააშენა ეგუტერი და საკურთხეველი დადგა, „უკუეთუ ვინმე მოვიდის მისა უცხოდ ხუცესი, ჟამი შეწირვად ჰსცის ეგუტერსა მას შინა, რამეთუ მან თავადმან არა ინება კვლთა-დასხმით კურთხევად და აქუნდა მას სიმშუღწ და სიმდაბლწ და სამართალი. მიემსგავსებოდა იგი ქრისტესა, ჭეშარიტსა ღმერთსა, რომელმაც მოსცის, რომელნი სთხოვედ მას, რომელმან თქუა: ისწავეთ ჩემგან, რამეთუ მშუდ ვარ მე და მდაბალ გულითა“ (48, გვ. 65). ხოლო ეგრემი – „გამოირჩია იგი ღმერთმან დედის მუცლით თუსითგან, ვითარცა იერემია წინაწარმეტყუელი“ (41, გვ. 211).

25. გეოგრაფიულ აღწერილობას არცთუ ისე დიდი ადგილი ეთმობა ჩვენს მიერ წინამდებარე თავში განხილულ ნათარგმნ აგიოგრაფიულ ძეგლებში. რამდენადაც ცნობილია, ბუნების აღწერილობა აგიოგრაფიულ თხზულებებში ხდება არა ესთეტიკური, არამედ სულიერი დატვირთვით, რომლის თანახმად გეოგრაფიული აღწერილობა გამოყენებულია მხოლოდ და მხოლოდ იმ მოტივით, რომ დადგინდეს წმინდა მამათა განმარტობისა და ეკლესიათა აგების ადგილი. რადგანაც ჩვენს მიერ წინამდებარე თავში განხილულ თითქმის ყველა „ცხოვრებათა“ ჟანრის თხზულებებში აღწერილია მეუდაბნოე ბერების ანუ „უდაბნოთა ქალაქყოფელების“ ცხოვრებანი, თავისთავად ცხადია, რომ მათ უხდებოდათ მოღვაწეობის წარმართვა უდაბნოში. მაგრამ მიუხედავად ამისა, ჩვენ მაგალითისათვის მოგვყავს გეოგრაფიული აღწერილობის პასაჟი „ანტონი დიდის ცხოვრებიდან“: ანტონი „მოვიდა მთასა ფრიად მაღალსა და პოვა წყაროდ მთასა მას ქუეშე კეთილი, ტკბილი და ცივი ფრიად, და ველი იყო მახლობელად და დანაკისკუდოანნი უღუაწად მდგომარენი მცირედ. ხოლო ანტონი, რეცათუ ღმრთით, აღიძრა და შეიყუარა ადგილი იგი, რამეთუ ესრწთ ეუწყა მისგან, რომელი-იგი ეტყოდა კიდესა მას მდინარისასა ... და დაადგრა მთასა მას მარტოდ, და არავინ იყო სხუად მის თანა, რამეთუ, ვითარცა თუსი სახლი, იცნა“ (2, გვ. 33-34).

წმინდანთა მიერ სასწაულთა ქმედება, როგორც აღვნიშნეთ, ერთ-ერთი უმთავრესი მომენტია ზოგადად ქრისტიანულ ლიტერატურაში. აგიოგრაფთა განცხადებით, ის სასწაულები, რომლებიც აღწერილია აგიოგრაფიულ თხზულებებში რაგინდ ზღაპრულ ამბებადაც უნდა გვეჩვენებოდეს, შეესაბამებოდეს სრულ სიმართლეს, რადგანაც ისინი მოთხრობილი იყვნენ თვითმხილველთა მიერ. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ წმინდა მამები იმეორებენ იესო ქრისტეს მიერ სახარებაში ჩადენილ ისეთ სასწაულებს, როგორიცაა ადამიანთა განკურნება, ეშმაკთა განსხმა, სტიქიური მოვლენების დამორჩილება, მიცვალებულთა აღდგენა და სხვა. სასწაულთმოქმედებანი ამტკიცებდა ადამიანის ზებუნებრიობას (36. გვ. 169). მაგრამ მიუხედავად ამ ყველაფრისა, სასწაული ხდება მაინც უფლის ძალით და ნებით. აკი აღნიშნავს კიდევ ანტონი დიდი, რომ „ყოფად სასწაულისად არა ჩუენი არს, არამედ მაცხოვრისად არს საქმე“ (2, გვ. 28). და კიდევ, „არა თუ ბრძანებით ჰკურნებდა წმიდად ანტონი, არამედ ლოცვითა და ქრისტეს სახელის-დებითა, ვითარმედ ყოველთა მიმართ ცხად არს, რამეთუ არა იგი ჰყოფნ, არამედ უფალი“ (2, გვ. 48). და სასწაულთა ჩადენის შემდეგ ერი ადიდებს უფალს. მაგრამ მიუხედავად ამ ყველაფრისა, წმინდანები უფლისაგან მინიჭებული სასწაულთმოქმედების უნარით მოიაზრებიან ქრისტეს სიმბოლოდ ამქვეყნიურ ცხოვრებაში. ამაზე მეტყველებს ერთი ეპიზოდი „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებიდან“: სასწაულის ჩადენის შემდეგ იოვანეზე შემდეგს ამბობენ ძმები: „ესე მონად არს ქრისტესი და სული წმიდად დამკვდრებულ არს მის თანა, და მისცემს მადლთა კურნებისათა, ვითარ-იგი მისცა მოციქულთა“ (19, გვ. 21).

წინამდებარე თავში მოვიხილავთ თარგმნილ აგიოგრაფიულ თხზულებებში აღწერილ სასწაულთა სახეებს და ვაჯგუფებთ სათანადო ტიპის მიხედვით.

I. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებები.

1. ხილვები ცხადში:

ა) წმინდა მამებს აქვთ ჩვენება ან უფლისაგან ეუწყებათ ის ადგილი, სადაც უნდა აშენდეს ეკლესია. მაგალითად, თევდოსი დიდი, როდესაც ევედრებოდა უფალს „რადთა გამოუცხადოს, თუ ნებაა მისი არს მონასტრისა შწნებასა და უჩუენოს ადგილი, რომელსა შეჰგვანდეს შწნებად.“

და აღიხუნა საცეცხურნი და ადაგსო იგი ნაჭშირითა. და ნაჭშირსა ზედა – საკუმეველი. და გამოვიდა ქუაბით და ილოცა და თქუა: უფალო ღმერთო ჩემო... სადაცა ნებაა შენი იყოს შწნებად მონასტრისა, მუნ აღენთენ ნაჭშირი ესე, რომელ არს საცეცხურთა ამათ, რადთა მით ვცნა ნებაა შენი... და განვიდა და მოვლო ყოველი ადგილი უდაბნოდსად, რომელი საგონებელ იყო საშწნებელად... და ვითარ არარად იხილა, შეიქცა ქუაბადვე. და ვითარ მიეახლა მას, აღუტევა სული საკუმეველმან მან საცეცხურთა მათგან და ვითარ დახედნა, ნაჭშირი იგი ნაკურცხალ ქმულ იყო. და ცნა წმიდამან, რამეთუ ნებაა ღმრთისად არს, რადთა მას ადგილსა აღაშწნოს“ (49, გვ. 188).

ბ) ხილვათა ჯგუფში მოიაზრება წმინდანთა სასწაულებრივი გამოჩენა საზოგადოებაში. სანიმუშოდ გავიხსენოთ საბა განწმენდილის მეფესთან მისვლის ეპიზოდი, როდესაც „ღმერთმან მაღლი მონისა თვისისად გამოუცხადა მეფესა... ესე ვითარცა შევიდოდა მღდელთმთავართა თანა მეფისა... განუხუნა ღმერთმან თუალნი მეფესა და იხილა მსგავსად გურგუნისა თავსა ზედა მის ნეტარისასა ნათელი მბრწყინვალჴ, ვითარცა მზისთუალი“ (48, გვ. 109).

„იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაშიც“ იოვანეს ხუცად კურთხევის დროს, „რაჟამს მოიდრიკა თავი იოვანე და დასდვა კელი პატრეაქმან და იწყო ლოცვად, მეესეულად ტრედი სპეტაკი გარდამოვდა ზჴთ და დაადგრა თავსა ზედა იოვანესსა. და ვითარცა იხილეს ესე პატრეაქმან და ყოველმან ერმან... იტყოდეს: ...რამეთუ მაღლი ღმრთისად გამოცხადებულ არს აწვე მის ზედა“ (19, გვ. 31). ეს ეპიზოდი მოგვაგონებს იესო ქრისტეს ნათლობის პასაჟს სახარებიდან (9, გვ. 1045-1046).

გ) ხილვათა ჯგუფს შეიძლება მივაკუთვნოთ გამოცხადება არა ხილული, არამედ სიტყვიერი ფორმით. ასე, მაგალითად, ანტონი დიდმა, როდესაც განიზრახა ხორციელი ფუფუნების უკუგდება და ქონების გლახაკებზე

დარიგება, „შევიდა ეკლესიად და მოემთხვა მას წმიდისა სახარებისა საკითხავი, და ესმა უფლისაგან, ვითარ-იგი ეტყვის მდიდარსა მას: უკუეთუ გნებავს, რაფთა სრულ იყო, წარვედ და განყიდე ყოველი მონაგები შენი და განუყავ გლახაკთა და მოვედ და შემომიდეგ მე და მოიპოო საფასჱ ცათა შინა“ (2, გვ. 10).

დ) ჩვენი აზრით, ხილვათა ჯგუფს უნდა მივაკუთვნოთ სასწაულთა ისეთი არატიპური შემთხვევა, როგორცაა ღვთაებრივი სასწაულებრივი ჩვენებები. ასეთ მაგალითს ვაწყდებით „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“: საბამ, ფსალმუნის გალობის დროს ხევში, „შოვრის სამთა ეკლესიათა იხილა სუეტი ცეცხლისად, მდგომარჱ ქუეყანასა ზედა, რომლისად თავი იყო ვიდრე ცადმდე. ჰხედვიდა რად ესე საშინელსა მას ხილვასა, შიშმან შეიპყრა და სიხარულად გარდაიქცა, რამეთუ მოიკსენა წერილისად ვითარ-იგი ეჩუენა მამათმთავარსა იაკობს... და დაადგრა ადგილსა მას ნეტარი იგი ვიდრე განთიადმდე ლოცვასა შინა და აღმოვიდა მიერ ჳევით შიშითა და სიხარულითა დიდითა, სადა-იგი ეჩუენა მას სუეტი იგი ცეცხლისად. და პოვა მუნ ქუაბი დიდი და საკურველი, რომელსა აქუნდა სახჱ ეკლესიისა“ (48, გვ. 66).

ე) ორიგინალურ შემთხვევად გვესახება „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ მოცემული სასწაულიც. ამ სასწაულის მიხედვით ორ სხვადასხვა ადამიანს, ამ შემთხვევაში იოვანესა და ებისკოპოს ფლაბიანეს, ერთდროულად აქვთ ერთი და იგივე ხილვა-ჩვენება ერთსა და იმავე საქმეზე: ფლაბიანეს, ლოცვის დროს ეჩვენა „ანგელოზი ღმრთისად და ჰრქუა მას: „ისწრაფე განთიად და მივედ მონასტრად, რომელსა შინა იყოფვის რჩეული ღმრთისად იოვანე, შემოიყვანე ქალაქად და აკურთხე იგი ხუცად, რამეთუ ღმერთმან გამოაბრწყინვა იგი... და მის მიერ განაბრწყინვნეს ღმერთმან მრავალნი მოსლვად მეცნიერებასა. და აჰა ესერა მოვლინებულ ვარ მე მისა ღმრთისა მიერ, რაფთა არა ურჩ გექმნეს, არამედ ყოს ყოველი ბრძანებაჲ შენი“.

და მესყეულად მასვე უამსა დაადგრა ანგელოზი უფლისად იოვანეს სამოსლითა ელვართა, იყო რად იგი სენაკსა და ილოცვიდა“, და ანგელოზმა მიუგო იოვანეს: „მე ვარ ანგელოზი ღმრთისად...“

შენ წარჰყევ ებისკოპოსსა ფლაბიანეს ქალაქად შეუორგულეებელად და ყავ ყოველი ბრძანებაჲ მისი, რამეთუ გამომიცხადებია მისდა საქმჱ შენი. და აჰა ესერა მოვალს მდდელთა თანა წარყვანებად შენდა ქალაქად“ (19, გვ. 28-29).

ვ) არატიპურ შემთხვევად გვეჩვენება აგრეთვე „ანტონი დიდის ცხოვრებაში“ აღწერილი ერთი სასწაული, რომელიც მისტიკურ ხასიათს ატარებს. ამ

სასწაულში ასახულია წმინდანის ცნობიერი ბუნების მიერ საკუთარი თავის ხილვა ირეალურ-სულიერ სამყაროში. შევეცდებით მაგალითის მოხმობით წარმოვაჩინოთ მისი არატიპურობა: ანტონი, „ვითარ-იგი პურსა ჭამნ, და აღდგა ოდესმე და ილოცვიდა ცხრა უამს და აგრძნა თავისა თვისისაჲ, რამეთუ აღიტაცა გონებითა, და საკურველ ესე იყო: მდგომარჳ ხედვიდა თავსა თვისსა, ვითარცა გუამსა გარეშე იპოვა, და ვითარცა ზე ჰაერთა წინა-ვინმე-უძლოდეს მას. და მერმე იხილნა მწარენი და ფიცხელნი ჰაერთა ზედა მდგომარენი, და უნდა დაბრკოლებად მისი, რადთამცა გარე-არა-წარჰკვდა მათ, ხოლო რომელნი-იგი წინა-უძლოდეს მას, შეჰრისხნეს მათ. ესენი სიტყუასა მოჰკვდიდეს მათ, ნუმცა უკუე თანამდებ რადმე იყოს მათა, უნდა მათ სიტყუსა ყოფად შობითგან მისით, აყენებდეს ანტონის წინამძღუარნი იგი და ეტყოდეს მათ, რამეთუ შობითგანნი იგი უფალმან ავოცნა, ხოლო ვინადგან მონაზონ იქმნა და აღუთქუა ღმერთსა, ჯერ-არს სიტყუს-ყოფად. მაშინ შეასმენდეს და ვერად ამხილეს. მიერთგან თავისუფალ იქმნა და დაუბრკოლებელ გზად თვისი. და მეყს იხილა თავი თვისი მდგომარჳ და იყო იგივე ანტონი... იგი მას დღესა და ღამე ყოველ სულთ-ითქუმიდა ლოცვით, რამეთუ უკვრდა, იხილა რად ესე“ (2, გვ. 40).

ჩვენს მიერ განხილულ ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში მრავლად არის მაგალითები ჩვეულებრივი, ტიპური ანუ ბიბლიის სასწაულებთან მიმსგავსებული სასწაულებისა ხილვა-ჩვენებათა შესახებ. სანიმუშოდ მოვიყვანოთ რამდენიმე მათგანს:

„ეგრემ ასურის ცხოვრება“: „ეჩუნა მას ხილვად, რამეთუ ვაზი აღმოკვდა ენასა ზედა მისსა დიდი და აღორძნდა ფრიად, და აღივსო მისგან ყოველი ქუეყანად, და გამოიხუნნა ტევანნი ურიცხუნი. და მოვიდოდეს ყოველნი მფრინველნი ცისანი და ჭამდეს ნაყოფისა მისისაგან. და რადენცა ჭამდეს, უფროდსდა აღმოეცენებოდა და გამოჰქონდეს ტევანნი“ (41, გვ. 233).

„ანტონი დიდის ცხოვრება“: სახეშეცვლილი ეშმაკების დამარცხების შემდეგ „უფალმან არცაღა ესრჳთ დაივიწყა სიმჴნჳ იგი ანტონისი, არამედ შემწე ექმნა მას, აღიხილნა და იხილა სართული რეცა განღებული და ბრწყინვალეზად ნათლისაჲ გარდამომავალი მისა...“ (2, გვ. 15).

„იოვანე ოქროპირის ცხოვრება“: მონაზონ ევსუქიოს ლოცვის დროს ჰქონდა ხილვა. მან იხილა იოვანესთან შემავალი დიდებით შემკული ორი პიროვნება, რომელთაც „ერთსა მას აქუნდა ტომარი ქარტად დაწერილი და მეორესა მას

აქუნდეს კლიტენი. და ვითარცა იხილნა იგი იოვანე, შეეშინა ფრიად და დაეცა პირსა ზედა თვისსა...

და წარმოყო კელი პირველმან მან და მოსცნა მას კლიტენი, რომელ აქუნდეს და ჰრქუა: „მიიხუენ ესენი! მე ვარ პეტრე, მკურვალე იგი სარწმუნოებითა, რომელმან აღვიარე ქრისტე ძედ ღმრთისა ცხოველისა, და ამისთვის მომცნა მე კლიტენი სასუფეველისა ცათაჲსანი. და კუალად შენცა მოგცნა ღმერთმან კლიტენი ეკლესიათა მისთანნი, რადთა „რომელი შეჰკრა ქუეყანასა ზედა, კრულ იყოს იგი ცათა შინა; და რომელი განჰკცნე ქუეყანასა ზედა, კსნილ იყოს იგი ცათა შინა“.

და მოყო მეორემან მან კელი მისი და მისცა მას ტომარი იგი, რომელი აქუნდა და ჰრქუა მას: „მიიღე ესე კელისაგან ჩემისა! მე ვარ იოვანე... და შენ მიგანიჭა ჭეშმარიტმან ღმერთმან მადლი, რადთა ჰზრდიდე პირითა შენითა ყოველთა დაბადებულთა საზრდელითა უკრწნელითა“ (19, გვ. 17-18).

2. ხილვები ძილის დროს:

წმინდა მამებს ძილის დროს, ღამე აქვთ ხოლმე ხილვები. მათ ამ ჩვენებათა დროს ეცხადება უფალი, ანგელოზები ან კიდევ რომელიმე წმინდა მამა, რომლებიც მათ აძლევენ გარკვეულ დავალებას აღსასრულებლად. მაგალითად, მამასახლისს, რომელმაც არ შეისმინა საბა განწმენდილის თხოვნა იერუსალიმში წასვლასა და მარტოდ დაყუდების შესახებ, ღამე გამოეცხადა უფალი და უთხრა: „განუტევე საბა, რადთა მმსახუროს მე უდაბნოს. ხოლო მამასახლისმან მოუწოდა თვისაგან ფარულად და ჰრქუა: „განგიტევე შენ, შვილო, ბრძანებითა ღმრთისადათა, რამეთუ ჩუენებით მეუწყა“ (48, გვ. 59).

„თევდოსის ცხოვრებაში“ კი აღწერილია, თუ როგორ გამოეცხადა წმინდა თევდოსი ზღვის დელვის დროს ძილში ნავით მიმავალ ერთ ძმათაგანს: „ჩუენა მათ ძილსა შინა და ჰრქუა მათ: ნუ გეშინინ, რამეთუ ღმერთსა უბრძანებიეს კსნაჲ თქუენი“ (49, გვ. 194).

ა) ჩვენი აზრით, ძილში ხილვათა ჯგუფს უნდა მივაკუთვნოთ არატიპური სასწაული „საბა განწმენდილის ცხოვრებიდან“, რომელშიც აღწერილია, თუ როგორ ეცხადებათ ძილში რამდენიმე პიროვნებას წმინდანი ერთდროულად ერთსა და იმავე დავალებაზე: ერთმა დედაკაცმა, სახელად გენარუს „ორისა ეზოდსაჲ აღუთქუა ქსოვაჲ: ერთი კასტელისა მონასტერსა და ერთი სპილენისა მონასტერსა. და მოემზადა ყოველი საკმარი, და რომელთა დედათა ეთქუა მის

თანა ქსოვად, გარდაექცეს. ვითარცა არა მოვიდეს დედანი იგი, ფრიად გულსა აკლდა გენაროსს და იურვოდა. ეჩუენა მას ძილსა შინა ნეტარი საბა და ჰრქუა: ცისკარს მოუვლინე დედათა მათ, და მოვიდენ და აღასრულონ საქმე შენი... და ეჩუენა დედათაცა მათ მქსოველთა რისხვით დაპკოლებისა მისთვის საქმისა. და ვითარცა განთენა, მეყსეულად მოვიდეს სისხარულით გულსმოდგინედ და უთხრობდეს ურთიერთას ჩუენებასა მას“ (48, გვ. 116).

3. ხილვები გარდაცვალების წინ:

ა) წმინდა მამებს თავიანთი აღსასრულის დროს აქვთ ხოლმე ხილვები. მაგალითად, ანტონი დიდმა აღსასრულის მოახლოებისას „განიროხნა ფერკნი თვისნი და, ვითარცა მეგობართა თვისთა, ხედვიდა მომავალთა ანგელოზთა და მათთვის მხიარულითა პირითა მოაკლდა და შეეძინა იგი წმიდათა მამათა“ (2, გვ. 52).

ბ) წმინდა მამებს აქვთ ჩუენება-ხილვანი აგრეთვე სხვა მამათა გარდაცვალების დროს. ამის ნათელი მაგალითია ანტონი დიდის ხილვა წმინდა ამონის გარდაცვალებისას: მთაზე მჯდომარე ანტონი დიდმა „იხილა ჰაერთა ზედა აღმავალი ვინმე და მრავალნი ვინმე, რომელნი მოეგებოდეს მას. და იყო სისხარული. და ვითარ უკურდა მას და ჰნატრიდა და ესევითარსა კრებულსა ილოცვიდა უწყებად, ვინძი არს ესე, და მეყსეულად იყო მისა ჳმა: ესე არს წმიდისა ამონის სული, რომელი-იგი ჯდა ნიტრიას მონაზონი... ხოლო რომელნი იყვნეს ანტონის თანა, ხედვიდეს რად ბერსა მას დაკურვებულსა, ევედრებოდეს მას, რადთა უთხრას მათ. და უთხრა, ვითარმედ: აწ აღესრულა ამონ. რამეთუ იყო მისა მეცნიერ, და ზედადს-ზედა მოვიდის მისა...

და მონაზონთა მათ, რომელთა უთხრა ანტონი სიკუდილი ამონისი, დაისწავეს დღე იგი, და აღმოვიდეს ძმანი ნიტრიით ოცდაათისა დღისა შემდგომად, გამოჰკითხვიდეს, და ესმა მათგან, ვითარმედ მას დღესა და მას ჟამსა დაიძინა ამონ, რომელსა ჟამსა სული იგი ამონისი აღყვანებული იხილვა ბერმან“ (2, გვ. 38-39).

II. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ზემოქმედება ადამიანებზე.

1. ზოგადად აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში ძალზე გავრცელებულია წმინდა მამათაგან ურწმუნოთა და უკეთურთა სასწაულებრივი დასჯის ეპიზოდები. ჩვენს მიერ განხილულ ნათარგმნ აგიოგრაფიულ ლიტერატურაშიც საკმაო რაოდენობით მოიპოვება ასეთი ეპიზოდები. სანიმუშოდ მოვიყვანოთ რამდენიმე მაგალითს: ქალაქგარეთ, ეკლესიაში სალოცავად წასულ თევდოსი დიდს და ეპისკოპოსებს, გზად შემოხვდათ მონასტერი, „რომელსა შინა იყვნეს მონაზონნი წყეულნი, იაკობნი. რაჟამს იხილეს წმიდა იგი, იწყეს რეკად სარეკელსა თვნიერ ჟამისა ურცხვნოდ და კიცხვეით. და იკითხა წმიდამან მან საქმე მათი. და რაჟამს უთხრეს საქმე მათი და სარწმუნოებად მათი, აღეგზნა იგი შურითა და თქუა: კურთხეულ არს უფალი, რამეთუ არა დაშთეს ვანსა ამას შინა ქვაჲ ქვასა ზედა. და შემდგომად მცირედთა დღეთა მოეტევენეს ვინმე კაცნი დასავალით კერძო ვანსა მას ზედა და აღიჭრეს ყოველი, რად იყო მას შინა, და უმრავლესნი მონაზონნი ტყუედ წარიყვანნეს და ადგილი იგი ცეცხლითა მოწუეს, და იქმნა ვანი იგი სათესავ იფქლისა“ (49, გვ. 194).

აგრეთვე, როდესაც იოვანე ოქროპირის ბრძანებით უკეთურ დედოფალ ევდოქსიას აუკრძალეს ეკლესიაში შესვლა, დედოფლის ერთ-ერთ მსახურს „აქუნდა კვლთა მისთა ლახუარი და აღიპყრა იგი, რადთამცა შემუსრა კარი ეკლესიისა და მუნთქუესვე შეჰკმა კელი და იქმნა იგი ვითარცა მკუდარი... ხოლო რომელსა-იგი ხელი შეჰკმა, შევიდა ეკლესიად... და თქუა: „შემიწყალე მე, უფალო ჩემო, ჳ მამამო წმიდაო, და განკურნე კელი ჩემი, რომელი განკმა უგუნურებისა და უმეცრებისა ჩემისაგან და კადნიერად მოსლვითა ჩემითა სახლსა ზედა ღმრთისასა...“

ხოლო იოვანე გულისკმა-ყო სულითა მიზეზი იგი, რომლითა შეემთხვა ესე და კაცსა მას ჰრქუა: „მივედ და დაიბანე კელი შენი წყალსა მას, რომელი არს არნაკსა შინა ეკლესიისასა და ვესავ ქრისტესა... რამეთუ გეყოს შენ მსგავსად სარწმუნოებისა შენისა“.

და წარვიდა კაცი იგი და დაიბანა და განიკურნა“ (19, გვ. 93).

ხოლო „ანტონი დიდის ცხოვრებაში“, როდესაც ქრისტიანთა მღევნელი სარდალი, ბალაკოსი, გააფრთხილა ანტონი დიდმა წერილში, რათა ხელი აეღო ქრისტიანთა შევიწროებისაგან, სარდალმა ყურად არ იღო მისი დარიგება და პირიქით მუქარა შეუთვალა მას. ამის შემდგომ, რამოდენიმე დღეში „მოიწია მის

ზედა რისხვად, რამეთუ პირველსა სავანესა აღექსანდრიადსასა, რომელსა ჰრქვან ქერეუ, განვიდოდა იგი ბალაკოს და ნისტორიოს ... და ორნივე სხდეს ცხენთა, რამეთუ იყვნეს ორნივე ბალაკისნი, უმშუდღეს ყოველთა, რომელნი იზარდებოდეს მისგან. და ვითარ არღა მიწვენულ იყვნეს ადგილსა მას, იწყეს ცხენთა მათ სიმღერად, ვითარცა ჩუეულ იყვნეს, ურთიერთას და მყის უმშუდღესმან მან, რომელსა ზედა ჯდა ნისტორი, კბილითა გარდამოიქუა ბალაკოს და დათრგუნა იგი და ესრეთ კბილითა მოჰშუჭამა ბარკალსხული მისი. და მუნთქუესვე წარიქუეს ქალაქად. და მესამესა დღესა მოკუდა. და ყოველთავე უკურდა ესე და იტყოდეს, რამეთუ: რომელ-იგი თქუა ანტონი, ადრე აღესრულა“ (2, გვ. 49).

2. აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში გაერცელებული სახე ეძლევა ისეთ სასწაულებს, რომლებშიც აღწერილია წმინდანთაგან ადამიანთა განკურნება. მაგალითად, „ეფრემ ასურის ცხოვრებაში“ აღწერილ სასწაულში იყო „ერთი უფერკოდ და მარადის დაჯდის წინაშე კართა ეკლესიისათა ... და დღესა რომელსამე მოვიდა წმიდად შესლვად ეკლესიასა და იხილა მან უფერკოდ იგი და შეეწყალა და გარემო მიხედნა ყოვლით კერძოვე, და ვითარ არღარავინ იხილა, ეახლა მას წმიდად ესე და ჰრქუა მას: ძმაო, გინებასა, რადთა განიკურნო? ხოლო მან ჰრქუა მას: ჰე, უფალო, რამეთუ მნებავეს, დასდევს ჰელი შენი ჩემ ზედა. ჰრქუა მას ნეტარმან: სახელითა იესუ ქრისტესითა აღდეგ და ვიდოდე! და მეყსეულად აღდგა და ვიდოდა“ (41, გვ. 227).

საბა განწმენდილმა კი განკურნა სისხლის დინებიანი ქალი, რომელსაც ვერავინ ვერ ეკარებოდა. ქალი, „ვითარცა ესმა წმიდისა მამისა ჩუენისა საბადსი, წარ-მო-რად-ვიდოდა უბანსა მას ერისა მრავლისა თანა, იხილა იგი, დაღატ-ყო და თქუა: შემიწყალე მე, მონაო ქრისტესო საბა, და განმარინე მე მოწვენულისა ამისგან განსაცდელისა. ხოლო ნეტარსა მას ... შეეწყალა იგი და მივიდა მისა სტოვასა მას და ჰრქუა მას: „რადმცა მიგეც შენ, არარად მაქუს, გარნა რად-იგი მაქუს, მიგეც – ჰელი ესე ჩემი, მიიღე და დაიდევ საღმობასა შენსა. და ვესავ ღმერთსა, რომელსაცა ვჰმსახურებ, ვითარმედ განიკურნო. და მან ვითარცა მიიღო წმიდისა მის ჰელი, დაიდვა იგი მის ზედა, და მუნთქუესვე დადგა დინებად იგი სისხლისად მის, და განიკურნა დედაკაცი“ (48, გვ. 104).

ხოლო თევდოსი დიდთან მივიდა მტირალი ქალი, რომელმაც შესწივლა წმინდა მამას, რომ „შვილი არა დამადგრების. და მრავალი შვილი მიშობია, და შობისა სიხარულსა სიკუდილისა გემოდ ეწიის ხოლო. და ევედრებოდა მას, რადთა ულოცოს, და ღმერთმან უცხოვნოს მას შვილი. და ულოცა მას წმიდამან

მან და უბრძანა, რადთა შვილი რომელ შეეს, უწოდოს მას სახელად თევდოსიოს. და მან ყო ეგრეთ. და უცხოვნა მას შვილი“ (49, გვ. 192-193).

3. აგიოგრაფიულ თხზულებებში მრავლად მოიპოვება სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია წმინდა მამათა ჩარევით ადამიანთაგან ეშმაკთა გაძევება.

ერთხელ ანტონი დიდი, როდესაც სულიერ ძმებზე ლოცვების წასაკითხად ავიდა ნავზე „მას ხოლო მარტოსა მყრალობად რადმე ფიცხელი და ფრიად მწარჭ ეცემოდა, ხოლო რომელნი-იგი ნავსა შინა იყვნეს, იტყოდეს, ვითარმედ: თევზიცა ლიწებული არს ნავსა ამას შინა და მისგან არს ესე მყრალობად. ხოლო იგი იტყოდა: სხუად არს ესე ყროლად აქა. და ვითარ იგი ამას იტყოდა, ჭაბუკი ვინმე ეშმაკეული იყო და მისა წინა შესრულ იყო და დამალულ ნავსა შინა. და ვითარ მყის ჳმა-ყო, შეჰრისხნა ეშმაკსა მას ანტონი სახელითა იესუ ქრისტესითა, და განვიდა მისგან, და კაცი იგი განეგო მისგან მყის. მაშინ ყოველთა გულისხმა-ყვეს, ვითარმედ ეშმაკისად იყო ყროლად იგი“ (2, გვ. 39).

„იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ კი აღწერილია სასწაული, რომლის მიხედვით ბრძენი ანთემიოსი, ქრისტეს სახელის გამობისთვის შეიპყრა ეშმაკმა „და დაეცა ქუეყანასა და იშთვებოდა მისგან უწყალოდ მრავალ ჟამ, და უქცევდა თუალთა და პეროლდა, ვიდრემდის ყოველნი შეძრწუნდეს, და მრავალნი ივლტოდეს და ევედრებოდეს ნეტარსა იოვანეს, რადთა განკურნოს იგი.

და მიუგო მათ და ჰრქუა: „უკუეთუ არა ჰრწმენეს, რომელ-იგი გმო ქრისტე ღმერთი, ვერ მიემთხვოს კურნებასა“ (19, გვ. 12), და მას შემდეგ, რაც აღიარა ანთემიოსმა ქრისტე, „მუნთქუესვე განიკურნა და იქმნა დაწყნარებულ, და აღდგა ფერკთა თვისთა ზედა“ (19, გვ. 12).

ხოლო ეგრემ ასურმა ამხილა მწვალებელი მონაზონი ეშმაკისეული ძალით სასწაულთა მოხდენაში, რამაც გამოიწვია მონაზვნის განრისხება. მან შეურაცხყოფა მიაყენა ეგრემს, რაზეც ეგრემმა საპასუხოდ მიუგო: „არა გაქუს შენ ჳელმწიფებად ზრახვად დაბადებულთა ღმრთისათა.

და მეყსეულად გამოცხადდა ეშმაკი, რომელი იყო მას შინა, და დაეცა ქუეყანასა ზედა, ყრიდა ჳელთა და ფერკთა და სცემდა თავსა ქუეყანასა... ვითარცა იხილა წმიდამან ეგრემ ესევეითარსა ღუაწლსა შინა, შეიწყალა იგი და მიეახლა და აღუპყრა ჳელი, და გუამი მისი ძწოდა და აღშფოთებულ იყო ყოველით კერძო. მაშინ წმიდად შეჰრისხნა ეშმაკსა მას, რომელი იყო მას შინა,

და ჰრქუა მას: სახელითა იესუს ქრისტესითა... გიბრძანებ, რაფთა განჰკდე ხატისა ღმრთისაგან... და მეყსეულად განვიდა ეშმაკი მისგან“ (41, გვ. 222).

წმინდა მამები აგრეთვე აძეგებენ სახეშეცვლილ ეშმაკებს თავისი სამყოფელიდან, როდესაც ისინი ცდილობენ მათ შეშინებას. წმინდანები გაძლიერებულნი არიან უფლის მფარველობით. სანიმუშოდ მოგვყავს ორი მაგალითი:

„საბა განწმენდილის ცხოვრება“: „გარდაიცვალა ეშმაკი მსგავსად გუელთა და ღრიაკალთა რაფთამცა შეაშინა მას.

ხოლო ნეტარი იგი მცირედ რაფმე შეზრუნდა და ცნა მტერისა იგი სიბოროტჳ, მეყსეულად აღდგა და სახჳ ჯუარისაჲ დაიწერა და განიშოვრა მისგან შიში, დგა და იტყოდა: ოდეს შემიძლო შეშინებაჲ ჩემდა, მაშინ გძლო, რამეთუ ჩემ თანა არს უფალი ღმერთი ჩემი, რომელმან მომცა შენ ზედა ძლევაჲ ... და ამას რაჲ იტყოდა, მყის უჩინო იქმნა ყოველითურთ ძალით მისით“ (48, გვ. 62).

ანტონი დიდს კი ფსალმუნთა გალობის დროს, „ეშმაკი იგი უმზირინ და იღრჳენნ მის ზედა კბილთა, ხოლო ანტონი ნუგეშინისცემულ იყო მაცხოვრისაგან და უვნებელად დგა მისთა მათ ზაკუვათაგან და ფერად-ფერადთა უცნებათა. და ვითარ მღუძარე იყო იგი ღამე, ყოველნი მკეცნი ველისანი მოუტევნა, და გამოვიდეს ყოველნი აფთარნი მათ აღგილთანი ჳურელით თჳსით და გარე-მოადგეს მას. და დგა იგი მარტოჲ შოვრის მათსა. ვითარ აღამტკმეს პირები მათი და დატკებნად აშინებდეს, გულისხმა-ყო მან მტერისა იგი მანქანებაჲ და ჰრქუა ყოველთა მათ: უკუეთუ ჳელმწიფებაჲ მოგიდებიეს ჩემ ზედა, განმზადებულ ვარ შესაჳმელად თქუენდა; უკუეთუ ეშმაკთაგან აღძრულ ხართ, ნუ სდგათ, არამედ წარვედით, რამეთუ მონაჲ ვარ ქრისტესი. ვითარცა ესე ანტონი ჰრქუა მათ, ივლტოდეს ყოველნი, ვითარცა ტანჯვითა სიტყჳსა მისგან“ (2, გვ. 34-35).

4. წმინდა მამებს უფლისაგან აქვთ მინიჭებული წინასწარმეტყველებისა და საიდუმლოთა შეცნობის უნარი. მაგალითად, თევდოსი დიდმა ჳერ ზარის დარეკვა უბრძანათ ეკლესიის მსახურებს და შემდეგ დამწუხრებულმა თავისთან იხმო სულიერი ძმები და მოუწოდათ: „მამანო, ილოცევედით, რამეთუ ვიხილე ღმრთისაგან გამოსრული რისხვაჲ ქუეყანასა ზედა აღმოსავალით კერძო. და შემდგომად ექუსისა ანუ შჳდისა დღისა მოვიდა, რომელმან უთხრა, ვითარმედ

ანტიოქიად დაირღუა ძრვითა მას ღამესა შინა, რომელსა წმიდამან მან თქუა“ (49, გვ. 195).

წმინდანის წინასწარმეტყველების უნარის დასტურად მოვიხმობთ ერთ-ერთ ეპიზოდს „ანტონი დიდის ცხოვრებიდან“: „შევინმე-ვიდოდეს ორნი ძმანი და მუაკლდა გზასა ზედა წყალი, ერთი იგი მოკუდა, ხოლო ერთი იგი იურვოდა სიკუდიდ და ვერ ეძლო სღვად და იდვა იგიცა ქუეყანასა ზედა და მოელოდა სიკუდილსა. ხოლო ანტონი ჯდა რად მთასა ზედა, მოუწოდა ორთა მონაზონთა, რამეთუ იყვნეს ესენი მუნ, ასწრაფებდა და ეტყოდა: წარიღეთ სარწყულითა წყალი და მირბოდეთ ეგუპტით კერძო გზასა, რამეთუ ორნი მოვიდოდეს. ერთი იგი აწდა მოკუდა, ხოლო ერთი იგი იურვის. უკუეთუ არა ისწრაფოთ, მოკუდეს იგიცა, რამეთუ ესე აწ ლოცვასა შინა მეუწყა. ვითარცა წარვიდეს მონაზონნი იგი, პოვეს ერთი იგი მდებარჴ და მომკუდარი იგი დაჰფლეს, ხოლო ერთსა მას ასუეს წყალი ...

ხოლო ანტონისი ესე იყო საკურველ, რამეთუ მთასა ზედა ჯდა და აქუნდა გული ფრთხილი, და უფალი უჩუენებდა მას შორად“ (2, გვ. 37-38).

წმინდანებს უფლისაგან გადაეცემათ უწყება-ნიშანი ამა თუ იმ პიროვნებაზე, ან საქმის წარმართვაზე. მაგალითად, ერთ განმარტოებულ, დაყუდებულ ბერს გაუკვირდება, თუ საიდან აღმოჩნდება საბა განწმენდილი მის გამოქვაბულში. რაზეც ნეტარმა საბამ უპასუხა: „ღმერთმან, რომელმან გაუწყა შენ სახელი ჩემი, მანვე მიჩუნა მე ადგილი ესე“ (48, გვ. 69).

და აგრეთვე, როდესაც ბასილი დიდმა გაგზავნა ორი დიაკვანი ეფრემ ასურის მოსაყვანად, „ცნა წმიდამან ეფრემ სულითა წმიდითა. და ვითარ იხილნა იგინი, რამეთუ იკითხვიდეს მისთვის“ (41, გვ. 227), ეფრემმა არჩია იქედან განრიდება და წასვლა.

წმინდა მამები წინასწარ გრძნობენ აგრეთვე თავიანთი სიკვდილის მოახლოებას, რისთვისაც წინასწარ ემზადებიან. საბა განწმენდილმა იხილა „აღსრულება თვისი შემდგომად მცირედთა დღეთა – და უთხრა ესე მთავარეპისკოპოსსა და ევედრებოდა მას, რადთამცა განუტევა იგი და შთავიდა ლავრად და სენაკსა თვისსა აღესრულა“ (48, გვ. 114).

ანტონი დიდსაც „წინაღწარ ეუწყა ღმრთისაგან თავისა თვისისა აღსრულება. და ეტყოდა ყოველთა ძმათა, ვითარმედ: ამას გეტყჴ თქუენ: უკუანადსკნელსა ხილვასა ვჰყოფ და მიკურს, უკუეთუ კუალად თავნი ჩუენნი ამას სოფელსა ვიხილნეთ, რამეთუ უამი არს ამიერთგან ჩემისა განსლვისა ...

ვითარცა წერილ არს, გზასა მამათასა წარვალ, რამეთუ ვხედავ მე თავსა ჩემსა წოდებულსა უფლისა მიერ“ (2, გვ. 50-51).

ასევე იწინასწარმეტყველა აღსასრულის მოახლოება ევრემ ასურმა და იოვანე ოქროპირმა. იოვანეს ღამე ეჩვენა გარდაცვლილი წმინდანი, სახელად ბასილისკოსი, რომელმაც აუწყა წმინდანს სიკვდილის მოახლოება.

5. არის არატიპური სასწაულები, რომლებშიც სასწაული ხდება წმინდანის დაუსწრებლად, ანუ წმინდა მამები ახდენენ სასწაულს თავისი ფიზიკური არყოფნით სასწაულთა განხორციელების ადგილზე. ეს კი მიანიშნებს იმას, რომ წმინდანი თავისი ქმედებით შეუზღუდავია დროსა და სივრცეში.

სანიმუშოდ შევეხებით რამდენიმე მაგალითს: „თევდოსი დიდის ცხოვრება“: „მოვიდა მკალი სოფელსა ერთსა. და სოფლისა მის მყოფთა ჩუეულებად აქუნდა ევლოგიისა მოღებად მონასტერსა მისსა უცხოთათჳს და გლახაკთა, რომელნი მისა მიივლტოდიან. და მოვიდეს სოფლიონი იგი და შეიწვედეს წმიდასა მას. და მან მოიღო ზეთი და ლოცვაჲ წართქუა მას ზედა და წარსცა იგი ერთსა ძმათაგანსა, რადთა აპკურონ იგი გარემო სოფელსა მას. და დაიცვა იგი ღმერთმან ვნებისა მისგან მკლისა“ (49, გვ. 193).

ამ ეპიზოდის მსგავსს ვაწყდებით „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“, რომელშიც აღწერილია, თუ როგორ გაატანა იოვანემ ხალხს ჯვარი, რათა დაესოთ იმ ადგილზე, სადაც იწვა ლომი, რომელიც აშინებდა მოსახლეობას. მართლაც ხალხმა აღასრულა იოვანეს დანაბარები და მეორე დღეს ნახეს იმ ადგილზე გარდაცვლილი ლომი.

ხოლო „ანტონი დიდის ცხოვრებაში“ აღწერილია, თუ როგორ ევედრებოდა მთაზე მყოფ ანტონს არქელაოზი კუმსი ლავდიკიელი ქალწულის განკურნებას. ანტონმა „ლოცვა-ყო მისთვის. და კუმსმან მან დაისწავა დღჳ იგი, რომელსა დღესა ლოცვა-ყო მისთვის. და ვითარ წარვიდა ლაუდიკიად, პოვა ქალწული იგი ცოცხალი. და ვითარ გამოიკითხვიდა იგი, რომელსა დღესა დასცხრა იგი უძღურებისაგან, წარმოიღო წიგნი, რომელსა ჟამსა ლოცვაჲ იგი მისთვის დაიწერა. და ვითარ ესმა მათგან, უჩუენა მანცა მყის წიგნსა აღწერილი, და ყოველთავე უკვრდა და გულისხმა-ყვეს, რამეთუ მას ჟამსა განკურნა იგი უფალმან საღმობისა მისგან, რომელსა დღესა ლოცვა-ყო ანტონი“ (2, გვ. 39).

III. სასწაულები, რომლებშიც ასახულია წმინდანის ჩაურევლად უშუალოდ უფლისაგან მოვლენილი სასწაულები.

1. ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში ვხვდებით სასწაულებს, რომლებშიც აღწერილია უფლისაგან მოვლენილი რისხვა სტიქიური უბედურებების სახით. მაგალითად, „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ „ვინაძოგან განაძეს მთავარეპისკოპოსი ელია, დაეკმა ცაჲ და არა წჳმა ხუთ წელ და უწჳმრობასა თანა მოკდა მკალი ქუემგოგვარი ფრიად, რომლისაჲ არა იყო რიცხჳ, და მოჭამა ყოველი პირი ქუეყანისაჲ. და მეორესა წელსა შემდგომად მოსლვისა მის მკლისა მოვიდა სხუად მკალი და დაჰფარა ცაჲ და შეჭამნა ყოველნი ხენი ქუეყანისანი. და იყო სიყმილი ძლიერი და სიკუდილი. ესევეთარი იხილეს რისხვად მოწვენული, იტყოდეს იერუსალემელნი, ვითარმედ რომელ-იგი იქმნა საქმჳ – მთავარეპისკოპოსისა ელიაჲს მიმართ ცოდვად განძებისა მისისაჲ – ამისთჳს მოძწია ესე ყოველი ჩუენ ზედა“ (48, გვ. 101).

ხოლო იოვანე ოქროპირის ქალაქიდან გაძევების შემდეგ „ცეცხლი გამოკდა საყდრით, რომელსა ზედა აქუნდა ჩუეულებაჲ ჯდომად, და აღეტყინა, ვიდრემდის შეედვა ჯაჭუთა და განვიდა სარკუმლით, რაჲთა ამხილოს ხილვითა მისითა მრისხანითა კრებულსა მას უჯეროსა. და ვითარ ცეცხლი იგი ეტყინებოდა, და მოჰბერა ქარმან და შეედვა ერთსა სიკრიტონსა სამეუფოსა და დაწუა. და იყო ესე პირისპირ ეკლესიასა შორის, რაჲთა ამხილის ყოველთა, რომელნი აღდგეს იოვანჳს ზედა მის ადგილისა კერძონი. ხოლო ეკლესიასა მახლობელად არა შეედვა ცეცხლი, არამედ მახლობელად სამეუფოსა, რაჲთა ცნან, ვითარმედ რისხვად არს ღმრთისაჲ“ (19, გვ. 115).

2. არის სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია უკეთურ ადამიანებზე თავსდამტყდარი ღვთაებრივი რისხვა. ერთხელ თევდოსი დიდზე „ვითარ მიესმა მეფესა სიმჳნით დგომად მისი მართლმადიდებლობისათჳს, მოწერა, რაჲთა ექუსორია ყონ ადგილისა თჳსისაგან. და ვიდრე წიგნისა მოწვენამდე მოავლინა ღმერთმან რისხვად მისი მეფესა ზედა, და მოკლა იგი“ (49, გვ. 190).

ხოლო „ეფრემ ასურის ცხოვრებაში“ აღწერილია, თუ როგორ შემოესიენ სპარსელები ქალაქ ნისიბინს. და ეფრემმა რა „იხილნა ბევრის-ბევრეულნი კაცნი, აღიხილნა თუალნი თჳსნი ღმრთისა მიმართ და ითხოვა მისგან, რაჲთა მიაგლინოს მათ ზედა რისხვად, მკალი და ბუზი, რაჲთა ამათ მტეცთა უნდოთა

მიერ კმა-უყოს მათისა ბრძოლისათჳს, და გულისხმა-ყოს საბურ სპარსთა მეფემან... ძალი ღმრთისად.

მაშინ... მოიწია მათ ზედა ღრუბელი და მკალი და ბუზი და დაესხა პილოთა ზედა, რამეთუ თმად არა ასხს მათ. და ფაქლი შევიდის ყურთა და ცხურთა შეუკდის. და დაესხა ბუზი იგი ცხენთა და პილოთა და სხუათაცა პირუტყუთა: ორთა და აქლემთა... და ვერ დაუდგეს წინაშე რისხეასა მას, რომელი-იგი მოაგლინა ღმერთმან მათ ზედა“ (41, გვ. 216).

3. გავრცელებულია აგრეთვე სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია წმინდა მამებზე უფლისაგან მოვლენილი მხარდაჭერა, შეწევნა სხვადასხვა სახით. ასე, მაგალითად, საბა განწმენდილს სურდა უცხო მონაზონთა სამყოფელად სენაკის შექენა, რომელიც ძვირი ღირდა, საბას კი არ ჰქონდა ნახევარი დრაჰკანის მეტი. და „ხვალისა დღისასა აღმოსლვამდე მზისა განიზრახვიდა ნეტარი იგი ამისთჳს და ილოცვიდა. მო-ვინმე-ვიდა მისა უცხოოდ, რომელმან ყოვლადვე არა იცოდა იგი, და მოსცა მას ასსამეოცდიათი დრაჰკანი. და მასვე უამსა წარვიდა კაცი იგი და არცადა თუ სახელი მისი უთხრა. ხოლო ნეტარსა მას დაუკურდა ღმრთისა მიერ შეწევნად იგი მისი...“ (48, გვ. 74).

უფლის მხარდაჭერაზე მეტყველებს ერთი ეპიზოდი „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებიდან“. წმინდა მამამ განიზრახა პავლე მოციქულის წიგნთა განმარტების დაწერა. მაგრამ გარკვეული დროის შემდეგ მას გაუჩნდა კითხვა, რომ სურდა თუ არა უფალს ასეთი საპასუხისმგებლო დავალება შეესრულებინა თავად იოვანეს. ამდენად, წმინდანმა შესთხოვა უფალს ეუწყებინა მისთვის რაიმე ნიშნით მხარდაჭერა. იოვანეს სათხოვარი შეისმინა უფალმა და რამდენიმე დღეში მოუვლინა მხარდაჭერა შემდეგი სახით: სულიერმა ძმამ, პროკლემ ნაპრალიდან იხილა, თუ როგორ მუშაობდა იოვანე წიგნზე და ამავე დროს იხილა, რომ „იყო პავლე მოციქული მიყრდნობილ მისა ზურგით კერძო თავადმდე იოვანწსა და პირი მისი ყურსა თანა მარჯუენესა იოვანესსა და ჰზრახვიდა მას, ხოლო ხატი მისი ჰგვანდა ხატსა ელისე წინაწარმეტყუელისასა და წუერი მისი იყო სრულ და ვრცელ“ (19, გვ. 53) და როდესაც იოვანემ იკითხა იმის ვინაობა ვისთანაც პროკლეს თქმით თურმე ღამე ჰქონია საუბარი, „მაშინ უთხრა პროკლე სახმე კაცისად მის, რომელი ეწუნა მას და შემკულებად მისი, და ვითარ იყო პირი მისი ყურსა თანა და ზრახვიდა საიდუმლოდ, ხოლო იგი წერდა. და ვითარცა ესმა ესე წმიდასა მას, ფრიად დაუკურდა. ხოლო ვითარ დაასრულა პროკლე თხრობად მისი, მიხედნა და იხილა ხატი იგი მოციქულისად

და ჰგვანდა კაცსა მას, რომელი ეწუნა მას. და მუკლნი მოიდრიკნა იოვანსსა და ჰრქუა მას და თუაღითა უწუნებდა ხატსა მას: „შემინდევ მე, მამაო, რამეთუ კაცი იგი, რომელი გზრახვიდა, ჰგავს ხატსა ამას, და მე ვჰგონებ, ვითარმედ არსვე ეგე“.

მაშინ ცნა იოვანე ბრძენმან, რამეთუ ღმერთმან გამოუცხადა, ვითარმედ სთნავს თარგმანებაჲ წიგნთაჲ მათ და მოავლინა მოციქული მისი პავლე და უბრძანა მას, რადთა გამოუთარგმნიდეს წიგნთა თვისთა იოვანეს“ (19, გვ. 55).

IV. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ზეგავლენა მიცვალებულთა სამყაროზე.

1. საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულები:

ა) ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში მრავლად მოიპოვება სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია გარდაცვლილი წმინდანის მიერ სასწაულთა მოხდენა. კერძოდ, წმინდა ნაწილთა ხელის შეხებით ავადმყოფთა განკურნება და ადამიანებისაგან ეშმაკთა განსხმა. მაგალითად, „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ იყო „კაცი ვინმე, რომლისა ფერცსა მისსა გუელსა ეკბინა. და იყო იგი მკელობელ და მარადის ზინ ეკლესიას და ითხოვნ ქველის-საქმარსა. და იგიცა დავარდა კრებულსა მას თანა და თაყუანის-სცა წმიდისა მის გუამსა. და მოიღო ნახევი სამოსლისა მისისაჲ და მოიხუა ფერცსა მას მისსა უძღურსა, და განჰმარტა ფერცი იგი და იქმნა ცოცხალ, ვითარცა ერთი იგი... და ვითარ იხილეს ესე საკურველი მის ადგილისა მყოფთა, აღიტაცეს თითოეულმან სამოსლისა მისისაგანი მცირედ-მცირედ და წარიდეს იგი ევლოგიად და საკურნებლად სნეულთა“ (19, გვ. 141). და კიდევ: „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“, ორი მორწმუნე ძმა „დასნეულდეს ჟამსა ოდენ სთულისასა შემთხვევითა ეშმაკისაჲთა ფიცხლად. და განწირნეს იგინი სიკუდიდ, და იურვოდეს იგინი სთუელისათვის. მაშინ მოიკსენეს წმიდაჲ საბა და ილოცვიდეს მისა მიმართ, და ეწუნა მათ თითოეულსა თვისსაგან და ჰრქუა: „აჰა ესერა ვევედრე მე ღმერთსა განმრთელებისა თქუენისათვის... აღდგით და განვედით საქმესა თქუენსა. ხოლო ესენი მუნქუესვე განძლიერდეს, აღდგეს და წარვიდეს საქმესა თვისსა“ (48, გვ. 116).

ხოლო რაც შეეხება ეშმაკთა განსხმას, აქ შეიძლება მოვიხმოთ პასაჟი „თევდოსი დიდის ცხოვრებიდან“: ერთი ალექსანდრიელი კაცი „დაეცემოდა იგი ეშმაკისაგან. და მოვიდა იგი ადგილსა მას და ესვიდა იგი, რაფთა ღმერთმან განკურნოს ლოცვითა მის წმიდისაჲთა. და ღმერთმან უკუნადროა განკურნებაჲ მისი, ვიდრე დღედმდე წმიდისა მის შესუნებისა, რაფთა მით პატივ-სცეს წმიდასა თვისსა. და რაჟამს გამოვიდა სული ნეტარისაჲ მის ჳორცთა მისთაგან, მოვიდა ვნებული იგი და მოეკიდა იგი წმიდასა გუამსა მისსა... და თქუა, ვითარმედ: არა უტეო დაფლვად, ვიდრემდის ღმერთმან ლოცვითა მისითა მომცეს განკურნებაჲ... და დააღტობდა ფერჳთა მისთა ცრემლითა და იტყოდა: შემიწყალე მე, წმიდაო ღმრთისაო, და აჩუენე, რამეთუ შემდგომადცა განსლვისა შენისა ამიერ სოფლით არავე დასცხრები ვედრებად ღმრთისა მიმართ მათოვს... და შეიწირა ღმერთმან მოწყალემან სარწმუნოებაჲ მისი და აჩუენა საკურველებაჲ თვისი ჩუეულებისაებრ და მეყსეულად დასცა იგი სულმან მან არაწმიდამან, და იწყო სიტყუად წმიდისა მიმართ სიტყუთა ყუედრებისაჲთა. და მყის განვიდა მისგან, და განთავისუფლდა კაცი იგი“ (49, გვ. 196-197).

ბ) საინტერესო შემთხვევას წარმოადგენს წმინდა ნაწილებთან დაკავშირებული ისეთი სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია მიცვალებული წმინდანის ცხედრის გაუხრწნელად შენახვა, ან კიდევ მიცვალებული წმინდანის ახლოს ანგელოზთა გალობა. სანიმუშოდ გავიხსენებთ ორ საგულისხმო მომენტს: „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ წერია, რომ „არა მოკუდა წმიდაჲ ესე, არამედ სძინავს... და ღმერთსა სათნო-ყყო, ვითარცა წერილ არს: სულნი მართალთა – ჳელთა შინა ღმრთისათა, და არა შეეხოს მათ სიკუდილი, ხოლო გუამი მისი საფლავსა შინა ძეს განურღუეველად ვიდრე დღენდელად დღედმდე, დაცუულ არს“ (48, გვ. 115).

ხოლო „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ აღწერილია, თუ როგორ განდევნეს და აწამეს იოვანეს მიმდევარი მგალობელი ავტროპიოსი. „და გამოაცხადა ღმერთმან საკურველი, რაჟამს მოკუდებოდა იგი, მიმსგავსებული მჳსნელსა ჩუენსა, რამეთუ შუვაღამეს გალობაჲ ისმოდა ანგელოზთაჲ ზედა გუამსა მისსა“ (19, გვ. 120).

გ) არის სასწაულები, რომლებშიც გარდაცვლილი წმინდანები სიკვდილისაგან გადაარჩენენ ადამიანებს და ცხოველებს. მოვიხმოთ რამოდენიმე პასაჟს „საბა განწმენდილის ცხოვრებიდან“: როდესაც დატვირთული აქლემი გადავარდა კლდიდან, აქლემის სარკინოზი პატრონი „დაღადებდა და

იტყოდა: ღოცვაო წმიდისა საბაფსო, შეეწიე აქლემსა ამას ჩემსა... და იხილა ვინმე ბერი შუენიერი, ზედა-მჯდომარც აქლემსა მას მგორვალსა. და სრბით სხუთ გზით შთავიდა ჳეკად აქლემისა უფალი და ბერი იგი აქლემსა მას ზედა მჯდომარც არა პოვა. ხოლო აქლემი იგი უვნებელად დაცვული პოვა“ (48, გვ. 117). საბა განწმენდილის სული ასევე გადაარჩენს ყრმა ბავშვს წყალში დანთქმისაგან.

2. ზოგადად აგიოგრაფიულ თხზულებებში გავრცელებულია წმინდანისაგან ადამიანის ან ცხოველის მკვდრეთით აღდგენა. ასეთ შემთხვევას ვაწყდებით „ეფრემ ასურის ცხოვრებაში“: ერთი მწვალებელი, რომელიც უფლის ნებით და რისხვით გველის კბენისაგან გარდაიცვალა, ეფრემმა იხილა რა „მკუდარი იგი... მიაქცია პირი თვისი აღმოსავალით და თაყუანისცემით ილოცა და აღუპყრა ჳელთა თვისითა მკუდარსა მას და აღადგინა იგი“ (41, გვ. 225).

3. არის არატიპური სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია გარდაცვლილ წმინდანთაგან ცოცხალ ადამიანებზე გარკვეულ მოვლენათა წინასწარმეტყველება. მაგალითად, იოვანე ოქროპირს ეჩვენებიან მოციქულები იოვანე და პეტრე, რომლებიც უწინასწარმეტყველებენ იოვანეს დევნის გამო ედლოქსია დედოფალს, რომ „აღეტყინოს და აღივსოს მატლითა ცოცხალივე და გეძიებდეს შენ, რადთამცა შეიწყალე, და არა გპოოს და მოკუდეს სენსა მას“ (19, გვ. 129).

ხოლო „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ ერთ ვერცხლის მჭედელს, რომელსაც მოპარეს ვერცხლი, უწინასწარმეტყველებს ქრისტესთვის წამებული თეოდორე ვერცხლის პოვნას საბას განსასვენებელ ადგილზე: „არამედ აღდეგ და მივედ ადგილსა მას, და ჳპოვნეთ მუნ მპარავნი და ვეცხლი შენი. და მე აღვდეგ მასვე ჟამსა შინა და წარვიყვანენ ჩემ თანა სხუანიცა. და ვითარცა მივედით ადგილსა მას, რომელი მიჩუენა მე წმიდამან თეოდორე, ვპოვეთ ეგრე“ (48, გვ. 116).

V. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ზემოქმედება მატერიალურ სამყაროზე.

1. აგიოგრაფიულ თხზულებებში მოიპოვება სასწაულები, რომლებშიც წმინდანთა ძალა არის ჰიპერბოლიზირებული. „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“, როდესაც მართლმადიდებლობის მოწინააღმდეგეებმა ალყა შემოარტყეს დიდ ლავრას და მასში მყოფ სულიერ მამებს, „ერთმან ვინმე, თუედოლოს სახელით, ბესი მონაზონი, შეწყუდობილთა მათგანი, ამან პოვა ნიჩაბი და აღიღო იგი და ქსენადოქით გამოვიდა. ხოლო მბრძოლნი იგი იყვნეს ვითარ სამას ოდენ, და ამან მარტომან ყოველნი განაბნივნა. ხოლო უხეთქნა არავის... და მუნქუესვე ღმრთისმსახურთა მათ ზედა ბრძოლად იგი განქარდა“ (48, გვ. 121-122).

„თევდოსის ცხოვრებაში“ კი მოთხრობილია ერთი სასწაული, რომლის მიხედვით წმინდანისაგან გატანებული წმინდა ნაწილით, ადამიანს შეემატება ძალა და ენერგია: თევდოსისთან მისული სპასალარი წმინდა მამისაგან ითხოვს სამოსელს, შეიმოსება ძაძის სამოსელით ვითარცა საჭურველით და წავა საბრძოლველად. ბრძოლაში გამარჯვებული სპასალარი დაბრუნდება, თევდოსის შესწირავს მადლობას და თან უამბობს, რომ „უამსა ბრძოლისა შემთხუვეისასა შევიმოსე სამოსელი იგი ძაძისად, რომელი შენ მომეც ნაცვალად რკინისა ჯაჭუსა ... და განვედ ბრძოლად მტერისა ... ავდა მტუერი დიდძალი სრბითა... მას უამსა შინა გიხილე შენ, წმიდაო მამაო, წინაშე ჩემსა, მიჩუენებდ რად კელითა შენითა და მასწავებდ, ვითარ ვყო. და შენითა ზახებითა განმაძლიერა მე ღმერთმან, და ვაოტენ მტერნი იგი“ (49, გვ. 194).

2. ძალზე გავრცელებულია წმინდა მამათაგან ბუნებრივი მოვლენების დამორჩილება და მბრძანებლობა მათზე. მაგალითად, ზღვა აუღელდა ნავით მიმავალ ევრემ ასურს, „და თუმცა არა შეწვენად ღმრთისად და ლოცვად წმიდისა ევრემისი, ნავი და-მცა-ნთქუმულ იყო, რამეთუ ყოველი სამძიმარი და ჭურჭელი შთაყარეს ზღუასა, და ფიცხლად დელვიდა ზღუად იგი...“

იგი აღდგა და თაყუანისცა ღმერთსა და ტიროდა და კელნი თუსნი განიპყრნა და ჯუარი დასწერა ზღუასა და თქუა: სახელითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა... გიბრძანებ, რადთა დასცხრე და დაყუდენ დელვანი შენნი. და ვითარცა თქუა წმიდამან ესრე, დაყუდდა ზღუად და დელვანი მისნი“ (41, გვ. 221).

ხოლო უწყლობის დროს თევდოსი დიდს ევედრებოდენ გლახაკნი წყალს, და მან „ილოცა, და გარდამოვიდა წუჟად, და ნაყოფიერ იქმნა ქუეყანად“ (49, გვ. 194).

3. არის სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია, თუ როგორ იცვლიან თვისებებს წმინდანთა ზემოქმედებით ბუნებრივი და ფიზიკური მოვლენები, სტიქიონები. ამის ნათელი ნიმუშია „იოვანე ოქროპირის ცხოვრებაში“ აღწერილი სასწაული, რომლის თანახმად იოვანეს გაძევების გამო უფლისაგან მოვლენილი რისხვის დროს „კაცნი ორთა მთათა შორის ცეცხლისათა იქცეოდეს უვნებელად. ხოლო ცეცხლი იგი, ვითარცა გულისგმიერი, ფრინვიდა და ზღუად ეგრეთ ღელვოდა სართულთა ზედა მრგულიად და არა შეეხო სახლთა მათ, რომელთა შინა იდვა კიმილიად ეკლესიისად... და ამან ესევეითარმან ცეცხლმან არავინ დაწუა“ (19, გვ. 115-116).

„საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ კი უდაბნოში შემოთ მიმავალმა სულიერმა ძმამ, რომელსაც გზაში სიცხე წამოეწია, ილოცა და დახმარება შესთხოვა საბას: „და მეყსეულად რომელი-იგი სუეტითა ღრუბლისადთა აგრილობდა ისრაჴლსა ღმერთი, ამასცა ეგრევე სახედ ღრუბელი ცუარისად მოსცა და დაშრიტა წყურილი მისი და განაძლიერა იგი. და თანა-უვიდოდა მას ღრუბელი იგი ვიდრე მოსლვადმდე მისა ლავრად“ (48, გვ. 70).

4. აგიოგრაფიულ თხზულებებში აღინიშნება ისეთი შემთხვევები, რომლებშიც წმინდანთა ჩარევით ბუნებას იცვლიან ნივთიერებები და საგნები. ასე, მაგალითად, ლავრის მაგიროსმა, როდესაც აღმოაჩინა ხუროთათვის გამზადებული გოგრის სიმწარე, მივიდა საბა განწმენდილთან და შესწივლა. ხოლო საბა „მოვიდა და ქუაბსა მას დასწერა ნიში ჯუარისად და ჰრქუა მაგიროსსა მას: ვიდოდე, კურთხეულ არს უფალი. დაუგე ტაბლებსა. და მყის დატკბნა აყიროდ იგი. და ჭამეს ყოველთა და განძღეს და აღიდებდეს ღმერთსა“ (48, გვ. 88). და კვლავ საბამ, გოგრაში ჩასხმული ძმარი აქცია ღვინოდ და თან გაიხსენა სახარებისეული სასწაული ქრისტესგან წყლის ღვინოდ გადაქცევის შესახებ. ასევე, როდესაც დასხდნენ თევდოსი დიდი და მაკარი საჭმელად, მაკარს არ ჰქონდა სუფრაზე პური უფქვილობის გამო. „და მიყო წმიდამან თევდოსი ჳელი თვისი მუნქუესევე წუერთა ამბა მაკარისთა და გამოიღო მარცუალი იფქლისად და უჩუნა იგი მას მხიარულითა პირითა და ჰრქუა: აჰა მარცუალი იფქლისად“ (49, გვ. 191).

5. არცთუ იშვიათია ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში სასწაულები, რომლებშიც წყაროს აღმოცენება და საკვების გამრავლებაა აღწერილი. უფალი იჩენს გულუხვობას თავისი სულიერი შვილების მიმართ ძნელბედობის ქამს და აჯილდოებს მათ წყაროსა და საკვების აღმოცენებით. უდაბნოში მიმავალ ანტონი დიდს და მონაზვნებს შეაწუხებს უწყლობა, და ამის გამო „დაცვეს ქუეყანასა და აქლემიცა იგი განუტევეს წარსლვად... და ბერძან მან ვითარცა იხილნა ყოველნივე ჭირსა შინა, შეწუხნა ფრიად და სულთ-ითქუმიდა და წარვიდა მათგან მცირედ, მოიდრიკნა მუკლნი; კვლნი განიპყრნა და ილოცვიდა. და მეყს ისმინა მისი უფალმან, და წყაროდ აღმოცდა მიერ ადგილით, სადა-იგი დგა, და ილოცვიდა“ (2, გვ. 35).

აგრეთვე დომენტიანოსთან და ეფთვიმი დიდთან ერთად უდაბნოში მიმავალი საბა, სიცხის და უწყლობის გამო დავარდა მიწაზე, რის გამოც „ბერსა შეეწყალა იგი და განეშოვრა მათგან ვითარ ქვის-სატყორცებელ ოდენ და დავარდა პირსა ზედა თუსსა, ევედრებოდა ღმერთსა და თქუა: უფალო ღმერთო, მოეც წყალი ადგილსა ამას ურწყულსა და განუქარვე ჭაბუკსა ამას წყურილი.

და შემდგომად ლოცვისა მოუწოდა და სამჯერ დასცა სკალიდი და აღმოეცა ადგილსა მას წყალი ცხოველი“ (48, გვ. 62).

რაც შეეხება საკვების აღმოცენების შემთხვევას, სანიმუშოდ გავიხსენებთ ერთ ეპიზოდს „თევდოსის ცხოვრებიდან“, რომელშიც შიმშილობის ქამს თევდოსის მიერ მაკარის წვერისაგან გაჩენილი მარცვალი „ვითარცა დიდი რაიმე ევლოგიად“, მაკარმა „შთააგდო იგი საიფქლესა ადგილსა და დაჰკრძალა კარი მისი...

და მესამესა დღესა მივიდა ამა მაკარი საიფქლესა მას ადგილსა და პოვა იგი საესწ იფქლითა.. და პრქუა: აკურთხე, მამაო, რაფთა განვადოთ კარი ადგილისად ამის და ვჭამოთ ნაყოფისაგან, რომელი არა დათესულ არს და არცა ქუეყანასა გამოუღებია, რომელი ლოცვითა შენითა იკურთხა და განმრავლდა ერთისა მისგან მარცულისა, რომელი შენ მომეც“ (49, გვ. 191-192).

6. ზოგადად აგიოგრაფიულ თხზულებებში ფართოდ გავრცელებულია წმინდანისა და ცხოველთა ურთიერთობის მოტივი, რომელშიც წარმოჩენილია წმინდანთაგან ცხოველთა მოშინაურებისა და მორჩილების ფაქტები.

ცხოველთა და მწერთა დამორჩილების შემთხვევას ვაწყდებით „თევდოსი დიდის ცხოვრებაში“: „მოვიდა ოდესმე ქუეყანასა ამას ურიცხვ მკალი და ქუემგოგვარი. და ქუეყანისა კაცნი მოივლტოდეს წმიდისა ამის... და მოვიდა,

სადა-იგი იყო სიმრავლეს მკლესად მის. და მუნ დადგა იგი და ილოცა და ბრძანა, რადთა მოჰკუარონ მას მკლესა მისგან... და ჰრქუა მათ: თქვენცა მონანი ხართ ჩუენებრვე ერთისა უფლისანი, ნუ შეეხებით გლახაკთა საზრდელსა – ესრცთ გიბრძანებს თქვენ უფალი. მაშინ ყოველი, რომელი იყო მკალთა მათგანი გარეშე ღობესა, დადგა, რომელი შინა იყო, იწყო ჭამად თივასა და დაუტყვევებდა ნაყოფსა. და ყოველმა, რომელთა იხილეს ესე, დაუკვრდა“ (49, გვ. 193).

ასევე „ანტონი დიდის ცხოვრებაში“ „უდაბნოესა მკვეცი მიზეზითა მის წყლისადთა მოვიდოდეს და მრავალგზის აენებდეს თესულსა მას მისსა და შრომილსა. ხოლო მან განცხრომით შეიპყრა ერთი მკვეცი და ეტყოდა ყოველთა: რად მავნებთ მე, რამეთუ მე არა გავნებ თქვენ; წარვედით და სახელითა იესუდისითა ნუდარა მოეახლებით აქა. მიერთგან შეშინდეს მცნებისა მისთვის და არდარა მოეახლნეს ადგილსა მას“ (2, გვ. 34).

ცხოველთა მოშინაურებასა და დამორჩილებაზე მეტყველებს აგრეთვე „საბა განწმენდილის ცხოვრებაში“ აღწერილი ერთი სასწაული, რომლის მიხედვით გზად მიმავალ საბას შეხვდა „ლომი ფრიად დიდი და მკელობელი. და შეუვრდა მას და უჩუენა ფერვი იგი, რომლითა კელობდა. და თუალთა წამისყოფითა ევედრებოდა მას, რადთამცა უხილა. ხოლო მამამან ჩუენმან საბა გულისხმა-ყო მკვეცისა მის ტკივილი და აღუპყრა ფერვი მისი და ჩნდეს აღსობილი გამოჰკადა მას. და მუნქუესვე დაუცხრა საღმობაჲ. იგი ღომსა მას და ვიდოდა იგი მშუდობით. მიერ ჟამითგან ორმეოცთა მათ დღეთა მარხვისათა უკუანა შეუდგა, ვითარცა მონაჲ, თანა-ჰყვანდა“ (48, გვ. 88-89).

ამგვარად, წარმოდგენილ თავში შეძლებისდაგვარად მოვიხილეთ „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიული თხზულებები, ვაჩვენეთ თხზულებებს შორის არსებული სიუჟეტურ-კომპოზიციური პარალელები, აგრეთვე სიუჟეტურ-კომპოზიციური შაბლონები და ბოლოს, ისინი დაჯგუფდა სათანადო სქემების მიხედვით.

თავი III

სიუჟეტურ-კომპოზიციური შაბლონები „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებებში“

თანამედროვე ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ფეხი მოიკიდა ორიგინალური და ნათარგმნი აგიოგრაფიული თხზულებების ძველი ქართული ტექსტებიდან თანამედროვე სამეცნიერო ენაზე გადმოცემაში. ამ მუშაობამ გამოვლინება ჰპოვა, როგორც საეკლესიო, ისე სამეცნიერო ლიტერატურაში. საეკლესიო ლიტერატურის სფეროდან ჩვენ მაგალითისათვის შეიძლება დავასახელოთ 2006 წელს პატრიარქის ლოცვა-კურთხევით დეკანოზ ზაქარია მაჩიტაძის მიერ ორ წიგნად გამოცემული „წმინდათა ცხოვრებანი“. კრებულის შემდგენლის თვალთახედვით, რამდენადაც წმინდანთა ცხოვრებანი ეკლესიაში იკითხებოდა მათი ხსენების დღეებში, რაც თავის თავად მოითხოვდა კალენდარულ თანმიმდევრობას, დასახელებული კრებულის ამ პრინციპით იყო შედგენილი. ავტორის აზრით, „ყველა სათნოყოფელი“ რომ გაეცნო საზოგადოებას, ამისთვის საჭირო იყო წმინდანთა ცხოვრების შედგენა-გამოკრება, როგორც ძველი ქართული ტექსტებიდან მათ თანამედროვე სამეცნიერო ენაზე გადმოცემის, ასევე რუსული სვინაქსარული ცხოვრებიდან შემოკლებული თარგმანის სახით (30, გვ. 5).

რაც შეეხება სამეცნიერო ლიტერატურას, ამ მხრივ შეიძლება დასახელოთ ლ. კვიციანიშვილის მიერ გამოცემული ოთხტომეული „ბიზანტიური მწერლობის ქრესტომათია“. ეს გამოცემა მიზნად ისახავს ბიზანტიური მწერლობის თანამედროვე ქართულ ენაზე გადმოთარგმნასა და ქართული მკითხველისადმი გაცნობას. მიუხედავად იმისა, რომ კრებულში არ შესულა ისეთ დიდ მოღვაწეთა ცნობილი თხზულებების აწ უკვე ძველ ქართულად გამოცემული თარგმანები, როგორებიც არიან ბასილი დიდი, იოვანე ოქროპირი, ათანასი ალექსანდრიელი. წიგნის ავტორის თვალსაზრისით, კრებულის შედგენის დროს მთავარი იყო უანრობრივი მრავალფეროვნების დაცვა და არცთუ ისე ცნობილ ძეგლთა საშუალებით ეპოქის მხატვრულ და ზოგად სოციალურ-ისტორიულ საიდუმლოთა წვდომის პრინციპების ასახვა.

წინამდებარე თავში მიზნად ვისახავთ ერთმანეთს შევადართო სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალსაზრისით „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებანი“, რომელთა ტექსტებზე მუშაობისას ვიხელმძღვანელებთ ლ. კვირიკაშვილის მიერ გამოცემული დასახელებული ქრესტომათიით (27).

რაც შეეხება იოვანე დამასკელს, იგი იყო VII-VIII ს.-ის დიდი რელიგიური მოღვაწე. მის კალამს ეკუთვნის მრავალი საღვთისმეტყველო შრომა, საგალობელი, მწვალებლობის წინააღმდეგ მიმართული ეპისტოლე და აპოლოგია. იოვანე დამასკელის ნაშრომებს შორის გამორჩეული ადგილი უჭირავს „ცოდნის წყაროს“, რომელიც სამი ნაწილისგან შედგება. ცნობილია, რომ „იოვანე დამასკელის ცხოვრება“ ქართულად ითარგმნა ეფრემ მცირის მიერ და მიუხედავად იმისა, რომ ამ თარგმანში გაერთიანებულია „იოვანე დამასკელისა და კოზმან მაიუმელის ცხოვრება“, თარგმანის ზედწერილში კოზმან მაიუმელი არ იხსენიება. ხოლო თავად ლ. კვირიკაშვილი ქართული ტექსტის გამოქვეყნებისას ემყარებოდა ა. პაპადოპულის-კერამევის მიერ ბერძნულად გამოქვეყნებულ „იოვანესა და კოზმანის ცხოვრების“ რედაქციას (27, გვ. 18).

ხოლო რაც შეეხება წმინდა პახომიოსს, იგი არის III საუკუნის სასულიერო მოღვაწე, დაბადებული ქ. თებაიდაში. წმინდა პახუმი ანტონი დიდთან, მაკარი და ექვთიმე დიდთან ერთად ითვლება მეუდაბნოებისა და სამონასტრო ცხოვრების ერთ-ერთ დამაარსებლად ეგვიპტეში. „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებას“, რომლის ნაწილი წარმოდგენილია „ქრესტომათიაში“, ეწოდება პახომიოსის „პირველი ცხოვრება“, რომელიც დაშორებულია უადრესი პაგიოგრაფიული თხზულებების სქემას. თავად კრებულის შემდგენელი ამ ტექსტზე მუშაობისას ეფუძნებოდა 1932 წელს ფ. ალკენის მიერ გამოცემულ „Sancti Pachomii Vitae Graecae“-ს (27, გვ. 6).

უნდა აღინიშნოს, რომ ძეგლებში სრულად არ არის წარმოდგენილი ის აუცილებელი კომპონენტები, რომლისგანაც შედგება ესა თუ ის აგიოგრაფიული ნაწარმოები, მათში ამბის თხრობა უფრო წყვეტილად არის მოცემული, მაგრამ ეს ხარვეზები, ჩვენი აზრით, განპირობებული უნდა იყოს რედაქციული თავისებურებებიდან გამომდინარე, საიდანაც შემდეგ ითარგმნა ქართულად. შეძლებისდაგვარად იქნება ცდა, წარმოვაჩინოთ დასახელებულ ნაწარმოებებს

შორის არსებული სიუჟეტურ-კომპოზიციური თავისებურებანი, მსგავსება-განსხვავებანი.

1. აგიოგრაფიული თხზულებებისათვის, როგორც ცნობილია, დამახასიათებელია ნაწარმოების დასაწყისში ან ბოლოში თხზულების შექმნის დროის აღნიშვნა, აგრეთვე წმინდანის აღსასრულის დათარიღება. ხშირად არის შემთხვევები, როდესაც ავტორი აფიქსირებს თავის ვინაობასაც, მაგრამ დასახელებულ ელემენტებს ვერ ვაწყდებით ჩვენ მიერ წარმოდგენილ ლიტერატურულ ძეგლებში, რაც, როგორც ითქვა, რედაქციული ხარვეზებით უნდა იყოს გამოწვეული.

2. ავტორთა თავმდაბლობა მნიშვნელოვან მომენტს წარმოადგენს აგიოგრაფიულ თხზულებებში. იგი ერთგვარი მორიდებით გამოხატავს წმინდანის მოღვაწეობის აღწერის სურვილს, აფიქსირებს თავის უმწეობას ამ საპასუხისმგებლო საქმის წამოწყებაში. „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“ აგიოგრაფი ითხოვს შენდობას წმინდანისასგან და შემდეგი სიტყვებით მიმართავს მას: „ეს გადმოგეცა ჩვენგან, ყოვლად უნეტარესო მამაო, არა ღირსებისამებრ, არამედ შეძლებისდაგვარად. ხოლო შენ ზეგარდმო მოგვხედავდე ჩვენ, თუ მრავალთა და დიდთა სასწაულთაგან შენთა მცირედი შეგვკრიბეთ გულმოდგინეთათვის და როგორც სიმდიდრე შემოვინახეთ. მაგრამ, ო, სამგზის ნეტარო მამაო, რომელიც ჰხედავ არა სიტყვის უძღურებას, არამედ შენდამი ტრფობას, შეიწყნარე ჩვენგან გასრულებული შრომა ... შეიწყნარე ეს მცირედი და გაზომე იგი ვედრებით შენდამი“ (18, გვ. 44).

3. აგიოგრაფთაგან მითითება და დასახელება იმ წყაროებისა, რომელზე დაყრდნობითაც ხდება წმინდანის „ცხოვრების“ აღწერა, გავრცელებულ ფორმას წარმოადგენს აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში. „წმინდა პახომიოსის ცხოვრების“ აგიოგრაფი აღნიშნავს, რომ „ძველთა მამათაგან, კარგა ხანს რომ ახლო ურთიერთობა ჰქონდათ მასთან, შევიტყვეთ ეს ამბავი, რომელსაც ისინი საღვთო წერილის სიტყვების შემდეგ ჰყვებოდნენ ხშირად. ვერ შევძლებდით, აღგვეწერა მეტი წილი იმისა, რაც მოვისმინეთ, - ამიტომ ნაწილ-ნაწილ მოგითხრობთ“ (58, გვ. 10).

4. აგიოგრაფიულ თხზულებებში სიყრმეში წმინდანთა გამორჩეულობას ფრიად მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა. ეს განსაკუთრებულობა კი აისახება მათ სოციალურ და ეროვნულ წარმომავლობაში, სიყრმისეულ მიდრეკილებებში სწავლისა და რელიგიისადმი, აგრეთვე სხვა ცხოვრებისეული დეტალების

მიმართ. ამ მხრივ შედარებით მწირ ინფორმაციას ვაწყდებით „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებებში“. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, შევეცდებით წარმოვაჩინოთ ეს დამახასიათებელი ნიშან-თვისებები:

ა) „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“ თითქმის სრულად არის წარმოდგენილი წმინდანთა ეროვნული და სოციალური წარმომავლობა. კოზმან იერუსალიმელს „სამშობლოდ ექმნა კუნძული კრეტა, რომელზედაც იშვა“ (18, გვ. 19). იოვანე დამასკელზე კი ავტორი შენიშნავს, რომ დამასკოს მთავარს, მანსურს „უფლადაც სახელდებულს სამარცხვინოდ, ჰყავდა ღირსეული ძე, დაახლოებით თორმეტი წლისა“ (18, გვ. 20), ანუ აქედან გამომდინარე ნათელი ხდება იოვანეს არისტოკრატიული, დიდგვაროვანი წარმომავლობა.

ხოლო წმინდა პახომიოსი „წარმოშობით ელინი იყო, თებელი“ (58, გვ. 7), წარმართულ ოჯახში დაბადებული. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ პახომიოსს დევნიან წარმართული სალოცავიდან, რაც იწვევს მშობელთა შეშფოთებას შვილის „ურწმუნობის“ გამო. და მხოლოდ გარკვეული პერიოდის შემდეგ, როდესაც იგი გათვიცნობიერდება ქრისტიანულ მოძღვრებაში, იგი ინათლება. თითქმის ანალოგიურ მოვლენათა მიმდინარეობას ვაწყდებით „ეფრემ ასურის ცხოვრებაშიც“. ეფრემიც იბადება წარმართულ ოჯახში, სადაც უხდება შერკინება მშობლების წარმართულ მსოფლმხედველობასთან, რის გამოც გამოძევებული იქნა ოჯახიდან. ეფრემ ასურიც ინათლება ცოტა მოგვიანებით, კერძოდ, მას შემდეგ, რაც დაეწაფება და შეისწავლის ქრისტიანულ მოძღვრებას (41, გვ. 211-212).

ბ) წმინდანები გამოირჩევიან სწავლის მიმართ განსაკუთრებული მიდგომით. ამ თვისებით დაჯილდოებულია აგრეთვე იოვანე დამასკელი. მას „ქრისტეს შესახებ წმინდა მახარებელთა მოძღვრების კითხვა და მოსმენა დიდად საამოდ და საწადინოდ ჰქონდა. მოძღვარიც შინ ჰპოვა, მას შემდეგ რაც შეეკედრა თავის მამას, სამართლიანი კაცისათვის დაემოწაფებინა ... მასწავლებლის სწავლება შეიწყნარა და მასწავლებელმა – უფრო დიდი ქება, რადგან ყრმას ახარებდა მეცადინეობა უდიდესი მოწადინებით, ცხებულს სწავლის ტრფიალების ზეთით. ... ასე რომ მოკლე ხანში ყოველმხრივ მასწავლებლის სწორი შეიქმნა. დაუცხრომლად სწავლობდა საღვთო რჯულს დღისით და ღამით, ფხიზლად და ბეჯითად“ (18, გვ. 20-21).

გ) წმინდანები გამოირჩევიან, აგრეთვე, სიყრმეში ღრმა რელიგიურობით, ღვთის მოშიშობით. იოვანე დამასკელი, მიუხედავად იმისა, რომ თავდაპირველად არ იყო ქრისტიანი და ამ მოძღვრებას ეუფლებოდა კოზმან იერუსალიმელთან, „ღვთაებრივი კოზმანი მოწამე იყო საკვირველი იოვანეს მოშიშობის და მხურვალე რწმენის, შეაგონებდა, ასწავლიდა და უნერგავდა სარწმუნოებისათვის იმას, რაც უნდა მოემოქმედა, ურჩევდა – მარხვა შეენახა და ურწმუნოებთან ურთიერთობისაგან თავი შეეკავებინა“ (18, გვ. 22).

დ) უფლისაგან სიყრმეში წმინდანთა წინასწარ გამორჩევა და ხელდასმა მეტყველებს კიდევ ერთხელ წმინდანთა განსაკუთრებულობაზე და ასეთი შემთხვევები ფრიად გავრცელებულია აგიოგრაფიულ თხზულებებში. მიუხედავად იმისა, რომ არც იოვანე დამასკელი და არც წმინდა პახომიოსი არ იყვნენ დაბადებიდან ქრისტიანები, მათ ბუნებაში უფალმა გამოარჩია ის თვისება, რომელზეც შემდგომ დაეფუძნა ქრისტიანული რწმენა. მაგალითად, „ჩააგონა ღმერთმა უტკბეს იოვანეს მართალი რწმენა. წინასწარ იცნობდა მის წმინდა, საღვთო და სარწმუნო ბუნებას და იმ საგალობლებით ღვთისმეტყველად გამოაჩინა, ასწავლა სიტყვიერად საღვთისმეტყველო საიდუმლოთა წვდომა“ (18, გვ. 23). ხოლო პახომიოსი „შფოთავდა მასთან მყოფთა საწუხარით საკაცობრიო სიამტკბილობისათვის და გულს სტკენდა სხვაგვარი უწესრიგობაც ... და ეს ღვთის მაღლი იყო, რადგან სიყმაწვილითვე ფრიად ეტრფოდა უმანკობას“ (58, გვ. 8).

5. უცხო აღმსარებლობის მქონე ადამიანთა ქრისტიანულ რწმენაზე გადმოსვლის, ქრისტიანული მოძღვრებით მოხიბვლის ფაქტს ვხვდებით „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებაში“. წმინდა პახომიოსის ცხოვრების გზის ამ მონაკვეთს გადიან თითქოს ევსტათი მცხეთელი და აბო თბილელიც. თხზულებაში პახომიოსი ქრისტიანობით ინტერესდება მას შემდეგ, რაც იხილავს ქრისტიან წინამძღვართა შეპყრობას და მათზე სხვა ქრისტიანი მოღვაწეებისაგან დახმარების ხელის გაწოდებას. წმინდანმა „გამოიკითხა ამის თაობაზე და შეიტყო, რომ ქრისტიანები შემწყნარებულნი არიან უცხოთა და ყველას მიმართ. და მეორედ ეუწყება, რას ნიშნავს ქრისტიანი და ეუბნებიან მას: „კაცნი არიან და ქრისტეს სახელს ატარებენ, ღვთის მხოლოდშობილის ძისას, და ყოველსავე კეთილს იქმან ყველასთვის მისი იმედით ...

და ესმა რა ესოდენი მაღლის შესახებ, გული აღენტო ღვთის შიშით და სიხარულით. მცველთა შორის გადაინაცვლა, ცისკენ განიპყრნა ხელნი

სალოცავად და წართქვა: „ღმერთო, შემოქმედო ცისა და მიწის, თუ მოხილვით მოიხილავ ჩემს მოდრეკილობას, რის მიზეზითაც არ გიცნობ შენ, მხოლოს და ჭეშმარიტ ღმერთს, და ამ წამებისა და დაწრეტისაგან დამიხსნი, გამსახურებ სურვილით სამარადელი“ (58, გვ. 8).

6. წმინდა მამებს ახასიათებთ ხორციელი დიდების, პატივის უარყოფა. ისინი წინააღმდეგნი არიან ყოველგვარი ფუფუნების, ღარიბებს ურიგებენ მთელ ქონებას და თვითონ ესწრაფვიან განმარტოებას სულიერების ამაღლებისა და გაწრთვნის მიზნით. იოვანე დამასკელმა „მთელი საცხოვრებელი, რაც კი რამ გააჩნდა გარდაცვლილ მანსურს, ღარიბებს გაუნაწილა დამასკოსა და მთელს მის შემოგარენში ...

სიმდიდრე და სახელი უარყო და გახდა მთლად ღმერთის მეტრფე, დატოვა მონაპოვები და, აღტაცებაში მოიყვანა რა იერუსალიმი, როგორც ვთქვით, – მთელი მამისეული სიმდიდრე ქარს გაატანა“ (18, გვ. 25). აგრეთვე იოვანე, როდესაც მიხვდა, რომ „იგი ცნობილია და ელის იქ მყოფთაგან გარდუვალად სახელის განთქმა, ყველაფრის ცხადყოფა და ჭეშმარიტების ვერას გზით დაფარვა; ამიტომ დაივიწყა ყოველი, უფლის თანადგომით გამოვიდა მონასტრიდან, გაექცა ფუჭ განდიდებას და სურდა, მხოლოდ ღვთისთვის ყოფილიყო ცნობილი“ (18, გვ. 31).

ხოლო რაც შეეხება წმინდა პახომიოსს, „შფოთავდა მასთან მყოფთა საწუხარით საკაცობრიო სიამტკბილობისათვის და გულს სტკენდა სხვაგვარი უწესრიგობაც“ (58, გვ. 8).

7. აგიოგრაფიულ თხზულებებში აღწერილია, თუ როგორ ცხოვრებისეულ გზას გადის წმინდანი უფლის სიყვარულისათვის. იგი თრგუნავს საკუთარ თავში ყოველგვარ ცთუნებას და არის მუდმივ სულიერ ღწვაში. მოგვყავს ერთი ეპიზოდი „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებიდან“: მოხუც განდევნილ პალამონისთან ერთად დაყუდებული წმინდა პახომიოსი „მოცალეობით იწვრთნებოდნენ ლოცვად. საქმე მათთვის სასიტყველის რთვა და ქსოვა იყო. შრომით რომ დაიდლებოდნენ, არა თავდასახსნელად, არამედ გლახაკთა გულისთვის იხსენებდნენ სამოციქულოს. მღვიძარე მოხუცი თუ ნახავდა, რომ ძილი ამძიმებდათ, ორნივე გამოვიდოდნენ რიყეზე, მთის ძირას, და კალათებით გადაჰქონდათ ქვიშა ერთი ადგილიდან მეორეზე, რომ მოექანცათ სხეული ფხიზლად ლოცვისათვის“ (58, გვ. 9).

აღსანიშნავია ისიც, რომ წმინდა მოღვაწეები შემოსილნი არიან დარიბული ძაბით. მაგალითად, პახომიოსს და მის ძმას იოვანეს „საბრალობელთა და გლახაკთა სამოსი ემოსათ, თითქოს მანამდე არ შეეძლოთ სხვა რამის ჩაცმა-დახურვა, ვიდრე ამ ძველს არ გაირეცხავდნენ. და მამად ჩვენი პახომიოსი ხშირად ბაღნის ძაძას იცვამდა დაგლახაკებისათვის ხორცისა“ (58, გვ. 12).

მსგავსად არის აღწერილი კოზმან იერუსალიმელის შემოსილობაც. „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრების“ მიხედვით, კოზმანს „ემოსა მხოლოდ ქიტონი და ბეწვიანი წამოსასხამის ნაგლეჯები, რასაც ატარებდა, როცა დამასკოდან წამოვიდა. ოცდასამ წელს იმყოფინა ეს ქიტონი გაუხდელად და გამოუცვლელად“ (18, გვ. 41).

წმინდა მამები „ცხოვრებებში“ მოწამეთა მსგავსად აცხადებენ მზადყოფნას მოწამებრივ ცხოვრებაზე უფლისა და რწმენის ერთგულების ნიშნად. ამ მზადყოფნაზე მეტყველებს „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებაში“ მოხუცი განდევნილის, პალამონის, ქმედება: პალამონისი ავადმყოფობის უამს მცირედით იკვებებოდა. სულიერმა ძმებმა კი ურჩიეს უკეთ გახდომის მიზნით მიეღო მეტი საკვები. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, უკეთესობა არ შეიმჩნეოდა, რაზეც წმინდა მამამ განაცხადა: „თუ ქრისტეს მოწამენი ასო-ასო იკაფებოდნენ, თუ მათ თავებს ჰკვეთდნენ, სწვავდნენ, ხოლო ისინი სიკვდილამდე ძაღვს იკრებდნენ, რად უნდა შევუკრთე უენინესი ამაგის დებას, რის მოვალედაც თავი მიცვინია? ხომ დაგიჯერეთ და ვჭამე ჭამადი, რომელიც სულის მოსათქმელი გეგონათ: ვერაფერი მარგო. აჰა „ღუაწლსა დიდსა შესლვად ვარ“, რომელსა შინა არს სრული შვება, და განვიკურნები; ვინათგან ღუაწლსა ამას ვიქმ არა კაცებრივად, არამედ ღმერთის შესაფერისად“ (58, გვ. 11).

ხოლო იოვანე დამასკელი, როდესაც სპარსეთის მეფემ, ხოსრომ, შეიპყრო და დასაჯა, „ღვთისკაცი ასეთ ბოროტებას უმკლავდებოდა, არ დაცემულა, არამედ მადლობას სწირავდა სასურველ ღმერთს. მოთმინებით გადაიტანა მშვენიერი ასპარეზობა“ (18, გვ. 27).

8. უფლისაგან წმინდა მამებს ეძლევათ გარკვეული დავალება, რომელიც უსათუოდ უნდა აღსრულდეს. ამ სულიერი მისიის შესასრულებლად კი ისინი უკვე ბავშვობაშივე არიან უფლისაგან გამორჩეულნი. წმინდა პახომიოსს სიტყვიერად ეუწყება უფლისაგან: „დარჩი აქ და ააგე მონასტერი; ჭეშმარიტად, მრავალნი მოვლენ შენთან, რათა ბერად აღიკვეცნენ“ (58, გვ. 11), და წმინდა

მოღვაწეც მოსაგდა „საბერმონაზვნო სქიმით“ მისკენ მიმავალთ და ღირსეულად ტვირთულობდა ჯვარს.

9. აგიოგრაფიულ თხზულებებში ხშირად ვხვდებით წმინდანთა უფლის, სულიწმინდის წინამძღოლობით მგზავრობის შემთხვევებს. მაგალითად, იოვანე დამასკელმა „იერუსალიმი ქმნილებებით დაიპყრო, თაყვანი სცა წმინდა საფლავს, იქიდან სულიწმინდამ უწინამძღვრა“ (18, გვ. 31), და სპარსეთს მიაღწია.

10. არცთუ ისე იშვიათობას წარმოადგენს წმინდა მოღვაწეთაგან ყმაწვილთა დამოწაფების შემთხვევები. ისინი საკუთარ თავზე იღებენ აღსაზრდელთა სულიერ განათლებას და აღზრდას. ასე, მაგალითად, „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“ დამასკოს მთავარმა, საკუთარი შვილის, იოვანეს აღზრდა-განათლება და მასზე ზრუნვა გადააბარა კოზმან იერუსალიმელს. კოზმანმა აიღო აგრეთვე საკუთარ თავზე მკვდრეთით აღმდგარი ყრმის აღზრდა, რომელიც „შეჰლადებდა წმინდანს, რომ მას თავისთან ჰყოლოდა, დაემოწაფებინა, მფარველობა გაეწია, არ მოეშორებინა გვერდიდან, სადაც იქნებოდა და გზაც წარემართა“ (18, გვ. 33).

„წმინდა პახომიოსის ცხოვრებაშიც“ მოხუც განდევილს, პალამონს „ღვიძლ შვილად ჰყავდა მიღებული პახომიოსი“ (58, გვ. 12), ზრუნავდა მასზე და სულიერად აწრთობდა.

11. ღრთა განმავლობაში, წმინდა მამები, მიუხედავად განდევილური ცხოვრებისა, ირგვლივ იკრებენ სულიერ თანამოაზრეთა გუნდს. სულიერი სამოს არსებობაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ წმინდა პახომიოსმა წამოიწყო უფრო დიდი მონასტრის შენება იმ მიზნით, რომ „მიეღოთ ამა სოფლად მათკენ მომავლებულნი“ (58, გვ. 12).

ეკლესიათა მშენებლობას ჩვენს მიერ განხილულ ნაწარმოებებშიც ეთმობა გარკვეული ადგილი. მაგალითად, კოზმან იერუსალიმელმა „ააშენა ტაძარი ამ წმინდა მოწამის იოვანეს სახელზე“ (18, გვ. 42).

ხოლო პახომიოსმა, მას შემდეგ, რაც მიიღო უფლისაგან დავალება ტაბენესად წოდებულ ადგილას მონასტრის აშენების, პალამონისთან ერთად ჯერ „ააშენეს სახლაკი, ანუ საყდარი მცირე“ (58, გვ. 11), ხოლო პალამონისის გარდაცვალების შემდეგ პახომიოსმა წამოიწყო უფრო დიდი მონასტრის შენება.

12. წმინდანთა მიმართ კრძალვა და უსიტყვო მორჩილება ახასიათებთ მათ სულიერ შვილებს, მოწაფეებს. ასეთი მორჩილებით გამოირჩევა „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“ კოზმანისაგან

მკვდრეთით აღდგენილი გიორგი, რომელიც „შემოსა სამონაზვნო სქიმით და დაარქვა გრიგოლი, და გახდა იგი ყოველი იქაური მამის მორჩილი, გულმოდგინედ ემსახურებოდა და მონურად აღასრულებდა ყველაფერს, რასაც უბრძანებდნენ“ (18, გვ. 34).

კრძალვასა და მორჩილებას იჩენს ასევე წმინდა პახომიოსი წინამძღვრის, პალამონის მიმართ.

13. წმინდა მამათა ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისება არის აგრეთვე თავმდაბლობა. მათ მოღვაწეობას ლეიტმოტივად გასდევს საკუთარი თავის განქიქება, მდაბიოდ წარმოჩენა. ამის ნათელი დასტურია იოვანე დამასკელის საქციელი, როდესაც იგი, უკვე სახელმძღვანელო მოღვაწე, თავის დამდაბლების მიზნით, დაემოწაფება ერთ მოხუცს დაწყებითი განათლების მიღების მიზნით. სურათის ნათლად წარმოჩენისათვის მოვიხმობთ ეპიზოდს: „მოხუცი წიგნს ასწავლიდა მას, როგორც სთხოვა, დაეთანხმა და ანბანი ასწავლა. ფილოსოფოსი, რომელმაც სრულად მიიღო ელინური განათლება და აღზრდის მწვერვალს მიაღწია, სწავლობდა დამარცვლას და იღებდა დარტყმებს, ნებით თავს აჩვენებდა რა უწიგნურად და უნიჭოდ. გვემა სიამოვნებდა ...

ჰბაძავდა თავის მბრძანებელს, რომელიც ღმერთი იყო და განკაცდა და სიკვდილამდე დაიმდაბლა თავი. ამრიგად ამ ნეტარსაც ზღვა ჰქონდა სიბრძნისა და გულისხმობისა, ნებით გაიხადა თავი უწიგნურადაც, რათა აქ სირცხვილით დატანჯულს, კიდევ უფრო განედიდებინა და აღესრულებინა მბრძანებლის მცნება ღმერთთან მიახლების ღოდინში, პირველი იყო და ნებით ისურვა, გამხდარიყო უკანასკნელი, ემსახურა და ესწავლა, ნაცვლად იმისა, რომ თავად ესწავლებინა და მისთვის ემსახურათ“ (18, გვ. 29-30).

კოზმან იერუსალიმელმაც, როდესაც შეამჩნია მისივე დაწერილი სადღესასწაულო კანონის შეცდომით გალობა, მონდომა სულიერ პირებზე შენიშვნის მიცემა, ოღონდ, საკუთარი ვინაობის, როგორც კანონის შემთხზველის, გაუხშიანებლად.

14. წმინდა მამებს ახასიათებთ თავიანთი საქმიანობისა და ადგილსამყოფელის დამალვა იმ მოტივით, რომ გაურბიან ადამიანთა ამო დიდებას, მაგრამ მათი ნამოღვაწარი მაინც არ იმალება და ყველაფერი გაცხადდება უფლის მიერ.

იოვანე დამასკელი „სიკეთით ცნა ღმერთმა, მისი განგებისამებრ, და ურწმუნო გვარტომთა მოზღვავებამ საცნაური გახადა, რადგან, უწინაც ითქვა,

არ ძალუძს ქალაქს დაფარულ იყოს, როცა თავზე გადმოწოლილი მთის ქვეშ მდებარეობს“ (18, გვ. 19). ანალოგიური სახარებისეული სიტყვებითვე არის გადმოცემული „იოვანე ოქროპირისა“ (19, გვ. 128) და „თევდოსი დიდის ცხოვრებებში“ (49, გვ. 186) უფლისაგან წმინდანის ღვაწლის გაცხადების შესახებ.

ხოლო კოზმან იერუსალიმელი „განამტკიცებს ეკლესიებს, სარწმუნოების სიტყვას თესავს და სულიწმინდის მადლით სასწაულებს მოიმოქმედებს, რომლებითაც ცნობილი ხდება მთელ რომში, ახლომდებარე ქვეყნებსა და ქალაქებში, და გადაწყვეტს, რომ იქიდანაც უნდა წავიდეს, რაკი გაურბის ადამიანთა ამო დიდებას“ (18, გვ. 42).

15. აგიოგრაფიულ თხზულებებში წარმოჩენილია, თუ როგორ განითქვამენ სახელს წმინდანები არა მარტო მათი მოღვაწეობის არეალში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც და თუ როგორ მიისწრაფიან მათ სანახავად მრავალნი და თხოულობენ კურთხევას.

მაგალითად, იოვანე დამასკელს „ღირსეულად მიაგეს პატივი სირიიდან და ეგვიპტიდან სპარსთა ქვეყნამდე ჩასულს, რომელიც ქადაგებდა, ნათელს სცემდა“ (18, გვ. 26). აგრეთვე, „მან მოქალაქობით სახელი გაითქვა ქალაქის მკვიდრთა, მთავართა, მღვდელთმთავართა და მონაზონთა შორის. ყველას თვალწინ სასწაულად გადაიშალა კაცის სიკეთე შესაცნობი და თვალსაჩინო; მისკენ ეშურებოდნენ ცოდნის შესაძენად და თითოეული მისგან, როგორც დაუშრეტელი წყაროდან, საზრდოობდა არა წყლით, არამედ გულში ეღვრებოდათ სიხარულით ცხოველმყოფელი სიტყვა და სარწმუნოებისაკენ მოიქცეოდნენ. დანარჩენი ხალხი ... შედიოდნენ მისი სიტყვის მოსასმენად და სარგებლობდნენ; გულმოდგინენი, კურთხევის ღირსნიც გახდნენ, ზოგი კურთხევას და სარგებლობას ღებულობდა რა, დიდად ნაამები ბრუნდებოდა თავის სახლში“ (18, გვ. 34).

ასევე დიდი პატივით მიიღეს კოზმან იერუსალიმელი საბას ლავრაში სულიერმა ძმებმა და მისგან კურთხევა ითხოვეს.

16. მნიშვნელოვან მომენტს წარმოადგენს „ცხოვრებათა“ უანრის აგიოგრაფიულ თხზულებებში სასულიერო და საერო წოდების პირებს შორის არსებული ურთიერთობის წარმოჩინება. სასულიერო პირები დიდი ავტორიტეტით სარგებლობენ და პატივით მიიღებიან საერო პირთა კარზე. „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაშიც“ წმინდა მამათა შეგონებებს გულისყურით ისმენენ ხელისუფალნი.

სასულიერო და საერო პირთა ურთიერთობის საინტერესო შემთხვევას წარმოადგენს კოზმან იერუსალიმელსა და მეფე კონსტანტინეს შორის მომხდარი ერთი ინციდენტი. მეფე კონსტანტინემდე როდესაც მიაღწია კოზმან იერუსალიმელის ღვაწლის ამბავმა, მოინდომა წმინდა მამასთან მისვლა. ეშმაკისეულმა ძალებმა სცადეს მეფის შეფერხება, მაგრამ წმინდანის მიმართ დიდმა რწმენამ და ნდობამ სასწაულებრივად გადაარჩინა მეფე სიკვდილისაგან, რის შემდეგაც მეფემ კიდევ უფრო დიდი გულისყურით მოისმინა კოზმან იერუსალიმელისაგან მის მიმართ გამოთქმული შეგონება: „ღმერთს და ზესთამეუფეს ბაძავდე ყველაფერში და შენ, რომელიც მიწაზედ ჰმეფობ, ყოველ სიკეთეს იქმოდე. თავად ხომ მართალთაც აპკურებს და უსამართლოთაც. მზე ხომ ბოროტათვისაც ამოჰყავს და კეთილთათვისაც და შეაგონებს მტერთა სიყვარულს და მაზნევართა სიკეთის მოქმედებად მიღებას“ (18, გვ. 36).

ასეთივე დიდი პატივი ხვდა იოვანე დამასკელს სპარსეთის მეფის, ხოსროს, კარზე. მიუხედავად რელიგიური სხვაობისა, სპარსეთის მეფემ იგი „შეიწყნარა, შეიტკბო და ხარობდა მოსმენით“ (18, გვ. 26).

საერო ხელისუფალნი მატერიალურადაც ეხმარებიან სასულიერო პირებს. მაგალითად, მეფე კონსტანტინემ კოზმან იერუსალიმელს „გაატანა საკმაოდ დიდი საცხოვრებელი, რაც თვალთ მნახველისთვისაც დაუჯერებელი იყო“ (18, გვ. 41).

17. ყურადღება გამახვილებულია წმინდა მამათა გარდაცვალების, დაკრძალვისა და გლოვის რიტუალზე, რადგანაც მას არსებითი ადგილი ეთმობა აგიოგრაფიულ ძეგლებში. ჩვენ მიერ წარმოდგენილ თხზულებებში გარდაცვალების სცენა არ არის წარმოდგენილი ისეთი სისავსით და დეტალების სიმრავლით, როგორსაც ვხვდებით თუნდაც ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში. მაგალითად, მათში ვრცლად არ არის წარმოდგენილი წმინდა მამათა ზიარება სიკვდილამდე, აგრეთვე ანგელოზთა დასის მიკითხვა წმინდანზე სასუფეველში წასაბრძანებლად და სხვა.

კოზმან იერუსალიმელი „წმინდა სამების ნათლით გაბრწყინებული; მიძინებული უტკბესი ძილით და წმინდანთა საფერი, შეუერთდა მამათა, მოძღვართა და მღვდელთმთავართა, - მამა და მოძღვარი და მღვდელთმთავარი, მიწიერი ანგელოზი ... და მიიცვალა ცათა კარავში, სხეული მიწას მიანდო და სული ღმერთს. ყოველად პატიოსანმა სტეფანოსმა, საბას ლავრის წინამძღვარმა, და მისმა მოწაფეებმა იგალობეს დასაკრძალავი საგალობლები, თაყვანი სცეს

და ღირსეულად მიიღეს აიაზმა იმ ღირსეულის სხეულზე ხელის მიკარებით, მიასვენეს იგი საფლავთან, როგორც აუწყა მათ ჯერ კიდევ ცოცხალმა უნეტარესმა. საფლავი მას საკუთარი ხელით ამოეთხარა. კრძალვით დამარხეს“ (18, გვ. 43).

18. ავტორის მიერ წმინდანის მიმართ ხოტბის შესხმა და მისი მოღვაწეობის განდიდება აგიოგრაფიული თხზულებების თანმხლები მომენტია. ასეა განდიდებული კოზმან იერუსალიმელის ღვაწლი: „ეს განთქმული და დიდებული წმინდანი, ჭეშმარიტების ჭეშმარიტი სამკაული, ოქროს, მარგალიტების და სხვა პატიოსან თვალთა ნაცვლად თავისი ღვთივ შთაგონებული სიტყვებით ამკობს ეკლესიას, ყოველმხრივ მიმბაძველი ქრისტეს სწავლებისა და დამდაბლების; იყო იგი მამათაგანი – მორწმუნე, პატიოსანი, უჩვეულოდ მდიდარი, კეთილშობილი და წყალობის მადლით შემკული – ნაყოფის მიხედვით ხის შესაცნობად“ (18, გვ. 19).

წმინდა მამათა ცხოვრება ხომ მისაბაძია ყველასათვის, აკი კოზმან იერუსალიმელი თავადვე აღნიშნავს, რომ გარდასულ წმინდან მოღვაწეებზე მიბაძვა აღავსებდა მას ახალი ენერგიით: „მე იქ ის გზა გავასრულე პატიოსანი და წმინდა ხატებისათვის მარტვილთა და მამათა, ნეტარი სტეფანოსის და სხვათა, გვერდით ვდგებოდით, მათს მოწამებრივ გზას მივყვებოდით, რაც განამტკიცებდა და ჩემს ჩამოყრილ ხელებს ხელახალი ძალით ავსებდა“ (18, გვ. 38-39).

19. სამეცნიერო ლიტერატურაში გავრცელებულია ის შეხედულება, რომ აგიოგრაფიულ მწერლობაში ძალზე მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა წმინდა მამათა შედარებას ბიბლიურ წინაპართან და სხვა წმინდა მამებთან.

მაგალითად, „წმინდა პახომიოსის ცხოვრების“ ავტორი შენიშნავს, რომ პახომიოსი „მრავალჯამ მორკინალი დემონებთან, ჭეშმარიტებისათვის მოღვაწე და მოასპარეზე, მსგავსად უწმინდესი ანტონიოსის, უფალს სთხოვს ძილის განფრთხობას, რათა დღედაღამ მღვიძარე ვდევნიდეთ მტერთა“ (58, გვ. 15).

ხოლო „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრების“ ავტორი იოვანეს აღარებს მოსეს: „მეორე მოსე, წერდა ღვთივ მოცემულ სჯულის კანონს“ (18, გვ. 26). აგიოგრაფი აგრეთვე აღნიშნავს, რომ იოვანე „ჰბაძავდა თავის მბრძანებელს, რომელიც ღმერთი იყო და განკაცდა და სიკვდილამდე დაიმდაბლა თავი. ამრიგად ამ ნეტარსაც ზღვა ჰქონდა სიბრძნისა და გულისხმობისა, ნებით გაიხადა თავი უწიგნურადაც“ (18, გვ. 30).

* * *

სასწაულთქმედებათა აღწერა, როგორც ცნობილია, ერთ-ერთი ფართოდ გაერცელებული მოტივია ზოგადად აგიოგრაფიული ჟანრის ლიტერატურაში. სასწაულთმოქმედებათა სიმართლეში არ შეიძლებოდა არანაირი ეჭვის შეტანა, რადგანაც აგიოგრაფიულ ლიტერატურას მოეთხოვებოდა სრული ჭეშმარიტების ასახვა, მიუხედავად იმისა, რომ სასწაული ხდება უფლის ძალით და ნებით, მიწიერ სამყაროში სასწაულთა ქმნადობას ხორცი ესხმება და რეალიზდება წმინდანთა მეოხებით.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილ „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებებშიც“ სასწაულთმოქმედებებს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავთ და შევეცდებით მათ აღწერა-დახასიათებას და სათანადო ჯგუფების მიხედვით დალაგებას.

I სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებები.

1. ხილვები ცხადში:

გაერცელებულია ხილვათა ის სახეობა, როდესაც წმინდა მამებს ეცხადებათ ანგელოზი და სათანადო დავალებას აძლევს აღსასრულებლად. მაგალითად, წმინდა პახომიოსმა ლოცვის დროს, „რათა ღვთის უზენაეს ზრახვას მისწვდომოდა, იხილა ანგელოზი, მოვლენილი უფლისაგან, როგორც მანოეს და მის ცოლს გამოეცხადა და სამფსონის დაბადების ამბავი ამცნო: „სურვილი ღვთისა არს ჰმსახურებდეს კაცთა მოდგმას და კვლავ შეირიგოს“. სამეზის თქვა ეს და განვიდა“ (58, გვ. 15).

ა) არის შემთხვევები, როდესაც გამოცხადება-ხილვები ხდება არა ხილული, არამედ სიტყვიერი ფორმით. ასეთი სიტყვიერი ხილვა აქვს წმინდა პახომიოსს. მას, ტაბენესედ წოდებულ უდაბნოში ლოცვაში გართულს „მისწვდა ხმა (ხილვით ჯერ არცრა სჩვენებოდა): „დარჩი აქ და ააგე მონასტერი; ჭეშმარიტად, მრავალნი მოვლენ შენთან, რათა ბერად აღიკვეცნენ“. ესე რა ესმა

და გონების სიწმინდით და სინათლით რა შეუწონა საღვთო წერილს, მიხვდა, რომ წმინდა ხმა იყო“ (58, გვ. 11).

ბ) ხილვათა ჯგუფში მოიაზრება ღვთაებრივი სასწაულებრივი ჩვენებებიც. სანიმუშოდ გავისხენოთ ეპიზოდი „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებიდან“, რომელშიც იოვანემ და კოზმანმა, როდესაც უფალს შესთხოვეს მანსურის შეწყნარება, „მოულოდნელად სახლში ნათელმა შემოანათა შუადამისას, მზის ნათელზე უფრო ბრწყინვალემ, და გაცხადებული ნათლისაგან ხმა ესმათ: „თქვენი ვედრება აღხდა ღმერთამდე“; გამოჩნდა უხილავი და ხმა მოისმა ჭეშმარიტად: „ნება მოშიშთა და მეტრფეთა მისთა ჰყოს და ვედრებისა მათისა შეისმინოს“. ... იმ ხილულმა ნათელმა მთელი სახლი გამოუთქმელი კეთილსურნელებით აავსო, ისე რომ ყველამ მიაშურა სახლს, სადაც იყვნენ წმინდანები და იქიდან, როგორც სამოთხიდან, მოედინებოდნენ მძაფრი სურნელების ნაკადნი“ (18, გვ. 23-24).

ხოლო მეორე ეპიზოდში იოვანე დამასკელმა და მისმა ნათლისმცემელმა კოზმან იერუსალიმელმა ნათლობის შემდეგ „იხილეს წყლის ავაზანში ყრმა, რომელიც ასხივებდა მზის ნათელს; მან სახელით უხმო ორივეს და მიმართა დიდ კოზმანს საგალობლით: „ზღვარდაუდებლის შემძლებელი და ეთერში ზესთამდინარე წყალი“ ... ხოლო ღვთაებრივ იოვანეს მიუგალობა: „სხეულებრივად საფლავში, სულით კი გეენიაში, ვითარცა ღმერთი“ ... ასე განუცხადა, თითქოს ცეცხლის ელვარების სახედ გაშორდა მათ და განუსაზღვრელი კეთილხმიერებით ადავსო არა მხოლოდ სახლი და ეზო-ყურე, არამედ მთელი დამასკო“ (18, გვ. 22-23).

2. ხილვები ძილის დროს:

წმინდა მოღვაწეებს ძილის დროსაც აქვთ ხოლმე ხილვები. მაგალითად, წმინდა პახომიოსმა ნათლობის შემდეგ ძილში ნახა შემდეგი: „უმზერდა თავის თავს, ცით ცვარნასხურებს. და ცვარი მოაგროვა მარჯვენა ხელში და იქცა ნამი თაფლის გოლეულად და, დავარდა თუ არა გოლეული მიწაზე, გაისმა უცხო ხმა: „გარდაქმნილი შეიცან, რადგან შენია ამიერიდან“ (58, გვ. 8).

II. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ზემოქმედება ადამიანებზე.

1. აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში გავრცელებულ წმინდანთაგან უკეთურთა და ურწმუნოთა დასჯის კონკრეტულ მაგალითს ვაწყდებით „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“. კოზმან იერუსალიმელი, როდესაც გაიგებს ორი მწვალებლის მაქსიმესა და ფლორენტიოსის მიერ უფლისა და მის აუგად მოხსენიებას, განაცხადებს: „თუ მე ქრისტეს მონა ვარ ჭეშმარიტი და ღმერთი ჭეშმარიტი არის ქრისტე, იმ ცეცხლმა, რომლის განცდაც მიესაჯა ურწმუნო თანამოწაფეს კონსტანტინეს ... ნაწილობრივ მოიცვას მაქსიმე და ფლორენტიოსი“. ამის თქმის უმალ, ... წყვიადის მსგავსმა ცეცხლმა მოიცვა უბადრუკნი, საცოდავად იდგნენ სიბნელეში მონასტრის ეზოს შუაში და იწვოდნენ ცეცხლში; და იწყეს ვაება, კბილთა ღრჭენა და ყვირილი: „შეგვიწყალე, უზენაესი ღმერთის მონავ“. ... ამის შემდეგ ღირსეული კაცი შემობრუნდა და ხელით ჯვარი გამოსახა იმ წყვიადის მსგავსსა და უნათლო ცეცხლზე და მიიწვედა ეს ცეცხლი ნელა, სანამ მთლიანად არ განეშორა იმ უბადრუკებს“ (18, გვ. 38-39), რის შემდეგაც ისინი დაეცნენ წმინდა კოზმანის ფერხით და აღიარეს დანაშაული.

2. არის სასწაულები, როდესაც წმინდა მამები, უფლის თანადგომით გაძლიერებულნი, თავის სამყოფელიდან აძევებენ სახეშეცვლილ ეშმაკებს, რომლებიც ცდილობენ წმინდანთა შეშინებას და ცთუნებას. მაგალითად, შურით შეპყრობილ ეშმაკისეულ ძალებს სურდათ წმინდა პახომიოსის დაცემა და „პირისპირ წარუდგნენ. ზოგჯერ, როცა იგი ღოცულობდა და მუხლი უნდა მოეყარა, აფიქრებინებდნენ, თითქოს მის წინ ღრმული იყო, რათა შიშით მუხლის მორთხმა ვერ გაეხდებოდა. და თავად, მანქანებისა და მზაკვრობის მცდელობით რომ მიუხვდებოდა, - რწმენით აღვსებული, დაეცემოდა მუხლებზე, დემონებს არცხვენდა და ღმერთს აკურთხებდა“ (58, გვ. 14). ან კიდევ, პურობის დროს წმინდა პახომიოსთან ეშმაკები „მოვიდნენ შიშველ დიაცთა სახით, რათა თანამეინახეებად დაჰსხდომოდნენ. და ესრეთ დაიწუნა მან გონების თვალი, რომ განქარდნენ მტერნი და მის საწინააღმდეგოდაც ვეღარას იქმოდნენ, რადგან იფარავდა უფალი“ (58, გვ. 14)

3. წმინდა მამები გამორჩეულნი და დაჯილდოებულნი არიან წინასწარმეტყველების უნარით. „იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“ ვხვდებით რამდენიმე სასწაულს, რომელშიც

წარმოჩენილია კოზმან იერუსალიმელისგან დაფარულთა შეცნობის, ინტუიციური შეგრძნების უნარი: კოზმანი დათანხმდა ამირასთან მისვლაზე, „რადგან წინასწარვე ცნა, რარიგი ნადავლის ხელთგდება ელოდა მთავრის სასახლეში“ (18, გვ. 20) იოვანე დამასკელის სახით.

კოზმანმა იწინასწარმეტყველა აგრეთვე ეკლესიაზე მოსალოდნელი განსაცდელი და შემდეგ განუცხადა პატრიარქს: „მძვინვარე ნადირებს, რომლებსაც ეკლესიის შექვრა აქვთ განზრახული, სულიერო და წმინდაო მამაო, ვერ დაინახავ, რადგან ჯერ ორი წელი გაივლის, სანამ აღესრულებოდე და უფალთან სასუფეველს ჰპოვებდე“. მოხდა ისე, როგორც ღირსეულმა კაცმა თქვა“ (18, გვ. 41).

წმინდანები წინასწარმეტყველებენ აგრეთვე თავიანთი გარდაცვალების მოახლოებას, რის გამოც წინასწარ იჭერენ კიდევ თადარიგს. ასე, მაგალითად, კოზმან იერუსალიმელი, როდესაც მივიდა საბას ლავრაში და „ის ადგილი ნახა, მძიმედ დაიკვნესა; ეს არისო თქვა, მრავალი გვემის და განუზომელი ოფლისღვრისაგან განსასვენებელი ჩემი და აქ დავმკვიდრდებიო, და იცოცხლო მას შემდეგ სამი თვე. ეძება წერაქვი და მერე თავისი ხელით იწყო მიწის თხრა და საკუთარი საფლავის მომზადება“ (18, გვ. 42-43).

III. სასწაულები, რომლებშიც ასახულია წმინდა მამათა ჩაურევლად უფლისაგან მოვლენილი საკვირველებები.

1. სასწაულთა გავრცელებულ ფორმას წარმოადგენს უკეთურ ადამიანებზე თავსდამტყდარი ღვთაებრივი რისხვა. ამის ნათელი ნიმუშია „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“ ხატმებრძოლ ეპისკოპოს ევსებიოსზე თავსდამტყდარი რისხვა. სურათის ნათლად წარმოჩენისათვის მოვიხმობთ მაგალითს: კოზმან იერუსალიმელმა ნახა რა ეპისკოპოსის ურწმუნოება, მკაცრად განუცხადა მას: „ევსებიოს, ბოროტი ხარ და ბოროტივე აღსასრულით დაასრულე სიცოცხლეს“. სამი დღის შემდეგ გამოვიდა მღვდელთმთავარი უღირსად სანადიროდ, მონადირეებმა გააღვიძეს ძუ დათვი, რომელიც გაიქცა იქით, სადაც ევსებიოსი იდგა; ცხენი შეება მას, ფეხები გაუკრეს და დათვს მიუგდეს; დათვმა დაფლითა მხედარი და ასე საბრალობლად შეწყდა ეპისკოპოსის სიცოცხლე“ (18, გვ. 32-33).

2. არცთუ იშვიათად მოიპოვება სასწაულები, რომლებშიც წარმოჩენილია წმინდა მოღვაწეებზე უფლის მხარდაჭერა, შეწევნა თუნდაც განსაცდელის კამს. სანიმუშოდ მოგვეყავს პასაჟი „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებიდან“: წმინდა პახომიოსს და მის აღმზრდელ მოხუც განდევილ პალამონს, როდესაც იხილავენ დამწვარ ზეთისხილის ხეს, მათთან მისული ერთ-ერთი ბერთაგანი ამპარტავნული ზრახვებით განუცხადებთ: „ვისაც სწამს თქვენი, დადგესო ამ ნახშირზე და წარსთქვასო სახარების ლოცვა. ... მან დაადგა ფეხი ნახშირს და წართქვა ლოცვა სახარებიდან. და შეწვიტა თუ არა, ეშმაკეული ქმედების ძალად მიიჩნია ძალა ღვთისაგან დათმობის, ფერხთ რომ არ ავნო“ (58, გვ. 9-10). ეს სასწაული მოგვაგონებს „მიქაელის წამებაში“ აღწერილ სასწაულს, რომლის მიხედვით ამირ-მუმლის ბრძანების თანახმად, წმინდა მოღვაწე მიქაელი შიშველი ფეხით უნდა დამდგარიყო გაღვივებულ ნაკვერჩხალზე. წმინდანი დადგა კიდეც და ლოცვის შედეგად მას ფეხზე არა ევნო რა“ (54, გვ. 172).

უფლის შეწევნაზე მეტყველებს აგრეთვე ეპიზოდი „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებიდან“. იოვანეს, მას შემდეგ, რაც საპყრობილეში მოკვეთენ ხელს, „გულმოწყალე ღმერთმა თავისი მშობელის, ყოვლად უმანკო დედის მეოხებით, როგორც მრავლის მეტყველება, ლოცვის უმაღლ განუმთელა ხელი ღვაწლით და შარავანდით მოსილს“ (18, გვ. 27-28). ხოლო ეს შემთხვევა კი გაგვახსენებს „ლუკიანოზის მარტვილობაში“ ასახულ ერთ სასწაულს, რომლის თანახმად, საპყრობილეში მიმავალ წამებულ ლუკიანოზს ლოცვის შემდეგ, ნაწამებ სხეულს შეხებით გაუმრთელებს ანგელოზი და გამოუცხადებს თანადგომას და მფარველობას“ (34, გვ. 11).

IV. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ზეგავლენა მიცვალებულთა სამყაროზე.

1 აგიოგრაფიულ თხზულებებში ძალზე გავრცელებულია წმინდანთაგან მიცვალებულთა მკვდრეთით აღდგომის ფაქტები. ასეთ შემთხვევას ვაწყდებით „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრებაში“: კოზმანმა, როდესაც შეესწრო გარდაცვლილი შვილის დატირებას ქვრივი დედისაგან, ილოცა, „კვნესით და გლოვით დააყარა ცრემლი, შემდეგ ჩააგლო ხელი მიცვალებულის ხელს. და თქვა: „უფალმა ჩემმა, იესო ქრისტემ, რომლის ხელთ

არიან მიცვალებულნი და ცოცხალნი, აღგადგინოს შენ“ – და შესძახა ხმამაღლა: „უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტეს სახელით აღდეგ, შვილო“. და სიტყვის უმაღ ადღა მიცვალებული“ (18, გვ. 33).

V. სასწაულები, რომლებშიც ასახულია ზეგავლენა მატერიალურ სამყაროზე.

1. არის სასწაულები, რომლებშიც სულიერი მოღვაწეები ზემოქმედებენ ბუნებრივ მოვლენებზე, ისინი იმორჩილებენ და მბრძანებლობენ მათზე. ასე დაიმორჩილა ზღვაში გასულმა კოზმან იერუსალიმელმა ქარიშხალი: კოზმანი „წაიყვანეს იმ კუნძულიდან, როცა უბერავდა სამხრეთის ძლიერი ქარი, ჩაძირეს ბევრი ხომალდი. ... ბორანს, რომელზედაც იყო ღირსი იგი, ჩაძირვა ელოდა; მაგრამ ნეტარი დადგა ყველას წინაშე სალოცავად და ხმამაღლა ევედრებოდა ღმერთს, ესრეთ მეტყველი: „ ... შეგვეწიე და ზღვის საშიშროებისაგან გვიხსენ ჩვენ, ერი შენი, და ჩვენთან ერთად ჩვენი დამატყვევებლებიც; ... ამას რომ ღოცულობდა წმინდანი, მყისვე დაცხრა ქარიშხალი და ... ის ერთადერთი ხომალდი გადარჩა უსაფრთხოდ“ (18, გვ. 19).

ამრიგად, წინამდებარე თავში წარმოდგენილი იყო ცდა „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებათა“ სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალთახედვით განხილვისა, თხზულებებს შორის არსებული სიუჟეტურ-კომპოზიციური პარალელების დადგენისა, და ბოლოს განხილული მასალის სათანადო სქემების მიხედვით დაჯგუფებისა.

თავი IV

სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „წამებათა“ ჟანრის ქართულ ორიგინალურ აგიოგრაფიაში

წინამდებარე თავში განვიხილავთ „წამებათა“ ჟანრის ქართულ აგიოგრაფიულ ძეგლებს. ჩვენი მიზანია, შეძლებისდაგვარად მათშიც გამოვყოთ ის სიუჟეტურ-კომპოზიციური მოდელები, რომლებიც საერთოა ზოგადად ქართული აგიოგრაფიული თხზულებებისათვის. აგრეთვე შევეცდებით, დავაღვაწოთ ისინი სათანადო ჯგუფების მიხედვით და მოვაქციოთ სათანადო ჩარჩოებში.

აგიოგრაფიულ თხზულებათა ქვეჟანრებში შეინიშნება განსხვავება იმისდა მიხედვით, ვის შესახებაა თხრობა – „ცხოვრებისა“ თუ „წამების“ გმირთა ირგვლივ, რაც შეპირობებულია შუასაუკუნეობრივი ლიტერატურული პრინციპებით. აკად. დ. ლიხაჩოვის მართებული დაკვირვებით აქ მნიშვნელობა თვით თხზულებათა დასახელებასაც ენიჭება; მაგ., „ცხოვრება“, „მარტვილობა“, „ცხოვრება და დათმენა“, „ცხოვრება და მოწყვედა“... ძველი რუსი მწიგნობარი ცნება „ცხოვრებაში“ რამდენადმე განსხვავებულ აზრს ღებდა“ (64, გვ. 47).

განსხვავება შეიმჩნევა აგრეთვე „ცხოვრებათა“ და „წამებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიულ თხზულებებში კომპოზიციური წყობის თვალსაზრისითაც. ჩვენ კიდევ ერთხელ დავუბრუნდებით კომპოზიციის საკითხს და სანიმუშოდ მოვიყვანთ რ. ბარამიძის შეხედულებას „წამებათა“ და „ცხოვრებათა“ ჟანრის ძეგლების კომპოზიციურ წყობასთან დაკავშირებით. მკვლევარი აღნიშნავს, რომ „მარტვილოლოგიურ ძეგლებში მოცემულია ერთი სიუჟეტური რკალი, თხრობა არაა გართულებული სხვადასხვა ეპიზოდით, შემოფარგლულია ერთი გარკვეული ამბის გადმოცემებით“ (5, გვ. 634), რაც იწვევს კომპოზიციის სიმარტივეს. ხოლო „ცხოვრებების“ სიუჟეტი მეცნიერის აზრით უფრო რთულია. მას ახასიათებს ძირითადი ამბიდან გადახვევა, განყენებული მსჯელობები, სიუჟეტური ხაზის გაწყვეტა და კომპოზიციური მთლიანობის აღსადგენად სტერეოტიპული ფრაზების გამოყენება. მაგალითად ისეთის, როგორცაა: „ხოლო ჩვენ კუაღად აღვიდეთ პირველსავე სიტყუასა და ძალისაებრ ვიპყრათ წესი

თხრობისაჲ“, „პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ“ და ა. შ. რ. ბარამიძე აღნიშნულ კომპოზიციური წყობის სიახლეს უკავშირებს მეტაფრასულ მიმართულებას (5, გვ. 637).

აგიოგრაფიული თხზულებების კომპოზიციურ წყობაზე საუბრის დროს თითქმის იგივეს აღნიშნავს რ. სირაძე. მისი თქმით, ადრინდელი ქართული აგიოგრაფიული მწერლობა იცავს ერთპლანიან კომპოზიციურ წყობას, რომ თხზულებებში ნაამბობი ამბები ქრონოლოგიური თანამიმდევრობის დაცვით მიმდინარეობს. ხოლო უფრო გვიანდელ აგიოგრაფიულ მწერლობაში თავს იჩენს „მეორე პლანის“ კომპოზიციური ელემენტები, რომლებიც დამოუკიდებელ კომპოზიციურ ერთეულად არიან წარმოდგენილნი. ადრეულ პერიოდში თხრობის ძირითადი ხაზიდან ასეთი გადახვევა დარღვევად ითვლებოდა, ამიტომაც ქართველი აგიოგრაფები ცდილობდნენ აღედგინათ ქრონოლოგიური თანამიმდევრობა (36, გვ. 101-102).

იმავდროულად, ვფიქრობთ, აღსანიშნავია ისიც, რომ აგიოგრაფები თავიანთ გმირთა მიმართ და, საზოგადოდ, მკითხველ-„მსმენელის“ შესაგონებლად არცთუ იშვიათად იყენებენ მიმართვებს, რაც, როგორც ჩანს, ნიშანდობლივია საერთოდ აგიოგრაფიული მწერლობისათვის. ყოველ შემთხვევაში, რუსულ სამეცნიერო ლიტერატურაშიც შენიშნულია, რომ ავტორი ყურადღებას მიაქცევინებს მკითხველთ მოვლენისა მიმართ, მაგ.: „მოისმინეთ და შეიგნეთ“, „წაიკითხეთ გულმოდგინებით და გაგებით, რათა გაიგო ბევრი. ხომ საჭიროა შევისმინოთ, რადგან წიგნს გავიგებთ მხოლოდ მაშინ, თუკი შევეცდებით. დიდი ბოროტებაა, თუკი წიგნს ვერ გავიგებთ“ (62, გვ. 118).

1. „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებში, ისევე, როგორც „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნაწარმოებებში, დასაწყისში ან ბოლოში ავტორი აფიქსირებს თხზულების შექმნის დროს, ან კიდევ გვაძლევს ეპოქის დახასიათებას, თუ რა დროში და ვისი მეფობის ჟამს მოღვაწეობდა და აღესრულა წმინდანი.

„შუშანიკის წამებაში“ იაკობ ხუცესი გვამცნობს: „იყო მერვესა წელსა სპარსთა მეფისასა კარად სამეფოდ წარემართა ვარსქენ პიტიახში, ძმ არშუშაძისი...“ (14, გვ. 11).¹

ეპოქას ახასიათებს აგრეთვე იოანე საბანის ძე „აბო თბილელის წამებაში“. იგი გადმოსცემს ქართლის მთავრის, ნერსეს მოღვაწეობას, რომელთანაც

¹ ვიმოწმებთ: იაკობ ცურგაველი, „წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დელოფლისაჲ“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

დაკავშირებულია აბოს მარტვილობა: „რამეთუ იყო ჟამი ოდეს ერისმთავარი იგი ქართლისაჲ, სახელით ნერსე, ძმ ადარნესე კურაპალატისა და ერისმთავრისაჲ, მოწოდებულ იქმნა ქუეყანად ბაბილოვნისა მფლობელისა მისგან მის ჟამისა სარკინოზთაჲსა ამირა მუმნისა აბდილაჲსგან, რომელი იყო ქალაქსა მას დიდსა ბაღდადს, რომელიცა-იგი მან აღაშენა. ხოლო შესმენითა ბოროტთა კაცთაჲთა საპრობილესა შეაგდო მან ნერსე, ერისთავი ქუეყანისა ამის ქართლისაჲ, და პრეობილ იყო იგი მუნ ჟამადმდე სამისა წლისა, ვიდრემდის ბრძანებითა ღმრთისაჲთა მოკუდა აბდილა ამირა მუმნი და დაჯდა მის წილ ძმ მისი მაჰდი...“ (16, გვ. 55-56).¹

2. „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებშიც ავტორი გამოთქვამს მოკრძალებულ სურვილს წმინდანის მოღვაწეობის, მისი მარტვილობის აღწერის შესახებ. „აბო თბილელის წამებაში“, როდესაც ქართლის კათალიკოსი, სამოელი, ავალებს იოვანე საბანის ძეს აბოს მარტვილობის აღწერას, ავტორი შემდეგნაირად გადმოგვცემს საკუთარ განცდას: „მძიმე არს ჩემდა ორკერძოვე. უკუეთუ ურჩ ვექმნე ბრძანებასა თქუენსა, წერილ არს: „შვილი ურჩი წარსაწყმედელსა მიეცესო“, და თუ ვისწრაფო მორჩილებად, მისთვისცა იტყუს: „უდარჯსსა შენსა ნუ გამოეძიებო და უძლიერჯსსა შენსა ნუ განიკითხავო“. ამისთვის შიშმან და ზრუნვამან შემიპყრა მე, და შეშფოთნა გონებაჲ ჩემი და დავეცი და მოვაკლდი მეცნიერებისგან. არამედ უმჯობესად შევკრაცხე მორჩილ-ყოფად თავი ჩემი ბრძანებასა უფლისა ჩემისასა, რომლითა კუალად განვძლიერდი... გულს-მოდგინე ვიქმენ უძლიერჯსსა ჩემსა აღებად და წადიერებაჲ გულისა ჩემისაჲ ადავსო უფალმან, და აღვწერე უღირსისაგან გონებისა ჩემისა შემოკრებული მარტვლობაჲ ... წმიდისა მოწამისაჲ“ (16, გვ. 47-48). და აგიოგრაფი უფლისაგან და მართლმორწმუნე ერისგან ითხოვს შენდობას და ლოცვებში მოსხენიების ღირსად ყოფნას: „მოგიძღუანე უფალსა ჩემსა, რომლისათვის კუალად ვითხოვ ვედრებით: სათნო ყავნ უფალმან გულსა თქუენსა და გულსა ყოვლისა ქრისტეს მოყუარისა ერისა მორწმუნისასა, რომელნი აღმოიკითხვიდენ, რაჲთა ზიარ ლოცვათა თქუენტა იქმნეს კუალად და მერმეცა უღირსებაჲ ჩემი“ (16, გვ. 47-48).

მკითხველ-მსმენელთა შესაგონებლად, მსგავსად იოვანე საბანისძისა, „კოსტანტი-კახის მარტვილობის“ ავტორიც გამოხატავს თავმდაბლობასა და მოკრძალებულ სურვილს წმინდანის წამების აღწერის დროს: „ამისვე

¹ ვიმოწმებთ: იოვანე საბანის ძე „წამებაჲ ჰაბოდისი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-X სს.), თბ., 1963.

მიზეზისათვის მეცა არაღირსმან ვინებე მიბაძვად პირველთა მათ და აღვწერე ცხორებად და წამებად წმიდისა და ნეტარისა მოწამისა კოსტანტისი“ (47, გვ. 165).¹

3. „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებშიც „ცხოვრებათა“ ჟანრის ძეგლების მსგავსად ავტორი მოწადინებულია, დაარწმუნოს მკითხველი თავისი ნაამბობის უტყუარობაში. მაგალითად, იაკობ ხუცესი აღნიშნავს, რომ „და აწ დამტკიცებულად გითხრა თქვენ აღსასრული წმიდისა და სანატრელისა შუშანიკისი“ (14, გვ. 11).

ხოლო როდესაც სამოელ ქართლის კათალიკოსი სწერს იოვანე საბანისძეს და სთხოვს, რომ „ველ-ყავ გამოთქუმად სრულიად ჭეშმარიტად, ვითარ იგი იყო და ვითარცა შენ თვთ უწყი, და აღწერე მარტვლობად წმიდისა მოწამისა ჰაბოღსი“ (16, გვ. 47), იოვანე საბანისძე საპასუხოდ შენიშნავს, რომ „აღვწერე უღირსისგან გონებისა ჩემისა შემოკრებული მარტვლობად, ჭეშმარიტი და უტყუელი, წმიდისა მოწამისად“ (16, გვ. 48).

4. „ცხოვრებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიული ძეგლებისაგან განსხვავებით „წამებათა“ ჟანრის ნაწარმოებებში შედარებით ნაკლები ყურადღება ექცევა წმინდანთა სიყრმეს, მათ წარმომავლობას, გარემოსა და სხვა ცხოვრებისეულ ფაქტებს. აქ უფრო მეტად აქცენტირებულია მარტვილთა ცხოვრება-მოღვაწეობის ის დრო თუ ეპიზოდი, როდესაც იგი შეუდგება ქრისტესმიერ გზას, ე. ი. განსაკუთრებით წარმოჩენილია კულმინაციური მომენტები, თუმცა მათი ცხოვრების გზაც არაა ყურადღების მიღმა დარჩენილი. მწერალი-აგიოგრაფი მოტივირებულად გვისაბუთებს წამებულთა სიმედვრეს, სულიერ ახოვანებას. მაგალითად, თუ მეტი ცნობაა მოცემული გრიგოლ ხანძთელის, ეფთვიმე ათონელისა და ილარიონ ქართველის ბავშვობაზე, ჩვენ ნაკლებ ცნობებს ვაწყდებით შუშანიკის, აბო თბილელის, კოსტანტი-კახისა და გობრონის ბავშვობის შესახებ. ეს კი გამოწვეული უნდა იყოს „წამებათა“ ჟანრის სპეციფიკიდან გამომდინარე, რადგან „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებში თხრობის განვითარება ხდება ერთი სიუჟეტური რკალის ირგვლივ, რომლის ამოსავალი წერტილი არის წმინდანის მარტვილობა თავისი რელიგიური აღმსარებლობის დასაცავად და ამ მარტვილობის გამომწვევი მიზეზების აღწერა. შემდეგი სიტყვებით საუბრობს იაკობ ხუცესი შუშანიკის წარმომავლობასა და მის

¹ ვიძოვებთ: „ცხოვრებად და წამებად კოსტანტისი ქართველისა“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

ღვთისმოშიშობაზე: იგი იყო „ასული ვარდანისი, სომეხთა სპადპეტისად, რომლისათვის ესე მივწერე თქუენდა, მამისაგან სახელით ვარდან, და სიყუარულით სახელი მისი შუშანიკ, მოშიში ღმრთისად, ვითარცა-იგი ვთქუთ, სიყრმითგან თვისით“ (14, გვ. 11).

ხოლო აბო თბილელს ასე ახასიათებს იოვანე საბანისძე: „ესე ნაშობი იყო აბრამეანი ძეთაგან ისმაელისათა, ტომისაგან სარკინოზთადასა, და არა თუ უცხოდაგან თესლისა, არცა ხარჭისაგან შობილი, არამედ ყოლადვე არაბიელთა თესლი, მამულად და დედულად, რომლისაჲ მამაჲ მისი და დედაჲ მისი და ძმანი და დანი მისნი იყვნეს მუნვე ქალაქსა მას შინა ბაღდადს“ (16, გვ. 56). იოვანე საბანისძე მისი განსწავლის მიმართ განსაკუთრებულ მიდრეკილებაზეც აღნიშნავს: „და რაჟამს მოვიდა იგი ქართლდ ცხონდებოდა იგი ნერსე ერისთვისა თანა. და თვისითა სათნოებითა იქმნა იგი საყუარელ ყოვლისა ერისა და შესძინა სწავლად ქართულისა მწიგნობრებისა და ზრახვისა კსნილად. მაშინ იწყო ზედამიწევნად და სწავლად წმიდათა საღმრთოთა წიგნთა ძუელისა და ახლისა შჯულისათა, რამეთუ უფალი მეცნიერ ჰყოფდა მას, და მოვიდის იგი წმიდად ეკლესიად და მარადის ისმენნ წმიდათა სახარებათაგან და საკითხავთა მათ საწინაწარმეტყველოთა და მოციქულთა. და მრავალთაგან შჯულის მეცნიერთა იკითხავნ და ისწავებნ, ხოლო რომელთამე რეცა-თუ ცილობით წინააღუდგებინ, არამედ მიზეზ სწავლისა ექმნებინ მას. და ესრეთ სრულ იქმნა იგი ყოვლითა მოძღურებითა“ (16, გვ. 57).

„კოსტანტი-კახის წამებაში“ კი საუბარია მხოლოდ მის წარმომავლობასა და რელიგიურობაზე, აგიოგრაფის მიერ არ ხდება წმინდანის ბავშვობის პერიოდის კონკრეტობაცია: „იყო ვინმე ქუეყანასა ქართლისასა, სანახებსა ზენა სოფლისასა, კაცი, რომელსა სახელი ერქუა კოსტანტი, რომელსა ეწოდა კახაჲ სახელად მამულისა მის ქუეყანისა. კაცი ესე იყო წარჩინებულ ფრიად დიდად ყოველსა ქუეყანასა ქართლისასა, ფრიადი სიმდიდრჳ აქუნდა და მრავალი საშუებელი ამის სოფლისაჲ. და განთქუმულ იყო სახელი მისი ქუეყანათა შორიელთა“ (47, გვ. 165). და კიდევ: „ესე ნეტარი შემკობილ იყო ორკერძოთავე მით საქმითა, ვითარცა ხჳ ფურცლითა და ნაყოფითა. და აქუნდა მას სარწმუნოებაჲ უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტჳს მიმართ შეუორგულელებელი და უმტკიცესი მათა. და კუალად აქუნდა ნეტარსა მას სარწმუნოებაჲ მღდელთ-მოძღუართა მიმართ და ყოველთა მოწესეთა ეკლესიისათა, ვითარცა-იგი ღირს არს და მართალ. და უყუარდეს მას მონაზონნი და აქუნდა მათა მიმართ სარწმუნოებაჲ და მოსწრაფე იყო მსახურებასა მათსა“ (47, გვ. 165).

5. წმინდა მოღვაწეებს ახასიათებთ ამქვეყნიური დიდების უარყოფა და ბოლომდე უფლისადმი თავის მიძღვნა. ასეთ მოწამებრივ გზას გადის წმინდა შუშანიკი. მან უარყო დედოფლის გვირგვინი და სარწმუნოების დასაცავად ექვსი წლის ტანჯვა-წამების შედეგად წამებულის გვირგვინი დაიდგა თავზე.

6. ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში გვხვდება სხვა აღმსარებლობის მქონე ადამიანის ქრისტიანულ რელიგიასთან მიახლების ფაქტი, რაც შემდგომში იქცევა კიდევ მისი მარტვილობის მიზეზად. აბო თბილელი „ნაშობი აბრაჰამისი არა თუ თვისით გონებით, არამედ წამის ყოფითა ღმრთისა-მიერთა იწვა ესეცა და დაუტევა მამად და დედად და ძმანი და დანი და ნათესავნი და მონაგებნი და აგარაკები, და, ვითარცა-იგი უფალი იტყვს წმიდასა სახარებასა შინა, წარმოვიდა აქა ნერსჴს თანა მგზავრ ქრისტჴს სიყუარულისათჴს... მაშინ უღებ-ყო შჯული იგი მაჰმედისი და წესი იგი მამულისა მის ლოცვისად დაუტევა და შეიყუარა ქრისტჴს ყოვლითა გულითა“ (16, გვ. 57).

ხოლო ევსტათი მცხეთელი „ხედვიდა იგი რჩულსა ქრისტეანეთასა და მსახურებასა ქრისტეჴსსა და წმიდისა ჯუარისა ძალისა ჩინებასა. შეიყუარა მან რჩული ქრისტეანობისად და ჰრწმენა ქრისტე“ (29, გვ. 30).¹ განსხვავებულ რელიგიაზე მყოფ ადამიანთა ქრისტიანულ რწმენაზე გადმოსვლის ფაქტს ვხვდებით აგრეთვე „კოლაელ ყრმათა წამებაში“.

7. „აბიბოს ნეკრესელის წამებაში“ ვხვდებით არატიპურ შემთხვევას, რომელზეც „ცხოვრებათა“ ჟანრის ძეგლების განხილვისას გვქონდა საუბარი. ეს შემთხვევა ეხება წმინდანებს შორის არსებულ არა ხილვით, არამედ სულიერ თანაღმობას, მეგობრობას: აბიბოსს და სვიმეონ მესვეტეს „არა თუ ხილვითა ეხილვა სადამე ერთმანერთი, არამედ სულიერთითა მით სიყუარულითა, რომლითა იხილვების შორეული ვითარცა მახლობელი...“ (31, გვ. 242).²

8. წმინდანებს საუბრებით და შეგონებებით წინასწარ ამზადებენ სულიერი მოძღვრები თუ დაახლოებული პირები მოსალოდნელი განსაცდელისათვის, იმ მოწამებრივი აღსასრულისათვის, რომელიც თავადვე აირჩია წმინდანმა. ისინი მოუწოდებენ წმინდანებს სულიერი სიმხნევისაკენ, საუკუნო სასუფეველის მოსაპოვებლად ამქვეყნიური, ხორციელი ტკივილების დაძლევისაკენ.

¹ ვიმოწმებთ: „მარტვილობად და მოთმინებად ევსტათი მცხეთელისად“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

² ვიმოწმებთ: „მოქალაქობად და წამებად აბიბოს ნეკრესელი ეპისკოპოსისად“, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

იაკობ ხუცესი შემდეგი სიტყვებით მიმართავს წამებულ ქალს: „ღუაწლსა დიდსა შესლვად ხარ, დედოფალო, ეკრძაღე სარწმუნოებასა ქრისტესსა, ნუუკუე მტერმან ვითარცა სრსულმან საძოვარი პოს შენ თანა... მკნე იყავ, მოთმინე და სულგრძელ“ (14, გვ. 13).

აფხაზეთის მთავარიც ასევე აფრთხილებს აბო თბილელს მოსალოდნელი განსაცდელის გამო: „ნუ განხუალ შენ ამიერ ქუეყანით, რამეთუ ქუეყანად იგი ქართლისად სარკინოზთა უპყრიეს და შენ ხარ ბუნებით სარკინოზ. და არა გიტეონ შენ ქრისტეანობით მათ შორის; და მეშინის მე შენთვს, ნუუკუე კუაღად განგდრიკონ შენ სარწმუნოებისაგან ქრისტესისა ნეფსით, გინა უნებლებით, და ესოდენი შრომად შენი წარსწყმიდო“ (16, გვ. 61).

ხოლო შიო მღვიმელი ასე მოძღვრავს აბიბოს ნეკრესელს თხზულებაში: „არა უმეცარ არს სიწმიდე შენი, რამეთუ მრავლითა ჭირითა გვღირს შესლვად სასუფეველსა ღმრთისასა, ხოლო ნუ შესძრწუნდები მათისა მისგან მძღაღრებისა, ვინადგან იტყვს მოციქული, ვითარმედ: „მაჭირვებელთა თქუენტა ჭირი და თქუენ ჭირვეულთა ღხინი“. უწყოდე, რამეთუ ჭირი მათი შენ დიდება გექმნეს წარუვალ და ჭირი ეგე შენი მათ დაცემა და განბნევა“ (31, გვ. 244).

9. სულიერი მოღვაწეები, მიუხედავად გაფრთხილებისა მოსალოდნელი განსაცდელის შესახებ, აცხადებენ თავიანთ მზადყოფნას მოწამებრივ ცხოვრებაზე ქრისტეს სიყვარულისთვის. სწორედ ეს მოწამებრივი აღსასრული ჰყფნთ მათ „წმინდანობის“ შარავანდედს.

შუშანიკი, მაგალითად, ამგვარად განაცხადებს: „მე აწ ამას ვჰმადლობ ღმერთსა, რამეთუ ტანჯვითა მისითა მე ღხინებად ვპოო, და გუემათა და თრევათა მისთათვს მე განსუენებასა მივემთხვო, და უგულისკმოებისა და უწყალოებისა მისისათვს მე წყალობასა მოველი იესუ ქრისტეს მიერ უფლისა ჩემისა“ (14, გვ. 27).

ასევე მზაობას აცხადებს ევსტათი მცხეთელი ქრისტეს სიყვარულისათვის: „არა ხოლო თუ ტანჯვად განმზადებულ ვარ ქრისტეს სიყვარულისათვს, არამედ სიკუდილცა თავი ჩემი არა მეწყალის“ (29, გვ. 32).

„გობრონის წამებაშიც“ წმინდანი მზადაა მოწამებრივი აღსასრულისათვის: „ნეტარსა გობრონს შეემსჭუალნეს კორცნი თვისნი შიშსა ღმრთისასა და

განუმზადა თავი თვისი ქრისტესთვის სატანჯველად და სიკუდილსა დათმენად“ (51, გვ. 177-178).¹

წმინდანები მოწამებრივ ცხოვრებაზე მზადყოფნის გარდა, გამოხატავენ მადლიერებას უფლისადმი, რომელმაც ღირსყო ისინი და მოუვლინათ სატანჯველი მისსავე სახელის სადიდებლად.

მაგალითად, აბო თბილელი „ჰმადლობდა უფალსა და იტყოდა: „გმადლობ შენ, უფალო და მაცხოვარო ღმერთო ჩუენო, იესუ ქრისტე, რამეთუ ღირს მყავ მე განკითხვასა და პერობილებასა სახელისა შენისათვის წმიდისა“ (16, გვ. 65-66).

კონსტანტი-კახი კი „ყოლადვე არა შეშინდა, არცა შეძრწუნდა, არამედ სიხარულით შეიწყნარა მოწვეული იგი მის ზედა და ჰმადლობდა იგი უფალსა“ (47, გვ. 167).

ხოლო „არჩილის წამებაში“ წმინდანი „აკურთხევედა ღმერთსა და ითხოვედა მისმიერსა შეწვენასა, რადთა მოწყალებითა მისითა ღირსყოს თავი თვისი მიმთხუევედ და მკუდრ ყოფად ნათელსა დაუსრულებელსა ყოველთა თანა წმიდათა, რომელთა ღმრთისათვის სიკუდილითა უკვდავებად მოიგეს“ (50, გვ. 210).²

10. „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებში წმინდანები საპერობილეში ყოფნის დროსაც არიან დიდ სულიერ ღწვაში. ისინი გამუდმებით ღოცულობენ, მარხულობენ, მორჩილად ითმენენ ათასგვარ ტკივილს, ტანჯვას უფლის სიყვარულისთვის და ბოლოს ეწამებიან კიდევ.

მაგალითად, შუშანიკმა „ექუსი წელი ციხესა მას შინა აღასრულა და წესიერებითა საღმრთოთა ყუაოდა: მარხვითა, მარადის მღვძარებითა, ზედგომითა, თაყუანის-ცემითა უწყინოდ და კითხვითა წიგნთადათა მოუწყინებელად. განაბრწყინა და განაშუენა ყოველი იგი ციხე სულიერითა მით ქნარითა“ (14, გვ. 22). და კიდევ: „და მიერ დღითგან, ვინადგან პერობილ ყვეს იგი ციხესა მას შინა, სასთაულსა ზედა თავი არა მიდვის, გარნა აღიზი ერთი დაიდვის სასთუნალ. და ქუესაგებელად იყო გირჯაკი ერთი ძუელი და კაცთა თუალსა სასთაული ერთი ხალენისა უცნ სასთუნლით კერძო, და თაყუანის-საცემელად კილიკი ერთი მცირე ქუე წარუგდებიედ, და გრწყილი და ტილი მოუგონებელი ადგილსა მას დასხმულ იყო... და ესეთსა მას ციხესა შინა ექუს

¹ ვიმოწმებთ: „წამებად გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ციხით“, - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-Xსს.), თბ., 1963.

² ვიმოწმებთ: „წამებად არჩილ მეფისადა“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II, (XI-XVIIსს.), თბ., 1967.

წელ პერობილ იყო და მიძმეთა მათ საკრველთა შინა ადიდებდა ღმერთსა“ (14, გვ. 25).

ხოლო აბო თბილელი იმყოფებოდა „საპერობილესა შინა მარხვითა და ლოცვითა და ფსალმუნებითა ღამს და დღს განუსუენებულად და პყოფდა იგი ქველის საქმესა, რამეთუ განყიდა მან ყოველი, რადცა აქუნდა მას, და პზრდიდა იგი მშიერთა და ნაკლულევანთა მის თანა პერობილთა მათ“ (16, გვ. 66).

11. გარდაცვალების მოახლოების დროს, რამდენადც წმინდანთა ღვაწლი არ იმალება და გაცხადდება საზოგადოებაში, მათთან მიდიან სასულიერო და საერო პირები და ითხოვენ კურთხევას. ასე, მაგალითად, შუშანიკის გარდაცვალების მოახლოებას როდესაც შეიტყობს მისი მახლი ჯოჯიკი, თავისი სახლეულით ეწვევა დედოფალს საპერობილეში და სთხოვს: „მაკურთხე მე და ცოლი ჩემი, მკვევალი შენი, და შვილნი ჩემნი და მონა-მკვევალნი ჩემნი, და თუ რადმე შეგცოდეთ, ვითარცა კაცთა საწუთროდსათა და სოფლის მოყუარეთა, მოგვტევენ და ნუ მოიკსენებ მედგრობათა ჩემთა“ (14, გვ. 26).

12. „წამებათა“ უანრის ძეგლებში ხშირად ვხვდებით სცენებს, რომელშიც აღწერილია საზოგადოებისაგან ტირილით გამომშვიდობება და გაცილება წმინდანისა. მოწამებრივ გზაზე მიმავალი წმინდანებიც ერთმანეთის მსგავსი სიტყვებით მიმართავენ და აწყნარებენ თავიანთ გულშემატკივრებს.

საპერობილეში მიმავალ შუშანიკს აცილებდა „ამბოხი მრავალი დედებისა და მამებისად, სიმრავლს ურიცხვ, რამეთუ უკუანა შეუდგეს, კმაჲ აღემაღლა და ტიროდეს და იკავდეს ღაწუთა მათთა და საწყალობელად დასთხევდეს ცრემლთა მათთა წმიდისა შუშანიკისთვის. ხოლო წმიდამან შუშანიკ უკმოპხედნა ერსა მას და პრქუა მათ: „ნუ სტირთ, ძმანო ჩემნო და დანო ჩემნო ... არამედ ლოცვასა მომიკსენეთ. და ჯმნულმცაცვარ მე თქუნებან ამიერთგან, რამეთუ არღარა მიხილოთ ცოცხალი გამოსრული ციხით“ (14, გვ. 20-21).

აბო თბილელი კი გამოიყვანეს „ეგრწოვე ბორკილითა ფერტთა და კელთაჲთა; და მიპყვანდა იგი შორის ქალაქსა, და რომელნი პხედვიდეს მას ქრისტეანენი და მეცნიერნი მისნი, ცრემლოდეს მისთვის, ხოლო წმიდა მან პაბო პრქუა მათ: „ნუ სტირთ ჩემ ზედა, არამედ გიხაროდენ, რამეთუ მე უფლისა ჩემისა მივალ; ლოცვით წარმგზავნეთ და მშუდლობამან უფლისამან დაგიცვენით თქუნ“ (16, გვ. 69-70).

ხოლო ევსტათი მცხეთელი ასე ემშვიდობებოდა მომტირალ ახლობლებს: „ჯმნულმცა ვარ მე თქუნებან, რამეთუ მე აქა არღარა მოქცევად ვარ, და ქრისტეს

მე არა უვარ-ვეო, და მათ მე არღარა განმიტეონ ცოცხლებით, ხოლო სიკუდილი ჩემი ტფილისს ყოფად არს საპყრობილესა და თავი მოკუეთად არს ჩემდა, ხოლო გუამი ჩემი მოიწიოს აქავე ნებითა ღმრთისაჲთა“ (29, გვ. 34-35).

13. წმინდანები სიკვდილის წინ ლოცულობენ და მადლობას სწირავენ უფალს, ისინი ამავე დროს უფლისაგან ითხოვენ მფარველობას, შეწევნასა და მათი თავგანწირვის დაფასებას სხვა მარტვილთა გვერდით სასურველი, სათანადო ადგილის მოპოვებით.

აბო თბილელმა სიკვდილის წინ პირჯვარი გადაისახა და შესთხოვა უფალს: „გმადლობ და გაკურთხევე შენ, სამებაო წმიდაო, რამეთუ ღირს მყამე მე მიმთხუევედ ღუაწლსა მას წმიდათა მოწამეთა შენთასა!“ და ესე რაჲ თქუა, უკუნ ისხნა კელნი თვისნი ჯუარის სახედ ზედა ზურგსა თვისსა და მხიარულითა პირითა და კადნიერთა სულითა დაღად-ყო ქრისტეს მიმართ და მოუდრიკა ქედი თვისი მახვლსა“ (16, გვ. 71).

ევსტათი მცხეთელმა კი მუხლის მოდრეკით თქვა: „შენ იცი, უფალო ჩემო იესუ ქრისტე, რამეთუ არავინ ვირჩიე შენსა, არცა მამად, არცა დედად, არცა ძმანი, არცა ნათესავნი, გარნა შენ მხოლოდ უფალი შეგიყუარე და სახელისა შენისათვის ესერა თავი წარმეუეთების დღეს. და ამას ვილოცავ და გვეედრები და ვითხოვ შენ სახიერისაგან, რაჲთა არა დაეტეოს გუამი ჩემი აქა ტფილისს შინა, არამედ ერაჲთა დაემარხოს იგი მცხეთას წმიდასა, სადა-იგი შენ გამომიხნდი“ (29, გვ. 44).

ხოლო კოსტანტი-კახიმ შემდეგნაირად მიმართა უფალს: „გიგალობ შენ, უფალო, ღმერთო ძალთაო, ღმერთო საუკუნეთაო, რომელმან მომეც მე ძალი წინააღდგომად უკეთურისა ამის მსაჯულისა, ვითარცა იგი წინაღწარ სთქუ, ვითარმედ: „თქუნ მომცენით გულნი თქუნნი და მე მიგეც ძალი ჩემი“. ღირს მყავ მე ნათელსა პირისა შენისასა, რამეთუ შენდა მოვივლტი, ქრისტე, ძეო ღმრთისაო, და აჰა ესერა მოუძღურებულ ვარ მე ყოველთაგან წარმართთა სახელისა შენისათვის წმიდისა და უფროდს-და უსჯულოდსა ამისგან მეფისა. და აწ, უფალო, ღმერთო ჩემო, შეიწირე მსხუერპლი ესე ჩემი და შეივედრე სული ჩემი კელთაგან წარმართთასა და მომმადლე აღთქუამად, რომელ აღუთქუ, ვითარმედ: რომელთა აღმიარონ მე წინაშე კაცთა, პატივ სცეს მამამან ჩემმან; და ვითარცა-იგი ამასვე ადგილსა აღიდენ წმიდანი იგი ყრმანი, რომელთა აღვიარეს შენ, და მეცა ღირს მყავ მათ თანა“ (47, გვ. 169).

14. „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებში, რამდენადაც ცნობილია, ვაწყდებით მკვეთრ დაპირისპირებას ქრისტიანობასა და სხვა აღმსარებლობებს შორის. შესაბამისად, მარტვილნიც, „ცხოვრებათა“ ჟანრის წმინდანთაგან განსხვავებით, აღესრულებიან არა თავის სიკვდილით, არამედ წამებით. ამდენად, მათი სიკვდილის, დაკრძალვის და გლოვის რიტუალი ნაჩვენებია უფრო ტრაგიკულ ფონზე, არაქრისტიანთაგან ქრისტიანების დევნის, შევიწროების ფონზე. აღწერილია, თუ როგორ ანადგურებდნენ, წვაგდნენ და მიმოფანტავდნენ წმინდანთა გვამის ნაშთებსაც კი მწამებლები, რათა შიშის ზარი დაეცათ სხვა ქრისტიანებს შორის.

მაგალითად, „აბო თბილელის წამებაში“ აღწერილია, თუ როგორ სთხოვენ სარკინოზები თავიანთ მსაჯულს გარდაცვლილი აბოს გვამის მიცემას, „რათა განვიღოთ და დავწუათ იგი ცეცხლითა და განვაქარვოთ იგი და აღვკოცოთ საცთური ქრისტეანეთად, რათა იხილონ ყოველთა და შეეშინოს და რომელნიმე მათგანნი მოიქცენ ჩუენდა და ჩუენგანთა ეშინოდის და არღარა შეუდგენ სწავლასა ქრისტეანეთასა“ (16, გვ. 72). ასეც მოხდა, რის შემდეგაც ხალხმა „განაგდეს შიში მძლავრთად მათ და განვიღოდეს ყოველნივე ადგილსა მას, სადაცა დაწუნეს ჳორცნი იგი წმიდისა მოწამისანი; მოხუცებულნი მორბოდეს კუერთხებითა თვისითა, მკელობელნი ვლდომით, ვითარცა ირემნი, ჳაბუკნი სრბით, ყრმანი ჳდომით ურთიერთს, დედანი მსგავს იყვნეს წმიდათა მათ მენელსაცხებელთა, რომელთა სრბით მიაქუნდა სულნელები იგი წმიდასა მას ქრისტეს ღმრთისა ჩუენისა საფლავსა...“ (16, გვ. 74).

სოლო „ვესტათი მცხეთელის წამებაში“ მარზპანი მიხვდა რა ვესტათის სიმტკიცეს რელიგიის შეცვლასთან დაკავშირებით, გასცა ბრძანება, რომ „წარიყვანეთ ეგე საპურობილედ და იდუმალ ღამით თავი წარჳკუეთეთ, რათა არავინ ქრისტეანეთა ცნან და პატივსცენ გუამსა მისსა, და წარისუენით ჳორცნი მისნი ქალაქსა გარე, განაბნიენით შესაჭმელად მჳეცთა და მფრინველთა“ (29, გვ. 44). მართლაც, მისი მიტოვებული, დასახინრებული გვამი მოიძიეს ქრისტიანებმა და სამოელ კათალიკოსის ძალისხმევით დიდი პატივით დაიკრძალა მცხეთაში.

„შუშანიკის წამებაში“ კი ორმა ეპისკოპოსმა იოვანემ და აფოცმა, „ვითარცა ჳართა მჳნეთა დაუღლვილთა ჳესკნელისა მის ფასისათა, ყოვლით კრებულთურთ ფსალმუნითა სულიერითა და კეროვნითა აღნთებულთა და საკუმეველითა სულნელითა აღვისუენით პატიოსანნი ძუალნი და გამოვისუენით წმიდასა მას

ეკლესიასა. და დაგჳკრძალენით წმიდანი იგი და დიდებულნი და პატივცემულნი ნაწილნი წმიდისა შუშანიკისნი განმზადებულსა მას ადგილსა. და მას ღამესა ანგელოზთა სახედ ღამწ იგი განვათიეთ და დავითის ქნართა მით ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა და ძესა მისსა უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა ვადიდებდით“ (14, გვ. 28).

ასევე დიდი პატივით და დიდებით დაკრძალეს აბიბოს ნეკრესელი.

15. აგიოგრაფთაგან წმინდანზე, მარტილზე ხოტბის შესხმა დამახასიათებელია აგრეთვე „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებისათვის. ავტორები ამას ახორციელებენ როგორც თხრობის ფორმით, ასევე ისეთი ეპითეტების გამოყენებით, როგორცაა: „ნაყოფი შუენიერი“, „სპეტაკი ვარდი“, „ჰაერისა სულნელმყოფელი“, „ტარიგი იგი ქრისტესი“, „სამგზის სანატრელი“ და სხვა.

შემდეგი სიტყვებით განადიდებს აგიოგრაფი აბიბოს ნეკრესელს: „ჩემი არს მოწამე ესე და არა სხვსა, ჩემისა ამისგან საყდრისა, ნაყოფი შუენიერი, მხიარულებისა ჩემდა მომღებელი, სპეტაკი ვარდი, ჰაერისა სულნელ-მყოფელი, ჩემდა მომფენელი, რომელმან სანთელი თვისი აღანთო ზედა მაღალსა მთასა, რადთა ყოველი სოფელი ჰხედვიდეს მას ნათელსა დაუშრეტელსა, ორპირად მანათობელსა, ღმრთისა მიმართ შემწირველსა თვთ მის სიტყუსა დაუსაბამოდსა გორცსა, უკანადასკნელ მასვე სანატრელსა საკუროთხეველსა თავი თვისი შეწირა“ (31, გვ. 241).

ასევე განადიდებს აბო თბილელის ღვაწლს იოვანე საბანისძე: „გაქებდე შენ, ღუაწლისა მძლეო წმიდაო მოწამეო? რამეთუ შენ, ახალი ევე ქრისტეს მორწმუნწ, მოძღუარ ჩუენდა იქმენ სწავლულნი უფროდს გულისხმიერ ჰყვენ, შერყეულნი უფროდს განამტკიცენ, განმტკიცებულნი განამხიარულენ, წარმართნი წადიერ ჰყვენ ქრისტეს მონებად, საცსენებელი მარტვლობისა შენისაჲ ჩუენ დაგვტევე, სახელისა შენისა მითხრობად ყოველთა ქადაგ ვიქმნენით“ (16, გვ. 80).

16. „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებშიც აგიოგრაფები წმინდანებს აღარებენ ბიბლიურ პერსონაჟებს და სხვა დიდ მოწამეებს. ისინი წმინდანთა ნამოქმედარს უძებნიან ბიბლიურ პარალელებს.

„მარტილობებში“ აგრეთვე ხშირია ავტორთა მიერ ბიბლიური ციტატების გამოყენება. მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ჟანრის ძეგლებში მოწამეთა შედარებას ბიბლიურ პერსონაჟებთან არ ეთმობა იმდენად დიდი ადგილი, როგორც ამას ვხვდებით „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნაწარმოებებში. მოგვყავს ორიოდ მაგალითი „აბო თბილელის წამებიდან“: მან „ჩუენდა სოფლად

გამოსლვად იგი არა თუ თვით თავით თვსით განიზრახა, არამედ ვითარცა-იგი უფალმან ჰრქუა ნეტარსა მას აბრაჰამს მასვე ქუეყანასა შინა ქალდეველთასა, ვითარმედ „გამოვედ ქუეყანისაგან შენისა და ნათესავისაგან შენისა და სახლისაგან მამისა შენისა და მოვედ ქუეყანასა მას, რომელი მე გიხუენო შენ“ (16, გვ. 56-57). და კიდევ: „დიდ არს ჩემდა დღჳ ესე, რამეთუ ვხედავ ორკერძოვე ძღვევასა უფლისა ჩემისა იესუ ქრისტჳსსა, რამეთუ დღესასწაულსა ამას შთაჳდა მდინარესა მას იორდანისასა განშიშუღებული ნათლის-ღებად და სიდრმესა მას შინა წყალთასა დამალულისა მის ვეშაპისა თავები ძალითა ღმრთეებისაჲთა შემუხრა. ჯერ-არს ჩემდაცა დღესა ამას, რაჲთა განვიძარცო შიში კორცთა ამათ ჩემთაჲ, რომელნი სამოსელ არიან სულისა ჩემისა და შტაგვდე, ვითარცა სიდრმესა ზღვსასა, შორის ქალაქსა ამას და ნათელ-ვიდო სისხლითა ჩემითა და ცეცხლითა და სულითა, ვითარცა ქადაგა წინამორბედმან იოვანე“ (16, გვ. 68).

აგრეთვე „გობრონის წამებაში“ ქრისტიანმა საზოგადოებამ, როდესაც იხილა წამებული გობრონი, „ჰრწმენა ჭეშმარიტად მარტვლობაჲ მისი. და ესრჳთ უშუენოდა იგი სისხლისა მის გამოწერითა შუბლსა მისსა, ვითარცა იგი, რაჲმს უფალი ჩუენი ცხოვრებისასა მას ვნებასა აღასრულებდა, და გამოიყვანეს იგი ეკლის გურგუნითა, იხილეს იგი ყოველთა. და ესევეითარისა მსგავსებისათჳს უფალი იტყჳს: „კმა არს მოწაფისა მის, თუ იყოს, ვითარცა მოძღუარი თჳსი და უფალი თჳსი“ (51, გვ. 182).

* * *

სასწაულთმოქმედებათა აღწერა, როგორც აღვნიშნეთ, ერთ-ერთი ფართოდ გაერცელებული მოტივია აგიოგრაფიული ჟანრის ლიტერატურაში. „წამებათა“ ჟანრის ორიგინალურ ძეგლებშიც ჩვენ ვხვდებით სასწაულთა შემთხვევებს, მაგრამ არა იმ რაოდენობით, როგორც „ცხოვრებათა“ ჟანრის ძეგლებში. სასწაულთმოქმედებათა ეს სიმცირე, ჩუენი აზრით, ნაწილობრივ, გამოწვეული უნდა

იყოს „წამებათა“ ჟანრის სპეციფიკიდან გამომდინარე. ეს სპეციფიკა კი, როგორც აღვნიშნეთ მდგომარეობს იმაში, რომ ამ ჟანრის ძეგლებში ცენტრალური ადგილი უჭირავს წმინდანის მოწამებრივ აღსასრულს, მისი წამების გამომწვევ მიზეზებს, ანუ აზრის კონცენტრირება ხდება მხოლოდ წმინდანის მარტვილობის ირგვლივ და, ამდენად, სასწაულთქმედებათა აღწერისათვის აღარ რჩება დიდი ადგილი და კიდევ ის მომენტიცაა აღსანიშნავი, რომ „ბოროტებითა და ეშმაკებით საგსე ქვეყანა ქრისტიანულ იდეალს უფრო ფანტასტიკურად ესახება, ვიდრე სახარებისეული სამყარო ოცნებისა. მწერალი ფართოდ უხსნის გზას საკუთარ შინაგან ხილვას მოვლენისა ან ლეგენდურ-სასწაულებრივ გადმოცემებს, იმავე გზით შობილთ. სახარებაა მისთვის ამოსავალი, ბიბლიის თვალთ უყურებს, აღიქვამს და გარდასახავს იგი ყველაფერს“ (40, გვ. 101).

ჩვენი მიზანია, წინამდებარე თავში განხილულ „წამებათა“ ჟანრის თხზულებებში მოცემულ სასწაულთა აღწერა-დახასიათება და შემდეგ დაჯგუფება სათანადო ტიპების მიხედვით. ესენია:

I. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებები.

1. ხილვები ცხადში:

ა) ღვთაებრივი გამოცხადება ფართოდ გავრცელებული მოტივია აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში. მაგრამ არის შემთხვევები, როდესაც ამ გამოცხადებას ეძლევა არა ხილვითი, არამედ სიტყვიერი ფორმა. ანუ ამ დროს წმინდანს ეცხადება უფალი არა ხილულად, არამედ სიტყვიერად. ასეთ შემთხვევას ჩვენ ვაწყდებით „ევსტათი მცხეთელის წამებაში“. მასში აღწერილია ევსტათის სიკვდილის წინა სცენა. მასში წმინდანი ევედრება უფალს მისი ცხედრის მცხეთაში დაკრძალვას, რის შემდეგაც „ესმა კმაჲ, რომელი ეტყოდა ევსტათის და ჰრქუა: „არა უნაკლულჴს იყო შენ პირველთა მათ მადლითა კურნებისაჲთა, რომელთა ვჰრწმენე მე. ხოლო გუამისა შენისათჴს ნუ ჰზრუნავ, ეგრე იყოს, ვითარცა შენ სთქუ ყოფად“ (29, გვ. 44-45).

2. ხილვები გარდაცვალებისას:

ა) ხილვათა ჯგუფს შეიძლება მივაკუთვნოთ აგრეთვე სასწაულებრივი ჩვენებები, რომლებიც ხდება წმინდანის გარდაცვალების შემდგომ. ჩვენი აზრით, ეს სასწაულები წარმოადგენს სასწაულების არატიპურ შემთხვევას. მაგალითად, აბო თბილელის წამების შემდეგ „ვითარცა შემწუხრდა დღე იგი და იყო ჟამი პირველი ღამისად მის, გარდამოავლინა უფალმან ადგილსა მას ზედა ვარსკულავი მოტყინარს, ვითარცა ღამპარი ცეცხლისად, რომელი მყოვარ ჟამ დგა ადგილსა მას, სადა დაწუგეს ნეტარი იგი მოწამს ქრისტესი. და დგა იგი ზე ჰაერთა, ვიდრე სამ ჟამადმდე, გინა უმეტეს, ღამისა მის, რომელი გამოუტყეებდა ბრწყინვალებასა არა თუ ვითარცა ცეცხლი ესე ქუეყანასად, არამედ ვითარცა საშინელებად ელვისად, რომელსა ჰხედვიდეს ყოველნი მოქალაქენი, მსაჯულიცა-იგი და ყოველი ერი და მკვდრნი იგი ქრისტეანეთანი და ყოველნი სარკინოზნი და მწირნი, სხუთ მოსრულნი; მყოვარ ჟამ ჰხედვიდეს გუგაბთა თუალისადთა, ვიდრემდის ჰკლემებოდაცა მძლავრთა მათ და მი-ვინმე-ვიდეს ხილვად ადგილსა მას მსახურთაგანნი მსაჯულისა მის ამირისანი, რამეთუ ჰგონებდეს, ნუუკუე ქრისტეანეთა აღანთეს სანთელი ადგილსა მას. და ვითარცა მიახლებოდეს ადგილსა მას, იხილეს, რამეთუ აღმადღებოდა ვარსკულავი იგი ზე ჰაერთა“ (16, გვ. 74-75); ან კიდევ აბოს გარდაცვალებიდან მეორე დღეს „ღამესა უმეტესდა წყალთა გამოსცეს განსაკურვებელი ნათელი; რომელთა-იგი საოცარ ეგონა ქუეყანასა ზედა და ჰაერსა ქუეშე ცეცხლი იგი ზეცისად, უნდა დაფარვად საკურვებელთა მათ, კუალად წყალთა ვერვე დააყენეს და ვერცა დაშრიტეს ფიცხელთა მათ მფოფინარეთა დელვათა და სიღრმეთა, სადა-იგი შთაყარნეს ღმრთივ პატივცემულნი იგი ძუალნი სანატრელისა მის მოწამისანი, ვიდესა მას ქუეშე, აღმობრწყინდეს ნათელი სუეტისა მსგავსად, ვითარცა ელვანი, რომელნი კუალად მყოვარ ჟამ დგეს და განათლებული იყო გარემოდს კიდეთა მის მდინარისათა კლდს იგი და კბოდენი და ვიდი იგი, ზმთგან ვიდრე ქუედმდე, რომელსა ვერევე ყოველი სიმრავლს ქალაქისად ჰხედვიდა...“ (16, გვ. 75). მსგავს სასწაულს ვხვდებით „გობრონის წამებაში“. გობრონის მოწამეობრივი აღსასრულის შემდეგ უფალმა „აჩუენნა სასწაულნი ზეგარდამო, – ნათელნი ბრწყინვალენი ღამე ყოველ, ვითარცა ღამპარნი აღნთებულნი“ (51, გვ. 183).

II. სასწაულები, რომლებშიც ასახულია ზემოქმედება ადამიანებზე.

1. ავადმყოფთა განკურნება წმინდანის მიერ, როგორც აღვნიშნეთ, გავრცელებული მოტივია აგიოგრაფიული ჟანრის ლიტერატურაში. მაგალითად „შუშანიკის წამებაში“ „მოვიდოდეს მამანი და დედანი აღნათქუმთა შეწირვად და, რად ვის უკმდა, მიემადლებოდა წმიდითა ლოცვითა ნეტარისა შუშანიკისითა, რომელსა მოსცემდა მას კაცთ-მოყუარე ღმერთი: უშვილოთა შვილი, სნეულთა კურნებად, ბრმათა თუალთა ახილვად“ (14, გვ. 22).

2. მარტივლებიც, წმინდა მამების მსგავსად, დაჯილდოებულნი არიან წინასწარმეტყველების უნარით. ისინი წინასწარმეტყველებენ, როგორც რაიმე მოვლენებს, ასევე წინასწარმეტყველებენ თავიანთ სიკვდილს. მათ უფლისაგან ეუწყებათ ესა თუ ის მოვლენა. მაგალითად, აბიბოს ნეკრესელი უწინასწარმეტყველებს დედაკაცს ბერძენთაგან ქვეყნის დაპყრობას: „დედაკაცსა მას უწინასწარმეტყუელა შემდგომად ხოლო მისსა მოსლვად ბერძენთად და დაპყრობად ქუეყანისა ამის ჩუენისად, რომელიცა იგი იქმნა მსწრაფლ, მისსავე დედაკაცისა ზე მოვიდეს ბერძენნი და განასხნეს უსჯულონი იგი სპარსნი და დაიპყრეს ქუეყანად ესე ჩუენი“ (31, გვ. 246).

ხოლო აბო თბილელს მოტივირებულად აქვს „გაცნობიერებული“ სიკვდილის წინათგონობა და ამბობს: „ხვალე განსლვად არს ჩემი ჳორცთაგან და მისლვად უფლისა ჩემისა და ღმრთისა იესუ ქრისტეს თანა“. რამეთუ ესე უფალმან გამოუცხადა თუსსა მას მოწამესა“ (16, გვ. 67).

III. სასწაულები, რომელშიც აღწერილია ზემოქმედება მიცვალებულთა სამყაროზე.

1. საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულები:

ა) სასწაულთა ამ ჯგუფში შედის ისეთი ფართოდ გავრცელებული მოტივი, როგორცაა წმინდანის გარდაცვალების შემდეგ მისგან სასწაულის მოხდენა. კერძოდ, მის საფლავზე ხელის შეხებით სნეულთა განკურნება. მოგვყავს მაგალითი „აბოს წამებიდან“: „ყოველნივე სიხარულითა და მადლობითა ქრისტესითა მივიდოდეს და აღიღებდეს მიწასაცა მის ადგილისასა, და

მრავალნი სენთაგან შეპყრობილნი მიჰყვანდეს და მასვე დღესა შინა განიკურნებოდეს“ (16, გვ. 74).

IV. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ზემოქმედება მატერიალურ სამყაროზე.

1. სასწაულთა ამ ჯგუფში ვაწყდებით ძალზე გავრცელებულ მოტივს, როდესაც თვისებებს იცვლიან ბუნებრივი და ფიზიკური მოვლენები. მაგალითად, „კოლაელ ყრმათა წამებაში“ აღწერილია, თუ როგორ გათბება მდინარის წყალი ბაგშეგების ნათლობის დროს: „იყო უამი ზამთრისად და ღამჴ ნეფხვისად, რამეთუ დღისი ვერ იკადრებდა ნათლის-ცემასა მათსა შიშისაგან წარმართთაჲსა და უფალმანცა ჩუენმან იესუ ქრისტემან ღამჴ ნათელ-ილო იორდანესა მდინარჴსა იოვანესგან. მაშინ მოსცემდა წყალი იგი მკსინვარებასა სიცივისასა და ვითარცა შთაჴდეს ყრმანი იგი მდინარესა მას და ნათელ-ჰსცა ხუცესმან მან ... მაშინ მოსცა წყალმან მან ფრიადი სიტფოდ ვითარცა აბანომან, და ბრძანებითა ღმრთისაჲთა სამოსელნი სპეტაკნი მოიხუნეს ანგელოზთა ზეცით და შეჰმოსნეს ყრმათა მათ ახალ ნათელ-ღებულთა უხილაჲად კაცთაგან“ (52, გვ. 184).¹

2. ცხოველთა მოტივი, როგორც აღვნიშნეთ, გავრცელებულია ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში, მაგრამ „წამებათა“ ჟანრის ძეგლები არ გამოირჩევა ამ ტიპის სასწაულთა სიმრავლით. სურათის ნათლად წარმოჩენისათვის მოვიხმობთ მაგალითს „აბიბოს ნეკრესელის წამებიდან“. აბიბოს მოკვდინების შემდეგ მსაჯული ბრძანებს წამებულის გვამის ცხოველებისათვის მიგდებას. მაგრამ მოხდა სასწაული და „სამგზის სანატრელსა მას, კორცთა მისთა, არარაჲ შეესო ყოლადვე მჴვეცთა და მფრინველთაგან“ (31, გვ. 245).

ამ სასწაულებზე დაკვირვებებმა ცხადყო, რომ „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებშიც მოიპოვება სასწაულთა შემთხვევები, ოღონდ ნაკლები ინტენსიურობით.

ამრიგად, წინამდებარე თავშიც შექმლებისდაგვარად წარმოდგენილი იყო ცდა „წამებათა“ ჟანრის ქართული აგიოგრაფიული თხზულებების განხილვისა

¹ ვიმოწმებთ: „წამებაჲ ყრმათაჲ რიცხვთ ცხრათაჲ“. - ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, (V-X სს.), თბ., 1963.

სხვადასხვა ასპექტით, კერძოდ, ერთმანეთს შორის სიუჟეტურ-კომპოზიციური პარალელების დადგენით, მსგავსი თუ განმასხვავებელი კომპოზიციური შაბლონების გამოკვლევით და ბოლოს განხილული მასალის სათანადო სქემების მიხედვით დაჯგუფებისა.

თავი V

სიუჟეტურ-კომპოზიციური ურთიერთმიმართებანი „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიაში

რამდენადაც წარმოდგენილი ნაშრომი ითვალისწინებს ორიგინალურ და ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებათა ისტორიულ-შედარებითი მეთოდით კვლევას, წინამდებარე თავში ჩვენი მიმოხილვის საგანი იქნება „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიული ნაწარმოებები. შექმლებისდაგვარად იქნება ცდა წარმოდგენილ აგიოგრაფიულ თხზულებებს შორის არსებული სიუჟეტურ-კომპოზიციური პარალელების წარმოჩენისა და აგრეთვე მათში სიუჟეტურ-კომპოზიციური ე.წ. შაბლონებისა თუ მოდელების დადგენისა. შევეცდებით, წარმოდგენილი მასალა დავაღვათ გარკვეული სქემების მიხედვით.

აგიოგრაფიული მწერლობის თავდაპირველ ჟანრად მიჩნეულია ე. წ. „მარტვლობა“, „მოწამეობა“. ამ ჟანრის თხზულებათა შესაქმნელად გამოიყენებოდა ბრალდებულთა დაკითხვისა და გასამართლების ოფიციალური აქტები, რომლებიც ინახებოდა რომელიმე პროკურორებისა და მსაჯულთა არქივებში (22, გვ. 140).

აგიოგრაფიის წარმოშობის ძირითადი თეორიული საფუძველი უნდა ვეძიოთ „ახალი აღთქმის“ ლიტერატურაში. „აქ აღწერილმა იესო ქრისტესა და მისი მოწაფეების მოწამეობრივმა აღსასრულმა განსაზღვრა მოწამეთა კულტის აღმოცენება და „მარტვილობათა“ შექმნა“ (10, გვ. 13).

„მოწამეს“ ანუ ბერძნულად μαρτυρῶν-ს ჰქონდა ორი მნიშვნელობა: „მოწმისა“ და „მოწამისა“. პირველი ითვალისწინებდა ქრისტეს ღვთაებრიობის დადასტურებას, ქრისტიანული სარწმუნოების აღიარებას, ხოლო მეორე – ამ აღიარებას ტანჯვა-წამების ფონზე. I-IV საუკუნეში ქრისტიანთა წამებები მიმდინარეობდა ძირითადად წარმართთაგან და ამ პერიოდის მოწამეებს „ძველი“ მოწამეები ეწოდებოდათ, ხოლო IV საუკუნიდან, მიუხედავად ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებისა, მაინც გრძელდებოდა ქრისტიანთა დევნა-შევიწროება-მარტვილობანი უკვე მწვალებელთაგან და მუსლიმანთაგან, და

შესაბამისად ამ პერიოდის მოწამეებს მოიხსენიებდნენ, როგორც „ახალ“ მოწამეებს.

ჩვენ „წამებათა“ ჟანრის ორიგინალურ აგიოგრაფიულ თხზულებებთან შესადარებლად გამოვიყენეთ ამავე ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიული ძეგლები კ. კეკელიძის „კიმენის“ I და II ტომიდან. ეს კრებული კიდევ იმით არის საინტერესო, რომ „იდლევა მრავალ ისეთ ძეგლს, რომელთა დედნები დაკარგულია“ (59, გვ. 134).

1. ზოგადად აგიოგრაფიულ ლიტერატურაში და, რა თქმა უნდა, „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიულ თხზულებებში, როგორც წინა თავებში აღინიშნა, კანონზომიერ მოვლენად არის მიჩნეული აგიოგრაფის მიერ თხზულების დაწერისა თუ წმინდანის გარდაცვალების დროის დაკონკრეტება, აგრეთვე ავტორის ვინაობის დაფიქსირება. არის შემთხვევები, რომ ავტორი გვაძლევს ეპოქის დახასიათებასაც. მაგალითად, „ლუკიანოზის მარტვილობაში“ შემდეგი სიტყვებით არის ეპოქა დახასიათებული: „პირველსა წელსა ივლიანე მეფისა უღმრთოფსასა განეფინა ბრძანებად უღმრთეებისა მისისადა ყოველსა ქუეყანასა, რადთაუგებდენ ცუდთა ღმერთთა და მრავლითა მოსწრაფებითა განეხუნეს ტაძარნი კერპთანი და რადთა იდიდებოდინ კელთქმუნლნი და პატივეცემოდის ქურუმთა მათ კერპთმსახურთა, რომელთა უწოდდა მღდელ... ხოლო რომელნი წინააღუდგებოდეს და არა დაემორჩილებოდეს განჩინებულსა მას, მიეცემოდეს იგინი მოუგონებელთა და მწარეთა სატანჯველთა“ (34, გვ. 8).¹

„ევგენიას წამებაში“ კი ეპოქის დახასიათებაზე ასეთ სიტყვებს გვაწვდის ავტორი: „მეფობასა ვალენტიანსსა და დალინოსისსა აღდგეს ქრისტეანეთა ზედა სიმრავლს წარმართთადა ჰრომს შინა და იდრტუნეს წინაშე მეფისა“ (53, გვ. 81).²

ეპოქა აღწერილია აგრეთვე „პანსოფი ალექსანდრიელის წამებაში“: „პანსოფის უკუე ვიტყვ მუშაკსა სიმართლისასა. და სახესა კეთილისა სათნოებისასა: რ~ნი იგი მიიღო გურგუნი მოწამებისადა დეკეოზის ზმ უსჯულოდსა მის მეფისა. ოდეს იგი იდელებოდეს მის მიერ ქ~ეანენი“ (57, გვ. 48).³

¹ ვიმოწმებთ: „სიმკნე და მოღუაწებად წმიდისა მოწამისა ლუკიანოზისი, რომელი იწამა ქალაქსა შინა ბაღბაქს“. – ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით, ტფ., 1946.

² ვიმოწმებთ: „წამებად წმიდისა ევგენიადისი“. - ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით, ტფ., 1946.

³ ვიმოწმებთ: „წამებად წმიდისა და ყოვლად-ქებულისა მოწამისა პანსოფი ალექსანდრიელისადა“. ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი I, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით, ტფ., 1918.

წმინდანის გარდაცვალების დრო მითითებულია „ლუკიანოზის ცხოვრებაში“: „ეწამა წმიდად მოწამე ქრისტესი ლუკიოს ქალაქსა შინა ბალბაქს, მეფობასა ივლიანწს უღმრთოდასა, კელმწიფებასა უპატოსისსა ფინიკს ლიბანისასა, თოუესა აგუსტოსსა ოცდაორსა, ხოლო მეუფებასა ცათა და ქუეყანისა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა“ (34, გვ. 15).

ავტორი ასევე ათარიღებს ელიანოსის გარდაცვალებას „ელიანოსის მარტვილობაში“: „აღესრულა წმიდად მოწამე ელიანოს კეთილითა აღსარებითა და სრულითა სარწმუნოებითა მივიდა წინაშე ქრისტესა თოუესა ნოენბერსა ოცდარვასა“ (56, გვ. 37).¹

იგივე სურათს ვაწყდებით „ბოას წამებაში“. ბოა „დაჰკრძალნეს აღღვილსა მას, რომელსა ჰრქვან პურამის, და აღაშწნეს სამარტვრე წმიდათა მათ ძუალთა მისთა ზედა, მეფობასა ავრელიანოზისსა და მთავრობასა საკუნდოტისსა, ბორგილთა საბრძანებელსა, ქალაქსა იარაპოლისსა, თოუესა დეკენბერსა ოცდაათსა“ (55, გვ. 50).²

რაც შეეხება, აგიოგრაფის ვინაობის დასახელებას, იგი შემდეგი სახით არის დაფიქსირებული „მიქაელის წამებაში“: „მე ბასილი გლახაკმან აღვწერე სარგებლად მწერალთა და მკითხველთა და მსმენელთა“ (54, გვ. 172),³ ხოლო „ლუკიანოზის წამების“ ავტორი გვამცნობს. რომ „მე, პომფილიოს გლახაკმან, რომელი შენდობითა და მიშუებითა ღმრთისადათა ვიქმენ ეპისკოპოს ქალაქსა ბალბაქს... გარდამოვიდე და შევაერთე ესე საწამებელი სადიდებელად წმიდისა მის მოწამისა და საქებელად ახოვნად მოღუაწებისა მისისა და სარგებელად ყოველთა მკითხველთა და მსმენელთა“ (34, გვ. 16).

2. ჩვენს მიერ მოხმობილ „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ ძეგლებში აგიოგრაფი დამახასიათებელი თავმდაბლობითა და მოკრძალებით გვამცნობს წმინდანის წამების აღწერის სურვილს. მაგალითად, „ლუკიანოზის წამების“ ავტორი შემდეგს განაცხადებს: „მე, პომფილიოს გლახაკმან... ყოველითა მოსწრაფებითა წადიერად მიგითხარ თქვენ მსგავსად ძალისა ჩემისა,

¹ ვიმოწმებთ: „წამებად წმიდისა მოწამისა ელიანოსისი, რომელი იწამა არაბებს, ქალაქსა შინა ამანს ბალკანისასა“. - ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით, ტფ., 1946.
² ვიმოწმებთ: „წამებად წმიდისა მოწამისა ბოადისი ქუეყანასა ბორგილთასა, ქალაქსა იარაპოლისასა“. - ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით, ტფ., 1946.
³ ვიმოწმებთ: „წამებად წმიდისა მიქაელისი, რომელი იყო ღაღრასა წმიდისა მამისა ჩუენისა საბადისა“. - ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი I, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით, ტფ., 1918.

საყუარელნო“ (34, გვ. 16). ასევე „გლახაკად“ მოიხსენიებს საკუთარ თავს „მიქაელის წამების“ ავტორი ბასილი.

3. დასახელებულ თხზულებებშიც აგიოგრაფები თავისი ნაამბობის ჭეშმარიტების დასამტკიცებლად მოიხმობენ წყაროებს და ასახელებენ პირებს, ვისგანაც სმენიათ წმინდანთა წამების შესახებ. „ლუკიანოზის წამების“ ავტორი მოგვითხრობს, რომ „მე, პომფილიოს გლახაკმან... ძუელისაგან ქარტისა, რომელსა შინა წერილ იყო ცხენებად წმიდისა ამის მოწამისაჲ, გარდამოვიდე და შევაერთე ესე საწამებელი სადიდებელად წმიდისა მის... რამეთუ არა მცირედ დაკლებად ვიხილე ესევეითართა მოღუაწეთა სიმკნით ახოვნებათა მათთა მოთხრობისა დაფარვად, არამედ ყოვლითა მოსწრაფებითა წადიერად მივითხარ თქუენ მსგავსად ძალისა ჩემისა“ (34, გვ. 16).

ხოლო „მიქაელის წამების“ აგიოგრაფი ასახელებს ამბა ბასილს, რომელმაც უამბო მიქაელის წამების შესახებ თევდორე აბუკურასგან მოთხრობილი ამბავი: „გვთხრობდა ამბა ბასილი მღდელი: საბაწმიდელი: კაცი საკურველი და სასწაულთა მხილველი“ (54, გვ. 165).

4. ისევე, როგორც სახარებაში არ არის აღწერილი მაცხოვრის ყრმობის და ყმაწვილობის პერიოდი, „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებშიც შედარებით მწირი ინფორმაციაა მოცემული წამებულთა ბავშვობის, მათი მიდრეკილებების, გარეგნობის და საერთოდ სხვა ცხოვრებისეული დეტალების შესახებ. ასეთ დეტალებზე აქცენტირება შეიმჩნევა უფრო „ცხოვრებათა“ ჟანრის ნაწარმოებებში. „წამებებში“ კი ყურადღება მეტად გამახვილებულია, თავად ჟანრის სპეციფიკიდან გამომდინარე, იმ დროზე, საიდანაც იწყება წმინდანის ქრისტესმიერ გზაზე შედგომა, რომელიც სრულდება წმინდანის მარტვილობით. მაგრამ მიუხედავად ამ ყველაფრისა, ჩვენ „წამებათა“ ძეგლებიდან ამ დეტალის სანიმუშოდ მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს. შემდეგი სიტყვებით წარმოაჩენს აგიოგრაფი პანსოფი ალექსანდრიელის წარმომავლობასა და რელიგიურობას: „იყო ნეტარი ესე ნათესავით ალექსანდრიელი რ~ლისა მამასა ნილო ეწოდებოდა და პატივითა ანთიპატრობისაჲთა იყო იგი პატივცემული“ (57, გვ. 48). პანსოფიმ „მისცა თავი თვისი კითხვასა საღმრთოთა და ღმრთივ-სულიერთა წიგნთასა. და მიერ აღმოვივსო საღმრთოდ და კეთილი გულის-ხმის-ყოფად. და აღმართა კარავი თვისი რტოთა ქუეშე სიბრძნისა ღ~ისათა: და რაჟამს მიიღო უმეტესი ფლობად შესაკუთრებად ღმრთისა ოდეს იგი მამად მისი ჳორცთა-გან განვიდა და დაუტევა საწუთოდ ესე: მაშინ დაუტევა

ამანცა სოფელი და უდაბნოდ შეიყუარა“ (57, გვ. 48). ავტორი საუბრობს აგრეთვე მის სწავლისადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებაზე და უფლისაგან გამორჩეულობაზე: მამამ პანსოფი „ვ~რ აღზარდა ნერგი იგი კეთილი და მიიწია ჟამსა სასწავლოდ მიცემისა. მისცა იგი ვიეთმე მეცნიერთა გარეშისა სწავლულებისათა. და რაოდენი რაჲ ჯერ-იყო დაისწავა კეთილად: და უფროდს ხოლო მისცა თავი თვისი კითხვასა საღმრთოთა და ღმრთივ-სულიერთა წიგნთასა. და მიერ აღმოივსო საღმრთოდ და კეთილი გულის-ხმის-ყოფად (57, გვ. 48). და იგი დაკითხვის დროს ეუბნება მთავარს, რომ „ვინადგან მივეცი ჰელთა თქ~ნთა არა უგულებელს მყოს ქ~ემან ღ~ნ ჩემმან რ~ლმან იგი ღირს მიჩინა სუმაღ ვენაჴისა-გან მისისა ტკბილისა: და ძლიერებითა მისითა დავშრიტნე ისარნი მტერისანი“ (57, გვ. 49):

ასევე წმინდანის წარმომავლობასა და რელიგიურობაზე არის საუბარი „ბოას წამებაში“: ბოა იყო „შვილი აზნაურთად, და ესხნეს მას მამა-დედანი წარჩინებულნი ქალაქისანი, ფრიად მდიდარნი კაცნი, მორწმუნენი ქრისტეანენი, მოშიშნი ღმრთისანი“ (55, გვ. 44). რაც შეეხება მის რელიგიურობას, ბოა იყო „კაცი მართალი, ღმრთის-მსახური და ღმრთის-მოშიში, და ცხომდებოდა იგი სიწმიდითა. იყო იგი მშუდ და მყუდრო და იქცეოდა იგი სიმდაბლით... და საესე იყო მადლითა სულისა წმიდისაჲთა, იმარხავნ ყოველთა დღეთა და ილოცავნ დაუცადებულად. და იქცეოდა უბიწოდ სიყრმითგან... აღზარდეს იგი მშობელთა... და ასწავეს მას ღმრთის მეცნიერებაჲ წიგნთაგან საღმრთოთა. და იყო საქმჴ მისი მარადის მისლგაჲ ეკლესიად, და ისმენნ სიტყუათა სახარებისათა და მოციქულთასა“ (55, გვ. 44).

ხოლო ელიანოსი არ გამოირჩეოდა დიდგვაროვანი წარმომავლობით. იგი იყო „მსახური ღმრთისაჲ კეთილითა სარწმუნოებითა; და ჰელთსაქმრად მისა იყო ქსოვად სელისაჲ. და იყო ქუღბაგი მისი კართა თანა ქალაქისთა“ (56, გვ. 32).

5. წმინდანებს ახასიათებთ ხორციელი დიდების უარყოფა და ბოლომდე სარწმუნოებრივ გზაზე დგომა. მაგალითად, ბოას „არა ქუეყანისა სიბრძნისაჲ, არამედ ზეცისაჲ აქუნდა ცხოვრებაჲ; შეურაცხყო სოფელი და ყოველი, რაჲ არს მას შინა. ზეცისასა ხოლო სიმდიდრესა და საუკუნეთა კეთილთა იწრაფდა დამკვდრებად და მამული იგი მონაგები განუყო ობოლთა და მშიერთა და უღონოთა და განაბნია რომელი აქუნდა იგი საფასჴ და დაიშთინა მცირედი

რადმე, რომელი დღითი-დღედ ეყოფოდა საზრდელად... და განეყენა იგი ყოველთა საქმეთა ამის სოფლისათა“ (55, გვ. 45).

ხოლო პანსოფი ალექსანდრიელმა „რაჟამს მიიღო უმეტესი ფლობად შესაკუთრებად ღმრთისა ოდეს იგი მამად მისი ჳორცთა-გან განვიდა და დაუტევა საწუთოდ ესე: მაშინ დაუტევა ამანცა სოფელი და უდაბნოდ შეიყუარა. რ~ ყლი მონაგები და სიმდიდრე მამული გლახაკთა განუყო: და თვთ განვიდა უდაბნოდ. და ოც და შუდისა წლისა ჟამთა იქცეოდა მუნ მოღუაწებითა კეთილითა. და ღ~თისა სათნოდ ცხონდებოდა“ (57, გვ. 48).

6. მარტვილთა რელიგიური მრწამსი იმთავითვე გარკვეულია ჩვენს მიერ დასახელებულ „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებში, ამდენად იშვიათად ვაწყდებით უცხო აღმსარებლობის მქონე ადამიანთაგან ქრისტიანულ რწმენაზე გადმოსვლის შემთხვევებს. „პანსოფი ალექსანდრიელის წამებაში“ აღწერილია, თუ როგორ იწამა ქრისტიანობა წარმართმა ლიკინიოზმა პანსოფის საღვთისმეტყველო საუბრების შემდეგ. მან განუცხადა მთავარს: „რ~ მე დიდად ვესავ სიბრძნესა ამის კაცისასა. და ვინანი ფ~დ გარდასრულთა-თვს უმეტრებითა ცოდვათა ჩემთა: და ჭ~დ მრწამს ღ~თად ჭ~დ ი~ვ ქ~ე რ~ლსა ესავს კაცი ესე ბრძენი პანსოფი. და გამზადებულ ვარ დათმენად ტანჯვათა სახელისა მისისა-თვს“ (57, გვ. 52). მაგრამ, მიუხედავად მისი მზადყოფნისა, ლიკინიოზი გარკვეულ მიზეზთა გამო გადაურჩა მარტვილობას.

7. წმინდა მოღვაწეებს წინასწარ განაწყოებენ და ამზადებენ სასულიერო პირები მოწამებრივი აღსასრულისათვის. ისინი შეაგონებენ წმინდანებს ამქვეყნიური, ხორციელი ტკივილების დათმენით იმქვეყნიური სასუფეველის მოპოვებას და მოუწოდებენ სულიერი სიმტკიცისაკენ. მაგალითად, „ეგგენიას წამებაში“ ეგგენია შემდეგი სიტყვებით მიმართავს სულიერ დებს და ამზადებს მოსალოდნელი განსაცდელისათვის: „საყუარელნო ჩემნო, რომელნი შეითქვენით ჩემთანა მოღუაწებასა ქალწულებისასა, დევით უკუე მტკიცედ სიყუარულსა ზედა ქრისტესსა; იყავნ სიყუარული მისი გულთა შინა თქუნთა უფროდს პირველისა მის და დაითმინეთ მცირედჟამ ჳირი, რადთა იხარებდეთ უკუნითი უკუნისადმდე. ხოლო მე მიგითუალნე თქვენ სულსა წმიდასა და სარწმუნო არს, რამეთუ დაგიცვენეს თქვენ ყოვლისაგან შეგინებისა და მწიკუღევეანებისა, რადთა მოგიყვანნეს თქვენ ჩემთანა სასძლოსა მას ზეცისასა, სადა იგი არს სიძჳ ჩუენი იესუ ქრისტჳ ქორწილსა მას და შუებასა საუკუნესა“ (53, გვ. 81-82).

ხოლო ლუკიანოზი მსაჯულს მიმართავს უფლის სიტყვებით, რომლითაც უფალმა მოუწოდა თავის მოწაფეებს და გაამხნევათ მოსალოდნელი განსაცდელის წინაშე: „მეფეთა და ჳელმწიფეთა წინაშე წარსდგეთ სახელისა ჩემისათვის საწამებლად მათა და ყოველთა წარმართთა; და ოდეს მიგცენ თქვენ, ნუ ჰზრუნავთ, რასა უკუე იტყოდით, რამეთუ არა თქვენ იყვნეთ მეტყუელნი, არამედ სული იგი მამისა თქუენისაჲ, რომელი იტყოდის თქვენ მიერ“ (34, გვ. 10).

8. წმინდანებს მთელი სიცხადით აქვთ გაცნობიერებული მოსალოდნელი განსაცდელი და მიუხედავად ამის ცოდნისა, ისინი აცხადებენ სრულ მზადყოფნას მოწამებრივ აღსასრულზე უფლისა და რწმენის ერთგულების ნიშნად.

„ბოას წამებაში“ წმინდანი „გულს-იდგინა და სურვიელ იყო სიკუდილსა წამებისასა ქრისტეს სახელისათვის და მწრაფლ თვისნი იგი ჳორცნი მიცემად სატანჯველსა. რამეთუ რასა იგი მოაწვედეს მის ზედა უღმრთონი ჳირსა და იწროებასა, სიხარულით დაითმენდა, რადთამცა ღირს იქმნა იგი წმიდათა თანა მარტურთა გვრგვნსა. ეგრეთ განმზადებულად ღვა ყოველისა მის ჳირისა დათმენად და მოღუაწებად“ (55, გვ. 45).

ელიანოსი კი შემდეგ სიტყვებს განუცხადებს მსაჯულს: „მტანჯე მე, ჳ მსაჯულო, და გუემითა შენითა მაზიარე მე უფალსა ღმერთსა ჩემსა იესუ ქრისტესა“ (56, გვ. 34).

„ლუკიანოზის წამებაშიც“ წმინდანი მოსწრაფეა მოწამებრივი გზის: „ამისთვის მოსწრაფე ვარ, რადთა ვიღუაწო ვნებითა გუამისა ჩემისაჲთა და ვიქმნე მე მკვდრ სასუფეველსა ცათასა; ყავ უკუე აწ რომელი გნებავს, რამეთუ ქრისტეს შემწე ჩემდა არს, და შეურაცხვეყოფ სატანჯველთა შენთა. რამეთუ მან თქუა, მოძღუარმან ცხორებისამან, ვითარმედ ნუ გეშინინ მათგან, რომელთა მოწყუნენ ჳორცნი თქუენნი, ხოლო სულისა ვერ შემძლებელ არიან მოწყუედად, არამედ მისა გეშინოდენ, რომელსა ჳელმწიფებაჲ აქუს სულისა და ჳორცთა წარწყმედად გეჳენიასა შინა ცეცხლისასა“ (34, გვ. 10-11).

ამგვარივე მზაობას მოწამებრივი აღსასრულისათვის აცხადებენ პანსოფი აღექსანდრიელი და მისი ახლადგაქრისტიანებული მეგობარი ლიკინიოზი.

9. წმინდა მოღვაწეები ეწევიან აქტიურ ღვთისმსახურებას. ისინი გამუდმებული ღოცვით, მარხვით, ცდუნებათა დაძლევით სულიერად აწრთობენ საკუთარ თავს. წმინდანები ამას სწადიან როგორც საპყრობილეში, ასევე მის გარეთ.

პანსოფი ალექსანდრიელმა, როდესაც საპყრობილიდან გათავისუფლდა, „მისცა თავი თვისი წინ პანსოფი პირველსავე ჩუეულებასა. მარხვასა ვიტყვ და ლოცვასა და გარდარეულსა მღვდარებასა“ (57, გვ. 56).

„ელიანოსის წამებაში“, როდესაც დააპატიმრეს აჯანყებულები, ელიანოსი საკუთარი სურვილით შევიდა საპყრობილეში, სადაც შეუერთდა პატიმრებს და „ადიშურვა მან შური საღმრთოდ და მიისწრაფა საპყრობილედ და შევიდა და ჯდა მათ შორის; ნუგეშინის სცემდა და განამტკიცებდა მათ და ასწავებდა სიტყუათა ღმრთისათა და სარწმუნობასა“ (56, გვ. 32). ეს პასაჟი როგორღაც მიგვახედებს ცოტნე დადიანის ქმედებისაკენ.

ხოლო ბოა „განეყენა იგი ყოველთა საქმეთა ამის სოფლისათა და მარადის მადლობასა, ვედრებასა და ლოცვასა შესწირავნ ღმრთისა“ (55, გვ. 45).

10. საზოგადოებასთან წმინდანის გამომშვიდობებაც არის ერთ-ერთი გავრცელებული პასაჟი „წამებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიულ ძეგლებში. სულიერ სამწყსოსთან მათი გამომშვიდობება ატარებს საოცრად სევდიან ხასიათს, რადგანაც წმინდანებმა იციან მოსალოდნელი განსაცდელის შესახებ და ისინი უკანასკნელად მიმართავენ და ნუგეშს სცემენ თანამოაზრეებს.

„ევგენიას წამებაში“ წმინდანი ასეთი სიტყვებით ემშვიდობება თავის სულიერ დებს: „ხოლო ამიერითგან ნუდარა ჰგონებთ, ვითარმცა იხილეთ პირი ჩემი ჯორციელად, არამედ იპყართ საქმს ჩემი და სღვაჲ ჩემი, ვითარცა სარკჷ, თქუენ შორის და ჰბაძევდით შურსა ამას ჩემსა და მოღუაწებასა, ვითარ იგი ვიქცეოდე თქუენ შორის“. და ვითარცა დაასრულა წმიდამან ევგენია სიტყუად ესე, ჰამბორს-უყვეს ურთიერთას, და იყო ტირილი დიდი და ცრემლოვანებაჲ მათ შორის, და ნუგეშინის სცა მათ ევგენია და განამტკიცნა ყოველნი, და ყვეს ლოცვაჲ და განეშორა მათგან“ (53, გვ. 82).

11. წმინდანები წამების წინ კიდევ ერთხელ ადავლენენ ლოცვას, სამადლობელს სწირავენ უფალს, რადგან უფალმა გამოარჩია ისინი და მოუვლინა მოწამებრივი გზა, აღსასრული მისსავე სახელის სადიდებლად. წმინდანები აგრეთვე შესთხოვენ უფალს სხვა წამებულთა გვერდით მათთვის სათანადო ადგილის მიჩენას.

„ბოას წამებაში“ წმინდანის უკანასკნელი სიტყვები და სათხოვარი მოგვაგონებს ეპიზოდს „ევსტათი მცხეთელის წამებიდან“, სადაც ევსტათი შესთხოვს უფალს მისი ძელების მცხეთაში დაკრძალვას, რათა არ წაბილწონ ცხოველებმა და ფრინველებმა მისი ცხედარი. ბოა შემდეგი სიტყვებით

მიმართავს უფალს: „უფალო იესუ ქრისტე... სადა იპოოს ნაწილი ძუაღთა ჩემთაჲ, ნუ შეეხებინ მათ სული ბოროტი, მავნებელი კაცთაჲ და პირუტყუთაჲ. გადიდებ შენ, უფალო, და გმადლობ და გაქებ და გააკურთხევ, რამეთუ ღირსმყავ მე სიკუდილსა ამას წამებისასა სახელისა შენისათვის წმიდისა, რომელსა გული მითქუმიდა სიყრმით ჩემითგან. აწ უფალო იესუ ქრისტე, ძეო ღმრთისა ცხოველისაო, ისმინე ჩემი, გლახაკისა მონისა შენისაჲ, და მომმადლე თხოვად ესე ჩემი და მითუალე დათხევად სისხლთა ჩემთაჲ. რამეთუ შენ ხარ მფარველი ჩემი და ჳელთა შენთა შევჳვედრებ სულსა ჩემსა“ (55, გვ. 49).

თითქმის იგივეს შესთხოვს უფალს წმინდა ლუკიანოზიც: „მ უფალო ღმერთო ჩემო... რომლისა მომართ მოვივლტოდე მე სიყრმით ჩემითგან, რომელმან მომანიჭე მე მოთმინებაჲ ვიდრე აღსასრულადმდე... სასოო განწირულთაო, შეივედრე სული ჩემი მშუდობით და შეჳრთე იგი მონათა შენთა თანა წმიდათა, რადთა მათთანა ღირს ვიქმნე სასუფეველსა ცათასა და ცხორებასა საუკუნესა“ (34, გვ. 13).

ხოლო „წმიდამან მიქაელ... განჳფინა ზეწარი თვისი და თავყუანის სცა სამგზის ოღლსა და მშუდობაჲ დაუტევა ერსა და ევედრებოდა ყლსა: შემმოსეთ მე სქემითა ჩემითა და წარმგრაგნეთ ზეწარსა ჩემსა და მიმეცით მოძღუარსა ჩემსა, რა მან მიმცეს მიწასა“ (54, გვ. 171).

12. „ცხოვრებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიული ნაწარმოებებისაგან განსხვავებით „წამებთა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში წამებულთა გარდაცვალების, დაკრძალვის და გლოვის რიტუალი აღიწერება უფრო ტრაგიკულ ფონზე. ეს ტრაგიზმი კი იმაში მდგომარეობს, რომ ურწმუნოთაგან მიმდინარეობდა ქრისტიანთა დევნა-შევიწროება. აღწერილია თუ როგორ ანადგურებდნენ, წვაავდნენ და მიმოფანტავდნენ წმინდანთა გვამის ნაშთებსაც კი მწამებლები, რათა შიშის ზარი დაეცათ სხვა ქრისტიანებს შორის. ამდენად, მარტვილნი აღესრულებოდნენ არა ბუნებრივი სიკვდილით, წმინდა მამათაგან განსხვავებით, არამედ ტანჯვა-წამებით.

„პანსოფი ალექსანდრიელის წამების“ მიხედვით ურწმუნო მთავრისაგან გაგზავნილმა კაცმა „აღუდვა ღამე ცეცხლი ქუაბსა მას სადა იგი იყო ნეტარი პანსოფი და სხუანი იგი ძმანი. და ეგრეთ დაიწუნეს წნი იგი ქუაბსა მას შინა და შეჳვედრნეს სულნი თვისნი ჳელთა ოღისათა. და მიღეს გვრგვნი წამებისაჲ. ჳელითა ანგელოზთაჲთა: ესრეთ აღასრულა ცხრებაჲ თვისი საკვრველმან და

დიდმან პანსოფი“ (57, გვ. 59) და მორწმუნეებმა „წარმოიხუნეს ნაწილნი იგი წ~თა მათ ქ~ს-მოწამეთანი: და დასხნეს ადგილსა წ~სა გალობითა და ქებითა“ (57, გვ. 59).

„ევგენიას წამებაში“ კი „მოავლინა მეფემან ერთი მკვდართაგანი და წარჰკუეთა თავი მისი. და მოვიდეს ნათესავნი მისნი და წარიდეს გუამი წმიდისა ევგენიადსი და დაჰკრძალეს გარეშე ქალაქსა... რამეთუ ადგილსა მას დაემარხნეს წმიდასა ევგენიას მრავალნი მოწამენი“ (53, გვ. 84).

ასევე თავის მოკვეთა ბრძანა მსაჯულმა წმინდა მიქაელის მიმართ. და წმინდანმაც „დაიწერა ჯუარი და მოუდრიკა თავი მახვლსა და სიკუდილსა საცხოვრებელსა: მაშინ მეჭრმლეჲმან წარჰკუეთა წმიდაჲ იგი თავი მისი და აღიღო კელითა თვისითა. ტიროდა და ამბორს უყოფდა: და ყ~ლი ერი ტიროდა“ (54, გვ. 171). ამის შემდეგ გაიმართა დავა ქალაქის მცხოვრებლებსა და მონაზვნებს შორის, თუ სად დაკრძალულიყო მიქაელი. დავა გადაწყდა მიქაელის ცხედრის მონაზვნებზე ბოძებით. და მონაზვნებმა მიქაელის ცხედრით „გ~ა მიიწინეს ლავრად. გამოეგებნეს მამანი კერეონებითა და საცეცხურებითა და დიდითა პატივითა შემოიღეს ეკლესიად გალობითა...“

მაშინ აღასრულეს ფსალმუნებაჲ და ყ~ლი განწესებაჲ შესუენებულთაჲ და დადევს იგი სამარხოსა მარტულთასა. მამათა და მოწამეთა დამწუართასა“ (54, გვ. 172).

ხოლო რაც შეეხება ბოას აღსასრულს, „მოიყვანეს იგი განმზადებულსა მას ადგილსა. და დაადგინეს წმიდაჲ ბოა ფერკთა ზედა მისთა და გარემოაწყვეს მათ სიმრავლჳ შეშისაჲ და აღუდევს ცეცხლი ძლიერად, ვიდრემდის აღასრულეს დაწუვაჲ წმიდისაჲ მის. ხოლო წმიდამან ბოა დაიწერა სახჳ ჯუარისაჲ ყოველთა ასოთა მისთა და აღმოუტევა სული და მისცა კელთა დამზადებელისა თვისისათა... და მოიღო მან გურგვნი დიდებისაჲ ყოველთა თანა წმიდათა. და შემდგომად დაცხრომისა ცეცხლისა მის და დაწუვისა წმიდისა მის შეკრბეს ყოველნი ქრისტეანენი... და აღიხუნეს ნაწილნი იგი წმიდისა და ნეტარისა მოწამისა ბოადსნი და დაჰკრძალნეს ადგილსა მას, რომელსა ჰრქვან პურამის, და აღაშწნეს სამარტურჳ წმიდათა მათ ძუალთა მისთა ზედა“ (55, გვ. 50).

13. აგიოგრაფს აღაფრთოვანებს წამებულის ნამოქმედარი და, ამდენად, ავტორისაგან წმინდანის ღვაწლის განდიდება და ხოტბის შესხმა მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში.

შემდეგი სიტყვებით იწყებს პანსოფი ალექსანდრიელის შემკობას აგიოგრაფი თხზულების დასაწყისში: „თხრობად თქუენდა მნებაჲს საყუარელნო. და უწყებად საქმესა და წარმართებასა კაცისა ამის ღმრთიუ-განბრძნობილისასა. პანსუფის უკუე ვიტყუ მუშაკსა სამართლისასა. და სახესა კეთილისა სათნოებისასა: რ~ნ იგი მიიღო გურგუნი მოწამებისად“ (57, გვ. 48).

წმინდა ელიანოსს კი ავტორი შემდეგი ეპითეტებით ამკობს: „ახოვანი მოღუაწე“, „დამტკიცებული სარწმუნოებასა ზედა ქრისტესსა“.

14. აგიოგრაფიულ თხზულებებში, როგორც ცნობილია, არცთუ მცირე ადგილი ეთმობა აგიოგრაფთა მიერ წმინდანთათვის ბიბლიური არქეტიპების დაძებნას. ჩვენ მრავლად გვხვდება მაგალითები, როდესაც აგიოგრაფები ბიბლიურ წიგნებში უძებნიან წმინდანთა სახეებს და მათ ნამოქმედარს პარალელებს. მსგავს შემთხვევებს ვაწყდებით „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ ძეგლებშიც, ოღონდ შედარებით მცირე რაოდენობით. სანიმუშოდ მოვიყვანოთ რამდენიმე მაგალითს: „ელიანოსის წამება“: „აღიღო წმიდამან ტურთი იგი შეშისად და აღიდვა იგი მკართა თუსთა ზედა; და მიემსგავსა იგი ქრისტესა, უფალსა თუსსა, და ნაყოფიერ ყო სული თუსი საღმრთოდთა ნაყოფითა“ (56, გვ. 36).

დახრჩობისგან სასწაულებრივად გადარჩენილ ეგვიპტიაზე კი აგიოგრაფმა შემდეგი სიტყვები ათქმევინა ხალხს: „ღმერთი არს ეგვიპტიაჲს თანა წყალთა მათ ზედა, ვითარცა პეტრეს თანა, და არა უტევა იგი დანთქმად!“ (53, გვ. 84).

ხოლო ბოამ „კეთილად სლვითა მისითა განცხადებულად ყვნა საქმენი მისნი, განგებითა და წარმართებითა სულიერითა, და ემსგავსებოდა იგი ანგელოზთა სრბითა მისითა და კაცობრივსა ბუნებასა სძლო“ (55, გვ. 44-45).

წმინდანთაგან სასწაულთა ქმნალობას „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებშიც ენიჭება ერთ-ერთი უმთავრესი დატვირთვა, მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ „წამებებში“ ყურადღება უფრო მეტად აქცენტირებულია წმინდანთა მარტვილობაზე. მათში ყურადღება იმდენად არის გამახვილებული მარტვილთა სულიერ სიმტკიცეზე და მოწამებრივ აღსასრულზე, რომ უკანა პლანზე გადადის „ცხოვრებათა“ ჟანრისათვის აგრერიგად დამახასიათებელი მნიშვნელოვანი მოტივი სასწაულეთმოქმედებებისა.

შევეცდებით ჩვენს მიერ განხილულ „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებშიც სასწაულთა სახეების გამოყოფას და სქემატურ დაჯგუფებას.

I. სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებები.

1. ხილვები ცხადში:

ა) ხილვათა ჯგუფს მივაკუთვნებთ სასწაულთა ისეთ გავრცელებულ ფორმას, როგორცაა ნათლით შემოსილი წმინდანის ხილვა. წმინდანები არა მარტო თავად არიან ნათლით მოსილნი და გაბრწყინებულნი, არამედ მიმდებარე ტერიტორიასაც ჰყენენ ნათელს. ასეთი სასწაული გვხვდება „ევგენიას წამებაში“. ევგენია, როდესაც შეიყვანეს „საპრობილესა ბნელსა და უბრძანეს, რადთა იყოს მუნ შინა ათღღს და არა უჩუენონ გემოდ ჭამადისად. ხოლო საპრობილს იგი განათლდა ფრიად და შემდგომად გამოსლვისა მისისა დარჩა ბრწყინვალება იგი ნათლისად აღგილსა მას“ (53, გვ. 84).

ბ) ხილვა აქვთ არა მარტო სასულიერო პირებს, არამედ ჩვეულებრივ მოკვდავებსაც. „ევგენიას წამებაში“ გარდაცვლილი წმინდანის საფლავთან მყოფ მტირალ დედას „წმიდად ევგენია გამოეცხადა მას მღვდარესა შუვალამეს ოდენ, და ემოსა სამოსელი ოქროქსოვილი და თავსა ედგა გურგუნი, და იყო მის თანა სიმრავლს ქალწულთად. და ჰრქუა დედასა თუსსა: „მხიარულ იყავ და იხარებდ,

დედაო ჩემო, რამეთუ უფალმან შემიწყნარა მე წმიდათა თანა... და ამას რად ეტყოდა, გამოჩნდა ნაწილი დიდებისაჲ, რომელი ვერ შესაძლებელ არს კაცთაგან ხილვად, და ანგელოზნი უგალობდეს ღმერთსა კმითა, რომელი ვერ შესაძლებელ არს მითხრობად“ (53, გვ. 84-85).

2. ხილვები ძილის დროს:

ძილში ხილვები აქვთ როგორც სასულიერო პირებს, ასევე ჩვეულებრივ ადამიანებსაც. მათ ეცხადებათ უფლის რჩეულნი, რომელთაგანაც იღებენ გარკვეულ დავალებებს. მაგალითად, მორწმუნე ქალს, რომელიც ეზოში დაკრძალავს პატივით წმინდა ლუკიანოზის ცხედრის ნაწილს, „მეორესა ღამესა გამოეცხადა მას წმიდა იგი მოწამე ქრისტესი და ჰრქუა: „მე ვარ ლუკიოს, რომელი აღსარებისათვის ქრისტესისა ფრიად ვიგუემე ქალაქსა შინა ბაღბაქს, არამედ გრწმენინ და ვითარცა ქრისტეს-მორწმუნისა თანა იყავნ ნაწილი ეგე ასოთა ჩემთაჲ დამარხულ შენტანა“ (34, გვ. 14).

3. ხილვები გარდაცვალებისას:

ა) წმინდანებს სიკვდილის წინაც აქვთ ღვთაებრივი გამოცხადებები, როგორც ხილული, ისე სიტყვიერი სახით. წმინდა ბოას სიკვდილის წინ „ესმა კმით ზეცით, რომელი ეტყოდა მას: „მოვედ, ბოა, სარწმუნოო და გონიერო მონაო, და შევედ სიხარულსა უფლისა შენისასა სასუფეველსა ცათასა, რამეთუ მომიმადლებიეს ყოველი, რომელი ითხოვე, და უფროდსიცა ამისსა მიგმადლო; სადაცა ითქუმოდის სახელი შენი და იყოს ნაწილი ძუალთა შენთაჲ, ივლტოდეს მუნით ყოველი ვნებაჲ კაცთაჲ და პირუტყუთაჲ“ (55, გვ. 49).

II. სასწაულები, რომლებშიც აისახება ზემოქმედება ადამიანებზე.

1. წმინდათაგან უკეთურთა და ურწმუნოთა დასჯის მაგალითებს ვაწყდებით „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებშიც. ასე, მაგალითად, წმინდა ევგენია როდესაც ღოცულობდა, „ღოცვასა ოდენ მისსა იყო ძრვად დიდი ფრიად ადგილსა მას და შეეშინა ყოველთა მუნ მდგომარეთა და შეიძრა საფუძველი საკერპოდსა მის და დაეცა კერპითურთ და არარად დაშთა ადგილსა მას, რომელი არა შეიმუსრა, გარნა ადგილისა მის, სადა იგი ღვა წმიდაჲ

ევგენია. და იყო ესე წინაშე ყოვლისა მის ერისა, რომელნი მოსრულ იყვნეს, რადთა იხილონ მოღუაწებად მოწამისა მის ქრისტესსაჲ“ (53, გვ. 84).

2. წმინდა მოღვაწეთაგან გაგრცელებულია როგორც ადამიანთაგან ეშმაკის განსხმა, ასევე სხვადასხვა არსებებად ტრანსფორმირებულ ეშმაკთა განდევნა თავისი სადგომიდან. „პანსოფი ალექსანდრიელის წამებაში“ აღწერილია, თუ როგორ გაიპო ზღუდე საპყრობილეში და წმინდა პანსოფისთან და ლიკინიოზთან „გამოვიდა მიერ მსგავსი რაჲმე დედაკაცისაჲ ნაქმნევ ხენეში. რ~ იყო სამოსელი მისი ვ~ა მწვრე. და კუბასტი მისი ვ~ა ტყავი ვეშაპისაჲ. და ფერი მისი ვ~ა ვეცხლისაჲ. და თ~ლნი მისნი ვ~ა ცეცხლნი. პირი მისა შავ. ვ~ა მელანი. და თმანი თავისა მისისანი იყვნეს ვ~ა გუელნი. შუბლსა მისსა იყვნეს რქანი ვ~ა ვერძისანი. და ზურგსა ზ~ა მისსა იყვნეს ფრთენი. და ჳამლად ესხნეს მას ნაკურცხალნი ცეცხლისანი. ენაჲ მისი შავ და გესლიან ვ~ა ასპიტისაჲ“ (57, გვ. 55), რომელიც რქით შეიპყრეს წმიდა მოღვაწეებმა და როდესაც განიზრახეს მისი მოკვლა, „ეშმაკი იგი ევედრებოდა საკურველსა პანსოფის. და ეტყოდა. გაფიცებ შენ თავსა უკუდავისასა ნუ განმხეთქ მე. და უკ~თუ განმიტეო. აღვიარო ყ~ი რაჲ იგი ვიზრხე მე. რ~ მოვედ ცთუნებად მაგათდა და შეშინებად და ამისთვის ხატი ესე შევიმოსე“ (57, გვ. 55). პანსოფიმაც მოსთხოვა ეშმაკს, რომ არ ევნო მათთვის და ისე განდევნა.

3. წმინდანთაგან ამა თუ იმ მოვლენის წინასწარმეტყველება დამახასიათებელია აგრეთვე „მარტვილობებისთვისაც“. მარტვილებს უფლისაგან ეუწყებათ თავიანთი მოწამებრივი აღსასრულის შესახებ. აქ შეიძლება მოვიხმოთ პასაუი „ევგენიას წამებიდან“, როდესაც „შემთხვა წმიდაჲ ევგენია ბასილიას და ჰრქუა მას ვითარმედ „უფალმან გამომიცხადა მე შენთვის, რამეთუ ქალწულებისა და მოღუაწებისა შენისათვის გელის შენ გვრგვნი“. ხოლო ბასილია ჰრქუა წმიდასა ევგენიას: „და მეცა ქრისტემან მარწმუნა შენთვის, ვითარმედ მიიღო გვრგვნი მოწამებისაჲ ორწილად: ერთი გვრგვნი ღუაწლისა მისთვის, რომელი იღუაწე ალექსანდრიას, ხოლო მეორე დათხევისათვის სისხლთა შენთაჲსა“ (53, გვ. 81).

III. სასწაულები, რომლებშიც ასახულია წმინდანის ჩაურევლად უფლისაგან მოვლენილი სასწაულები.

1. „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში ვაწყდებით შემთხვევებს, რომლებშიც აღწერილია უკეთურებასა და ურწმუნობაზე უფლისაგან მოვლენილი ღვთაებრივი რისხვა. „ეგვიპტის წამებაში“ ასეთი ღვთაებრივი რისხვა გადმოვიდა წარმართთა კერპზე: როდესაც „აბრატის და იაკინთოს შეიპყრეს და მიიყვანეს საკერპოდ, რადთა უზორონ კერპსა ზევსს. ხოლო მათ განიპყრნეს კელნი თუსნი ღმრთისა მიმართ და ილოცვიდეს. და ვითარცა აღასრულეს ღოცვაჲ მათი, მეყსეულად დაეცა კერპი იგი ფერკთა თანა მათთა, რომლისათვის აიძულებდეს ზორვასა, და იქმნა იგი ვითარცა მტუერი“ (53, გვ. 83).

ხოლო „ელიანოსის წამებაში“, როდესაც ელიანოსს გამოუტანეს განაჩენი, წმინდანმა შესთხოვა უფალს, რომ „გამოაჩინე, უფალო, ჩემზედა ძალი შენი და ჭეშმარიტებაჲ. მომეც მე, ღმერთო, წინააღდგომად მსაჯულსა ამას უმჯულოსა და ერსა მისსა უკეთურსა, რადთა არა თქუან: სადა უკუე არს ღმერთი იგი მისი“. მაშინ გამოუჩნდა მას ანგელოზი უფლისაჲ და ალი იგი ცეცხლისაჲ დაშრიტა და ძალი მტარვალთაჲ მათ დაჰკსნა, და დაეცნეს იგინი ქუეყანასა ზედა, ვითარცა მკუდარნი, და კრულებანი იგი საკრველთა მისთანი ცეცხლითა დაწუნეს და განიკსნნეს წმიდისა მისგან“ (56, გვ. 35).

2. არის სასწაულები, რომლებშიც წარმოჩენილია წმინდა მოღვაწეებზე უფლისაგან მოვლენილი თანადგომა და შეწევნა განსაცდელის ჟამს სხვადასხვა სახით. მაგალითად, „მიქაელის წამებაში“, როდესაც ამირ-მუმლმა მიქაელის შესახებ ბრძანა შიშველი ფეხით გაღვივებულ ნაკვერჩხალზე დაყენება, წმინდანმა ილოცა და „ცეცხლი იგი მოლენდებოდა. და წმიდასა მას არაჲ ევნებოდა“ (54, გვ. 170). ხოლო ამირ-მუმლმა, როდესაც ბრძანა „მოღებაჲ მოთხისა რკინისაჲ დაკლიტულისაჲ. და დასწავლულისაჲ. და ბრძანა განღებაჲ და აღმადებაჲ შივშაგისა მცირისაჲ დაბეჭდულისაჲ: რ-ლსა იყო წერილი წამალი შესასუმელი წამსა მაკუდინებელი რ-ლისაჲ არს სახელი სამსალაჲ... ბრძანა მოღებაჲ ჭურჭელისაჲ. დასხმაჲ თაფლ-წყლისაჲ. და ჩართვაჲ წამლისაჲ. და მიცემაჲ მონაზონისაჲ... მაშინ მონაზონმან აღიმადლა კმაჲ და თქუა: მრწამს მამაჲ: ძმ და სული წმიდაჲ. და დასწერა ჯუარი საუფლოჲ და არა შეეშინა შესუა და ძალითა ღ-თისა ჩ-ნისა... არაჲ ევნო“ (54, გვ. 170-171).

ხოლო საპერობილეში მიმავალმა ნაწამებმა ლუკიანოზმა ილოცა და უფალს შესთხოვა დახმარება და „ვითარცა აღასრულა ლოცვაჲ ესე, გარდამოცდა ანგელოზი უფლისაჲ ზეცით და შეახო მას და მუნქუესვე განიკურნა გუამი მისი გუემულებისაგან. და ჰრქუა მას: „მკნე იყავ და განძლიერდი, რამეთუ მე შენთანა ვარ, იტყვს უფალი“ (34, გვ. 11).

IV. სასწაულები, რომლებშიც ჩანს ზეგავლენა მიცვალებულთა სამყაროზე.

1. საფლავთა და წმიდა ნაწილთა სასწაულები:

ა) „წამებათა ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ ძეგლებშიც არცთუ იშვიათად მოიპოვება სასწაულები, რომლებშიც აღწერილია გარდაცვლილ მარტვილთაგან ავადმყოფთა განკურნება, ადამიანთაგან ეშმაკების განსხმა და უკეთურთა დასჯა. ეს სასწაულები კი ხორციელდება წმინდანთა საფლავზე ან წმინდა ნაწილებზე ხელის შესებით.

გარდაცვლილი წმინდანისაგან სნეულთა განკურნებაზე მაგალითი მოგვყავს „მიქაელის წამებიდან“. წამებული წმინდანის ცხედარი, როდესაც მიასვენეს ეკლესიაში, „იყო ლავრასა შინა ძმად უძღური. სახელით თევდორე. სამისა წლისა ქუემდებარე. და ვა ესმა მას... მოუღებია ქალაქით წამებული. ევედრებოდა რა ჩაიყვანონ ეკლესიად. რა იხილოს წმ იგი რა მეგობარი იყო მისი და არავინ უსმინა: მაშინ აღიმადლა კმად ტირილისაჲ და ეტყოდა: ჟ ძმაო მიქაელ. ნუ დაივიწყებ მეგობარსა. უკუეთუ გაქუს მადლი წმე ქა ღირს-მყავ მე შენსა ნახვასა და მუნქუესვე აღდგა და განძლიერდა: და შთავიდოდა ეკლესიად“ (54, გვ. 172).

ასევე განიკურნენ პანსოფი ალექსანდრიელის საფლავთან სნეულნი და განიდევნენ ეშმაკები: „ურიცხუნი სნეულნი განიკურნებიან და ეშმაკნი იდევნებიან“ (57, გვ. 59).

ხოლო გარდაცვლილ წმინდათაგან უკეთურთა დასჯაზე მეტყველებს ერთი მაგალითი „ლუკიანოზის წამებიდან“. წამებულ ლუკიანოზს, როდესაც ათლიდნენ სხეულის ნაწილებს, ამ პროცესს შეუერთდა ერთი მეაქლემე. თავის მახვილით მანაც იწყო „გამოღებაჲ კელითა თვისითა შინაგანთა ასოთა უბიწოესა მის მსხუერპლისათა ცოხნად კბილითა. მას ჟამსა მეყსა შინა მიიღო მან მისაგებელი, მსგავსი საქმეთა მისთაჲ, რამეთუ მუნქუესვე წარმოსცვევს თუალნი მას და

ყოველთა აქლემთა მისთა, დაისხნეს ქუეყანასა ზედა, ვითარცა მახვლითა აღმოკლნილნი, და დაშთეს იგინი ბრმად. და ვითარცა იხილეს ესე უღმრთოთა მათ, დაუკურდა ფრიად საკურგვლებისა მისთვის, რომელი იქმნა მეაქლემესა ზედა. მაშინ ერთმან მათგანმან მოიბნა აქლემნი იგი და მეაქლემჲ და შეჰყვანდა ქალაქად. და ვითარცა მიიწია კართა ქალაქისათა, დაეცა მეაქლემჲ იგი და სულნი წარჰკდეს საქებელად და სადიდებლად ღმრთისა და საჯსენებლად წმიდისა მის მოწამისა, რომელთა იხილეს იგი“ (34, გვ. 13-14).

ბ) წმინდანის ცხედართან დაკავშირებული სასწაულები, ჩვენი აზრით, საინტერესო შემთხვევას წარმოადგენს აგიოგრაფიულ თხზულებებში. ზოგიერთი მიცვალებული წმინდანი ირგვლივ სასიამოვნო სურნელოვან გარემოს ქმნის, ზოგის ცხედარიც უხრწნელად ინახება, ხოლო „ელიანოსის წამებაში“ ვაწყდებით სასწაულს, რომლის მიხედვით წმინდანის გვამი არა თუ იწვება წამების დროს, არამედ ოქროს მსგავსად განბრწყინდება: „გუამი მისი პატიოსანი არა დაიწუა, არცა დაიკსნა სიტყუსა მისებრ მსაჯულისა, არამედ გამოიჭურვა და უფროეს ოქროესა განწმინდა და გამოგუზნდა ჩუენ, ყოველთა მონათა ქრისტესთა“ (56, გვ. 37).

2. არის სასწაულები, რომლებშიც გარდაცვლილი წმინდანის ნებით აღესრულება ადამიანი ან ცხოველი. სანიმუშოდ მოგვყავს პასაუი „მიქაელის წამებიდან“: მიქაელი, როდესაც აღესრულა „მოძღუარი მისი მტირალი თუალითა. მგლოვარჲ გულითა. და მოხარული სულითა. მოწაფესა თვისსა და მოწამესა ქრისტესსა ესრტო ეტყოდა: უკუეთუ გაქუს კადნიერებაჲ ქრისტეს თანა დღესა მეშუდესა წარმიყვანე მე შენ თანა: და დღესა მეშუდესა დაგჰმარხეთ მოძღუარი მოწაფისა თანა“ (54, გვ. 172).

ამრიგად, წინამდებარე თავში „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიული თხზულებების მიმოხილვით, მათ შორის სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალთახედვით მსგავსი თუ განმასხვავებელი ნიშნების დადგენით, იყო კიდევ ერთი ცდა ნაშრომში დასმული პრობლემატიკის უფრო ფართო ჭრილში გარკვევისა და ამ მხრივ ორიგინალურ და ნათარგმნი აგიოგრაფიულ თხზულებათა ერთმანეთთან შედარებითი მეთოდით კვლევის საქმეში სათანადო დასკვნების გამოტანისა.

და კიდევ: ამ მონაკვეთში შეგნებულად თავი ავარიდეთ სხვადასხვა მკვლევართა მოსაზრებათა მოხმობას მხოლოდღა იმ მოსაზრებით, რომ გვეჩვენებინა საკუთარი თვალთახედვა საკითხისა აგიოგრაფიული ძეგლების მონაცემებთა მიხედვით.

დასკვნა

ამგვარად, ჩვენი სადისერტაციო თემის მიზანს წარმოადგენდა სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალსაზრისით განგვეხილა „ცხოვრებათა“ და „წამებათა“ ჟანრის ქართული ორიგინალური და ნათარგმნი აგიოგრაფიული ნაწარმოებები, წარმოგვეჩინა აგიოგრაფიისათვის დამახასიათებელი შაბლონური ელემენტები, მოდელები და დაგველაგებინა ისინი გარკვეული სქემების მიხედვით.

პირველ თავში განვიხილეთ „ცხოვრებათა“ ჟანრის შემდეგი ქართული აგიოგრაფიული თხზულებები: „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, „იოვანე ზედაზნელის ცხოვრება“, „სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“, „იოვანესა და ეფთვიმე ათონელების ცხოვრება“, „ილარიონ ქართველის ცხოვრება“, „შიოსა და ევაგრეს ცხოვრება“, და „დავით გარეჯელის ცხოვრება“.

აღნიშნულ მასალაზე დაკვირვების შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი საერთო სიუჟეტურ-კომპოზიციური ელემენტები, სქემები:

1) ავტორის მიერ ნაწარმოების დასაწყისში ან ბოლოში თხზულების შექმნის დროის აღნიშვნა, წმინდა მოღვაწის გარდაცვალების დათარიღება და ზოგიერთ შემთხვევაში, აგიოგრაფის ვინაობის დაკონკრეტება.

2) აგიოგრაფის თავმდაბლობის გამოხატულება წმინდანის ცხოვრების აღწერისას.

3) აგიოგრაფის მიერ მკითხველის დარწმუნება თავისი ნაამბობის ჭეშმარიტებაში.

4) წმინდანის გამორჩეულობა ბავშვობაში:

ა) წმინდანის წარმომავლობა;

ბ) წმინდანის გარეგნობა;

გ) წმინდანის სწავლისადმი მიდრეკილება;

დ) წმინდანის რელიგიურობა;

ე) უფლისაგან წმინდანის გამორჩეულობა;

5) წმინდანისაგან ხორციელი დიდების უარყოფა და განმარტოების სურვილი.

6) წმინდანს, მიუხედავად განმარტოებისა, თან ახლავს სულიერი ძმა.

7) წმინდანისაგან უფლის სიყვარულისათვის ყოველგვარი ასკეტური ყოფის ატანა და სულიერი ღწვა.

8) წმინდანი შედარებით მაღალ იერარქიულ დონეს ან არ თანხმდება, ან თანხმდება დიდი თხოვნის შემდეგ.

9) უფლისაგან წმინდანზე დაკისრებული სულიერი მისია.

10) წმინდანის სულიწმინდის წინამძღოლობით მგზავრობა.

11) მცირეწლოვანი ყრმების წმინდანთაგან დამოწაფება.

12) წმინდანი შემოიკრებს სულიერ საძმოს, რომელიც თანდათან ფართოვდება, მათთან ერთად აშენებს და განაახლებს ეკლესია-მონასტრებს და თავადვე ადგენს მონასტრის წესდებას.

13) წმინდანის მიმართ სულიერი ძმების, მოწაფეების მორჩილების გამოხატულება.

14) წმინდა მამები საზრდოს მიღებისას ხშირად მსჯელობენ ხოლმე საღვთისმეტყველო საკითხებზე და ღამეებს ათენებენ ამ სულიერ საუბრებში.

15) წმინდანის თავმდაბლობის წარმოჩენა.

16) წმინდანს არ სურს სასწაულთა გახშიანება, მაგრამ სასწაული მაინც არ იმალება.

17) სახელის მოხვეჭის შემდეგ წმინდანთან სასულიერო და საერო პირთა მისვლა და კურთხევის თხოვნა.

18) წმინდა მამათა შორის არსებული სულიერი მეგობრობა.

19) სასულიერო და საერო პირებს შორის არსებული ურთიერთობის წარმოჩენა; საერო პირებისაგან მატერიალური მხარდაჭერა სასულიერო პირებზე, სანაცვლოდ კი – სულიერ მამათაგან კურთხევის მიცემა და ღოცვებში მათი მოხსენიება.

20) წმინდანისა და მისი მოწაფეების ტირილით ურთიერთგამომშვიდობება ადგილსამყოფელის შეცვლის ან აღსასრულის დროს.

21) წმინდანის სიკვდილის წინ მოწაფეებისაგან მონახულება და მის მიერ მოწაფეთა დალოცვა და კურთხევა.

22) წმინდანის გარდაცვალების, დაკრძალვისა და გლოვის რიტუალი.

23) წმინდანი იკრძალება მის მიერ აშენებულ ეკლესიაში ან განმარტოების ადგილას გამოქვაბულში.

24) აგიოგრაფისაგან წმინდანზე ხოტბის შესხმა.

25) წმინდანის შედარება ბიბლიურ პერსონაჟებთან და სხვა წმინდა მამებთან.

26) თხზულებებში გეოგრაფიული აღწერილობა.

რამდენადაც სასწაულთმოქმედებებს მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა „ცხოვრებათა“ და „წამებათა“ ჟანრის ნაწარმოებებში, ჩვენ შევეცადეთ დასახელებულ თხზულებებში მოგვეხდინა სასწაულთა კლასიფიცირება და დავაჯგუფეთ ისინი სათანადო ტიპის მიხედვით. ესენია:

I. ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებები:

1) ხილვები ცხადში:

ა) ხილვა იმ ადგილისა, სადაც უნდა აშენდეს ეკლესია;

ბ) წმინდანთა სასწაულებრივი გამოჩენა და მისი ნათლის სვეტით შემოსვა;

2) ხილვები ძილის დროს:

ა) ერთი და იგივე ხილვა რამდენიმე სასულიერო მოღვაწისა ერთდროულად;

3) ხილვები გარდაცვალებისას:

ა) წმინდანს მიცვალების ჟამს აქვს ხილვა;

ბ) სხვა სასულიერო პირთა ხილვა რომელიმე წმინდა მამის გარდაცვალებისას;

II. ზემოქმედება ადამიანზე:

1) ურწმუნოთა და უკეთურთა სასწაულებრივი დასჯა;

2) სნეულთა განკურნება;

3) ადამიანთაგან ეშმაკულის გაძევება;

4) წმინდა მამებს აქვთ წინასწარმეტყველებისა და დაფარულთა ცნობის უნარი;

5) წმინდა მოღვაწეთაგან სასწაულის მოხდენა, მიუხედავად მათი არყოფნისა სასწაულის განხორციელების ადგილას;

III. ზეგავლენა მიცვალებულთა სამყაროზე:

1) საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულები:

ა) წმინდანის სიკვდილის შემდეგ ადამიანთა განკურნება და ადამიანთაგან ეშმაკების გაძევება;

ბ) მიცვალებული წმინდანისაგან სურნელოვანი გარემოს შექმნა;

2) ცოცხალი წმინდანის ზემოქმედება მიცვალებულებზე;

3) ადამიანის სასწაულებრივი დასჯა წმინდანისაგან და სხვა სასულიერო პირისაგან ერთდროულად;

4) წმინდანის ლოცვის შედეგად ბოროტი ძალის დამარცხება, მოკვდინება;

5) წმინდა მამისაგან ადამიანის ან ცხოველის მკვდრეთით აღდგენა;

IV. ზემოქმედება მატერიალურ სამყაროზე:

- 1) წმინდანის ძალის ჰიპერბოლოზაცია;
- 2) წმინდანისაგან სტიქიონთა მართვა-დამორჩილება;
- 3) ბუნებრივი და ფიზიკური მოვლენების თვისებათა შეცვლა;
- 4) წმინდა მამათაგან ნივთიერებათა და საგანთა ბუნების შეცვლა;
- 5) საკვების გამრავლება და წყაროს აღმოცენება;
- 6) წმინდანისა და ცხოველთა სამყაროს ურთიერთობა;

რაც შეეხება მეორე თავს, მასში მიმოვიხილეთ „ცხოვრებათა“ ქანრის ქართულად ნათარგმნი შემდეგი აგიოგრაფიული ნაწარმოებები: ანტონი დიდის, თევდოსი დიდის, ეფრემ ასურის, საბა განწმენდილისა და იოვანე ოქროპირის „ცხოვრებები“.

დასახელებული მასალის შედარების საფუძველზე გამოვლინდა ერთმანეთისთვის დამახასიათებელი შემდეგი სიუჟეტურ-კომპოზიციური მოდელები:

1) აგიოგრაფის მიერ თხზულების შექმნის დროის აღნიშვნა, წმინდანის გარდაცვალების დათარიღება და ზოგიერთ შემთხვევაში ავტორის ვინაობის დადგენა.

2) აგიოგრაფისგან თავმდაბლობის გამოჩენა წმინდანის მოღვაწეობის ასახვის დროს.

3) აგიოგრაფისგან მოხმობა იმ წყაროსი, რომელზე დაყრდნობითაც ხდება „ცხოვრების“ აღწერა.

4) წმინდანის გამორჩეულობა სიემაწვილეში:

- ა) წმინდა მოღვაწის წარმომავლობა;
- ბ) გარეგნული მონაცემების აღწერა;
- გ) განსაკუთრებული დამოკიდებულება სწავლისადმი;
- დ) წმინდანის ღრმა რწმენა უფლისადმი;
- ე) წმინდანი ხელდასმულია უფლისაგან;

5) წმინდანისაგან ხორციელი ფუფუნების უარყოფა და სწრაფვა მარტოობისაკენ.

6) განმარტოების სურვილის მიუხედავად, წმინდანს მეგზურობას უწევს ან მასთან ბინას იღებს სულიერი ძმა.

7) წმინდანის სულიერი წრთვნა და მოღვაწეობა უფლის სიყვარულისათვის.

8) წმინდა მოღვაწე უარყოფითად არის განწყობილი მაღალ თანამდებობრივ საფეხურზე ასვლის, მაგრამ ზოგჯერ თანხმდება კიდევ დიდი თხოვნის შედეგად.

9) წმინდანზე უფლისაგან დაკისრებული მისია.

10) წმინდანის უფლის წინამძღოლობით სვლა.

11) წმინდანისგან მცირეწლოვანი ყრმების აღსაზრდელად აყვანა.

12) მიუხედავად განდეგილობისა, წმინდანი იკრებს სულიერ თანამოაზრეებს, რომელთა რიცხვი თანდათან იზრდება და ისინი ერთად აგებენ ეკლესიებს, სენაკებს. წმინდანი აგრეთვე აწესებს ეკლესიის წესდებას.

13) სულიერი შვილების მორჩილება წმინდანისადმი.

14) წმინდა მამათა სულიერი საუბრები და მსჯელობები საზრდოს მიღების დროს.

15) წმინდანს ახასიათებს თავმდაბლობა.

16) წმინდანს არ სურს თავისი ღვაწლის წარმოჩენა, მაგრამ უფლის ნებით ყველაფერი მაინც გაცხადდება.

17) სახელის განდიდების შემდეგ წმინდანისკენ მოისწრაფის საერო და სასულიერო პირები და ითხოვენ კურთხევას.

18) სასულიერო და საერო პირთა ურთიერთდამოკიდებულების ასახვა; საერო პირები მატერიალურად ეხმარებიან სასულიერო პირებს ეკლესიების, საავადმყოფოებისა და გლახაკთა თავშესაფარი ადგილების მშენებლობის დროს, სანაცვლოდ კი ითხოვენ კურთხევას.

19) წმინდა მამათა და სულიერი საძმოს მწუხარებითა და ტირილით ურთიერთგამომშვიდობება ადგილმდებარეობის შეცვლის დროს ან კიდევ გარდაცვალების წინ.

20) სულიერი შვილებისგან გარდაცვალების წინ წმინდა მამის მონახულება და მისგან ლოცვა-კურთხევის მიღება.

21) წმინდა მამათა გარდაცვალების, დასაფლავებისა და გლოვის რიტუალი.

22) წმინდა მამები იკრძალებიან თავიანთი მოღვაწეობის ადგილას, ეკლესიაში, ან სრულიად უცხო ადგილას.

23) აგიოგრაფისგან წმინდანის ქება-დიდებათ შემკობა.

24) აგიოგრაფისაგან წმინდანის შედარება ბიბლიურ წინაპართან.

25) ბუნების აღწერილობა.

სასწაულთმოქმედებები, როგორც ერთ-ერთი ფართოდ გავრცელებული მოტივი აგიოგრაფიულ თხზულებებში, ფართო სპექტრით არის წარმოდგენილი „ცხოვრებათა“ ჟანრის დასახელებულ ნათარგმნ აგიოგრაფიულ ნაწარმოებებში. სათანადო განხილვის შედეგად ისინი შინაარსობრივად დაჯგუფდა შემდეგი ტიპის მიხედვით:

I. ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებები:

1) ხილვები ცხადში:

ა) წმინდა მამებს აქვთ ჩვენება იმ ადგილისა, სადაც უნდა აიგოს ეკლესია;

ბ) წმინდა მამათა სასწაულებრივი გამოჩენა საზოგადოებაში და მათი ნათლით შემოსვა;

გ) უფლის გამოცხადება წმინდანზე არა ხილული, არამედ სიტყვიერი ფორმით;

დ) ღვთაებრივი სასწაულებრივი ჩვენებები;

ე) ორ სხვადასხვა პიროვნებაზე ერთროულად მოვლენილი ხილვა ერთსა და იმავე საკითხზე;

ვ) მისტიკური სასწაულები;

2) ხილვები ძილის დროს:

ა) ძილის დროს რამდენიმე პიროვნებაზე ერთდროული გამოცხადება წმინდანისა ერთსა და იგივე დავალებაზე;

3) ხილვები გარდაცვალებისას:

ა) თავიანთი აღსასრულის დროს წმინდა მამებს აქვთ ხილვა;

ბ) წმინდა მამათა ჩვენება სხვა სასულიერო პირთა გარდაცვალების დროს;

II. ზემოქმედება ადამიანზე:

1) ბოროტთა და ურწმუნოთა სასწაულებრივი დასჯა;

2) წმინდანთაგან აგადმყოფთა განკურნება;

3) ადამიანთაგან ეშმაკისეული ძალების განდევნა;

4) წინასწარმეტყველებისა და საიდუმლოთა შეცნობის უნარი;

5) წმინდანის დაუსწრებლად სასწაულის მოხდენა;

III. წმინდანის ჩაურევლად უფლისაგან მოვლენილი სასწაულები:

1) უფლისაგან რისხვის სახით მოვლენილი სტიქიური უბედურებები;

- 2) უფლისაგან უკეთურ ადამიანებზე მოვლენილი ღვთაებრივი რისხვა;
- 3) წმინდა მამებზე უფლისაგან მოვლენილი მხარდაჭერა;

IV. ზემოქმედება მიცვალებულთა სამყაროზე:

- 1) საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულები:
  - ა) წმინდანის გარდაცვალების შემდეგ წმინდა ნაწილთა ხელის შეხებით ადამიანთა განკურნება და მათგან ეშმაკთა განსხმა;
  - ბ) გარდაცვლილი წმინდანის ცხედრის გაუხრწნელად შენახვა;
  - გ) გარდაცვლილ წმინდანთაგან ადამიანთა და ცხოველთა სიკვდილისაგან გადარჩენა;
- 2) წმინდანისაგან ადამიანის მკვდრეთით აღდგენა;
- 3) გარდაცვლილ წმინდანთაგან ცოცხალ ადამიანებზე წინასწარმეტყველება;

V. ზემოქმედება მატერიალურ სამყაროზე:

- 1) წმინდანის ძალის ჰიპერბოლიზება;
- 2) წმინდა მამათაგან ბუნებრივი მოვლენების მართვა-დამორჩილება;
- 3) წმინდა მოღვაწეთაგან სტიქიონთა ბუნების შეცვლა;
- 4) ნივთიერებისა და საგნის ბუნების შეცვლა;
- 5) წყაროს გაჩენა და საკვების გამრავლება;
- 6) წმინდა მამათა ურთიერთობა ცხოველთა სამყაროსთან.

მესამე თავში ჩვენ ერთმანეთს შევადარეთ თანამედროვე ქართულ ენაზე გადმოთარგმნილი „ცხოვრებათა“ ჟანრის ორი აგიოგრაფიული ძეგლი „იოანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებები“. განხილვის შედეგად გამოიკვეთა ორივე ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელი შემდეგი სიუჟეტურ-კომპოზიციური ელემენტები: თხზულების დაწერის დროის დაკონკრეტება; აგიოგრაფთა თავმდაბლობა და მათ მიერ დამოწმება იმ წყაროსი, რომელზე დაყრდნობითაც ხდება წმინდანთა ცხოვრებების აღწერა; წმინდანთა სოციალური და ეროვნული წარმომავლობა, მათი სიყრმისეული მიდრეკილებები, უფლისაგან გამორჩეულობა. აგრეთვე, ნაჩვენებია წმინდანთაგან ხორციელი დიდების უარყოფა, მათზე უფლისაგან დაკისრებული სულიერი მისია და საერთოდ სულიერი ღწვის გზა. თხზულებებში შეიმჩნევა წმინდა მოღვაწეთაგან სხვა პირთა დამოწაფების, სულიერ თანამოაზრეთა შემოკრების და, მიუხედავად თავმდაბლობისა, მათი

საქმიანობის საზოგადოებაში გაცხადების მცდელობა. წარმოდგენილია ასევე წმინდანთა გარდაცვალების, დაკრძალვისა და გლოვის რიტუალი, ავტორთაგან წმინდანზე სოტბის შესხმა და ბიბლიურ წინაპართან შედარება. ამავდროულად განხილულია წმინდანთაგან ჩადენილი სასწაულები და დალაგებულია ისინი შექლებისდაგვარად გარკვეული სქემების მიხედვით.

პირველ, მეორე და მესამე თავებში განხილულმა მასალამ კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნა, რომ აგიოგრაფიული ლიტერატურის ჩამოყალიბებისას არსებობდა გარკვეული სიუჟეტურ-კომპოზიციური სქემები, მოტივები, რომელთა გამოყენებაც გახდა აუცილებელი ყველა ერის ქრისტიანულ მწერლობაში. კვლევის შედეგებმა ცხადყო, რომ არსებობს ბევრი საერთო მოტივი ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიას შორის. შევეცდებით წარმოვაჩინოთ მათი მსგავსება-განსხვავებანი. გასათვალისწინებელია ის, რომ მესამე თავში შემცირებული სახით წარმოდგენილი სიუჟეტურ-კომპოზიციური მოტივები, გამოწვეული უნდა იყოს რედაქციული ხარვეზებიდან გამომდინარე.

თხზულებებში ერთნაირად არის აღწერილი ნაწარმოების შექმნისა და წმინდანის აღსასრულის დათარიღება; აგიოგრაფთა თავმდაბლობა და მათ მიერ დამოწმება იმ წყაროსი, რომელზე დაყრდნობითაც ხდება წმინდანთა ცხოვრების აღწერა; წმინდანის გამორჩეულობა ბავშვობაში წარმომავლობის, გარეგნობის, სწავლისადმი მიდრეკილების, რელიგიურობისა თუ უფლისგან ხელდასმულობის მხრივ. აგრეთვე ნაჩვენებია წმინდანთაგან ხორციელი დიდების უარყოფა და განმარტობა, მაგრამ, მიუხედავად განმარტობისა, სულიერი ძმის თანხლება. ერთმანეთის მსგავსად არის აღწერილი წმინდანის მგზავრობა სულიწმინდის წინამძღოლობით, მასზე უფლისგან დაკისრებული სულიერი მისია და საერთოდ, წმინდანის სულიერი ღწვის გზა. თხზულებებში შეიმჩნევა წმინდა მოღვაწეთაგან სხვა პირთა დამოწაფების, სულიერ თანამოაზრეთა შემოკრებისა და ეკლესია-მონასტრების აშენება-განახლების ფაქტები. აგიოგრაფთაგან წარმოჩენილია წმინდა მოღვაწეთა თავმდაბლობა, სულიერი შვილების მორჩილება მის მიმართ და, მიუხედავად წმინდანთა წინააღმდეგობისა, მათი საქმიანობის საზოგადოებაში გაცხადება.

მართალია, „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებებში“ ჩვენ ვერ ვხვდებით, მაგრამ ქართულ და სხვა ტიპის ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში ფრიად გავრცელებული მოტივია წმინდანის მიერ ყოველგვარ დაწინაურებაზე უარის თქმა, მაგრამ

ზოგიერთ შემთხვევაში მათი დათანხმება ამ წინადადებაზე; საკვების მიღებისას საღვთისმეტყველო საკითხებზე მსჯელობა და წმინდანისა და მოწაფეების ტირილით ურთიერთგამომშვიდობება ადგილსამყოფელის შეცვლისა თუ აღსასრულის დროს.

ჩვენი აზრით, საინტერესო შემთხვევას წარმოადგენს დასახელებულ ქართულ აგიოგრაფიულ ძეგლებში წმინდა მამათა შორის არსებული სულიერი მეგობრობა, რომელსაც ვერ ვხვდებით ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში. სამივე თავში ერთნაირად არის წარმოდგენილი სასულიერო და საერო პირთა ურთიერთობა, წმინდანის სახელის მოხვეჭის შემდეგ ან გარდაცვალების წინ მასთან საერო და სასულიერო პირების მისვლა, მათი დალოცვა წმინდანის მიერ. მიუხედავად იმისა, რომ პირველ და მეორე თავში გარკვეული ადგილი ეთმობა სიკვდილის წინ წმინდანის მოწაფეებისგან მონახულებას და მათ ღოცვა-კურთხევას, წმინდანთა დაკრძალვას მათ მიერ აგებულ ეკლესიებში ან განმარტოების ადგილას და აგრეთვე გეოგრაფიულ აღწერილობას, მესამე თავში ასეთ ეპიზოდებს ვერ ვხვდებით. ყველა აგიოგრაფიულ თხზულებაში ფართოდ არის წარმოდგენილი წმინდანის გარდაცვალების, დაკრძალვისა და გლოვის რიტუალი, აგიოგრაფთაგან წმინდანზე ხოტბის შესხმა და ბიბლიურ წინაპართან მათი შედარება.

სამივე თავში წარმოდგენილია სასწაულთმოქმედებათა ფართო სპექტრი. მათი უმეტესობა ბიბლიურ, ტიპურ სასწაულებს მოგვაგონებს, მაგრამ ვაწყდებით აგრეთვე სასწაულთა ორიგინალურ შემთხვევებსაც. შევეცდებით გამოვავლინოთ მათი მსგავსება-განსხვავებანი:

ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიაში ხილვებსა და ღვთაებრივ გამოცხადებებში გამოიყოფა ხილვები ცხადში, ძილის დროს და გარდაცვალებისას. თავის მხრივ, ცხადში ხილვის ჯგუფში, ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიაში ფრიად გავრცელებულია წმინდანის სასწაულებრივი გამოჩენისა და ეკლესიის ასაგები ადგილის ჩვენების ეპიზოდები; უფლისაგან წმინდანზე არა ხილულ, არამედ სიტყვიერ გამოცხადებას და ღვთაებრივ სასწაულებრივ ჩვენებებს, დასახელებული ქართული აგიოგრაფიული თხზულებებისაგან განსხვავებით, ვხვდებით ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში. ორიგინალურ სასწაულს ვხვდებით მხოლოდ და მხოლოდ მეორე თავში წარმოდგენილ ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში. ესენია ორ

სხვადასხვა პიროვნებაზე ერთდროულად მოვლენილი ხილვა ერთსა და იმავე საკითხზე და მისტიკური სასწაულები.

ძილის დროს ხილვებში, პირველ და მეორე თავში ჩვენ გამოვყავით ტიპობრივი სასწაული, რომელშიც ერთნაირი გამოცხადება აქვთ ერთდროულად რამდენიმე პიროვნებას. მესამე თავში, მართალია, ვერ ვხვდებით, მაგრამ პირველ და მეორე თავში ძალზედ გავრცელებულია სასწაული, რომელშიც ასახულია გარდაცვალების წინ წმინდანთა ჩვენება და სხვა პირთა ხილვა რომელიმე წმინდა მამის გარდაცვალებისას.

მეორე დიდ ჯგუფში გაერთიანებულია ადამიანზე ზემოქმედების სასწაულთა სახეები, რომელთა უმრავლესობა ფართოდ გავრცელებულია ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიაში. ესენია: უკეთურთა სასწაულებრივი დასჯა წმინდანთაგან, ადამიანთაგან ეშმაკისეული ძალების განდევნა, წმინდანთა წინასწარმეტყველების უნარი, წმინდანისგან სასწაულის მოხდენა მათ დაუსწრებლად და სწეულთა განკურნება, თუმცა ამ უკანასკნელი ტიპის სასწაულს ვერ ვხვდებით „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებებში“.

მესამე ჯგუფში თავმოყრილ წმინდანის ჩაურევლად უფლისაგან მოვლენილ სასწაულთა ტიპებს, როგორებიცაა, მაგალითად, წმინდანზე ღვთისგან მოვლენილი მხარდაჭერა, ბოროტ ადამიანებზე მოვლენილი ღვთაებრივი რისხვა და უფლისგან რისხვის სახით მოვლენილი სტიქიური უბედურებები, მართალია, საერთოდ ვერ ვხვდებით ჩვენს მიერ განხილულ ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში, მაგრამ მრავალი ასეთი სასწაული მოიპოვება ნათარგმნ აგიოგრაფიაში, თუმცა „იოვანე დამასკელის და კოზმან იერუსალიმელისა“ და „წმინდა პახომიოსის ცხოვრებებში“ ვერ ვხვდებით უფლისგან რისხვის სახით მოვლენილი სტიქიური უბედურების მაგალითს.

მეოთხე ჯგუფში აღწერილია მიცვალებულთა სამყაროსთან დაკავშირებული სასწაულები. საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულებში გაერთიანებული ისეთი ტიპები, როგორებიცაა, მაგალითად გარდაცვლილი წმინდანის მიერ ადამიანთა განკურნება ან ეშმაკის გაძევება და აგრეთვე გარდაცვლილი წმინდანის მიერ სურნელოვანი გარემოს შექმნა ან გვამის უხრწნელად შენახვა, მეტად გავრცელებული შემთხვევებია ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიაში. სამივე თავში გავრცელებულია აგრეთვე წმინდანის მიერ ადამიანთა თუ ცხოველთა მკვდრეთით აღდგენის ფაქტები.

ჩვენი აზრით, რამდენიმე ორიგინალურ სასწაულთან გვაქვს საქმე მხოლოდ ქართულ აგიოგრაფიაში. ესენია: ცოცხალი წმინდანის ზემოქმედება მიცვალებულზე, ადამიანის სასწაულებრივი დასჯა წმინდანისაგან და სხვა სასულიერო პირისაგან ერთდროულად და წმინდანის ლოცვის შედეგად ბოროტი ძალის დამარცხება, მოკვდინება. დასახელებულ ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში გვხვდება აგრეთვე ორი არატიპური სასწაული გარდაცვლილ წმინდანთაგან ადამიანთა და ცხოველთა სიკვდილისაგან გადარჩენისა და ცოცხალ ადამიანებზე წინასწარმეტყველების სახით.

ჩვენ მიერ განხილულ ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში ფართოდ გავრცელებულია მეხუთე ჯგუფში გაერთიანებული მატერიალურ სამყაროსთან დაკავშირებული სასწაულები. ესენია: წმინდანთა ძალის ჰიპერბოლიზაციის, მათგან სტიქიონთა თვისებათა და საგანთა ბუნების შეცვლის, საკვების გამრავლებისა და წყაროს აღმოცენების, ცხოველთა სამყაროსთან ურთიერთობის და ბოლოს წმინდა მამათაგან სტიქიონთა მართვა-დამორჩილების სახეები. თუმცა, მესამე თავში ვხვდებით დასახელებულ სასწაულთაგან მხოლოდ უკანასკნელს.

ამგვარი მსგავსება-განსხვავებანი არის გამოვლენილი „ცხოვრებათა“ ჟანრის ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიაში.

მეოთხე თავში სიუჟეტურ-კომპოზიციური პარალელების დადგენის მიზნით ჩვენი კვლევის საგანი გახდა „წამებათა“ ჟანრის ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიული თხზულებები. „შუშანიკის წამების“, „აბო თბილელის წამების“, „კოსტანტი-კახის მარტვილობის“, „ევსტათი მცხეთელის წამების“, „აბიბოს ნეკრესელის წამების“, „გობრონის წამების“, „არჩილ მეფის წამების“ და „კოლაელ ყრმათა წამების“ შესწავლის საფუძველზე გამოიკვეთა შემდეგი სიუჟეტურ-კომპოზიციური მოდელები:

- 1) აგიოგრაფისგან თხზულების შექმნისა და წმინდანის გარდაცვალების დროის დაფიქსირება, აგრეთვე ავტორის ვინაობის დასახელება.
- 2) ავტორთა მოკრძალება წამებულთა მარტვილობის აღწერის სურვილის დროს.
- 3) აგიოგრაფთა ცდა მკითხველის დარწმუნებისა თავისი მონათხრობის ჭეშმარიტებაში.

4) ყურადღების შედარებით ნაკლები გამახვილება წამებულთა ბავშვობაზე.

5) წმინდა მოღვაწეთაგან ამქვეყნიური დიდების უარყოფა.

6) განსხვავებული აღმსარებლობის მქონე ადამიანთა გაქრისტიანება, რაც იწვევს შემდგომში მათ წამებას.

7) წმინდანთა შორის სულიერი მეგობრობა.

8) წმინდანის შემზადება სასულიერო თუ საერო პირთაგან მოწამებრივი ცხოვრებისათვის.

9) წმინდანის მზადყოფნა მოწამებრივი აღსასრულისათვის.

10) საპყრობილეში წმინდანის სულიერი ღწვა.

11) წმინდანის სახელის მოხვეჭის შემდეგ მასთან საერო და სასულიერო პირთა მისვლა და მათი კურთხევა.

12) წმინდანის გამომშვიდობება საზოგადოებასთან.

13) სიკვდილის წინ წმინდანის ლოცვა და ვედრება უფლისადმი.

14) წამებულთა სიკვდილის, გლოვის და დაკრძალვის რიტუალის აღწერა.

15) აგიოგრაფთაგან წამებულთა ღვაწლის განდიდება.

16) წმინდანის შედარება ბიბლიურ პერსონაჟებთან.

სასწაულთმოქმედებათა აღწერას, „ცხოვრებათა“ ჟანრისაგან განსხვავებით, შედარებით ნაკლები ადგილი ეთმობა „წამებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიაში. მიუხედავად ამისა, ჩვენ მიერ შესწავლილ ქართულ აგიოგრაფიულ ძეგლებში სასწაულთა სახეები დაჯგუფდა შემდეგი ტიპების მიხედვით:

I. ხილვები და დეთაებრივი გამოცხადებები:

1) ხილვები ცხადში:

ა) წმინდანზე უფლის გამოცხადება არა ხილული, არამედ სიტყვიერი ფორმით;

2) ხილვები გარდაცვალებისას:

ა) სასწაულებრივი ჩვენებები წმინდანის გარდაცვალების შემდეგ;

II. წმინდანთა ზემოქმედება ადამიანებზე:

1) წმინდანთაგან ავადმყოფთა განკურნება;

2) წმინდანთა წინასწარმეტყველების უნარი;

III. ზეგავლენა მიცვალებულთა სამყაროზე:

1) საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულები:

ა) გარდაცვლილი წმინდანის საფლავზე ხელის შეხებით სნეულთა განკურნება;

IV. ზემოქმედება მატერიალურ სამყაროზე:

1) ბუნებრივი და ფიზიკური მოვლენების თვისებების შეცვლა;

2) ცხოველთა სამყაროს კავშირი წმინდანთან;

ჩვენი განხილვის ობიექტი მესუთე თავში იყო „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნი აგიოგრაფიული თხზულებები, კერძოდ „ლუკიანოზის“, „მიქაელის“, „პანსოფი ალექსანდრიელის“, „ბოას“, „ელიანოსის“ და „ევეგენიას წამებები“. ამ თხზულებათა ერთმანეთთან შედარების საფუძველზე მივიღეთ შემდეგი სიუჟეტურ-კომპოზიციური სქემები:

1) აგიოგრაფი ავტორისაგან თხზულების შექმნის და წმინდანის გარდაცვალების დროის დაზუსტება, აგრეთვე, ეპოქის დახასიათება.

2) აგიოგრაფები იჩენენ თავმდაბლობას წმინდანთა წამების აღწერის სურვილის დროს.

3) აგიოგრაფი ავტორისგან საზოგადოებისთვის უწყება იმ ჭეშმარიტი წყაროსი, რომელზე დაყრდნობითაც აღწერა მარტვილობა.

4) თხზულებებში წამებულთა ბავშვობის წარმოჩენა.

5) წმინდანთაგან ხორციელი პატივის უარყოფა და სარწმუნოებრივ გზაზე ყოფნა.

6) განსხვავებული აღმსარებლობის მქონე ადამიანის ქრისტიანულ რელიგიასთან მიახლება.

7) წმინდანთა წინასწარი მომზადება სასულიერო პირთაგან მოწამებრივი აღსასრულისათვის.

8) წმინდანთა მზაობა მოწამებრივ აღსასრულზე უფლის სიყვარულისათვის.

9) წმინდანთა სულიერი წრთვნა და მოღვაწეობა საპყრობილეშიც და მის გარეთაც.

10) წმინდანის და საზოგადოების ერთმანეთთან გამომშვიდობება.

11) წამების წინ წმინდანისგან ლოცვის წარმოთქმა და ვედრება უფლისადმი.

12) წმინდანთა ტანჯვა-წამების, დაკრძალვისა და გლოვის რიტუალი.

13) აგიოგრაფისგან წმინდანზე ხოტბის შესხმა და მისი ნამოქმედარის განდიდება.

14) წამებულთა შედარება ბიბლიურ წინაპართან.

„წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიაში სასწაულთა სახეები შინაარსობრივად დავაჯგუფეთ შემდეგი ტიპის მიხედვით:

I. სასწაულები, რომლებშიც წარმოჩენილია ხილვები და ღვთაებრივი გამოცხადებები:

1) ხილვები ცხადში:

- ა) ნათლით არა მარტო წმინდანის, არამედ მისი სამყოფელის მოფენა;
- ბ) ხილვა აქვთ სასულიერო პირების გარდა ჩვეულებრივ მოკვდავებსაც;

2) ხილვები ძილის დროს;

3) ხილვები გარდაცვალების დროს:

- ა) გარდაცვალების წინ წმინდანზე სიტყვიერი ღვთაებრივი გამოცხადება;

II. წმინდანთა ზეგავლენა ადამიანებზე:

1) წმინდანთაგან ურწმუნოთა სასწაულებრივი დასჯა;

2) წმინდანთა მიერ ეშმაკთა განდევნა;

3) წმინდა მოღვაწეთაგან მოვლენათა წინასწარმეტყველება;

III. წმინდანთა მონაწილეობის გარეშე უფლისგან მოვლენილი სასწაულები:

1) უკეთურებსა და ურწმუნოებზე თავსდამტყდარი ღვთაებრივი რისხვა;

2) წმინდანებზე უფლისაგან მოვლენილი მფარველობა;

IV. ზემოქმედება მიცვალებულთა სამყაროზე:

1) საფლავთა და წმინდა ნაწილთა სასწაულები:

ა) გარდაცვლილი წმინდანისაგან სნეულთა განკურნება, უკეთურთა დასჯა და ეშმაკეულთა განდევნა;

ბ) გარდაცვლილი წმინდანის ცხედრის გაბრწყინება;

2) გარდაცვლილი წმინდანის ნებით ადამიანის გარდაცვალება;

მეოთხე და მეხუთე თავებში „წამებათა“ ჟანრის ქართული და ნათარგმნი აგიოგრაფიული ძეგლების შესწავლამ ცხადყო, რომ „წამებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიაშიც არსებობს სხვადასხვა ქვეყნის სასულიერო ლიტერატურისთვის დამახასიათებელი აგიოგრაფიული შაბლონები. ჩვენი მიზანია, განხილულ თხზულებებში საერთო და განმასხვავებელ ელემენტთა გამოყოფა.

ჩვენ მიერ დასახელებულ ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიულ თხზულებებში ერთმანეთის მსგავსად არის მოცემული ავტორისგან წმინდანის გარდაცვალებისა და თხზულების შექმნის თარიღის დაკონკრეტება; აგიოგრაფთა თავმდაბლობის წარმოჩენა, აგრეთვე ავტორთა მიერ იმ ჭეშმარიტ წყაროზე მითითება, რომელსაც ეფუძნება მათი თხრობა. თხზულებებში შედარებით ნაკლებად არის ყურადღება გამახვილებული წმინდანთა ბავშვობაზე. ორივე თავში შეიმჩნევა უცხო აღმსარებლობის მქონე ადამიანის გაქრისტიანებისა და წმინდანისაგან ამქვეყნიური დიდების უარყოფის შემთხვევები, აგრეთვე აღწერილია წმინდანთა წინასწარი შემზადება სასულიერო მოღვაწეებისაგან მძიმე, მოწამებრივი განსაცდელისათვის. წარმოჩენილია წმინდანთა მზადყოფნა მოწამებრივ აღსასრულზე. ხოლო, რაც შეეხება განსხვავებებს, მხოლოდ ქართულ „წამებათა“ ჟანრის თხზულებებში ვხვდებით წმინდანთა შორის არსებული სულიერი მეგობრობისა და საერო და სასულიერო პირთაგან სახელმძღვანელო წმინდანის მონახულების და მათი კურთხევის ფაქტებს. ქართულ და ნათარგმნ თხზულებებში ერთნაირად არის წარმოდგენილი წმინდანთა სულიერი წრთვნის, მათი და საზოგადოების ურთიერთგამომშვიდობებისა და წამების წინ წმინდანის უფლისადმი ღოცვა-ვედრების სურათები. „წამებათა“ ჟანრის ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიაშიც ფართოდ გავრცელებულია წამებულთა ტანჯვა-წამების, დაკრძალვის და გლოვის რიტუალის აღწერა, აგიოგრაფისაგან წამებულთა ღვაწლის განდიდება და მათი მიმსგავსება ბიბლიურ პერსონაჟებთან.

რაც შეეხება სასწაულთმოქმედებებს, მართალია „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ და ქართულ აგიოგრაფიაში ისინი ისე მრავალფეროვნად არ არის წარმოდგენილი, როგორც „ცხოვრებათა“ ჟანრის თხზულებებში, მაგრამ მაინც გამოიყოფა გარკვეული მსგავსი თუ განსხვავებული ჯგუფები.

პირველ ჯგუფში თავმოყრილია ღვთაებრივი გამოცხადებები და ხილვები ცხადში, ძილში და გარდაცვალებისას, რომელთაგანაც ორს, ხილვებს ცხადში და გარდაცვალებისას ვხვდებით ქართულ და ნათარგმნ აგიოგრაფიაში, მაგრამ სხვადასხვა ტიპის სასწაულებით. მხოლოდ ქართულ აგიოგრაფიაში ვაწყდებით სიტყვიერი ფორმით წმინდანზე უფლის გამოცხადების შემთხვევას, ხოლო ნათარგმნ აგიოგრაფიაში ვხვდებით სასწაულს, რომელშიც ნათლით მოხილია არა მარტო წმინდანი, არამედ მისი სამყოფელიც, აგრეთვე ვაწყდებით

შემთხვევას, როდესაც, სასულიერო პირების გარდა, ხილვა აქვთ ჩვეულებრივ ადამიანებსაც. გარდაცვალების დროს ხილვებში მეოთხე თავში ანუ ქართულ „წამებებში“ მოცემულია წმინდანის გარდაცვალების შემდეგ მოვლენილი სასწაულებრივი ჩვენებები, ხოლო მეხუთე თავში აღწერილია სიკვდილის წინ წმინდანზე უფლის სიტყვიერი გამოცხადების შემთხვევა. ქართული თხზულებებისაგან განსხვავებით ძილში ხილვის სასწაულს ვხვდებით ნათარგმნ აგიოგრაფიაში.

მეორე ჯგუფში აღწერილია წმინდანთა ადამიანებზე ზემოქმედების სასწაულთა ტიპები, რომელთაგან წმინდანის წინასწარმეტყველების უნარით დაჯილდოების შემთხვევას ვხვდებით ორივე თავში, მაგრამ სასწაულთა ისეთ გავრცელებულ ფორმას, როგორცაა წმინდანთაგან ავადმყოფთა განკურნება, ვხვდებით მხოლოდ ქართულ „წამებათა“ ჟანრის ძეგლებში, ისევე, როგორც ურწმუნოთა დასჯისა და ეშმაკთა გაძევების ფაქტებს ვაწყდებით მხოლოდ ჩვენ მიერ დასახელებულ „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიაში.

წმინდანთა მონაწილეობის გარეშე უფლისაგან მოვლენილ სასწაულთა ჯგუფში გაერთიანებულ სასწაულებს, რომლებიც არის უკეთურებზე თავსდამტყდარი ღვთაებრივი რისხვისა და წმინდანზე უფლისგან მოვლენილი მფარველობის ამსახველი სასწაულები, ქართული თხზულებებისაგან განსხვავებით ვხვდებით მხოლოდ ნათარგმნ აგიოგრაფიულ ძეგლებში.

მეოთხე ჯგუფში გაერთიანებულია მიცვალებულთა სამყაროსთან დაკავშირებული სასწაულები. მეოთხე და მეხუთე თავში ვხვდებით საფლავთა და წმინდა ნაწილებთან დაკავშირებულ ისეთ გავრცელებულ სასწაულის ტიპს, როგორცაა გარდაცვლილი წმინდანის საფლავზე ხელის შეხებით ადამიანთა განკურნება, უკეთურთა დასჯა და ეშმაკთა განდევნა ადამიანთაგან. ჩვენი აზრით, საინტერესო შემთხვევას ვხვდებით „წამებათა“ ჟანრის ნათარგმნ აგიოგრაფიაში გარდაცვლილი წმინდანის ცხედრის გაბრწყინების და მიცვალებული წმინდანის ნებით ადამიანის გარდაცვალების სახით.

მეხუთე ჯგუფში თავმოყრილი მატერიალურ სამყაროზე ზემოქმედების სასწაულები წარმოჩენილია მხოლოდ ქართულ „წამებათა“ ჟანრის აგიოგრაფიაში. ესენია წმინდანისაგან ბუნებრივი და ფიზიკური მოვლენების თვისებათა შეცვლა და ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული სასწაულები.

ჩვენი აზრით, კვლევის შედეგებმა მოგვცა საინტერესო შედეგი და კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნა, რომ არსებობდა აგიოგრაფიული შაბლონები, მოდელები,

რომელთა გამოყენებაც საგაღდებულო გახდა ყველა ერის ქრისტიანულ მწერლობაში.

ამგვარად, ჩვენ მიერ განხილული „ცხოვრებათა“ და „წამებათა“ უნარის ქართული ორიგინალური და ნათარგმნი აგიოგრაფიული თხზულებების სიუჟეტურ-კომპოზიციური თვალთახედვით მიმოხილვა არის კიდევ ერთი ცდა ნაშრომში დასმული პრობლემატიკის უფრო ფართო ჭრილში შესწავლისა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. **აბულაძე ი.**, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1973.
2. **ათანასე ალექსანდრიელი.** ცხორებაჲ წმიდისა მამისა ჩუენისა ანტონისი. მამათა ცხორებანი (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1975.
3. **არისტოტელე.** პოეტიკა. ძველი ბერძნულიდან თარგმნა ბაჩანა ბრეგვაძემ. საბჭოთა ხელოვნება №12, 1976.
4. **არისტოტელი,** პოეტიკა. წინასიტყვაობა, თარგმანი და კომენტარები პროფ. ს. დანელიასი. თბილისი: სტალინის სახელობის თბილისის სახ. უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1944.
5. **ბარამიძე რ.,** კომპოზიციის საკითხი ქართულ აგიოგრაფიულ თხზულებებში. საქ. მეცნ. აკადემიის მოამბე. ტ. 15, №9, 1954.
6. **ბარამიძე რ.,** ნარკვევები მხატვრული პროზის ისტორიიდან. ლიტერატურა და ხელოვნება. თბილისი: 1966.
7. **ბარამიძე რ.,** ნარკვევები ქართული აგიოგრაფიის ისტორიიდან (V-XI), თბილისი: 1957.
8. **ბარამიძე რ.,** ქართული პროზის საკითხები. თბილისი: 1996.
9. **ბიბლია,** საქართველოს საპატრიარქო. თბილისი: საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემა, 1989.

10. **გაბიძაშვილი ე.**, ქართული ნათარგმნი ჰაგიოგრაფია. თბილისი: 2004.
11. **გიორგი მერჩულე**, შრომა და მოღვაწეობა გრიგოლისი არქიმანდრიტისა და სანცთისა და შატბერდისა აღმაშენებელისა. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-X სს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობით და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
12. **გიორგი მთაწმიდელი**, ცხორება იოვანესი და ეფთჳმესი. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი II (XI-XV სს.). თბილისი: 1967.
13. **გოლიაძე ო.**, ძველი ქართული მწერლობის ლიტერატურული ეტიკეტისათვის (V-XIII სს.). თბილისი: 1998.
14. **იაკობ ცურტაველი**, წამება წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისა. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-X სს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
15. **ინგოროყვა ნ.**, ასკეტური მოღვაწეობის ასახვა ძველ ქართულ მწერლობაში. საკანდიდატო დისერტაცია, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2001.
16. **იოანე საბანისძე**, წამება ჰაბოხისი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I (V-X სს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
17. **იოანე სინა-მთის მამასახლისისა კლემაქსი**, რომელ არს კიბე. გამოცემული ათონის წმიდის მთის ახალ-ქართველთ წმიდის იოანეს ღვთისმეტყველის საგანისა. ფოთი: სტამბა ღ. მ. ტულუშისა, 1902.

18. **იოვანე დამასკელისა და კოზმან იერუსალიმელის ცხოვრება**, ბიზანტიური მწერლობის ქრესტომათია, ტ. II. კვირიკაშვილი ლ. (პასუხისმგებელი რედაქტორი). თბილისი: გამომცემლობა „ქველი“, 1993.
19. **„იოვანე ოქროპირის ცხოვრების“ ძველი ქართული თარგმანი და მისი თავისებურებანი**, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო რ. გვარამიამ. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1986.
20. **კეკელიძე კ.** უცხო ავტორები ძველ ქართულ ლიტერატურაში. ეტიუდები. ტ. V. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1957.
21. **კეკელიძე კ.** ქართულ-ბიზანტიური ლიტერატურული პარალელები. ეტიუდები. ტ. II. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1945.
22. **კეკელიძე კ.** ქართული ნათარგმნი აგიოგრაფია. ეტიუდები. ტ. V. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1957.
23. **კეკელიძე კ.** ქართული წვლილი ბიზანტიურ ლიტერატურაში. ეტიუდები. ტ. III. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1955.
24. **კეკელიძე კ.** ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. I. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1980.
25. **კეკელიძე კ.** ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1981.
26. **კეკელიძე კ.** ცხოველთა მოტივი აგიოგრაფიულ მწერლობაში. ეტიუდები. ტ. III. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის

- გამომცემლობა, 1955.
27. **კვირიკაშვილი ლ.**, (პასუხისმგებელი რედაქტორი). ბიზანტიური მწერლობის ქრესტომათია, ტ. II. თბილისი: გამომცემლობა „ქველი“, 1993.
  28. **კოპლატაძე გ.**, ლიტერატურისმცოდნეობა არისტოტელეს მოძღვრებაში. თბილისი: გამომცემლობა „ლოგოსი“, 2007.
  29. **მარტვილობა და მოთმინება ევსტათი მცხეთელისაჲ**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
  30. **მაჩიტაძე ზ.**, „წმიდათა ცხოვრებანი“ იანვარი-ივნისი, წიგნი პირველი. თბილისი: გამომცემლობა „ბაკმი“, 2006.
  31. **მოქალაქობა და წამება აბიბოს ნეკრესელი ეპისკოპოსისაჲ**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
  32. **მრევლიშვილი ნ.**, გრიგოლ ნოსელის „გრიგოლ საკვირველმოქმედის ცხოვრების“ ქართული ვერსია. საკანდიდატო დისერტაცია, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2002.
  33. **სარჯველაძე ზ.**, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1995.
  34. **სიმჯხნე და მოღუაწებაჲ წმიდისა მოწამისა ლუკიანოზისი, რომელი იწამა ქალაქსა შინა ბაღბაქს**, ქართული აგიოგრაფიული ძეგლები. ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II. კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით. ტფილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1946.
  35. **სირაძე რ.**, ქართული აგიოგრაფია. თბილისი: გამომცემლობა

- „ნაკადული“, 1987.
36. **სირაძე რ.**, ძველი ქართული თეორიულ-ლიტერატურული აზროვნების საკითხები. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1975.
  37. **სირაძე რ.**, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია. თბილისი: „გამომცემლობა განათლება“, 2005.
  38. **სოსაძე ნ.**, გრიგოლ დიდის „დიალოგონი“. თბილისი, 2002.
  39. **ფარულავა გრ.**, „ასკეზი – მხედრობა“. „ცისკარი“, №7-8-9. თბილისი, 1996.
  40. **ფარულავა გრ.**, მხატვრული სახის ბუნებისათვის ძველ ქართულ პროზაში. თბილისი: „განათლება“, 1982.
  41. **ცხორებად და განგებად წმიდისა მამისა ჩუენისა უდაბნოესა მთიებისა და მონაზონთა მოძღურისა ეფრემისი, მამათა ცხორებანი (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1975.**
  42. **ცხორებად და მოქალაქობად დავით გარესჯეღისად, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.**
  43. **ცხორებად და მოქალაქობად ილარიონ ქართველისად, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი II (XI-XVსს.). თბილისი: 1967.**
  44. **ცხორებად და მოქალაქობად იოვანე ზედაზნელისად, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.**

45. **ცხორება და მოქალაქობა სერაპიონისი**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
46. **ცხორება და მოქალაქობა შიოსი და ევაგრესი**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
47. **ცხორება და წამება კოსტანტისი ქართველისად**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
48. **ცხორება ნეტარისა მამისა ჩუენისა საბაჲსი**, მამათა ცხორებანი (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1975.
49. **ცხორება წმიდისა მამისა ჩუენისა თევდოსისი**, მამათა ცხორებანი (ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ვახტანგ იმნაიშვილმა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1975.
50. **წამება არჩილ მეფისად**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი II (XI-XVსს.). თბილისი: 1967.
51. **წამება გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ცხით**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-Xსს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.

52. **წამებად ყრმათად რიცხვთ ცხრათად**, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წიგნი I (V-X სს.). ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1963.
53. **წამებად წმიდისა ეგგენიასი**, ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები. ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II. კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით. ტფილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1946.
54. **წამებად წმიდისა მიქაელისი, რომელი იყო ლავრასა წმიდისა მამისა ჩუენისა საბაძსა**, ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი I, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით. ტფილისი: საქართ. რკ. გზ. სამმართველოს ტიპო-ლიტოგრაფია, 1918.
55. **წამებად წმიდისა მოწამისა ბოაძსი ქუეყანასა ბორგილთასა, ქალაქსა იარაპოლისასა**, ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები. ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II. კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით. ტფილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1946.
56. **წამებად წმიდისა მოწამისა ელიანოსისი, რომელი იწამა არაბეას, ქალაქსა შინა ამანს ბალკანისასა**, ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები. ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი II. კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით. ტფილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1946.
57. **წამებად წმიდისა და ყოვლად-ქებულისა მოწამისა პანსოფი აღექსანდრიელისა**, ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლები, ნაწილი პირველი, კიმენი, ტომი I, კორნ. კეკელიძის რედაქტორობით. ტფილისი: საქართ. რკ. გზ. სამმართველოს ტიპო-ლიტოგრაფია, 1918.
58. **წმინდა პახომიოსის ცხოვრება**, ბიზანტიური მწერლობის ქრესტომათია, ტ. II. კვირიკაშვილი ლ. (პასუხისმგებელი რედაქტორი). თბილისი: გამომცემლობა „ქველი“, 1993.

59. **ხინთიბიძე ე.**, ბიზანტიურ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობები. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1969.
60. **ხინთიბიძე ე.**, ქართულ-ბიზანტიური ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიისათვის. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1982.
61. **ჯავახიშვილი ივ.**, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა. თხულებანი თორმეტ ტომად. ტ. VIII. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1977.
62. **Демин А.С.**, О древнерусском литературном творчестве. «Языки славянской литературы». Москва, 2003.
63. **Кайда Л.Г.**, Стилистика текста: от теории композиции – к декодированию. Москва: Издательство «Флинта», Издательство «Наука», 2004.
64. **Лихачев Д.С.**, Поэтика древнерусской литературы. Ленинград, «Художественная литература», 1971.
65. **Лихачев Д. С.**, Работа, которую необходимо продолжить. «Вопросы литературы», №9. Москва, 1963.
66. **Энциклопедический словарь** Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. Т. XIX. С.Пб., 1896.